دەرچوونی یانزدە ساڵەی هەفتەنامەی بەدرخان لە خوێنەران پیرۆزبێت

Bedirxan

بەدرخانی و لەسەر لاچێ لەمەوپاش، لە گشت لاوە دەتانهاڕن وەکو ئاش

www.bedrxan.net
www.bedrxan.com
bedrxan@yahoo.com

هەفتەنامەیەکی رۆژنامەوانیی روناکبیری گشتییە - دەزگای چاپ و بلاوکردنەوەی "بەدرخان" دەریدەکات

خولی دووەم، ژمارە (١٥١)، چوار شەممە، کانوونی دووەمی ٢٠١٠/١٢/٢٢ زایینی - بەرانبەر بە سەرماوەزی ٢٧١٠ی کوردی - ساڵی یانزدەیەم

کاتێک مانگنامەی بەدرخان لەدایک بوو، ٢٠٠٠/١٠/٢٢ لە شاری سلێمانی لە چاپخانەی دلێر و هیچ بڵاوکراوەیەکی دیکەش نەبووە، جگە لە رۆژنامەی ئەمرۆ کە پێشتر دەرچووبوو، (بەدرخان) تاکە بڵاوکراوە و (مانگنامە)بوو لە سەرتاسەری کوردستان بڵاودەکرایەوە، ئەوە قسەی ئێمە نییە، بەڵکو مێژوو گەواهی ئەوە دەدات کێ یەکەم بڵاوکراوەی ئەهلییە لە کوردستان، ئەگەر باسی هەفتەنامەی (هاوڵاتی) دەکرێت کە یەکەم بڵاوکراوەی ئەهلییە لە (٢٠٠٠/١١/٥) لە چاپخانەی رەنج دەرچووە، بۆیە بەبۆنەی دەرچوونی (١٥١)ژمارە لە هەفتەنامەی بەدرخان و ١١ ساڵ کارکردنی بێ وچان لە دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان لە بەرامبەر هەقبێژی و قەڵەمی ئازاد، پیرۆزتان بێت

کچە هونەرمەندی باکووری کوردستان نازدار والی:

هیچ جیاوازییەک لەنێوان پارچەکانی کوردستان ناکەم

عەبدولقادر بێرکۆتی و تەلاری هاوسەری

لە هۆنەفۆسی نەرویجییەوە بۆ هەولێری قەلا و منارە

ل ٢٦

ئیسماعیل محەمەد

لە شیعرێکی نوێی بە ناوی (بیری سلێمانی ناکەی) لە بەدرخان بخوێنەرەوە

ل ٢٤

دەزگای بەدرخان لە فێستیڤاڵی واشنتۆنەوە بۆ پێشانگای کتێب لە فرانکفۆرت و ڤیستیڤاڵی کولتووری گەلان لە هۆنەفۆسی نەرویج

ل ٣- ٢٦-٢٧

ئاراستەی سێیەم

سمکۆ عەبدولکەریم

ئازادی رۆژنامەگەری و تەعلیقەکەی بارزانی

وتم وریابن ئەو برە ئازادییەی هەیە دەستی پێوەبگرن و لە ئاشی مەکەن، ئەوەی بەدەست هاتووە بەرهەم و شەونخونی چەندین ساڵەی هەمووانەو، واقعێکە کەسمان ناتوانین نکوڵی لێبکەین.

زۆرن ئەوانەی چاویان بەو قیچە ئازادییەش هەڵنایێ، کەلەم چەند ساڵەی دواییدا بەشێوەیەکی ئەگەر وەکو پێویستیش نەبووبێت چەکەرەی کردووە، وتمان با لەوە وشیارتر بین، خۆمان نەبینە مەترسی بەسەر ئازادییەکانمانەوە، بیانووی ئەوە نەدەینە دەست، بە بیانووی خراپ بەکارهێنانی ئازادییەکان، بمانگێرنەوە ئەو سەرەتایەی خێری کەسی تێدا نییە، مەگەر هەر خێری ئەوانەی پێوەبێت، کە دەیانەوێ هەموو شتێک لە تاریکیدا بگوزەرێ، لە رابردوودا چۆ نیان بۆچۆتەسەرێ لەمەودواش هەروابێ، ئاخر ئازادی رۆژنامەگەری و میدیای کوردی لە ئێستادا بۆ هەمووان وەک چاوو دڵێ لێهاتووە، چاو بۆ بینین و دڵیش بۆ ژیان.

دەزانن جیاوازییەکانی ئێستا لە گەڵ ئەو سەردەمەی چەندە، کە بیستوومە خەڵک هەبووە لە ترسی هۆرنی ئەو بارهەڵگرانەی لە مەرزی شیوەڕەش و حاجی ئۆمەرانەوە لە نێوان هەرێمی کوردستان و ئێرانەوە هاتووچۆیان دەکرد چەندین کیلۆمەتر بەم شاخ و داخانەدا رایانکردووە.

جیاوازییەکان زۆر زۆرن. لەو سەردەمەدا کە بە سەردەمی شۆڕشی ئەیلوول ناسراوەو بارزانی رەحمەتی سەرکردایەتی دەکرد، بەهۆی بارودۆخی ئەمنی و ئاووهەواوە بارزانی بەردەوام جێگۆڕکێی دەکرد، زۆربەی جار لە هاویناندا بارگەوبنەو رەشماڵی لەو شیوەڕەشە هەڵدەدا،کە بۆ سەردەمێک مەلا یوسفی باپیرم مەلای ئەوێ بوو، هەموو جارێکیش خەڵکی ناوچەکە بۆ بەخێرهێنانی دەچوونە خزمەتی، ئەو رۆژەی لە رێگادا باپیرم و بارزانی بەیەک دەگەن، گلەیی ئەوە لە باپیرم دەکات، کە بۆچی نەهاتۆتە بەخێرهێنانی، وەڵامەکەی بۆ بارزانی ئەوە بوو: تۆ سەرکردەی شۆڕشیکی گەورە دەکەیت و ئیش و کارت زۆرە، منیش نەمویستووە بێم مەشغولت بکەم، بەڵام دەزانی پیاو بە مەرحەبای تۆ کەر دەبێت، بارزانی دەیەوێ بزانێ مەبەستی مەلا یوسف لەم قسەیە چییە.

پێی دەڵێ: تۆ زەعیمی میللەتێکی پێویستە بەردەوام ئاگات لەو میللەتە بێت، ئامۆژگاری هەموو ئەو مەسئولانە بکەیت کە دەیان بینیت، پێیان بڵێی من بۆ ئەوە مەرحەبات دەکەم خزمەتی ئەو میللەتە بکەن، نەک لە پەنای مەرحەباو لوتفی تۆوە ببنە مایەی مەینەتی بۆ ئەم میللەتە.

بارزانی یەکسەر قتووی جغارەکەی لە باخەڵی دەردێنێ و دەڵێ: باوەڕ دەکەی من ئەو قسانەم پێ نەوتبن، باوەڕ دەکەی پێم نەوتبن ئێوەم کردۆتە مەسئول لۆ ئەوەی خزمەتی ئەم میللەتە بکەن، بەڵام دەڵیی چی ئەویان لە ناوچەی خۆشناوەتی و ئەوی تریان لە بادینان و ئەمیان لە دەشتی هەولێر، خۆ ئەم قتوو جغارەیە نین لە کوێ ویستم دەریان بێنم.

بۆیە من لێرەوە دەڕوانمە کرنگی و بایەخی ئازادی رۆژنامەگەری و میدیای کوردی لەمەڕ ژیان و گوزەرانی هەر کۆمەڵگایەک، کە دەرکەوتووە ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری لە هەر وڵاتێکدا بەبێ دابینکردنی کەش و هەوایەکی ئازاد و لەبار بۆ هەموو لایەک و لە هەموو بارێکدا، بەتایبەتی لە بواری رۆژنامەگەریدا،کە هەموومان پێمان وایە چاوی سێیەم و دەسەڵاتی چوارەمە، ناکرێ شانازی بەو سیستەمە حوکمڕانییەوە بکەین، کە بەردەوام بانگەشەی بۆ دەکەین و لە ناوەوەو دەرەوە خۆمانی پێوە بادەدەین، دەکرێ سەرکردەکان، ئەگەر دیانەوێ حاکمێکی دڵسۆزو راستگۆبن لەبەرامبەر کۆمەڵانی خەڵکدا، پێویستە بەو چاوە لە ئازادی رۆژنامەگەری و میدیای کوردی بڕوانن، کە چاوی سێیەمە بۆ ئەوان و وەک رەقیبێک بەسەر خۆیان و مەسئولەکاندا تێیبڕوانن، چونکە رابردوو و ئێستا ئەوەی سەلماند، کەحوکمڕانی تەنیا بە سەرکردەکان خۆیان ناکرێ.

بەیانی کۆتایی فێستیڤاڵی رێزلێنان لەکەسایەتی ناوداری کورد مەعروف جیاوۆک سرێشمەیی ١٨٨٥-١٩٥٨

دیمەنێک لە رێوڕەسمی رێزلێنان لە مەعروف جیاوۆک لە سرێشمە ٢٠١٠/١٢/٧ فۆتۆ: تاریق جامباز

رۆژانی ٧و٢٠١٠/١٢/٨ سەنتەری رۆشنبیری سرێشمە لە ژێر دروشمی (فێستیڤاڵی ریزلێنان لەکەسایەتی ناوداری کورد مەعروف جیاوۆک سرێشمەیی) بەهاوکاری وەزارەتی رۆشنبیری و بەرێوەبەرایەتی گشتی رۆشنبیری وهونەری هەولێر یەکەمین فێستیڤاڵی رووناکبیریی خۆی رێکخست .

پاش هەوڵ و ماندو بونێکی زۆری ئەندامانی ئەنجومەنی رۆشنبیری سرێشمە، بەراوێژ لەگەڵ مامۆستایانی زانکۆ و روناکبیرانی دەڤەرەکە، کە چۆ ن بتوانرێت فێستیڤاڵێکی شایستە بۆ نوسەر و سیاسەتمەدار و روناکبیری دەڤەرەکەمان سازبدرێت ئەنجامی ئەو پرسیارو گەڕانەی ئەنجومەنی رۆشنبیری سرێشمە بێسود نەبوو، چونکە سازدانی ئەم چالاکیە خەونی لەمێژینەی ئێمە بوو، بەتایبەتی یادکردنەوەو بەزیندوو راگرتنی ژیان و بەرهەمی رووناکبیری گەورەی گەلەکەمان (مەعروف جیاوۆک سرێشمەیی) هەردەم لەسەر زاری نەوەکانی کورد و سرێشمەییەکان بووە کە ئاخۆ چۆ ن دەبێت ئەو کەڵە پیاوە لەنێو کوردان هەڵبکەوێت رۆژێک لەرۆژان یادی نەکرێتەوە، بۆ ئەم مەبەستە سەنتەری رۆشنبیری سرێشمە پرۆژەیەکی پێشکەش بەوەزارەتی رۆشنبیری ولاوان بەرێوەبەرایەتی گشتی رۆشنبیری و هونەری هەولێر کرد ئەوانیش رەزامەندیان لەسەر هەندێک لەپرۆژەکە نیشاندا، بۆیە لەدوای شەش مانگ توانیمان لەرۆژانی ٧-٢٠١٠/١٢/٨لەمەراسیمێکی شایستە لەکاتژمێر ١٠:٠٠سەر لەبەیانی لەگوندی سرێشمە بەئامادەبونی بەرێز وەزیری رۆشنبیری و لاوان و زۆرێک لە میوانان و ئامادەبووان و زۆرێک لە روناکبیرانی هەولێر و شاروو شارۆچکەکانی کوردستان دەست بەچالاکیەکان کرا، لەسەرەتای دەستپێکی مەراسیمەکە وەزیری رۆشنبیری و لاوان لە وتەیەکی کورتیدا وتی: سازدانی ئەم جۆرە چالاکیانە لەشاروو شارۆچکەکانی کوردستان مایەی ئەوە دەبەخشێت کەخەڵکی کوردستان دەخوازێت چالاکییەکان لە شارەکان بچێتە گوند و شارۆچکەکان، ئەوەش مایەیی دەست خۆشی و دلخۆشی یە لەپاشان ووتەی بەرێوەبەری گشتی رۆشنبیری و هونەری هەولێر د. شەمال حەوێزی: لەسۆنگەی ئەوەی کە ئاخۆ یاد کردنەوەی کەڵە پیاوانی کورد کە لە دوتوێی کتێبە بە نرخەکەی د. کەمال مەزهەردا کە باسیان کراوە دەبێت بە بە ردەوامی، هەلوەستەی لەسەر بکەن و ئەو کارەی سەنتەری رۆشنبیری سرێشمەش بە کارێکی پڕ بایە خ و باش لە قەلەم بدەن.. هەروەها چەندین ووتەی دیکە پێشکەش کران کە گوزارشت بوون لە سازدانی ئەو چالاکییە، کە بایەخی تایبەتی خۆی هەیە بۆ دەڤەرەکە، لەوتاری سەنتەری رۆشنبیری سرێشمەش دا هاتبوو، کە سەرباز بایز سەرۆکی سەنتەرەکە خوێندییەوە، بە هەوڵ و هیمەتی دلسۆزانی خەلکی سرێشمەو بەهاوکاری وەزارەتی رۆشنبیری و بەرێوەبەرایەتی گشتی توانیمان خەونی چەندین ساڵەمان بهێنینەدی لە پێشکەش کردنی چەند لێکۆلینەوەیەک سەبارەت بە ژیان و بەرهەمی روناکبیری گەورە مەعروف جیاوۆک، لەبەشی دووەمی رۆژی یەکەمی ٢٠١٠/١٢/٧ لە هۆلی چێشتخانەی کۆرەکی گەشتیاری لێکۆلینەوەکانی هەریەک لە پرۆ فیسۆر دکتۆر کەمال مەزهەر (رۆلی جیاوۆک لە پەرلەمانی عێراق و دامەزراندنی یانەی سەر کەوتنی کوردان)، مامۆستا کەریم شارەزا بە ناونیشانی (سیاسەتمەداروو نووسەر و چاکسازی کورد مەعروف جیاوۆک سرێشمەیی) مامۆستا وداد خالس بە ناونیشانی (پەرلەمانتارو نوسەرو پارێزەری کوردایەتی مەعروف جیاوۆک سرێشمەیی)پێشکەشکران، کەچەندین زانیاری گرنگی نوێیان خستە روو لە پاشان بە گفتوگۆیەکی تێروتەسەڵ لەنێوان ئامادە بوانەوە کۆتایی بە دانیشتنی یەکەم هێنرا.

لەرۆژی دووەمی ٢٠١٠/١٢/٨ کاتژمێر ١٠:٠٠بەیانی هەردوو لێکۆلینەوەی پارێزەر تاریق جامباز بەناونیشانی (مەعرو ف جیاوۆک (١٨٨٥-١٩٥٨)یاساناس و پەر لەمانتار) د.ئازاد عوبێد بەناونیشانی (سەربردەی ژیان و کەسایەتی مەعروف جیاوۆک پێشکەش کرا)پاش گفتوگۆیەکی زۆر توانرا چەند زانیاریەکی ورد بەتایبەتی د. ئازاد عوبێد کەدکتۆرایەکەی سەبارەت بە مەعروف جیاوۆکە،سەبارەت بە سازدانی یەکەمین فێستیڤاڵ بۆ مەعروف جیاوۆک ١٨٨٥-١٩٥٨ئەوەمان لا رون دەبێتەوە، کە دەبێت ساڵانە ئەو فێستیڤاڵە ئەنجام بدرێت، سەبارەت بە جیاوۆک و هەرکەس و نووسەر و روناکبیرێکی دیکەی ئەو دەڤەرە کە بخوازێت و شایانی ئەوە بێت، ئێمە وەکو سەنتەری رۆشنبیری سرێشمە درێخی ناکەین و پەیمان دەدەین کە بۆ ساڵی ئایندە سەرجەم بەرهەمەکانی جیاوۆک و فیلمێکی دیکیۆمینتاری و پەیکەرێک بۆ جیاوۆک و هێنانەوەی تەرمی پیرۆزی لە گۆرستانی شێخی چۆلی لە هەولێر بۆ جێ نزرگەی خۆی لە سرێشمە جێ بە جێ بکەین بۆ ئەوەی بیسەلمێنین کە ئێمە خەمخۆری رووناکبیرانی ئەو دەڤەرەین و چەندە خەمی کەسایەتی و روناکبیرانی خۆمان دەخۆین.بۆ ئەوەی ببێتە نەریتێک کە هەموو شارو شارۆچکەکانی کوردستان سود لە ئەزمونی ئێمە وەر بگرن و لە دوارۆژیش دا لە چالاکیە کانماندا بەشداری یەکتر بکەین.

لە کۆتاییدا سوپاسی رۆژنامەنووس"ئیسماعیل ئیبراهیم"دەکەین، کە هەردوو رۆژەکە وەکو بەرێوەبەری کۆرەکان کارەکانی بەرێکرد، لەپاشان خەڵات بەسەر زۆرێک لە بەشداربووان و میوانان دابەشکرا، لەوانەش: د. کەمال مەزهەر، ئازاد سرێشمەیی، کەریم شارەزا، وداد خالس، د. ئازاد عوبێد، تاریق جامبازو، حەمید بەدرخان، سەباح خەیری، شێرزاد عارف، لیوا فاروق ئیبراهیم شەریف،ئیسماعیل ئیبراهیم و رادیۆی مەشخەڵان.. هەموو دەزگا راگەیاندنەکانی دەڤەرەکە و زۆرێک لە خەلکی سرێشمە.. هێژای گوتنێنە، تیپی مۆسیقای پاشای گەورە لە چالاکیە کانی خۆی دا کە شانبەشانی کاروو چالاکیەکانمان بە چەند سروود و پارچە مۆسیقایەک بەشداریان کرد، بە هیواین ساڵی ئایندە سودمان لە کەموو کوریەکانمان وەرگرتبێت و وەزارەتی رۆشنبیری و لاوانیش بەتەنگ داواکاریەکانمان بێت.

سەرباز بایز
سەرۆکی سەنتەری رۆشنبیری سرێشمە
٢٠١٠/١٢/٨

لە راستەوە: کەریم شارەزا ، مزەفەر. حەمید بەدرخان، کەمال مەزهەر، م.محەمەد،تارق جامباز د. ئازاد عوبێد، سلێمان شاباز
منداڵەکان لە راستەوە عومەر سلێمان و مەتین سلێمان ٢٠١٠/١٢/٧ سرێشمە - فۆتۆ: تاریق جامباز

ئینسکلۆپیدیای هەولێر لە پێشانگای کتێبی فرانکفۆرت

یوسف منتک / ئەلمانیا

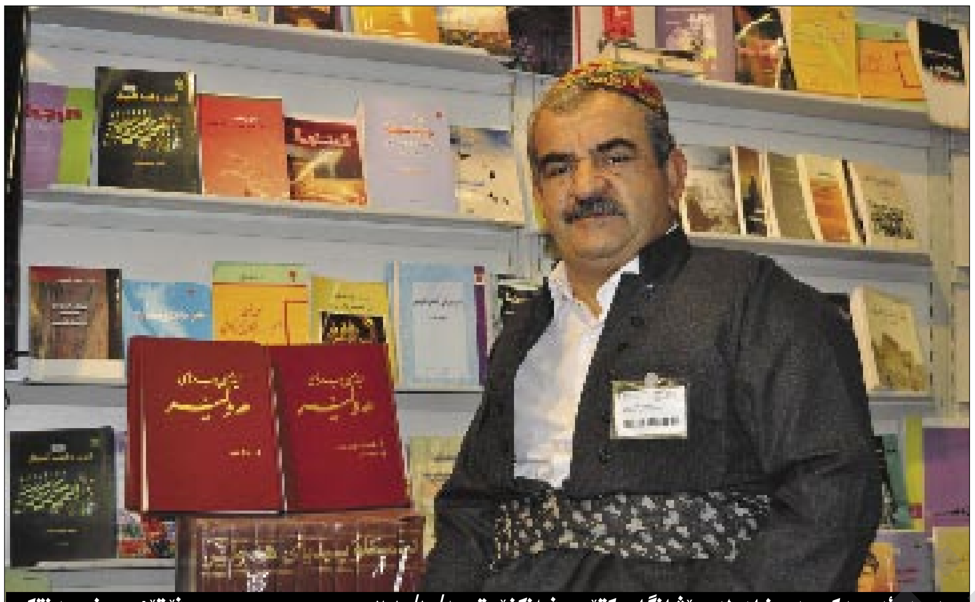
حەمید ئەبوبەکر بەدرخان لە پێشانگای کتێبی فرانکفۆرت ٢٠١٠/١٠/٨ فۆتۆ: یوسف مەنتک

٦٢هەمین پێشانگای کتێبی فرانکفۆرت کرایەوە، وڵاتی ئەرجەنتین وەک میوانی شەرەفی ئەمساڵ داوەتکراوە، ئەم داوەتکردنە نەریتێکە ساڵانە ئیدارەی پێشانگای فرانکفۆرت هەر جارەی وڵاتێک داوەت دەکات، ئەرجەنتین لەژێر ناوی (کەلتوور لەجولەدا) بەشداربووە.

چەندین نووسەری دیارو ناسراوی جیهانی بەشداریان لەکارو چالاکییەکانی رۆژانی پێشانگاکەدا کرد وەک نووسەران: گۆنتەر گراس وەرگری خەڵاتی نۆبل، رۆگەر ولیامس، رۆلاند کۆخ، بن بیکر، راینهۆلد مێسنەر، ئەنتیە ڤۆلمەر، ....هتد، دیارترین کەسایەتی کە سەردانی پێشانگایان کردووە، بریتین لە:(هلمت کۆل)راوێژکاری پێشووی ئەڵمانیا لەسەر کورسی عەرەبانە هێنابوویان، دوو رۆژ بەسەر یەکەوە سەردانی بەشەکانی کرد، داڤید گرۆسمان، تیلۆ سارازین.

رۆژی ١٠/٥ / ٢٠١٠ کات ٥ی ئێوارە ئاهەنگی کردنەوەی پێشانگاکە بەئامادە بوونی وەزیری دەرەوەی ئەلمانیا (ڤێستە ڤێلە) و سەرۆکی ئەرجەنتین خاتوو (کریستینا فێرناندز)کرایەوە، رووبەری ئەم پێشانگایە ١٧٢ هەزار مەتری چوارگۆشەیە، پێشانگاکە لە ١٠/٦ تا ١٠/١٠ ٢٠١٠ بەردەوام دەبێت، بەپیشاندانی ٧٥٣٩ پێشانگا لە ١١١ وڵاتی جیهان، ١٠٠٠٠ رۆژنامەنووس لە سەرجەم وڵاتانی جیهانەوە ئامادەی رۆژانی پێشانگادەکەن نزیکەی ٣٠٠٠ سیمینارو گفتوگۆو پێشکەش دەکرێن، نوێترین تەکنەلۆجیای نوێ پێشکەشدەکرێن لەبواری میدیاو کتێبی ئەلکترۆنی.کۆی گشتی مێوانانی سەردانی پێشانگایان کرد لە ماوەی پێنج رۆژدا ٢٧٩، ٣٢٥ هەزار کەس بوون

کلتوور لە جوولەدا

وڵاتی ئەرجەنتین لە ژێر ناوی(کلتوور لەجوولەدا) بەشدار بووە رێک ئەم ساڵ ٢٠٠ ساڵەی سەربەخۆیی ئەرجەنتینە لەژێر چەپۆکی توندوتیژی دیکتاتۆری، ٧٠ کەس لە نووسەرانی ئەم وڵاتە و ١١٠ دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوە هاتوون بابەت و بەرهەمی جۆربەجۆریان پێشکەش کرد، ٣٠٠ سمینارو گفتوگۆ لەبوارە جیاکانی وەک ئەدەب و کلتوور و سیاسەت و لەسەر وڵاتەکەیان پێشکەش کرد، بەرهەمی نووسەرانی وەک بۆریس خۆرخیس و یولیۆ کۆرتێزا هێنرابوون، نووسەرانی وەک ئۆسڤالدۆ بایەرو لاودا ئەلکۆبا بابەتیان پێشکەش کرد، ٣٠٠ ناونیشانی جیاجیا وەرگێردراون بۆ زمانی ئەلمانی وزمانەکانی تری جیهان لە بەشی وڵاتی میوان پیشاندەدرێن.

وەزارەتی رۆشنبیری هەرێمی کوردستان بۆ حەوتەمین ساڵە بەشدار دەبێت، ئەمساڵ، بە پانتایی ١٢ م دووجا شوێنی پێشانگای گرتووە، چەندین ناونیشانی جۆربەجۆر لە کتێبی تیادا دانراوە زۆرترینیان پەرتووکە کانی ساڵی رابردوون تەنها چەند ناونیشانێکی نوێ تێدا هەیە، ناوەندی رۆشنبیری کوردی مانهایم هاوکاریان کردوون بۆ راپەراندنی ئیش و کارەکانی رۆژانەی پێشانگا، میوانانی بەشدار بوو لە کوردستان، نوێنەرانی وەزارەت پێکهاتبوون لە: شێخ سەعید شاکەلی راوێژکاری وەزارەت، شاکر ئەبوبەکر بەرێوەبەری گشتی چاپکردن، نەوزاد عبدولعەزیز راوێژکاری وەزارەت، ماجد نوری بەرێوەبەری چاپخانەی هەولێر، ئاودێر ئیسماعیل لەبەشی تەکنیکی چاپخانەی هەولێر.، حەمید بەدرخان سەرپەرشتیاری دەزگای بەدرخان، هونەرمەند ئیسماعیل خەیات.

ئینسکلۆپیدیای هەولێر :

ئەوەی زیاتر سەرنجی میوانانی راکێشابوو کە بە پەرەۆشەوەسەیریان دەکرد، چونکە یەکەمجارە لە مێژووی چاپەمەنی کوردی شتێکی وا دەگمەن و نایاب ببینن،ئەویش دانانی ئینسکلۆپیدیای هەولێر بوو، کە لەلایەن دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان چاپکراوە لەدەبەرگدا، ژمارەی لاپەرەکانی ٥٢٤٠ لاپەرەیە بە قەبارەی ٢١بە ٢٩، لە وەڵامی پرسیارێکدا سەبارەت بەچاپکردنی ئینسکلۆپیدیا، بەرپرسی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان و ئەندامی لێژنەی باڵای ئامادەکاری ئینسکلۆپیدیای هەولێر حەمید ئەبوبەکر بەدرخان گوتی: پاش ئامادەکردن و چاپکردنی ئینسکلۆپیدیای هەولێر لە کۆتایی ساڵی ٢٠٠٩ رووداوێکی گرنگ و کاریگەر بوو لە نێو بزووتنەوەی رووناکبیری کوردیدا، چونکە میللەتان پێش ٣٠٠ ساڵ ئاشنای ئیسکلۆپیدیای تایبەت بەخۆیانن، کوردیش بۆ یەکەمین جار بووە خاوەنی یەکەمین ئینسکلۆپیدیا لە مێژووی سەرەتای سەرهەڵدانی بزووتنەوەی رووناکبیری، ئەمساڵ پاش ماندووبوونێکی زۆر توانرا دەزگای بەدرخان بەشداری پێشانگای نێودەوڵەتی کتێبی فرانکفۆرتی ئەڵمانی بکات، کە بۆتە رووداوێکی گرنگ لەبەشی کوردی پێشانگاکە، ئینسکلۆپیدیای هەولێر لە دەبەرگ پێکهاتووە(جوگرافیا، شوێنەوارو مێژووی کۆن، مێژووی نوێ و مێژووی هاوچەرخ، کەسایەتی، ئەدەب، هونەر، فۆلکلۆر، کۆمەڵایەتی...... هتد)، ئەم ئینسکلۆپیدیایە لەسەر ئەرکی بەرێز کۆسرەت رەسول عەلی چاپکراوە، بەتیراژی ٢٣٠٠ دانە لە وڵاتی لوبنان لە چاپخانەی گرین گلۆرین، کێشی ٢٥کغم غرامە، شایانی باسە لێژنەی باڵا پێکهاتبوو لە: د.عەبدوڵلا عەلیاوەیی سەرۆک، د. مەولوود ئیبراهیم حەسەن. د. ئومێد جۆزەلی. فەرید ئەسەسەرد. حەمید ئەبوبەکر بەدرخان..ئینسکلۆپیدیای هەولێر پێشانگای فرانکفۆرتی دەوڵەمەندو رەنگین کرد.

دەزگای چاپەمەنی هانس شیللەر ودانەری خاوەن کتێبی (نامەکانی کوردستان، خاتوو کروسێلا پێترا)، داوای یاساییان تۆمارکرد و داوای مافی خۆیان دەکەن، کە ئەم کتێبە بەبێ ئاگاداری ئەوان وەرگێردراوە بۆ سەر زمانی عەرەبی، بۆ ئەم مەبەستە سەردانی ستاندی کوردستانیان کرد، ئەم پەرتووکە نامەکانی ئەندازیار بێرنارد ڤیتمان لەنێوان ساڵانی ١٩٥٣ و ساڵی ١٩٦٣دا لەکوردستان ژیاوە نامەی بۆ منداڵەکانی ناردۆتەوە، بەپێی وەسیەتی خۆی پێترای کچی ساڵی ٢٠٠٨ لە دەزگای هانس شیللەر چاپی کردووە، بەبێ ئاگاداری ئەوان مەکتەبی هۆشیاری یەکێتی وەری گێراوەتە سەر زمانی عەرەبی، بۆیە ئەوان ئێستا داوای مافی خۆیان دەکەن، بۆ ئەم مەبەستە داوایان تۆمارکردووە. لە رێگەی سەرپەرشتیارانی ستاندی کوردستان هەوالیان ناردووە بۆ لایەنی بەم کارە هەڵساوە.

پێشانگای هونەرمەند اسماعیل خەیات

هونەرمەند ئیسماعیل خەیات بە پێشانگای شێوەکاری بەشدار بوو، کە ١٦ تابلۆی لە خۆگرتبوو، لەوەڵامی پرسیاری کە ئەم چەند ساڵە بەشدار دەبێت و پێشانگا دەکاتەوە، بۆچوونی لەسەر پێشانگای کتێبی فرانکفۆرت بەگشتی و بەشداری کتێبی کوردی گوتی: من ئەوە سێهەم جارە ئامادە و داوەت دەکرێم بۆ پێشانگای نێودەوڵەتی کتێب لە فرانکفۆرت، هەڵبەتە ئەو بەرێزانەی سەرپەرشتی جناحی کتێبی کوردی دەکەن، ئەوان هەردەم دە داوەت نامەکەیان بۆ دابین کردووم، لەلایەن ئیدارەی پێشانگاکە، هەڵبەت بوونی کتێبی کوردی لەم پێشانگایە زۆر گرنگە، پێناسەیەکە بە رۆشنبیری و وشەی کوردی، ئەدەبیات و هونەرەکەیش، بێگومان ئەم پیشانگایە پیشاندانێکی زۆر گەورەو جیهانییە، هەموو میللەتان لێرە یەک ئەبینن و کلتووریان و چاپەمەنیان دەگۆرنەوەو و بینەرێکی زۆریش دێت بۆی، منیش کە دێم وەک هونەرمەندێکی شێوەکاری کورد، فرسەتە کۆمەڵێ ئیشم پیشانداوە، منیش میوانی تایبەتی خۆمم هەیە، بیرورای تایبەتیان بەرامبەر ئیشەکانم هەیە، کارەکانیشم رووناکییەکی زیاتر دەداتە سەر جناحی کیتێبی کوردی، بەهەرحاڵ بە هیمەتی هەموومان و هەولدانی هەموومان دەتوانین رووەکی گەشی رۆشنبیری و کلتووری کوردی دەربخەین، زۆریش گرینگە بەراستی بەردەوام کورد بەشدار بێت، سبەینێ هونەرمەندێکی ترو چەند گروپێکی تری هونەرمەند، خۆی راستە پێشانگاکە تایبەتە بەکتێب، بەڵام دەکرێت شان بەشانی ئەوە هەندێ کلتوورو چالاکی بەشەکانی تری هونەر نیشان بدرێن، بەهەرحاڵ لەدواییدا هەمووی سوودبەخش دەبێت، رووناکی باش دەداتە رۆشنبیری کوردی، من بەراستی ناتوانم ئاستی بەشداری رۆشنبیری بزانم، چونکە من وەک هونەرمەندێکم سەربەخۆ بۆ خۆم هاتووم، وەک شەخسیەتێک منیان داوەت کردووە، ئەکرێت تا ساڵەکە قووڵترو چاپەمەنی بە زمانی ئینگلیزی لێ دابنرێت، روونکردنەوە هەبێت لەسەر کولتووری کوردی ومێژوویی، هەڵبەتە دەرفەتێکی چاکە بۆ وەزارەتی رۆشنبیری کوردی، بە هیوام هەموومان ئاواتی ئەوەمان هەیە، وەزارەتی رۆشنبیری کوردستان بەشداربوونەکەی زیاتر بێت، دڵنیاشم ئەو برادەرانە خەون و ئاواتی ئەوەیان هەیە فراوانتر بێت، بەڵام ساڵ بەساڵ ئەوە دەردەخا تا چ ئاستێک ئەوان بەشدار بن.

تارا بابان

تارا بابان کارگێری ناوەندی رێکخراوە دیموکراتییەکان لەدەرەوە و سەرپەرشتیاری رێکخراوە دیموکراتییەکان لە ئەلمانیا، سەبارەت بە بە شداری کتێبی کوردی بەم جۆرە دواو گوتی:جێگای شانازییە کورد وەک هەموو میللەتانی تر لە پێشانگایەکی ئاوا گەورە بەشداری دەکات، ئەمساڵ وەک هەموو ساڵەکانی تر بەشدارین، بەڵام بەداخەوە ئەم ساڵ ماوەکە کەمترە، ژمارەی کتێبەکانیش کەمترە لە چاو ساڵانی رابردوو، هیوادارم لەساڵانی داهاتوو بە هەمان شێوە بەشداربن، بەڵام بەشوێن و کتێبی باشترو زیاتر، پێم باشە بە هاوکاری وەزارەتی رۆشنبیری و هاوکاری مەکتەبی رێکخراوە دیموکراتییەکان، مەکتەبی رێکخراوە دیموکراتییەکان بتوانیین ئەگەر هەندێ کتێب بگۆرین بۆ زمانەکانی ئینگلیزی یا ئەلمانی یا هەر زمانێکی تر بۆ ئەوەی خوێنەری وڵاتانی تریش ئاشنابن بە نووسین و کلتوورو ئاستی رۆشنبیری کوردی، تارادەیەک باشە کە وەک کورد بەشدار بوون گرنگ ئەوەیە ساڵانە بەشداربوونی کوردە لەشوێنێکی ئاوا گەورەو نێودەوڵەتیدا.

خەڵاتی پێشانگا

دیارترین خەڵاتی پێشانگا بریتین لە خەڵاتی ئاشتی بازرگانی کتێبی ئەڵمانی و خەڵاتی دەزگای کتێبی ئەلمانی، کە ماوەی شەش ساڵە دەرێت بە باشترین کتێبی ئەلمانی، ژنە نووسەری ئەلمانی (مێلیندا ناج ئەبونژێ) لەسەر رۆمانی کۆترەکان دەفرن، نرخی خەڵاتەکە ٣٧، ٥٠٠ ئیرۆیە.

خەڵاتی ئاشتی بازرگانانی کتێبی ئەلمانی ئەمساڵ بەخشرایە نووسەری ئیسرائیلی (داڤید گرۆسمان)، مەراسیمی بەخشینی خەڵاتەکە لە کلێسەی پاول رێککەوتی ٢٠١٠/١٠/١٠ بە ئامادەبوونی ١٠٠٠ میوان بەرێوەچوو.

تێبینی: ساڵانە لە رێگای ناوەندی رۆشنبیری کوردی ئەڵمانی بانگهێشتی میوانان دەکرێت لە کوردستان بۆ بەشداربوون لە پێشانگای کتێبی فرانکفۆرت کە بەسەرپەرشتی ئاسۆ حەیدەری ئەنجام دەدرێت.

بەدرخان

قەڵەم

حەسەن یاسین

ژنانی کەناڵە ئایینییەکان

داود ئەلشریان

وەرگێرانی: حەسەن یاسین

چەند سەرچاوەیەکی رۆژنامەنووسی دەڵێن هەندێ لەمەرجەکانی دەستپێکردنەوەی پەخشی کەناڵە ئایینییەکان، کە میسر دایخستبوون بریتین لە: رازیبوون بەپەخشکردنی بەرنامەی هەمەجۆر. بەشدارپێکردنی توخمی ژن، بەدەنگو رەنگەوە، لەپێشکەشکردنی بەرنامەکاندا. بەکارهێنانی کاریگەرییە دەنگییە مۆسیقییەکان لەناوبرەکانو پێشەکیی بەرنامەکاندا. بەڵام هەندێ لەخاوەنانی کەناڵەکان نارازیبوونو ئەم مەرجانەیان، بەتایبەت بەشدارپێکردنی ژنان لەپێشکەشکردنی بەرنامەکاندا، بەراگەیاندنی شەرِ دژی ئیسلام دانا.

ئەم مەرجانە بابەتی دیالۆگ بوون لەیەکێک لەدانیشتنە تایبەتەکاندا لەشاری ریاز. لەنیوەی دیالۆگەکەدا یەکێک لەدانیشتووەکان دایە قاقای پێکەنینێکی هیستریاییو گوتی:" دایکی سلێمان تەنانەت تۆش". هەندێکمان پرسیاری چیرۆکی پێکەنینەکەو دایکی سلێمانمان لەکابرا کرد. برادەرەکەمان کە پێدەکەنی وەڵامیدایەوە: " چەند هەفتەیەک پێش ئێستا دایکم داوای لێکردم مانگی دەستکردی وەرگرتنی کەناڵەکان بگۆرمو گوتی کورەکەم دەمەوێ تەلەفزیۆنەکەم بۆ بگۆریو یەکێکی وەک ئەوەی مریەمی کیژمم بۆ بێنی. پێمگوت بەڵام تەلەفزیۆنەکەی مریەم کەناڵی ئایینیی تێدا نییە، هەموو کەناڵەکان هەمەجۆرو تایبەت بەفیلمن. گوتی دەزانم، پەنا بەخوا. کورم بێزاربووم لەکەناڵە ئایینییەکان. خەریکە لێیان دردۆنگ دەبم. پاشان شێوەی دانیشتنەکەی گۆری و وەک ئەوەی شتێکی لەبیرچووی بیرکەوتبێتەوە گوتی: خۆت دەزانی ئەم کەناڵانە بوونی ژنیان لا حەرامە. لەو کەناڵانە جگەلە پیاوی ریشن هیچی دیکە نابینم وەک ئەوەی دنیا ژنی تێدا نەبێت. کورم سەیر ئەوەیە هەموو ئەو شێخانەی لەم کەناڵانەوە دەردەکەون باس لەمافەکانی ژن و پایەی ژن لەئیسلامدا دەکەنو داوای خێر بۆ ژنان دەکەن، کەچی تەنیا دەرکەوتنی ژنیان لەتەلەفزیۆن پێ حەرامە. هەندێکیان ئەگەر ژنێک بەتەلەفۆن پێوەندیی پێوە بکات لەتەلەفزیۆنەکەوە سەری بۆ خوارەوە نەوی دەکات. ئەمانە شەرم لەئێمەی ژنان دەکەن، یان خۆیان لای ئێمە وا نیشان دەدەن. ئەگەر یەکێکیان قسە لەسەر ژن بکات باس لەژنانی پزیشکو مامۆستاو فەرمانبەر ناکەن، بەڵکو باس لەژن دەکات وەک دەفرێکی دامرکاندنەوەی ئالۆشی پیاوو خزمەتکاری پیاو. من ژنێکم تەمەنم گەیشتۆتە هەشتا ساڵ لەژیانمدا نەمزانیوە ژن عەیب و شوورەیی بێت. بمگێرەوە بۆ تەلەفزیۆنەکەی مریەمی کیژم، دەمەوێ ژن ببینم. بێزاربووم لەپیاوانی ریشن، بێزاربووم لەو کەناڵە بێسودانەی کە رێزم لێناگرن .

سەرچاوە : رۆژنامەی (ئەلحەیات)ی لەندەنی، رۆژی ٣-١١-٢٠١٠

کاکم گۆتی

سەرتیپ جەوهەر

ژن مارەکردن لە ناوچە دابڕاوەکان

هەرچەند ناوێرین ئەوەندە توخنی سیاسەت بکەوین، بەڵام چی بکەین سیاسەت بووە بەبەشێک لەهەموو تێڕوانینو بیرکردنەوەو هەڵسوکەوتمان، بۆیە دەبینین لەکوردستان زۆرترین بینەرو خوێنەری بابەتی سیاسی هەیە، چونکە هەریەک لەئێمە پێمانوایە هەرچی لەژیانماندایە پەیوەندی بەسیاسەتەوە هەیە، بۆیە لەگفتوگۆو موناقەشەکردنمان هەموو شتێک بەسیاسەت دەبەستینەوە، ڕوونتر لەدەسەڵاتو موارەزەوە دەبەستینەوە.
کاکم گۆتی ئەو پیاوانەی دەیانەوێ ژنی دووەم بێنن لەبەرئەوەی سیاسەتی کوردستانیان وەدڵ نییە بۆیە ڕوودەکەنە ناوچە دابڕاوەکان یان ڕوونتر ئەو ناوچانەی کەس لێی ساحێب نییەو لەوێ تەقەی لێوەدەینن ژنی دووەم دەیننو کەس ناڵێ ماڵتان ها لەکوێ.
ئەو ناوچانە نەحکومەتی هەرێم ئەوەندە خۆی دەکات بەخاوەنی بەو پێیەی تائێستا سەر بە بەغدایەو پێویستە بەغدا موداراتی بدات نەحکومەتی بەغداش ئەوەندە ئیهتیمامی پێدەدات بەو پێیەی لەژێر نفوزی هێزی کورددایەو پێویست ناکات ئاوەدانبکرێتەوە، لەو نێوانەدا قوڕ گیراوەتەوە بۆ ئەوخەڵکە بێگوناهو بێ خەتایە، لەلایەک بەدەست ئاسەواری وێرانییو کاولکاریی بەعس دەناڵێننو لەلایەکی دیکە بونەتە قوربانیی ململانێی سیاسیو دەستوریی نێوان هەرێمو بەغدا، ئیدی نازانن ڕوو لەکوێ بکەن.
کاکم دەیگۆ بەپێی ئامارێکی دەستکەوتوو لە مەخموور لەوەتەی یاسای باری کەسێتی لەکوردستان دەرچووەو پیاوانی کوردستانی چاوترس کردووە بەبەندکردنو غەرامەیەکی زۆر تەنها لەمەخموور ڕێژەی مارەکردنی ژنی دووەم پێنج ئەوەندە زیادیکردووە، پێشتر لەساڵێکدا دەگەیشتە ٥٠ بۆ ٦٠ حالەتی ژنی دووەم لەکاتێکدا ناوچەکە تێکەڵە لەکوردو عەرەبو کلتووری ناوچەکەش ڕێخۆشکەرە بۆ هێنانی ژنی دووەمو شتێکی ئەوەندە نامۆ نییە، بەڵام ساڵی ٢٠١٠ ئەم ڕێژەیە بەرزبۆتەوە بۆ ٢٥٠ حالەت ئەمەش زۆر زۆر بەرزە.
کاکم گۆتی لەوە خراپتر ئەوەیە پەرلەمانی کوردستان و حکومەتی هەرێم بەو بارودۆخە دەزانێتو تائێستا هیچ ئیجرائاتێکی نەکردووەو نایکات، چونکە ئەگەر وابڕوات هەموارکردنی یاسای باری کەسێتی لەهەرێم یەک فلس ناکات، چونکە ئەوانەی ژنی دووەم دێنن سواری سەیارە دەبن لەبری ئەوەی لەدادگای هەولێر ژن مارەبکەن دەچن لەمەخموور مارەی دەکەنو تەقەشی لێوەنایەت.
کاکم گۆتیشی پێویستە پرۆژە یاساکەی هەرێمی کوردستان هەمواربکرێتەوە یان بڕیارێکی تایبەت لەپەرلەمان وەک پاشکۆ دەربچێت تێیدا بەڕوونی ئاماژە بەوەبدات هیچ کەسێک بۆی نەبێت لەناوچە دابڕاوەکانی کوردستان، کە بڕیارو یاساکانی هەرێم نایانگرێتەوە ژن مارەبکەن یان هیچ مامەڵەیەکی دیکەی یاسایی بکەن بۆ خۆدزینەوە لە یاساکانی کوردستان، ئەویش بەوەدەکرێت برگەیەک لەیاساکە زیادبکرێت، کە ئیختیساس مەکانی ئیزافەبکرێتو ڕێ لەهەموو ئەوکەسانە بگرێت کە خۆدەدزنەوە لە یاساکانی هەرێم.

کەردز و کەرزۆڕ، ئەو دوو گوندەی چیرۆکی خۆیان هەیە!

هەولێر، سەباح شوکر

کەردز و کەرزۆڕ دوو گوندی دەشتی هەولێرن، دەکەونە سنووری ناحیەی قوشتەپەی سەر بە قەزای بنەسڵاوەی پارێزگای هەولێر و شەش کیلۆمەتر لە ناحیەکە دوورە، لەسەردانێکیمان بۆ هەردوو دێیەکە، چاومان بەهاووڵاتیان کەوت و لەو بارەیەشەوە موختاری گوندی کەردز جەمیل محەمەد سالح لە ساڵی ١٩٤٢ هەر لەو گوندە لە دایکبووە، چیرۆکی کەردز و کەرزۆڕی وا گێڕایەوە: مێژووی ئاوەدانکردنەوەی کەردز زۆر کۆنە و لە باو باپیرانمانەوە هەر هەبووە، قسەیەک هەیە کە دەگێڕنەوە لەسەر ناوی (کەردز و کەرزۆڕ) گوایە ئەوکاتی سێ چوار ماڵێک بوونە و میوانێکیان هاتووە و ئەو میوانەش شەو ماوەتەوە و بەیانی کە لە خەو هەڵدەستن میوانەکە نەماوە و کەری ماڵەکەش دیار نەبووە، شکیان لە میوانەکە بووە و وتویانە کابرای کەردز و واش باس دەکەن کەرەکە لە دووری دێیەکە زەڕیوە و ئاشکرابووە ئیتر ئەو ناوە بووە کەردز و کەرزۆڕ، کە یەک کیلۆمەتر دوورە لە کەردزەوە.

دانیشتوانەکەی عەشیرەتی گەڵاڵێن

دیارە زۆربەی دانیشتوانی دێیەکە سەر بە عەشیرەتی گەڵاڵین، کە سەرچاوەیەکیان لە شارەزوورەوە هاتوون، سەیری بابەتی گوندی مەلا کاغا بکە، لە هەفتەنامەی بەدرخان ژمارە"٩٦"ی ڕۆژی" " لە ئامادەکردنی "حەمید بەدرخان" لە لاپەڕە" " دانیشتوانی دێیەکە نزیکەی ٥٠ ماڵ دەبن و خەریکی کاری فەلاحی گەنم و جۆ و ئاژەڵدارین.

پێشمەرگایەتی

هەروەها موختاری گوندەکە لە باسی خەبات و پێشمەرگایەتی لە گوندەکە گووتی: لە شۆڕشی ئەیلوولەوە تا ئەمڕۆ خاوەنی ٣٠ پێشمەرگەی شەهیدین، لە شۆڕشی ئەیلوول ٧٠ پێشمەرگەمان هەبووە و ئەوکاتەش جەیشی عیراق دێنە سەر دێیەکەمان و کۆمان دەکەنەوە و ئەفسەرێک بە زمانی عەرەبی دەڵێ:"انتم عددکم ٧٠ مخريب، مەلا عەزیز کەردزی بە ڕەحمەتی بێ کۆچی دوایی کردووە دەڵێ: عفوا عددنا ٦٩ مخرب، واحد رجع" ئەو قسەیەشی بە ماناوە وتوە، بە مانای ئێمە بڕوامان بە شۆڕشی خۆمان هەیە.

یەکەم مەفرەزەی شۆڕش

سەبارەت بە هەڵگیرسانەوەی شۆڕشی نوێ دوای ساڵی ١٩٧٥-١٩٧٦ محەمەد ساڵحی موختار گووتی: یەکەم مەفرەزەی پێشمەرگە بە نهێنی و بەشەو هاتۆتە لامان، پێشمەرگەکانی حزبی سۆشیالیست بوون، پێشمەرگە (بەکر حەمە و شەهید قادر مستەفا) بوون واش دەڵێن یەکەم مەفرەزەی پێشمەرگە کە هاتۆتە لایان، شەهیدان (مامەڕیشە و شاخەوان عەباس" بوونە.

یەکەم قوتابخانە لە ساڵی ١٩٦٠ کراوەتەوە.

ئەگەرچی بەداخەوە دێیەکانی کوردستان وەکو پێویست خزمەتگوزاری قوتابخانەو خوێندنیان تێدا نەبووە، وەلێ لە ساڵانێکی زوو قوتابخانە لەو دێیانە کراوەتەوە، موختارەکەی ئەو دێیە دەڵێ: " لە ساڵی ١٩٦٠ یەکەم کەس کە قوتابخانەی دروست کرد مام سمایل بوو لەسەر حیسابی خۆی دوو ژوور و هەیوانێکی کرد بە قوتابخانە، دوایش نووسراوی بۆ حکومەتی ئەوکات کردوو بە ڕەسمیش قوتابخانەکە کرایەوە، یەکەم مامۆستاش هاتۆتە لامان ناوی "م. محەمەد نادر نەجار" بووە هەر لە ساڵی ١٩٦٠ دەست بە خوێندن کراوە.

یەکەم و دوا موختار ناویان محەمەدە

ئەو موختارەی ئێستای دێیەکە باس لە مێژووی موختاری لە دێیەکەیان دەکاو دەڵێ:"یەکەم موختار ناوی (محەمەد ڕەزا) بووە و دوا موختاریش منم لە ساڵی ٢٠٠١ بەرەسمی دامەزراوم و تا ئێستا بەردەوامم.

وێران کردن و ئاوەدانکردنەوە

وەکو هەموو دێیەکانی دیکەی کوردستان ئەو دوو دێیەش بەدەر نەبوونە لە وێرانکردن و دووبارە ئاوەدانکردنەوە، ئەو موختارە خوێنەرانی بەدرخان بە وێرانکردن و ئاوەدانکردنەوەی ئاشنا دەکا، "لە ١٩٨٧/٤/٢١ لەلایەن ڕژێمی عێراقەوە دێیەکەمان وێرانکراو هەموو پەرتەوازە بووین جارێکی تر لە دوای ڕاپەرینی بەهاری ١٩٩١ ئاوەدان کرایەوە و بەردەوام لە زۆربووندایە.
هەروەها ئێستا خاوەنی قوتابخانە و بیری ئاو و کارەبا و بنکەی تەندروستی و هۆڵی پرسە ئایینییەکان و ڕێگای قیرتاوکراو بۆ ناو دێیەکەین، ئەوەشی ووت: کە بنکەی تەندروستی زاگرۆس و هۆڵی پرسە ئایینیەکانی لەلایەن بەشدار مام سمایل لەسەر بودجەی خۆی دروستی کردوون کە لە سوپای نوێی عێراقیدا پلەی عەقیدە.
سەبارەت بە کێشەی قوتابیان و خوێندکارانیان وتی: مناڵەکانمان دوای تەواوکردنی خوێندنی قۆناغی شەش مامۆستای قوناغی بنەڕەتیمان نییە (٧و٨و٩) مناڵەکانمان ناچار دەبن بەکرێ ڕوو لە قوشتەپە یا شار بکەن بۆ تەواوکردنی خوێندن، کچەکانیشمان لەماڵەوە دەمێننەوە و واز لە خوێندن دێنن.
ئەندازیار هێمن تەڵعەت لەگەڵ تیمەکەی سەردانی بیری ئاوەکەیان کردو منیش ئەوەم بە باشزانی کە وەک ڕۆژنامەنووس و کاری خزمەتگوزاریان پرسیاری لێ بکەم، ئەو دەربارەی ئەو سەردانەیان گووتی: ئێمە لە کۆمپانیای سیتەکەوە هاتووین، کە گرێبەستی لەگەڵ وەزارەتی شارەوانی و بەڕێوەبەری ئاوی دەوروبەری هەولێر هەیە، کارمان ئەوەیە لەم سنووورە وەک ماستەرپلانی کوردستان بۆ کەرتی ئاو تا ٢٠ ساڵی داهاتوو باری ئاوی سنوورەکە هەڵبەسنگێنین بۆ ئەوەی بزانین بۆ ٢٠ ساڵی داهاتوو چەند بڕە ئاومان پێویستە، هەروەها هاووڵاتیان کێشەی ئاویان هەیە، لە بیرەکەوە دەست پێ دەکەین.
ئەوەشی ووت: کە بیرەکەیان بەگاز ئیش دەکات ئەمڕۆ گاز لە کوردستان کەم بۆتەوە، دەبێت پشت بە وزەی کارەبای نیشتیمانی ببەستین، کە دیارە ڕۆژ بە ڕۆژ بەرەو باشی دەچێت و خەریکی فراوانکردنی شەبەکەکانی ئاویشین.
ئەوەی ماوەتەوە بیڵێین پێشمەرگەی شۆڕشی ئەیلوول و تەمەنێک لە خەبات مام یاسین کەردزیە، هەروەها(شەهید کاردۆ گەڵاڵی)خەڵکی کەردزە، هەروەها هەر یەک لە بەهرۆز گەڵاڵی و عەبدوڵڵا کەردزی و جەوهەر و قەهار گەڵاڵی خەڵکی ئەو گوندەن.

دێی کەرزۆڕ داواکاریان هەیە

حوسام نامق موختاری دێی کەرزۆڕ بەناوی خەڵکی دێیەکەوە داواکاری هەبوو، بۆیە گووتی: دێیەکەمان ١٢ ماڵە، لە ساڵی ١٩٨٧ لەلایەن ڕژێمەوە وێرانکراوەو جارێکی تر لە ساڵی ١٩٩١ ئاوەدان کرایەوە، هەموو خەڵکی دێیەکە خزم و کەسی یەکترین، یەکەم پێشمەرگەی ئەیلول لە ساڵی ١٩٦١ عەزیز ڕەسول ناسراو بە مەلا حاجی ڕەسول شەهید بووە، بەڵام تا ئەمڕۆ ئاوڕێک لە کەس و کاری نەدراوەتەوە، ئەوەشی ووت: کە زۆربەیان چەندین ساڵ پێشمەرگایەتیان کردووە و هەر لە شۆڕشی ئەیلوول تا شۆڕشی نوێ ئەوان خزمەتی پێشمەرگایەتیان کردووە.

کاک کۆسرەت و دێیەکە و ڕێکخستنی ناوشار

موختاری گوندی کەرزۆڕ باس لە ڕێکخستن لە دێیەکەیان دەکاو دەڵێ: هەڤاڵ کاک کۆسرەت جێگری سکرتێری گشتی ی.ن.ک لە کاتی لێپرسراوی مەڵبەندی سێی هەولێر لە ژیانی پێشمەرگایەتیدا چەندین شەو بەنهێنی لەگەڵ ڕێکخستنەکانی ناو شار لێرە کۆبوونەوەیان کردووە.
هەر لەو بارەیەشەوە پیاوەکانی ڕژێمی بەعس چاودێری زۆریان لەسەر هاوڵاتیانی دێیەکەمان بووە تاکو لە ساڵی ١٩٨٦ لەلایەن دەزگای ئەمنی هەولێرەوە هەر سێ ئەندامانی ڕێکخستنی "ی.ن.ک"ی ناوشار شەهید حەیدەر چکۆل و خدر عەلی و فەرهاد دەگیرێن و دوای شەش مانگ بێ سەر و شوێنن، حەیدەر شەهید دەکرێت و دووانەکەی تر دوای ئەشکەنجە و ئازارێکی زۆر لە عەفودا ئازاد دەکرێن، ناوبراو ووتی: بەداخەوە تا ئەمڕۆ لێپرسراوێکی حکومەت سەردانی نەکردووین کە داواکاریمان هەیە وەک دێیەکانی تر، کە خۆی لەم خاڵانە دەدا.
یەک: لەسەر جادەی گشتی بۆ ناو دێیەکە دوو کیلۆمەتر قیرتاو نەکراوە.
دوو: قوتابخانەمان بۆ دروست نەکراوە، ئەوەی هەیە لەلایەن خۆمانەوە بە قوڕ دروستکراوە.
سێ: لە ڕووی مەڕداریەوە حەوزی خاوێنکردنەوەی مەڕ و ماڵاتمان نییە، کە دژی ڤایرۆسی جۆراوجۆر پاک بکرێنەوە. هەروەها مزگەوتیشمان نییە.
لە کۆتاییدا قسەکانیشیدا گووتی: ئەوە لە ساڵی "١٩٩١"ەوە بۆ یەکەمین جارە ڕۆژنامەنووسێک سەردانمان بکات و گوێ لە داوکارییەکانمان بگرێت. هیوادارین لە ڕێگەی ڕۆژنامەکەتانەوە دەزگاکانی حکومەت بەدەنگ داواکارییەکانمانەوە بێن.
لە ناحیەی قوشتەپەش سەربەست تۆفیق بەڕێوەبەری ناحیەکە دەربارەی ئەو دێیانەو داواکارییەکانیان گووتی: سەبارەت بە داواکارییەکانی دێی کەرزۆڕ و دێیەکانی تری سنوورەکەمان بە نووسراوی ڕەسمی داواکارییەکانمان ئاراستەی قەزا و پارێزگا و شوێنە تایبەتییەکان کردووە. هیوادارین لە پرۆژە و بەرنامە و بودجەی ٢٠١٠ پارێزگا خرابێتە بەرنامەیانەوە.
سەبارەت بە ناوی کەردز و کەرزۆڕ وتی: بە پێی داڕشتنی نەخشەی کاستۆ کە نەخشەیەکی گشتی کشتوکاڵی ناوچەکەیە و هەر لە کۆنەوە ئەو ناوەیان هەبووە بۆ گۆڕینی ناوی گوندەکەشیان ئەوان دەتوانن بە نووسراوێک ئاراستەمان بکەن ئێمەش لای خۆمان بەرزی بکەینەوە بۆ قەزا و پارێزگا تا ڕەزامەندی وەربگیرێ و ناوەکەیان بگۆڕدرێت بۆ دوو ناوی گونجاو.

میتۆلۆژیا، ئەو گۆڤارەی خالید جووتیار نەیبینی

*** جەلال سنجاوی**

ئەوە ساڵێک تێپەڕی لەسەر مەرگی ناوادەی گەورە شاعیر و فۆلکلۆریست و رووناکبیری کورد "خالید جووتیار"ی رەوانشاد لە فیردەوسی ئەبەدیدا، کەژی ئێستاش ناو و بەرهەمەکانی لە دڵی ئێمەدا هەرزیندووە و ژەنگ نایگرێ و نامرێ، رۆژانە چاومان بڕیوەتە ئاسۆی هیواو ئومێدەکان، بەڵام حەیف، ئەم رێگایە چارەنووسی هەموانە و مەرگ میوانی گشت ماڵێکە، خالید جووتیاریش تازە ناگەڕێتەوە بۆ تاهەتایە چاوی لێکناو جارێکی تر لەگەڵ "حەمیدی برا" پیاسەی ئێوارانی هەولێر و بەشداری لە فێستیڤاڵەکانی بەدرخان لە وڵاتانی ئەوروپا و ئەمریکای لاتین ناکات، تەنیا وێنە و یادگارییە شیرینەکانی لە دڵ و دەروونی برادەرە دڵسۆزەکانی دەمێنێتەوە و بۆ هەمیشە دەبێتە ئەستێرەی گەلاوێژو شەوانە لە بەرزایی گەردوونەوە تیشکی ئەفسووناوی لەپیرە قەڵاتی سەر بەتەم دەدات و دەدرەوشێتەوە.

کاکە "خالید جووتیار" گەورە نووسەری بواری شیعر و لێکۆڵینەوە و فۆلکلۆر و حەیراننانسی، لە هەمان کاتدا راوێژکاری کلتووری بوو لە دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان و ئەندامی لقی هەولێری یەکێتی نووسەرانی کورد و ئەندامی کارای سەندیکای رۆژنامەنووسانی کوردستان بوو، هەروەها سەرنووسەری رۆژنامەی "هاموون" و خاوەن ئیمتیاز و سەرنووسەری گۆڤاری "میتۆلۆژیا" بوو، ئەو گۆڤارەی ماوەیەکی زۆر بوو هەوڵی بۆ دەدا تا مۆڵەتی یاسایی و متمانەی بە ژمارە "393"ی 2009/10/11ی سەندیکای رۆژنامەنووسانی کوردستانی بۆ وەرگرت، بەڵام ئەسەف مەرگ مەودای نەدا بیبینێ.

بۆیە ژمارە "1"ی ئەم گۆڤارە پاش مەرگی ناوادەی "کاکە خالید" دەرچوو بە هەوڵ و هیمەتی دەزگای بەدرخان و برادەرانی دڵسۆز، لێرەدا ناکرێ ئەو پیاوەتییە گەورەیەی بەڕێز کاک "کۆسرەت رەسوول عەلی" جێگری سەرۆکی هەرێمی کوردستان و جێگری یەکەمی سکرتێری گشتی "ی.ن.ک" لەبیر بکەین، کە ئەرکی چاپکردنی گۆڤاری میتۆلۆژیای گرتە ئەستۆ و لە چاپخانەی رۆژهەڵات چاپکرا، هەروەها کارمەندانی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی "بەدرخان" لە ئامادەکردن و رێخکستن و کاری نەخشەسازی درێخیان نەکرد تا خەون و خەیاڵی خالید جووتیاری جوانەمەرگیان کردە واقیعێکی بەرجەستە و ژمارە یەک و کۆتایی میتۆلۆژیا کەوتە بەردەستی خوێنەران و هەوادارانی فۆلکلۆر.

بەم شێوەیە لاپەڕەیەکی زێڕین لە مێژووی رۆژنامەنووسی کورد تۆمارکرا و دەزگای بەدرخانیش وەفاداری خۆی بۆ رۆحی پاکی خالید جووتیاری رەحمەتی نیشاندا، چونکە جووتیار بۆ چاپکردنی ژمارە یەکی گۆڤارەکە زۆر بەپەلە بوو، بەداخەوە مەرگ لەو بەپەلەتر بوو، کورد لەمێژە گووتوویەتی: "مرۆڤ هەموو فەسڵان دەبینێ، بەڵام هەموو مرادان نابینێ" رەحمەتیش مرادی چاپکردنیژمارە یەکی گۆڤارەکەی نەبینی و چووە جێی هەق، ئاخۆ ئێمەش چ مرادێک نابینین.

گۆڤاری میتۆلۆژیا وەرزە گۆڤارێکی زانستی کلتوورییە و خاوەن ئیمتیاز و سەرنووسەرەکەی خالید جووتیارە و بەهۆی مەرگی ناوادەی خاوەنەکەی تەنیا ژمارە "1" و کۆتایی لە ساڵی 2010 چاپ و بڵاوکراوەتەوە و کۆمەڵێک بابەتی پوختە و نایاب لە خۆ دەگرێ لەلایەن گەورە نووسەرانی هەولێر نووسراون، وەک "د. مەولوود ئیبراهیم حەسەن، موحسین ئاوارە، نەجات حەمید ئەحمەد، کەمال غەمبار، ئامانج غازی، خالید جووتیار، جەلال سنجاوی، د. حوسێن شێخانی، تاریق جامباز، کەریم دەشتی و.... چەندانی دیکە".

خالیدجوتیاری هەمیشە زیندوو

پێشەکی گۆڤارەکە بە پێنووسی بەهەشتی خالید جووتیار نووسراوەو بەم شێوەیە پێناسەی گۆڤارەکە دەکات و دەفەرمووێ:

"ماوەیەکی زۆرە بیر لە گۆڤارێکی تایبەت بە لێکۆڵینەوەی زانستی دەکەمەوە سەبارەت بە ئەفسانە و داستان و فۆلکلۆر بەگشتی و عەقڵی بەرایی کورد بەتایبەتی، بۆ ئەوەی لە لێکۆڵینەوەی رەمەکیانە رزگارمان بێ و وەک نەوەیەکی رووناکبیری پسپۆڕ بە میتۆدێکی زانستی لێکۆڵینەوەکان ئەنجام بدەین و بزانین ئایا ئێمەش وەکو نەتەوەکانی تر بەرهەمی قوڕس و هونەری پڕمانا و فۆڕمی جوانمان هەیە یان نا...".

لە شوێنێکی پێشەکییەکەدا کاکە جووتیار دەڵێ:

"ئەم گۆڤارە بە پارەی خانەنشینی خۆم چاپکراوە"

لێرەدا بۆمان روون دەبێتەوە کە ئەو بیری لە مەرگی ناوادەی خۆی نەدەکردەوە، هەرچەندە کۆمەڵە نەخۆشییەکی درێژخایەتی هەبوو، بەڵام مەرگ لەکاتی نوێژی کارکردندا بۆی هات و ئەگەر هەڵوێستی کوردانە و مەردانەی کاک "کۆسرەت رەسوول عەلی" نەبوایە، گۆڤارەکە بە زەحمەت لە دایک دەبوو، هەرچەندە کاک خالید بۆ چاپکردنی زۆر بەپەلەبوو، حەزی دەکرد ژمارە یەکی گۆڤارەکە بە پوخت و دەوڵەمەندی ببینێت.

لەمبارەیەوە کاک مەسعود مەلا هەمزە دەڵێ:

"رۆژێک مامۆستا خالید جووتیار تەلەفۆنی بۆکردم و گووتی: مەسعود گیان حەز دەکەم لە نووسەران بتبینم و گۆڤارێکی نوێم لەبەردەستە و لەبەر ئەوەی تۆ لە تایپکردنی بابەتەکان ئیشت پوختەو هەڵەت کەمە، بۆیە حەز دەکەم کارەکەم بۆ ئەنجام بدەیت و یەکترمان بینی و بابەتەکانی تەسلیم کردم، بەڵام زۆر بەپەلە بوو بۆ تەواوکردنی، هەر من دەزانم ئەو پیاوە چ موعاناتێکی هەبوو لەدەست چاپکردنی ئەو گۆڤارە، هەر جارێک بمدیبایە باسی چاپکردنی گۆڤارەکە و مەسرەفەکانی دەکرد و دەیگووت ئەگەر یارمەتیشم نەدەن بە مووچەی خانەنشینی خۆم دەیکەم چونکە ئەوە خەونی لە مێژینەمە...".

بەمجۆرە هاوڕێی دڵسۆز و وەفاداری "خالید جووتیار"ی رەحمەتی، کاک مەسعود مەلا هەمزە بە ئەمانەت و دەستپاکییەوە کاری خۆی ئەنجامداوە و بابەتەکانی گۆڤارەکەی بەتەنیا تایپ کردووە. لێرەدا دەڵێ: "دوای پرسەکەی کاک خالید نەمدەزانی چی لە گۆڤارەکە بکەم و خەونی گەورەشم چاپکردنی بوو. زۆرجار دەمگووت: مادام ئەو ئامادە بوو بە مووچەی خانەنشینەکەی خۆی چاپی بکات، بۆچی منیش بە مووچەکەی خۆم بۆی چاپ نەکەم، لەبەر ئەوەی کەس نەیدەزانی ئەو گۆڤارە لای منە، دواتر قسەم لەگەڵ موحسین ئاوارە و جووتیاری کوڕی کرد و تەواوی بابەتە تایپکراوەکانیشم تەسلیمی حەمید بەدرخان کرد و بەیەکەوە بڕیارمان دا چاپی بکەین و لە چلەکەی دابەشی بکەین...".

گۆڤاری میتۆلۆژیا لە دوو بەش پێکهاتووە:

-1 بەشی یەکەم تا لاپەڕە 139 بریتییە لە بابەتەکانی گۆڤارەکە.

-2 بەشی دووەم پاشکۆی گۆڤارەکەیە، کە ستافی دەزگای بەدرخان لە دوو توێی "74"لاپەڕەدا ئامادەیان کردووەو بەناوی "خالید جوتیار میتۆلۆژیایە" لەلایەن بەڕێزان: "حەمید ئەبوبەکر بەدرخان و مەسعودی مەلا هەمزە" ئامادەکراوەو باس لە مێژووی ژیان و خەبات و بەرهەمەکانی بەهەشتی خالید جوتیار دەکات، لەگەڵ ئەلبوومی وێنەکان و راوبۆچوونی هاوڕێیە هەرە دڵسۆزەکانی کاک خالیدی جوانەمەرگ و بیرەوەرییە شیرینەکانی رۆژانی گەشتوگوزار و شەو دانیشتنی مەیخانەکان و قسە خۆشەکانی مەحمود زامدار و غەریب پشدەری و ئیسماعیل بەرزنجی و....هتد.

لە دووماهیدا خوازیارین دەزگای بەدرخانی بەڕێز بتوانێت درێژە بە گۆڤاری "میتۆلۆژیا" بدات و لە ئاییندەشدا شوێنێکی شیاوو گونجاو تەرخان بکەن بەناوی "ماڵی فۆلکلۆری خالید جوتیار" بۆئەوەی بەرهەم و هەڵوێستە مەردەکانی ئەم زاتە بەرزە لەیاد نەکرێ، سڵاو لە ساڵیادی یەکەمی نووسەر و فۆلکلۆریست خالید جوتیار، چەپکێ نەرگزی رازاوەی سروشتی جوانی کوردستان پێشکەش بە مەزارە پیرۆزەکەی بێت و گۆڕەکەی پڕ لە نوور بێت.

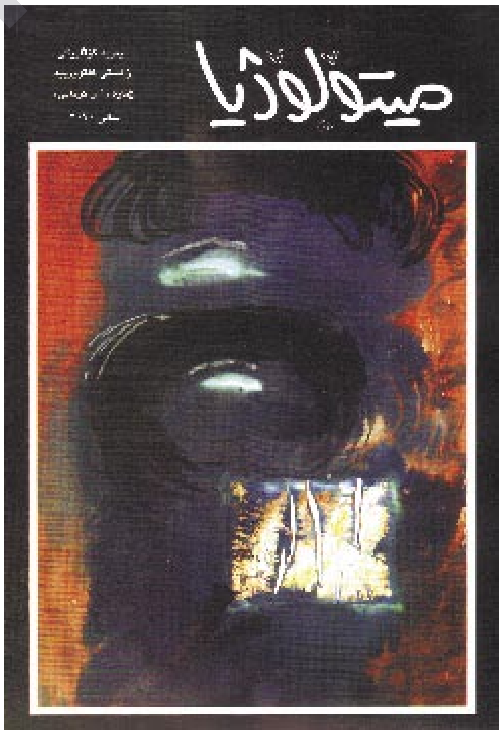

مرۆ (١٣٤)

حەمید بەدرخان

بەدرخان لەماوەی"١١"ساڵ چی کردووە؟

لە دوا لاپەڕەی هەفتەنامەی"بەدرخان"ی ئەم ژمارەیە"١٥١"، براو هاوڕێ و رۆژنامەنووس"کاروان ئەنوەر" لە گۆشەکەی خۆیدا .com(   ) @ بە ناوونیشانی"ئەمبەدرخانە"دەنووسێ ونامەوێ سەرتان بێشێنم، دەتوانن بیخوێننەوە.. کاروان ئەنوەر کاتێ لە خەمی هاووڵاتیان و شەقامی کوردەواری و ئیتیکی رۆژنامەنووسیدا بوو، هەموومان دەمانگوت:"کارە گیان"نووسینەکانت زۆر توندەو بۆ وا دەنووسی، ئەویش دەیگوت:"هیچ شتێکم نەنووسیوە، دژی یاسا بێ و سەروەرییەکانیشم پێشێل نەکردووە، ئەوەی دەینووسم خەمی خەڵکەو وا پەروەردەبووم...."

ئەگەر ئەوە سەرەتایەک بوو لە ساڵانی"٢٠٠١ - ٢٠٠٢" بەمجۆرە دەماننووسی، لەسەر رووپەڕەکانی"بەدرخان"چاپدەکراو بڵاودەکرایەوە" ئەوکات تەنیا مینحەی بەدرخان لە بڕیاری میدیای ئازاد ٢٠٠$ دۆلار بوو" لەپاشان بەدرخان لە مانگنامەیەک کە ٢٢ی هەموو مانگێک دەردەچوو بێ دواکەوتن و لەپاشانیش بوو بە دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان"مینحەکەمان بوو بە ٣٠٠$ دۆلار"، پاش هاتنی لیژنەیەک لە وەزارەتی دارایی و ئابووری حکومەتی هەرێمی کوردستان- سلێمانی لە ساڵانی ٢٠٠٤ مینحەکەمان بوو بە"٦٠٠$ دۆلار" بەردەوامی و کۆڵنەدانمان توانی فێستیڤاڵی بەدرخان لەناوەوەو دەرەوەی کوردستان ساز بدەین"٢٠٠٤ - ٢٠١٠" لە"سلێمانی، دهۆک، هەولێر، بەرلین، قاهیرە، ئەسینا، واشنتۆن" سەرەڕای ٥ پێنج ساڵ کارکردن لە"ئینسکلۆپیدیای هەولێر"، کە بە گەورەترین شاکار دادەنرێت لە مێژووی کتێب و کتێبخانەی کوردی.

شەمەندەفەری بەدرخان هەر رۆژنامەنووسە سەردەکەوێ و دادەبەزێ، لەوانەیە هەندێکیان خەلیسکاشبن، بەڵام هەرگیز خیانەتمان لە پیشەو پیرۆزیی رۆژنامەنووسی نەکردووەو کارەکانمان بەردەوامبووە، لە بەدرخان هەموو کارێکمان کرد، تەنیا ئێمە کەسمان نەکرد بە پرد و بەسەریدا تێپەڕین.

بەڵام ئەفسوس و مخابن زۆر کەسی بوودەڵەو هیچ لەبارادا نەبوو لێرەو لەوێ ئێمەی کرد بە پرد و پەڕییەوە بۆ ئەسڵی مەبەست. بەڵام ئێمەو خوێنەران و خۆشەویستانی بەدرخان هەردەم باکمان بەوانە نەبووەو گوێشمان پێنەداوە، چونکە لە کوردستان و لە دەرەوەی کوردستانیش چەند"خوێنەری بەدرخان و ئەوانەی پاکن و گەندەڵ نەبوون"چەندین جار بە تەلەفۆن ئامادەییان نیشانداوە لەبەرامبەر ئەو کێشە داراییانەی، کە تووشی دەزگای بەدرخان هات، لێرەدا دەکرێ رووی دەممان بکەینە حکومەتی هەرێمی کوردستان، کە ئاخۆ دەزگایەکی ئاوا گەورەو ئەو هەموو چالاکییە ئەنجامدەداو بەچی دەکرێ. پارە لەکوێ دەهێنین و چۆن خەرجی دەکەین. ئاخۆ دەزگای بەدرخان، کارمەندەکانی مووچە وەردەگرن و شەووڕۆژ دەکەنەوە لەسەر حیسابی نووسەرانیان یا لە بەدبەختی زیاتر دەبێ پاداشتیان چی بێ؟!!

چالاکی و پڕۆژە مۆدێرنەکانی بەدرخان هەردەم لەخزمەتی کلتووری کوردیدایە، لە خەمی ئەوەدایە، ناهەقی لەکوێ بێ بەدرخان لەوێیە، خزمەتکردن لەکوێ بێ بەدرخان لەوێیە، ماندووبوون و شەونخوونی و ئێشکگرتن لەکوێ بێ بەدرخان لەوێیە.

من زۆرجار گوتوومەو ئێستاش دەڵێم: لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە لە حکومەت و دارایی بابێن بۆ دەزگای بەدرخان لەبەرامبەر ئەو پارانەی لە حکومەت وەرگیراوە، بزانن چی لێکراوە، ئەگەر"١٠٠"بەرامبەر ئەو پارەیەی وەرگیراوە کار نەکرابێ، من دەزگای بەدرخان دادەخەم. بەڵام بە درۆو بۆ پەڕینەوەی خۆیان و ئێمە دەکەن بە پرد لەنێوان هەندێ بەرپرسی نەفام و گەوج، کە گوایە ئێمە لەچەندین شوێن پارە وەردەگرین، ئەگەر راست دەکەن، با لیستی پارەکانمان لەنێو رۆژنامەکان بڵاوبکەنەوە.

بە کوردستان و گۆڕی شەهیدان لەمرۆ بەدواوە لەپاش داگیرساندنی مۆمی"١١"ساڵەی دەزگای بەدرخان هەریەکێک لەهەر ئاستێک بێ، بوختان و قسەی نابەجێ هەڵبەستێ دەیکەین بە پەند و ریسوای دەکەین.

تەدارەک خۆش تەدارەک

رەهبەر سەید برایم

مەولوود کردن نەریتێکی ئیسلامییە، بە بۆنەی لە دایک بوونی پێشەوای مەزن پێغەمبەر (د . خ) دەکرێت، هەروەک زانراوە پێغەمبەر (د . خ) لە ١٢ مانگی ڕەبیعی یەکەم لە شاری مەکەی پیرۆز لە ساڵی ٥٧٠ ز لە دایک بووە !.لە سەرەتای سەدەی چوارەمەوە، بڕواداران و چاکە کاران و خێرخوازان خێر لەخۆدەگرن بەنیازی مرازو ڕاز هاتنەدی و موژدەی خۆشی و خێروبەرەکەت،ئاهەنگ دەگێڕن و دوعاو نزا دەکەن، بۆتە نەریت بۆ خێرو خۆشی و چاکە.

لە بارەی مەولوود کردن (ئادەم متز) دەڵێت : (یەکەم کەس کە بەبۆنەی لەدایک بوونی پێغەمبەر (د . خ) ئاهەنگی گەورەی گێڕابێ، میر ئەبو سەعیدی موزەفەرە دینی گۆگبری ساحێبی هەولێر بووە)، بەڵام کتێبەکەی **(جع الا عشی فی صناعة الاشیاء)** نوسیویەتی : (پێشتر فاتیمییەکان بەبۆنەی لەدایکبوونی پێغەمبەر (د . خ)ئاهەنگی گەورەیان ساز دەدا، پێ دەچێ ئەوان دەستپێشخەری خەڵک بووبن)

وەک دەردەکەوێ بێ گومان و بەڵگە نەویستەکە پادشا موزەفەرەدینی گۆگبری لە عێراق و کوردەواری مەولود کردنی داهێناوە و دەست پێشکەری کردووە، ئەو بۆنە خێروخۆشییەی بڵاوکردۆتەوەو کردوویەتی بەنەریت.

ئەبوسەعید موزەفەرەدینی گۆکبری کوڕی میرزینە دینی ئەبی حەسەن عەلی کوچک کوڕی بەکتکیف لە ٢٧ ی مانگی موحەرەمی ساڵی ٥٤٩ ک بەرامبەر ١٣ ی نیسانی ١١٥٤ ز لەقەڵاتی موسڵ لەدایک بووە، فەرمانڕەوای هەولێری کردووە، زاوای سەلاحەدینی ئەیووبی بووە، لەوەختی شەڕ لەگەڵ خاچ پەرستەکاندا کە جەژنیان دەبوو، سوارەکانی سەڵاحەدینی ئەیووبی شەڕیان ڕادەگرت بۆ ئەوەی جەژن بێ شەڕ بکەن ئەودیاردەش ڕەوشتێکی جوامێری وبەرزی بووە، جا پادشا موزەفەرەدینی گۆگبری لەوێوە فێربووە نەریتی مەولودی جەژنی لەدایکبوونی پێغەمبەر (د . خ) بەدی هێنا، کردوویەتی بە باوو نەریت، ئەو زاتە موزەفەرەدینی گۆگبری بە (شێری شێر) و (میری داهاتووی گەورە) و (سوڵتان)و (پاشای شکۆدار) و (میری بێگەردی) و (شمشێری ئەمیری موئمنین) و تەنانەت لەسەر (پارە) کەلە هەولێر لێ دەدرا لێ ی نوسرابوو (پاشای پاشایان موزەفەرەدینی دنیاو دین گۆگبری عەلی).

میری شکۆمەند (موزەفەرەدینی گۆگبری) فەرمانڕەوای هەولێر لەڕادەبەدەر خێرخواز بووە، ساڵانە چۆتە حەج، شەست هەزار دیلی لە خاچ پەرستان بەپارە هێناوەتەوە هەولێر، بە پۆشتەو پەرداخی ژیان وبژێوی بۆ دابین کردوون، ڕێزی بێ ئەندازەی لێ گرتوون، یارمەتی هەژارانی داوە، ساڵانە مەولودی گەورەی شایستەی ئەنجام داوە، لەجێگای دیکە خەڵکی دیارو زانا و سۆفی و قورئان خوێن و شاعیری گەورەی بانگ هێشت کردووە بۆ هەولێر، گومەزی لەدار دروست کردووە بۆ میوانە شایستەکان، یارمەتی و کۆمەکی بۆ هەژاران دادەنا، وشترو مانگاو ماڵاتی زۆر بەزیکرو سەڵەوات سەردەبڕدرا، شا موزەفەرەدینی گۆگبری بەکەژاوەی ڕازاوە و مۆم داگیرساندن لە قەڵات دەهاتە خوارێ، گەداو هەژار لەبیر نەدەکران، خێرو خواردنی جەژن مەولودیان بەر دەکەوت فەرمانڕەوای هەولێر میر موزەفەرەدینی گۆگبری لەڕۆژی ١٨ ی ڕەمەزانی ساڵی ٦٣٠ ک بەرامبەر بە حوزەیرانی ١٢٣٣ زکۆچی دوایی کرد !!ڕوون نیە لە کوفە نێژراوە یان لە مەکەی پیرۆز!!

ئەو مەولودە خێروبەرەکەتە پەخشان وئەدەبی کوردی و مەولودنامەی بەکوردی بە دوای دا خۆی داهێنا، بەدەف و موناجات و شعرو سرووت جۆش دەدرا، نموونەی نایاب و جوانی ئەدەبی کوردین، هەروەک مەولودنامەی (شێخ حسین قازی ١٧٩٠ – ١٨٦٨) و مەولودنامەی جەلی (حاجی مەلا عبدوڵڵای جەلیزادە ١٨٣٨ – ١٩٠٦) ئەو دوو مەولودنامەیە وەک دەرکەوتووە مامۆستا عەبدولرەزاق بیمار ئاماژەی پێداوە هەردووکیان وەرگێڕدراون لەعەرەبییەوە بۆ کوردی نامیلکەکە (ئیبن حەجەری هەیتەمی) نووسیویەتی بەناوی (النعمە الکبری علی عالم فی مولود سید ولد ادم) وەرگێڕانەکە دەقاو دەق نیە بەڵام لە بەرگێکی تازەی کوردی خۆی نواندووە، نموونەیەکی گەشی پەخشانی کوردییە .

مەلا حەکیم و پشتیوان کاکل و کامەران مەلا حەکیم

مەولودنامەی جەلی بەتام وشام وخۆش و کاریگەرترە، حاجی مەلا عەبدوڵڵای جەلیزادە بۆ خۆی خوێندویەتییەوە ومەولودی گێڕاوە لەکۆیە، بەکوردییەکی جوان و بەتام هەروەک دەڵێ :

(ئەی موسڵمانینە ڕەحمەتتان لێ بێ) گوێ بگرنە بەحسی ویلادەتی گوڵی گوڵستانی نبووەت، سەرووی بووستانی فتوەت، سوڵتانی تەختی جەلالەت، ئافتابی فەلەکی ریسالەت، سەردەفتەری ئەنبیا، تاجی سەری ئەولیا،حەزرەتی (محمد مستەفا) (ص) حاجی مەلا عەبدوڵڵای جەلیزادە هێندە جوان و ناسک بەسەروا داری بەتام و ترش و خوێ ی کردووە، وادەزانی بە کوردی داڕێژراوەو دەڵێ : دنیا ڕەوشەن دەکا، زەمین گوڵشەن دەکا، ساحێبی نوورە، باعیسی سروورە، تاجی کەرامەتی لەسەرە، شەفیعی ڕۆژی مەحشەرە، ساحێبی موعجیزەو کتابە، دەربارەی شەیتان هێندە بەجوانی ناشیرینی کردووە، کە دەڵێ :

ئیبلیسی، پیسی، خەسیسی، نەجیسی، خەبیسی، پڕتەبیسی، غەدداری، خوێنخواری، مەککاری، سەحاری، تەڕاری، ئەدباری، بێ عار،......

مەولوود کردن لەکۆیە تام و جێژێکی کاریگەری هەبووە، بە تایبەتی مەولوودی مەلا کۆرە یان مەلا ئەحمەدی حافز خۆی ناوی (ئەحمەد حەسەن حەمەد نەبی ١٩٢١ – ٣ /٧ / ١٩٩٠) بوو، بە دەفەو دەنگە خۆشەکەی مەولوودی بەجۆش و خرۆش دەهێناو هەرموناجات و بابەتی ئاینی نەبوو، بەڵکو مەولودەکانی باسی ماچ و مەمک و پرچ و چاوو بەژن و باڵای نازدارانی دەکرد بە تەڕو بڕی، مەولودەکەی هێندە تەڕو خۆش دەکرد گوێگری سەرسام دەکرد، بەشیعری دڵداری و عاشقانە هەروەک :

دوگمەت داخە دوگمەت داخە دووگمەکەت
کەس نەیبینێ خاڵی نێوان مەمکەکەت

لەگەڵ ئەوەش شیعری نیشتیمانی و سیاسی تێکەڵ دەکردو هەر وەک:

کوردستان چەند شیرینە
جەنەتی ڕووی زەمینە
خوایە هەر ئاوەدان بێ
قەومی کورد جێ نشینە

جگەلە بابەتی سیاسی و دڵداری و ئاینی، بابەتی کۆمەڵایەتی دەهێنایە گۆڕێ هەروەک، خارە مختارو یان وەک :

قاسپە قاسپی کەو دێ لە بناری گردی
کەوو کەو بار دەخوێنن لە ئیزاعەی کوردی

مەلا کۆرە، ئێستاش لە گوێ و مێشکی خەڵکی کۆیە دەزرینگێتەوە و خۆشی دەبەخشێ ! چونکە بەمەقام و گۆرانی و سرودو بەستەو لاوک و حەیران دەیڕازاندەوە مەولودەکەی .

وەک دەزاندرێت حاجی مەلا عەبدوڵڵای جەلیزادە مەولودی بە پەخشانی کوردی هێناوەتە کۆیە، جگە لە مەلا کۆرە خۆشخوانی دیکەش هەبووە مەولودی خوێندۆتەوە وەک سەید ئەحمەدی شێخ کەریم و شێخ محێ دینی برایی و شێخ ئەنوەری سەید ئەحمەد و شێخ جەمالی سەید ئەحمەدو مەلا محەمەدی مەلا شەفیع ومەلا عبدولرەحمانی موئەزین و حەمە کوردستانی و مەلا حەکیمی مەلا عەبدولرەحمان و پشتیوان کاکل ! رەفیق چارچاو، یەکەم کەس بووە دەرچووە لەموناجات و بابەتی ئاینی دەنگی هێندە خۆش بووە کەچریکاندوویەتی بەسۆزی ئەڤیندارانە و دڵدارانە لەبەرنازی چاوبازانی گووتووە، مەولود خوێن مەولودنامەی داخستووە ! بەعەشقەوە گوێ یان لەدەنگ و زایەڵەی رەفیق چارچاو گرتووە !. زۆریش هەبوون تەنزیلەیان دەگووتەوە، هاوکار بوون هەناسەو پشوویان بەمەولودخوێن دەدا.

مەولودخوێنی ژن هەبووە ئاهەنگی مەولودی گێڕاوە لەناو ژنان هەروەک فەقێ گوڵێ وسو کەمەندی، جەمیلە حاجی رەسول، فەقێ رابی، فەقێ پیرۆز، فەزیلەی سمایلاغا، ئامینە ژنی خەلەف چاوەش !

مەلا کۆرەش لەناو ژنان مەولودی دەخوێندەوە بەزۆری.

جۆری مەولودکردن لەکۆیە پێویستی بە لێکۆڵینەوەیەکی وردو بابەتیانە هەیە بەشێوەیەکی زانستی و ئاکادیمیانە، چونکە جیاوازو تام و چێژێکی تایبەتی خۆی هەیە.

سەرچاوەکان :

- ژیاننامەی موزەفەرەدینی گۆگبری – دکتۆر محسین محمد حسین، ئینسکلۆپیدیای هەولێر ٢٠٠٩ لە بڵاوکراوەکانی دەزگای بەدرخان

- ئاهەنگی مەولودی پێغەمبەر _ دکتۆر ئارسن موسا رەشید، ئینسکلۆپیدیای هەولێر ٢٠٠٩ لە بڵاوکراوەکانی دەزگای بەدرخان

- مەولود نامەی کوردی _ عەبدولڕەزاق بیمار.

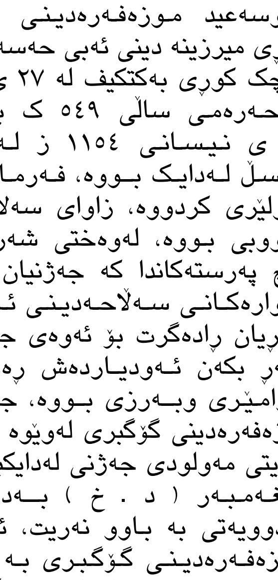

فەزیلە خان

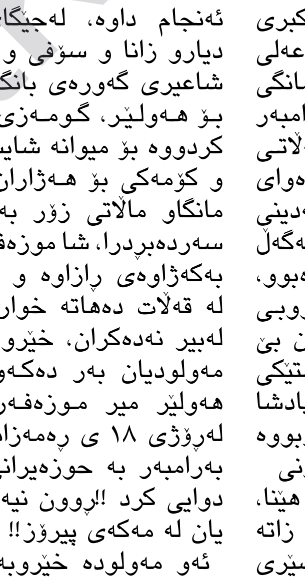

مەلا کۆرە

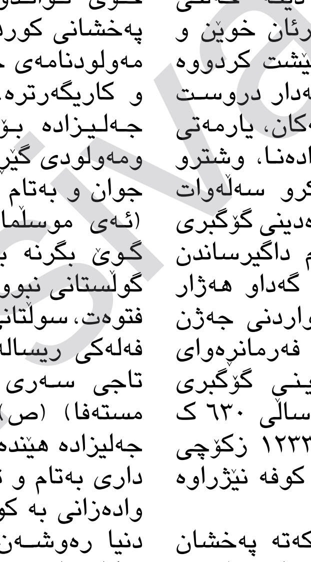

مەلا عەبدولرەحمان ئەسعەد

ململانێی مەزهەبی و کاریگەری لەسەر پڕۆسەی هەڵبژاردنی "٢٠٠٥" لە عێراقدا "ئەنجومەنی نوێنەران بە نموونە"

پشکۆ عەلی ساڵح

هەردوو خولی هەڵبژاردنەکان بە جیاکەرەوەیەک بۆ کاری حیزبی دانرا، چونکە ئەدای خراپی دەیان پارتی سیاسی لە هەڵبژاردنەکان، بیانوویەکی تەواوە بۆ ڕاگرتنی چالاکییەکانیان، یان گۆڕینی شێوازی کارکردنیان، یان پەنابردنە بەر هاوپەیمانیەتی . ناسنامەی ئایینی و مەزهەبی و ڕەگەزی بووە پرەنسیپی سەرەکی ڕێکخستنی سیاسی. هەرچەندە هاوولاتیان لەسەر ئەو بنەمایە بەشداری هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراقیان کرد، بەڵام عێراق پێویستی بەهاوکاری ئایین و ڕەگەزو مەزهەبی جیاوازە بۆئەوەی سەربکەوێ . لە هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەران لە (٢٠٠٥/١٢/١٥)، هیچ لایەنێک ئەو ڕێژەیەی بەدەست نەهێنا، تا بتوانێ بە تەنها حکومەت پێکبهێنێت، بەمەش لایەنە براوەکان ناچار کەوتنە گفتوگۆ لەگەڵ یەکتر بۆئەوەی بتوانن حکومەت پێکبهێنن، بەشێوەیەکی (تەوافقی)، تا هەموو لایەنەکان بەشداری دەسەڵات بن و ڕۆڵی خۆیان لە عێراقی نوێ ببینن و هیچ لایەک پەراوێزنەخرێ . ململانێی نێوان شیعەو سوننە، سنووری ململانێی سیاسی و بازنە پۆست و بەشەکانی تێپەڕاند و هاتۆتە ناو شەقامی عێراقی و بۆتە هۆی نەمانی متمانە لە نێوان تاکەکان . تائیفیەتێکە لەسەر بنەمای ئایینی نییە، بەڵکو لەسەر بنەمای سیاسی دامەزراوە . هەروەها چەندین پڕۆسەی دەرکردن لەسەر ناسنامەی ئایینی و تائفی ئەنجامدرا، خەڵک بەزۆر ناچارکران شوێنی نیشتەجێ بوونی خۆیان بەجێبێڵن و بەرەو کوردستان و ولاتانی دەوروبەر کۆچ بکەن .

حەوتەم : گرنگی پرەنسیپی تەوافق بۆ عێراق:

ئەزموونی زیاتر لە (٨٠) ساڵ حوکمی کەمینەی عەرەبی سوننە بەسەر زۆرینەی کوردو شیعە، ئەو ڕاستییەی بە پڕاکیتیکی سەلماند، کە شێوازی حوکمی عێراق شێوازێکی هەڵەو شکستخواردوو بوو. زیانێکی گەورەی مرۆیی و ئابووری بە گەلانی عێراق گەیاند، بۆیە لەدوای پڕۆسەی ئازادیی عێراقەوە، تێز و تێڕوانینی نوێ بۆ حوکمڕانی عێراق هاتەئاراوە . ئەزموونی (ئەنجوومەنی حوکم) نۆبەرەی ئەو هەلومەرجە نوێیە بوو، کە کۆتایی بە سیستەمی تۆتالیتاری تاکە حزبی هێنا، دەروازەیەکی نوێی بۆ ژیانی دیموکراتی و فرەحزبی والاکرد . لەو کاتەوە پرەنسیپی (تەوافق) وەک پرەنسیپێکی نوێی کاری سیاسی بەرجەستەبوو . کە بریتی بوو لە سیستەمێکی سیاسی، پشت بەستوو بە کۆمەڵێک پرەنسیپ، تێیدا چەند گروپێکی ئیتنی و ئایینی و تائیفی گەورە بە یەکسانی لە (ئەنجومەنی سەرۆکایەتی، ڕێی و شوێنە فیدراڵییەکان، هتد) بەشداری بکەن . کە هەریەکێکیان مافی (ڤیتۆ) و چەندین ڕێی و شوێنی پارێزگاری کردنی تری هەبێت . (تەوافق) شێوازێکی گونجاو بوو بۆ حوکمڕانی عێراق، چونکە تەنها لەسەر ئەم بنەمایە دەتوانرا هەموو نەتەوەو ئایین و مەزهەب و نەژادە جیاجیاکان ڕازی بکرێت، کە بەشێوازێکی یەکسان و دادپەروەرانە بەشداری لە ناوەندی داڕشتنی بڕیاری سیاسیدا بکەن . هەروەها زامنی مافەکانی سەرجەم لایەنەکان بکات و مافی کەمینەکان بپارێزێت. لەم بارەیەوە (جەلال تاڵەبانی) لەبارەی شێوازی حوکمڕانی عێراق، وتوویەتی: "عێراق بە پرەنسیپی زۆرینەو کەمینە بەڕێوەناچێت، بەڵکو بە تەوافوقی نیشتمانی بەڕێوەدەچێت، کە بۆتە پێویستییەکی لە دواخستن نەهاتوو بۆ پەرەپێدانی پڕۆسەی سیاسی لە ولاتدا". پرەنسیپی (تەوافق) ڕێگرە لەوەی کە گروپێک لەڕێی هەڵبژاردنەوە لەسەر بنچینەی (نەتەوەیی، ئایینی، مەزهەبی، نەژادی بیەوێ زۆرینە بەدەست بهێنێت و ناوەندە گرنگەکانی دەسەڵات کۆنترۆڵ بکات، بە ناوی شەرعیەتی هەڵبژاردنەوە دیکتاتۆریەتی زۆرینە پەیڕەو بکات و لایەنەکانی تر، بێبەش بکات . ئەمەش دەبێتە مەترسی لەسەر پێکەوە ژیانی ئاشتیانە. مەرجی سیستەمی دیموکراسی (تەوافق)ی کە لە چەندین ولاتی جیهان جێبەجێکراوە، (نەمسا، سویسرا، بەلجیکا، هۆڵەندا، هتد)، بوونی چەندین ڕەگەزە، لەوانە: نەبوونی گرووپێک یان لایەنێک کە دەستیان گرتبێت بە سەر هێزی ولاتەکە، وەک هێزی ئابووری، سەربازی، زۆری ژمارەی دانیشتوان. هەبوونی باروودۆخێکی لێبووردنی ئایینی/ ئیتنی لە ولات . بلاوبوونەوەی هەستی نیشتمانی لە نێوان هاوولاتیان، کە هۆکارێکە بۆ یەکگرتنیان، بێ ئەوەی وەلائیان بۆ کۆمەڵە ئایینیەکە یان ئیتنییەکە نەمێنێ . هەبوونی هەڕەشەی دەرەکی بەردەوام، هاوولاتیان هانبدات وەلائیان بۆ نیشتمان زاڵ بێت بەسەر هەستیان بۆ کۆمەڵە ئایینی/ ئیتنییەکەیان .

مافی کەمینەکان ڕەهەندێکی نێودەوڵەتی وەرگرت. لەمەوە چەندین پەیماننامەو بڕیاری نێودەوڵەتی داوای پاراستنی مافەکانیان و بەشداری دادپەروەرانەیان لە ناوەندی دەسەڵاتی دەوڵەتدا کرد. هەر لەو چوارچێوەیە لە مادەی (١)ی ڕاگەیاندنی نەتەوە یەکگرتووەکان کە ساڵی (١٩٩٢) دەرچووە باسی ئەوەی کرد، کە ئەندامانی کەمینەکان مافی بەشداری کاریگەریان هەیە لە پڕۆسەی داڕشتنی دەوڵەتدا. هەروەها مادەی (٢٧)ی پەیماننامەی نێودەوڵەتی تایبەت بە مافە مەدەنی و سیاسییەکانی ساڵی (١٩٦٦) جەختی لەوە کردەوە، کە باشترین ڕێگە بۆ زامنکردن و پاراستنی مافی کەمینەکان نوێنەرایەتی دادپەروەرانەیانەیە لە ئەنجوومەنەکانی یاسادانانددا.

لە بڕیاری (١٥٤٦)ی ئەنجومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتیشدا ئاماژەی بە پرەنسیپی تەوافق کردووە . جەختی لەسەرئەوە کردۆتەوە، کە دەبێت "دەستووری هەمیشەیی عێراق، لەسەر پرەنسیپی (تەوافق) دابنرێ و مافی هەمووانی تێدا پارێزراو بێت" . بەو پێیە هەموو لایەنە جیاجیاکانی سەرانسەری عێراق . هەریەکەیان تاڕاددەیەک بەپێی سەنگ و قورسایی خۆیان نوێنەریان لە ئەنجومەنی حوکم دیاریکرا". لەسەردەمی ئەنجومەنی حوکم لەسەر بنەمای (تەوافق)، کاتی پێکهێنانی کابینەی ئەنجومەنی وەزیران، ئەنجومەنی سەرۆکایەتی، ئەنجومەنی وەزیران، ئەنجومەنی نیشتمانی پێکهات . خودی یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراقیش لەچەند ماددەو بڕگەیەکدا بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ ئاماژە بە پرەنسیپی تەوافق کردووە:

١.لە ماددەی (٤)دا هاتووە سیستەمی حوکمڕانی لە عێراق، سیستەمێکی فیدراڵییە، ئەمەش داننانە بە پرەنسیپی (تەوافق).

٢.لە ماددەی (٣٦)، بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ ئاماژە بە هەبوونی مافی (ڤیتۆ) بۆ کەمینەکان دەدات. ئەوەش بەوەی کە مەرجی داناوە، کە دەبێ ئەنجومەنی سەرۆکایەتی بە زۆرینەی (٣/٢)ی دەنگی ئەندامانی ئەنجوومەنی نیشتمانی هەڵبژێردرێ . هەر لە ماددەی (٣٦)،بڕگەی (ج)دا هاتووە، کەدەبێت بڕیارەکانی ئەنجومەنی سەرۆکایەتی بەکۆی دەنگ (الاجماع) دەربکرێت. ئەمەش وادەکات هەموو بڕیارەکانی ئەو ئەنجوومەنە بەتەوافق و بە ڕەزامەندیی سەرۆک کۆمارو هەردوو جێگرەکەی دەربچێ . کە هەریەکەیان سەر بە نەتەوەو مەزهەبێکی جیاوازن، دەتوانن مافی ڤیتۆ بەکاربهێنن .

٣.لە ماددەی (٣٨)، بڕگەی (أ)دا هاتووە، ناونانی سەرۆک وەزیران و ئەنجومەنی وەزیران پێویستی بە کۆی دەنگی ئەنجومەنی سەرۆکایەتی هەیە. ئەمەش پێویستی بە (تەوافق) هەیە.

پرەنسیپی (تەوافق) زەمینەی سیاسی و یاسایی بۆ ڕەخساوە بۆ ململانێ لە نێوان دوو ڕێباز. یەکەمیان عەلمانییەکان، دووەمیان ئیسلامییەکان، کە ئەوانیش بەسەر (سوننە)و (شیعە) دابەش دەبن .

بەشی دوانزە و کۆتایی

www.arshivakurd.org

بەدواداچوون

تەتەڵە

شاسوار هەرشەمی - سوید

لە هەموو بوارەکانی ئایین و بیرو باوەڕی خەڵک، داب و نەریت پاشماوە، شوێنەوارەکان، ناوی شارو گوند و تا ناوی تاکە کەسی کوردیش گەورەترین بەرهەمی ئەو سەردەمانە کە بۆمان بەجێماوە زمانەکەمانە.

ڕاستیەکەی ئەوە نەتەوە پەرستی و و دەمارگرژی نەتەوەیی نییە کەوا لە من دەکات بایەخێکی تایبەتی بە "گەڕاندنەوەی" مێژووی سەردەمی ساسانی خۆمان دەدەم، هەر چەندە ئەمە ڕاستییەکی ڕەهایە کە مێژووی هەر میللەتێک بە تاڵی و شیرینییەوە، بەکاڵی و کرچییەوە، ماخۆی ئەو میللەتەیەو بەویست و خواستی ئەم و ئەو کەو و بژار ناکرێت.

مەبەستی سەرەکی من لە بایەخ دان بە سەردەمی ساسانیان، لایەنە فەرهەنگی و زمانەوانییەکەیەتی، باو باپیرانمان زمانی کوردیان تا چەرخی گلۆبالیزم هێناوە. ئەمڕۆ زمانی ئێمە وەکو هەزاران زمانی تری سەر ئەم گۆی زەویە، لە بەردەم دووڕیانێکی چارەنووسسازدایە. ئایا دەکرێت زمانی کوردی وەڵامدەرەوەی زانستەکانی ئەم سەردەمەی ئاخێوەرانی بێت؟ ئایا زمانی کوردی دەتوانێت هەموو تێرمە زانستییەکان لە خۆ بگرێت؟ بێگومان لەو بارەی ئێستایدا نا. کەواتە یان دەبێت زمانەکەمان دوای چەند نەوەیەکی تر، مەیدان بۆ یەکێک لە زمانە پێشکەوتووەکان چۆڵ بکات، یاخود دەبێت هەر لە ئێستاوە بکەوینەوە خۆ و ئەم زمانە دەوڵەمەند و زیندوو ڕابگرین زمانێکی بێ ڕەگ و ریشەی مێژوو، بەری ڕەشەبای ڕۆژگار ناگرێت و ناتوانێ بۆ پێویستییەکانی ڕێگای پێشکەوتنی ئاخێوەرانی، دەست بۆ ئەمبارە تێشووی ڕابردووی بەرێت. من ماوەیەکە خەریکی نووسینی فەرهەنگی ئێتیمۆلۆژی وشەی کوردیم، لە ئاکامی لێکۆڵینەوەی وردم لەسەر پەیوەندی زمانی کوردی لەگەڵ زمانە کۆن و تازەکانی هیندۆ ئەورووپی، بەڕوونی بۆم دەرکەوتووە بەلادانی زمانی پەهلەوی "زمانی سەردەمی ساسانی" لە مێژووی پەرەسەندنی وشە لە زمانی کوردیدا، ئەڵقەیەکی زنجیرەی لێکرلێنەوەمان دەپچڕێت. هاوکات ناتوانین سوود لەو سەرچاوە دەوڵەمەندە وەربگرین و زمانەکەمانی پێ ببوژێنینەوە. ئێمە ئەمڕۆ چارمان ناچارە و دەبێ خۆمان لە مێژوو و فەرهەنگ و زمانی سەردەمی ساسانیيان بە خاوەن بکەین، ئەگەر درەنگە و ناکرێت بە فارسەکانی بسەلمێنن کە ئەو خوانەی ئەوان لەسەری پاڵکەوتوون، ئێمە خاوەنەکەین، لانی کەم دەبێ ئێمەش لە گۆشەیەکی ئەم خوانەدا جێ بۆ خۆمان بکەینەوە، من دەزانم درەنگە.

من دەزانم کە ئەوە گوناهی خۆمان بووە، کە ئێمە ئەو مێژووە گەشەی خۆمان بۆ خەڵکی تر جێهێشتووە، بەڵام هەموومان دەزانین کەمێک لە هەر هیچ باشترە.

١١- زمانی "پەهلەوی" هەمان زاراوەی "فەیلی" و ناوچە گەرمەسێرەکانی کوردە، دیارە بە ڕەچاوکردنی گۆڕان و پەرەسەندن و "ژێر چەپۆکی و کاریگەری" ئەو ١٥٠٠ ساڵەی دوایی.

لەسەرچاوە بەراییەکانی عەرەبیدا، وشەی پەهلەوی بە "فهلوی، فەهلەوی" تۆمار کراوە. گۆڕانی فەهلەوی بۆ فەهلی بەهەمان شێوەی "دەهلەوی: دەهلی" لە زمانی عەرەبیدا باوبووە. دواتر ئەوانەی بە زاراوەی پەهلەوی: فەهلی دەدوان، بە گوێرەی یاسای گۆڕانی دەنگ لە کوردیدا، کە تیایدا "ە"ی ناوەڕاست ناخوێندرێتەوە روون دەبێت، وشەکە بۆتە "فەیلی". دەتوانین بڵێین کە زاراوەکانی ناوچەی گەرمەسێر و کرماشان و خانەقین و کوردە فەیلییەکانی بەغدا، نزیکترین زاراوەی لێکچووی زمانی کەونارای پەهلەوی پێکدێنن، کە جارانیش خەڵکی تەیسەفوود دەوروبەری بەغدای ئێستا بەکاریان هێناوە، دەکرێ بڵێین کە فەیلییەکان بڕبڕەی پشتی دەوڵەتی ساسانی بوون و دانیشتوانی "بنەڕەتی تەیسەفون- بەغدا" هەموو ڕۆژهەڵاتی بەغدان بەدرێژایی هەردوو دیوی سنووری نێوان عێراق- ئێران.

فەیلییەکان پێکهێنەری سەرەکی بازرگانی

بۆ زانیاری پتر لەسەر زمان لە سەردەمی ئیمپڕاتۆریەتی ساسانیدا دەتوانی سەیری ئەم سەرچاوەیە بکەیت: شاسوار. خ. هەرشەمی: کارنامەی ئەردەشێری بابەکان. دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم ٢٠٠٠ لاپەڕەکان ٥- ٨.

چاڵدێران

شەڕی نێوان دوو نەتەوە، یان شەڕی ئایینی؟

بەهەڵە تێگەیشتنمان لە چاڵدێران لە کوێوە سەرچاوەی گرتووە؟

نزیکەی لەهەر کەسێکی شارەزا لە مێژوو، یان نە شارەزا لەو بوارەدا لە کوردستان، بپرسیت کە ئاخۆ کوردستان چۆن بۆ یەکەمینجار دابەشکراو بوو بە دەوڵەت؟ لە وەڵامدا بێ سێ و دوو لێکدانەوە، هێما بۆ شەڕی بەناوبانگی "چاڵدێران" دەکات کە لە هاوینی "ئابی" ١٥١٤ لە ئاوایی چاڵدێران ڕوویدا. لێکدانەوەی هەموانیش بۆ ناولێنانی شەڕەکە لە یەکتری دەچێت، ئەو شەڕە لە نێوان تورکان و فارسەکان ڕوویدا یان لە نێوان هەردوو ئیمپڕاتۆریەتی سەفەوی ئێرانی و تورکی عوسمانی، یان زۆرجار بە سادەیی دەڵێن لەو شەڕەدا کوردستان لە نێوان تورکیا و ئێراندا دابەشکرا. وەک دەزانین نووسەرو مێژوونووسانی کوردیش بە شێوەیەک لەو شێوانەی سەرەوە پێناسەی ئەو شەڕە و ئەو دابەشبوونەی کوردستانیان کردووە. ئەم جۆرە دەستنیشانکردنەی هەردوو لایەنی شەڕی چاڵدێران، زۆر خێرا بۆچوونێکی وا لای خوێنەری کورد دروست دەکات کە لەشکری زل و دەستخستنی زۆرترین بەش بووە لە خاکی کوردستان بۆ خۆیان. ئەو دوو هێزە گەورەیەی ئەو ڕۆژە، چاوچنۆکانە پەلاماری کوردستانیان داوەو لە نێوان خۆیاندا دابەشیان کردووە!!. ئەم جۆرە تێگەیشتنەی سەرەوە، باوترین بۆ چوونە لای خوێنەری کورد. کە ئەمەش بەهەڵەدا چوونێکی کوشندەیە و زۆر لە ڕاستی دوورمان دەخاتەوە.

ئەگەر چاوێکی خێرا بە سەرچاوە بیانییەکاندا بخشێنین لە مەڕ شەڕی چاڵدێران، سەیر دەکەین لە هەموو ئەو سەرچاوانەدا، بەزمانی جۆراوجۆری ئەورووپی، شەڕەکە، یان لایەنەکانی شەڕەکە بە تورکانی عوسمانی و فارسەکان ناوبراون. من لام وایە کە کێشەی مێژوونووسی کورد ئا لێرەوە دەست پێدەکات. نووسەر و مێژوونووس و وەرگێڕی کوردی، سەرچاوەی یەکەمی بابەتەکانیان زۆرجار عەرەبی بووە، دواتریش بەلاسایی کردنەوەی وەرگێڕانی عەرەب، وشەیەکی گرنگی زمانە ئەورووپییەکانییان بەهەڵە گۆڕیوە.

وشەی "پێرس، پێرسیا، پێرسیدسکی"لە زمانە ئەورووپییەکان بەبێ ڕەچاوکردنی بارودۆخی سیاسی، ئایینی و ئەتنی، سەردەمەکانی مێژووی ئێران، هەر بە "فارس" کراوەتە کوردی، بەمەش کارێکی وامان کردووە کە هاووڵاتیانی کوردستان، هەروەک نووسەران و مێژوونووسان خۆیشیان، بەهەڵە لە یەکێک لە دیارترین ڕووداوەکە پێش و پاش شەڕەکە لە کوردستان ڕوویانداوە

***

پارس، هەر لەسەردەمی پەلامارەکانی ئەسکەندەری مەکدۆنیەوە ساڵی ٣١٢ پێش زایینی و تا بیستەکانی سەدەی بیست، ناوی جوگرافیایەکی پان و بەرین بوو کە هەموو ئێرانی ئەمڕۆ و لە زۆر سەرمیشدا کوردستان و ئازەربێجان و ئەفغانستانیش دەگرێتەوە. بڵاوبوونەوەی ئەم ناوە بۆ زۆر هۆکاری مێژوویی دەگەڕێتەوە، کە ئێرە جێگای باس لێوەکردنی نییە. دەکرێ پوختەتر بڵێین کە وڵاتی پارس یان فارس، لای ئەورووپییەکان بۆ وڵاتی ئێران بەکار دەبرا، نەک بۆ نەتەوەی فارس یان زمانی فارسی. واتا پارس لە زمانە ئەورووپییەکاندا، زاراوەیەکە جوگرافی بوو نەک ئەتنی و نەتەوەیی. هەموو دەستەڵاتدارانی کۆنی ئێران تا سەرەتای سەدەی بیستەم، جا فارس یان کورد یان عەرەب یان ئەفغانی، یان تورک و مەغۆل بووبن، هەر پاشای فارس بوون.

هەرچییەکیش لەسەر ئەو شوێنە جوگرافییەدا ڕوویدابێت. یان کاربەدەستانی ئەو شوێنە جێ پەنجەیەکیان لە ڕووداوەکەدا هەبووبێت ئەوا بە ڕووداوەکانی وڵاتی فارس داندراون و تۆمارکراون. هەر دەبێ لەو ڕوانگەیەوە لە ناولێنانی لایەنەکانی جەنگی چاڵدێران لە سەرچاوە ڕۆژئاواییەکان بگەین. لەو سەرچاوانەوە وەکو زووتر ناومان برد، ئەو شەڕە مێژووییەی سەر خاکی کوردستان بە جەنگی نێوان "فارس" و "تورکە عوسمانی"یەکان ناوزەد کراوە. پرس و کێشەکە لەوەدایە کە ئێمەش هەر دەبێ وشەی "فارس" وەکو خۆی بهێڵینەوە لە کاتێکدا ئەم وشەیە لە زمانی کوردیدا لە مێژە واتای جوگرافی خۆی لە دەست داوە "مەگەر ئوستانی فارس، ئێران فارسی بە شێوەی فارس نزیکەی ١٢٠٠ ساڵە بۆ زمانی فارسی بەکاردێت. لە کۆتایی سەدەی نۆزدەو سەرەتای سەدەی بیستەمیشەوە، ئاخێوەرانی فارسی وەکو نەتەوەیەکی سەربەخۆ و جیای "فارس" لە زمانی کوردیدا دەناسرێن. واتا فارسی بۆ سەدان ساڵ زمانێکی گرنگی ڕۆشنبیری و خوێندن و پێ نووسین بوو بێ ئەوەی مۆرکی نەتەوەیی چ کەسێکی پێوە بێت.

لەوانەیە بۆ مێژوونووسانی ئەورووپی، ڕاهاتن لەسەر بەکارهێنانی ناوێکی مێژوو کرد ئاسایی بێت و وردەکارییەکانی ئایین و مەزهەب و نەتەوەو زمان و.. ئەو بایەخ و گرنگییەی کە بۆ ئێمە هەیەتی. ئێمە ڕۆڵەی ناوچەکەین و زادەی ناو ڕووداوەکانین و ئەو ڕووداوانەی کە ناوی ناسراوی تایبەت بەخۆیان هەیە کاریگەرییەکانیشی هەمیشە بە زیندوویی بەرۆکمان دەگرنەوە. ئەمانەش بەسن بۆ ئەوەی وامان لێبکەن تا لە وەرگێڕانی و بەکارهێنانی ناوە ناوچەییەکان لە زمانە ئەورووپییەکانەوە، وردەکاری پتر بنوێنین. دەبێ ناوەکان، بە گوێرەی بابەتەکان و سەردەمی مێژوویی ڕووداوەکان بگونجێندرێت و ئەو واتایانە بە دەستەوە بدەن کە ئەو سەردەمە هەیانبوون. یان لانی کەم بە ئەندازەی پێویست ڕوونبکرێنەوە تا خوێنەر ناچار نەبێت بە گوێرەی تێگەیشتنی هاوچەرخی خۆی لەو ناوانە بگات و ڕووداوەکان بەهەڵە تێبگات.

بەشی سیانزە

ڕەهەندە گەپەکانی ئاوارەییم

پێشڕەوی سەید برایمی

ڕاکردن عادەتە!

دوای ئەوەی شەوێک لە بەرلینی ڕۆژهەڵات شەومان بەسەر کردەوە، بۆ بەیانییەکەی داوای پەنابەریمان پێشکەش کرد، هەر ئەو ڕۆژە ئێمەیان ناردە ئۆردوگای پەنابەرە تازەهاتووەکان، لە گەڕەکی شپانداو، کە بە ئۆردوگای شترایت شتراسە ناسرابوو. دوایی زانیمان کە وشەی شترایت مانای ململانێ و ئاژاوە دێ! ئەو ئۆردوگایە پێک هاتبوو لە چەندین ژوورو سێ نهۆم بوو، تا بۆت دەژمێردێ، خەڵکانی وڵاتانی هەمەجۆری تێدابوو. کاتێ چووینە ژوورەوە هەرایەک بوو نەبێتەوە، قەرەباڵغ سەگ ساحێبی خۆی نەدەناسیێوە. جرت و فرتی مندالان دالانی بینایەکەی پڕ کردبوو. چونکە چێشتخانەو ئاودەستەکان هاوبەش بوون، ئاپوڕەیەک ڕاوەستابوون. وەڵڵا کاکە ناوەکەی بە خۆیەوە!

یەکێکی لاوازی بە ڕەچەڵەک هیندی یا پاکستانی، ڕەشتاڵە بە شەڵەژاوی ئەوسەرو ئەوسەری دەکرد، ناو بەناویش لەگەڵ ئەڵمانەکان قسەی دەکرد، دوایی زانیمان خزمەتگوزارە لەوێ. ئەوە یەکەمین جار بوو زەلامێکی لەمجۆرە ببینین. ڕۆژێک لەدەرگای ژوورەکەی ئێمەی دا، بە ئینگلیزییەکی عەنتیکە قسەی کرد. ئێمە بۆ خۆمان ئینگلیزییەکەمان چرە دووکەڵی لا هەڵدەستا، کاکیشم بەو شێوەیە لەگەڵمان دەئاخڤێ. خەڵکی ئەو ناوچانە کاتێ بە ئینگلیزی قسەدەکەن بە نەبرەو شێوازی قسەکردنی هیندی دەپەیڤن، کە شێوەیەکی زۆر عەنتیکەی لا دەردەچێ. جارێکیان یەکێک گوتی: موگلیش، ئەویش ئاوڕی دایەوەو دەستیان بە قسان کرد. ئێمە لەبەر ئەوەی زمانی ئەڵمانیمان نەدەزانی، وای بۆچوون، کە ئەو کابرایە ناوی موگلیشە. هەر بەو ناوە بانگمان دەکرد، ئەویش هیچ کێشەیەکی نەبوو، تا زانیمان موگلیش واتای مومکینە دەگەیەنێ، تومەز وشەیەکی ئەڵمانییە!

دوای مانگێک ژیان لەو هەرایە وەک باو بوو دەبوایە دابەش بین بۆ ئۆردوگای هەمیشەیی، تا پەنابەریمان ساغ دەبێتەوە. لە شەنسی ئێمە، کە حەزمان نەدەکرد بەر بەرلین کەوتین.

کاک شاخ زەنگنە، کە ئێستا لە نوێنەرایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان کار دەکا، دەیزانی چ دەردێکمان لە ئۆردوگای ناوبراو بینیوە، بۆیە گوتی تا شوێنێکی باشتان بۆ وەرنەگرم نابێ بچنە هیچ شوێنێک .ماڵی ئاوەدان بێ هەزار جار کلیلی شوقەکەی خۆی داینێ. هەموو ڕۆژی لەگەڵمان دەهات بۆ سۆسیال. ئێمە وەک کەڕوڵاڵ وابووین، ئەو دەکەوتە دانوستانی گەرم و هەڵچوون. ئەم بەزمە ١٠ ڕۆژی خایاند، تا شوێنێکی باشمان بە نسیب بوو. شوقەیەکی یەک ژووری بە ئاودەست و حەمامی خۆیەوە. لە شوێنێکی نایاب، کە کەوتبووە سەر دوو دەریاچە و بەرامبەری هەموو دارستان و ئاو. ئاهێکمان هاتەو بەرو لە ناخەوە سوپاسمان کرد.

دوای ماوەیەک، هەر لەو شوێنە، کە دیارە پەنابەری دیکەشی لا بوو، ژنێکی مامۆستا، کە لە لایەن کەنیسەکەیەوە ناردرابوو، تەرخان کرابوو وانەی ئەڵمانیمان پێ بڵێ. ئەو ژنە مامۆستایە هەوڵی زۆرری دەدا بە هەموو شێوەیەک ئەڵمانیمان فێر بکا. بە جوڵەو ئیشارەت. وانەیەکیان باسی وشەی (شوشتێرن)ی کرد. زۆر هەوڵی دا لە ماناکەی حاڵیمان بکا، بەڵام بێسوود بوو. هەندێ جوڵەی کرد، یەکسەر بە خێزانەکەم گوت: ژنەکە ئەوە (شرشێت)ەکەی خۆمانە، بزانە لە کوردی چەند نزیکە. کەچی لە ئەنجامدا وا دەرنەچوو، دەرچوو واتای شەرمنۆکە دەگەیەنێ!

دوای چەند مانگێک بەهاری بەسەر داهات، برادەرێکی پێشمەرگایەتیم گەیشتە بەرلین. منیش چووم بۆلای و بەخێرهاتنم کرد و داوام لێکرد بۆ بەیانی نیوەڕۆ بێت بۆ نان خواردن. ئاگاداریشم کردەوە، کە دێم بە دوای. ئێستا ئەو برادەرە لە باڵیۆزخانەیەکی ئەورووپی قولە مەسئولێکە. ئەو گوتی: ناونیشانم بدەرێ خۆم دێم. بە ڕێک و پێکی ناونیشانم بۆ دەست نیشانکرد. جا لەوێ ناونیشان لەگەڵ تۆزێک حەوسەڵەو خوێندەواری بە ئاسانی دەدۆزرێتەوە..

بۆ بەیانی نیوەڕۆ لەکات و ساتی خۆی لە دەرگای دا. کاتێ دەرگام کردەوە تەماشا دەکەم ئارەقەی ڕەش و شینی کردووەو هەناسە بڕک بووە، بە هەزار حاڵ سەلاموعەلێکی کرد. من حەپەسام سەرم لەوە دەرنەچوو بە گاڵتەوە پێم گوت: دەڵێی سەگ ڕاوی ناوی. وەڵامی نەبوو شەکەت و ماندوو هەر زوو دامناو قومێک ئاومان داینێ. دوای ماوەیەک هاتەوە سەرەخۆی. ئەوجا لێمان پرسی : چیت بەسەر دا هاتووە. لە وەڵامدا زۆر بە لە خۆ ڕادیتنەوە گوتی: هیچ منیش وەک ئەو خەڵکە ڕامکردوو، ئەدی عادەت نییە!

عەجایب! عادەتی چی برا؟

پێشتر باسم کرد شوێنەکەمان هەموو دارستان و ئاو بوو شوێنی ڕاکردن و کات بەسەر بردن بوو، خەڵک لە ڕۆژانی پشوو، یان بێکارەکان گەر گەرما بووایە مەلەیان لەناو گۆمەکان دەکرد، یان پیاسە، زۆریشیان بە هەر چواردەواری گۆمەکان ڕایان دەکرد. تومەز ئەو کە لە شەمەندەفەرەکە دێتە خوارێ، تەماشا دەکا خەڵکەکە هەندێکیان یەکسەر دەست بەڕاکردن دەکەن، بۆ ئەوەی تەندروستیان باش بێ، ئەویش وەی زانیوە عادەتە، بۆ ئەوەی پێی نەڵێن بێگانەیەو شتی وا نازانێ، لەگەڵ وان دەستی بە ڕاکردن کردووە، ماوەکەش نزیکەی کیلۆمەترێک دەبوو!! جا چۆن شەلاڵی ئارەقە نا بێ؟!

مایکڵ چیات و فەرهەنگی کرمانجی - ئینگلیزی

نووسینی: د. ئازاد حەمە شەریف

مایەی دڵخۆشی و سەرسوڕمانە کە پیاوێک لەوسەری دنیاوە فەرهەنگێکی زل و زەبەلاح بۆ کورد پێکەوە بنێت و (١٦) ساڵ بێ وچان کاری لەسەر بکات و هەموو تەمەنی خۆشی خەریکی کوردناسی و کەلتووری کوردی بێت. بەو تەمەنە کورتەی خۆیەوە کە (٥٣) ساڵە نزیکەی (٤٠) زمانێک دەزانێت و لە (١٢) زمان لەوانە زۆر ڕەوانە. لەویش سەیرتر ئەوەیە دکتۆرانامەکەشی لەسەر (مەم و زین)ی ئەحمەدی خانی بێت. تا ئێستا کەم کورد توانیویەتی زیاتر لە (٥) دانە چیرۆکی (مەم و زین)ی دەست بکەوێت. ئەو پیاوە سەیر و سەمەرەیە پتر لە (٢٣) دانە چیرۆکی (مەم و زین)ی لەبەردەستدایە و (١٩) دانەی لەوانە وەرگێڕاوەتە سەر زمانی ئینگلیزی و لێکۆڵینەوەشی لەسەر هەر هەموویان ئەنجام داوە.

ئەو پیاوە جوانەی ئەمریکا، ئەو دۆستە خۆشەویستەی کورد باڵەخانەیەکە لە زانست و زانیاری. ماوەیەکە سەرقاڵی دوو کتێبی زۆر گرنگە یەکێکیان بۆ (فێربوونی کرمانجی) و ئەوەی تریشیان بۆ فێربوونی (سۆرانی). ئێستا ئەو پیاوە دڵسۆزە خەریکی کەتەلۆگسازییە لە (کتێبخانەی کۆنگریس) ی ئەمریکی و جارانیش سەرنووسەری پێشکەوتووی بەشی کوردی (رادیۆی دەنگی ئەمریکا) بووە و ماوەیەکیش مامۆستای زمانی کوردی بوو لە (زانکۆی پاریس) و (پەیمانگای کوردی واشنتۆن).

فەرهەنگەکەی، یان ڕاستتر وایە بڵێم فەرهەنگە دوانەییەکەی، چونکە ئەمە دوو فەرهەنگە لەناو یەکتردا – فەرهەنگە گەورەکە، کە لە (٧٠٠) لاپەڕە پێکهاتووە کرمانجی – کوردییە. ئەوەکەی ترە کە لە (١٤٦) لاپەڕە پێکهاتووە وشەنامەیەکی ئینگلیزی – کوردییە. بە هەردووکیان (٨٤٦) لاپەڕەی قەوارە گەورەیە کە بە دوو ستوونی درێژ چاپکراوە. وشە و دەستەواژە کوردییەکان بە هەردوو تیپی لاتینی و عەرەبی ڕەنووسکراون. لەسەر زۆربەی وشەکان ڕستەی بە نموونە هێناوەتەوە بۆ زێتر ڕوونکردنەوەی مانای وشەکان. تەنیاش یەک مانای بۆ هەر وشەیەک لێک نەداوەتەوە، بەڵکو جار وایە تا "دە" مانای بۆ وشەیەک لێک داوەتەوە. بەلای ئەوە گرنگ نییە ئەو وشەیە هی کام زاری کوردییە، بەڵکو ئەوەی بەلای ئەوەوە گرنگە ئەوەیە ئەم وشەیە وشەیەکی کوردی ڕەسەنە. هەندێک ئەمە تووشی هەڵەی کردووە، چونکە مانای وشەکان زۆر جاران بەپێی زارە کوردییەکان دەگۆڕێن، بەڵام ئەم جۆرە هەڵانەی کەمن و لەنرخ و بەهای فەرهەنگەکە زۆر کەم ناکەنەوە.

لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە دۆخی وشەکانی دیار کردووە: ئاخۆ ئەو وشەیە ناوە، کردارە، ئاوەڵناوە، ئاوەڵکارە و هتد. ئەمەش ئاکاری ئەکادیمیەت و زانستایەتی بە فەرهەنگەکە دەبەخشێت. لە هەندێک جێگاشدا وشەی هاوواتای کوردی لەبەرامبەر وشەکان داناوە – کە ئەمەش سوود و زیانی خۆی هەیە. سوودەکەی ئەوەیە زۆرترین وشە دەخاتە بەردەستی بەکاربەری فەرهەنگەکە، بەڵام لە هەمانکاتیشدا زیانەکەی ئەوەیە کە مەرج نییە وشە هاوواتایەکە لەسەدا سەد مانای وشەکەی تر ببەخشێت. هەر بۆ نموونە کورد ئەو سێ وشەیە وەک هاوواتا بەکار دەهێنێت. (شاخ: چیا: کێو). بەڵام ئەوەی ڕاستی بێت ئەم سێ وشەیەی بە هیچ شێوەیەک لە سەدا سەد هاوواتا نین. چونکە ئەگەر لەڕووی پێکهاتەی جیۆلۆجییەوە سەیری ئەو وشانە بکەین دەبینین کە پێکهاتەی شاخ پتر بەردینە و پێکهاتەی چیا نیوە بەرد و نیوە خۆڵە و پێکهاتەی کێو پتر خۆڵینە. نموونەیەکی تر کە زۆر بە بەربڵاوی لە کوردیدا بەکار دێت وشەکانی (ناوازە) و (دانسقە) و (ڕێزپەڕ)ن. زۆربەی نووسەرانی کورد هەڵە لەو وشانەدا دەکەن. چونکە بەلای زۆریانەوە (ناوازە: واتە شتێکی هەڵکەوتەی باش)، بەڵام ڕێک پێچەوانەکەی ئەمە ڕاستە. چونکە (دانسقە) ئەو مانا ئەرێنییە دەدات نەک (ناوازە)، چونکە واتای (ناوازە) پتر بەلای نەرێنییەوەیە نەک ئەرێنی و بەواتای (شتێکی هەڵکەوتەی خراپە نەک باش). خۆ هەموو (ڕێزپەڕ)ێکیش هەر باش نییە، بەڵکو (ڕێزپەڕ)ی باش هەیە و (ڕێزپەڕ)ی خراپیش. هەر ئەمەشە هەستیاری و لێزانی زمانزان پیشان دەدات.

کەواتە بۆ کەسێکی ناکوردی ئەوسەری دنیا ئاسان نییە وا بەوردی و وردەکارییەوە بچێتە قوڵایی هەر وشەیەک و بتوانێت بە موو جیاوازی نێوان وشەکان بدۆزێتەوە. هەر بۆیەش وەکو پێشتریش گوتوومە ئەوەی خۆی لە بواری فەرهەنگسازی دەدات پێویستە کەسێکی زۆر وردەکار و لێزان بێت و بە کوردی و بە کورتی دەبێت هەیاسی دوڕناس بێت، نەک هەباسی پێخواس کە بەداخەوە هەندێک لە فەرهەنگدانەرەکانمان وان.

بەڵام هەر چۆنێک بێت، ئێمە سوپاسمەندی هەر کەسێکین کە لەهەر کونجێکی دنیا کەرپووچێک بۆ تەلاری تازەی باڵەخانەی زمان و ئەدەبی کوردی هەڵبنێت. ئێمە دۆستی وامان هەبێت، پێویستە هەمیشە پشتگیری لێ بکەین و هانی بدەین پتر خزمەتی زمان و ئەدەبیاتەکەمان بکات. هەرئەمەشە زیندوویێتی گەل و زمانی کوردی دەسەلمێنێت. دوژمنانمان هەزاران ساڵە هەوڵی لەناوبردنی زمان و نەتەوەکەمان دەدەن، دۆستی وەکو (مایکڵ چیات) و (جین ساسۆن)یش بە خامە جوانەکانیان داکۆکی لە

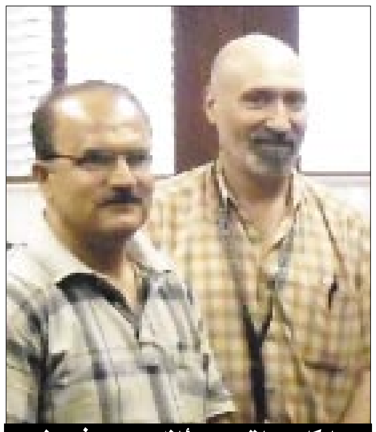

مایکل چیات و د. ئازاد حەمە شەریف

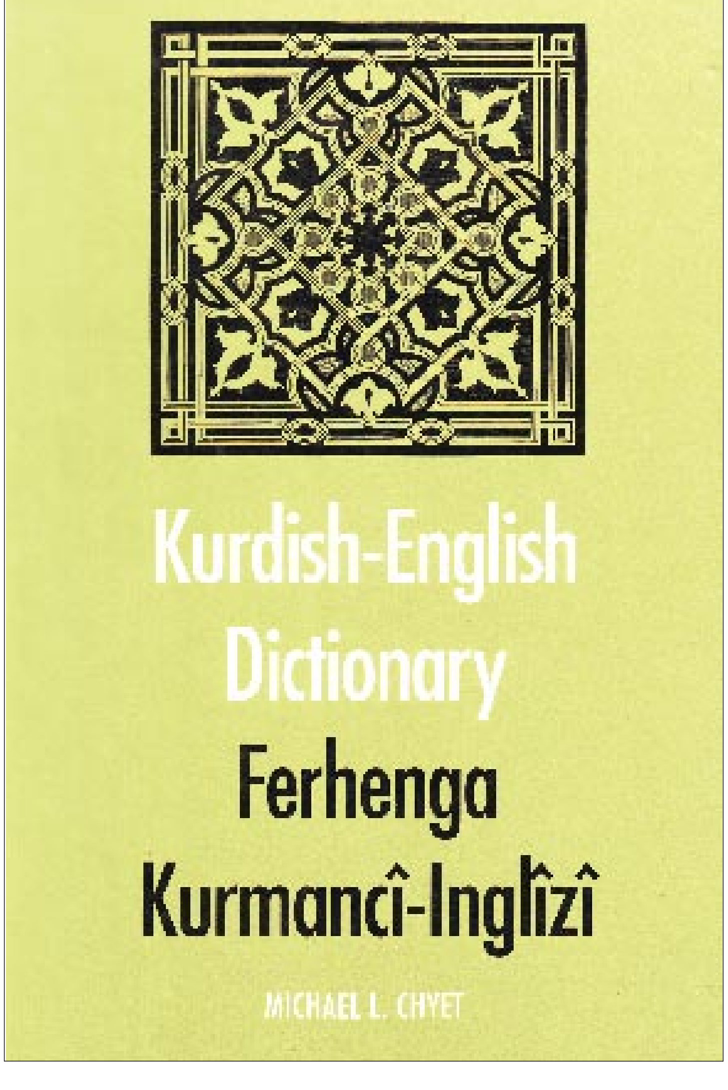

با هەبێ
(٥٠)

سەنگەر زراری

لە یادی یۆبیلی زێڕینی (با هەبێ)دا

کاتێ لە ژمارە (٩٧)ی ڕۆژی (٢٠٠٨/٦/٨) یەکەم بابەتی ئەم گۆشەیەم نووسی، ئاواتەخواز بووم پەنجایەمین بابەتی گۆشەکە لە (بەدرخان)ی هەفتانەدا بنووسم، کەچی بەداخەوە وەکو جاران مانگی دووجارانیش ناینووسم، بەڵکو (بەدرخان) لە بێ پارەییدا بووەتە مانگانە، چی بکەین پارە هەموو شتێک دەکات؟! ئەوە نییە دەڵێن: پارە بدە مەلا لە مزگەوت دەرکە، بەڵام تکام وایە پارە بە کاک حەمیدی بەدرخان بدەن، چونکە ئەو بەو پارەیە مەلا لە مزگەوت دەرناکات، بەڵکو ڕۆژنامە لە چاپخانە دەردەکات، ئەمەش کارێکی باشە و وەکو مەلا دەرکردنەکە خراپ نییە.

بەداخین بۆ بێ پارەبوونی بەدرخان، بەڵام ئێمە چیمان لەدەست دێ لە نووسینی چەند وشەیەک زیاتر؟! بەهەرحاڵ. لە یادی یۆبیلی زێڕینی ئەم گۆشەیەدا، کە پەنجایەمین بابەتی گۆشەکەیە، هیوام وایە توانیبم لە (٤٩) بابەتی ڕابردوو، هەر هیچ نەبێ یەکێکیان سوودبەخش بووبێ، ئەمە بۆ من زۆرە و کەم نییە.

لە دەستپێکی نووسینی (با هەبێ)دا کەسێکی زگورتی بووم و بیرم لای ژنهێنان نەبوو، کە ئێستا پەنجایەمینی دەنووسم، لەگەڵ (هێرۆ) بەیەکگەیشتووین و خوا (یارا)شی پێ بەخشیوین، لە خوا بەزیاد بێ، کەواتە تەمەنێکە ئەم گۆشەیە دەنووسم و لەو ماوەیەدا بوومەتە خێزاندار و باوکیش.

لە ماوەی نووسینی ئەو بابەتانەدا لە چەند شوێنێک کارم کرد و وازم هێنا و لە جێگای دی دەستبەکاربووم، لە چەند شوێنێک بابەتم نووسیوە و پاداشتم لە بەرامبەریان وەرگرتووە، گۆشەی دیکەم نووسیوە و وازم هێناوە، بەڵام دڵم نەهاتووە نە واز لەو گۆشەیەی بەدرخان بێنم و نە داوای پاداشتیش بکەم، وەکو ماڵێک بۆ خۆمم حیسابکردووە و چاوم لە هیچ بەرامبەرێک نییە، توانیومە ئەوەی لە دڵمدایە، ئازادانە لێرەی هەڵڕێژم، ئێستا ئەگەر لە دوای ئەوەوە هیچیتریش نەنووسم زۆرم نووسیوە، نووسینی پەنجا گۆشە لە ڕۆژنامەیەکی پازدە ڕۆژیی کەم نییە، تا لەتواناشدا بێت دەینووسم، بەتایبەتیش لەکاتێکدا کە بەدرخان بێ پارەیە و وەکو بانکەکانی ئەمەریکا تووشی تەنگەژەی دارایی بووە.

لەو ماوە درێژەدا ئەوەی نەمکردبێ ئەوەیە کە وێنەکەمم نەگۆڕیوە و هەر وێنەی یەکەم بابەتی پێوەیە، بەڵام لەم بابەتەوە بڕیارمدا وێنەکەم بگۆڕم و دەستم لە ژێر چەناگەم دەربێنم، ئیتر چیدی ڕووبەڕوو سەیرتان ناکەم و تۆزێکیش تەماشای دراوسێکەم دەکەم بزانم چ خەبەرە؟! ئەم وێنەیەی ئێستا دایدەنێم، هاوڕێ و برای ئازیز (پەسار فایەق) بۆی گرتووم، کەچی بە برادەرانم نەگووت لە بن وێنەکە ناوی ئەو بنووسن. (پەسار) هەرچەندە شاعیرێکی هەست ناسکە و کاری ڕۆژنامەوانی ڕۆشنبیریی و هونەریی دەکات، بەڵام زوو زووش کە وێنەیەکی گرتبێ و بڵاوبێتەوە و ناوی نەنووسرابێ، هەر بۆ خۆشی (ڕۆژنامە/گۆڤار)ەکە بەتووندی لەسەر مێزەکە دەکوتێ و دەڵێ: ئەوە لۆ نەیاننووسییە (فۆتۆ: پەسار فایەق) جارەکی دی ڕسمی نادەمە کەس. نازانم دوای بڵاوبوونەوەی ئەم بابەتە، بەدرخانیش بە مێزەکەدا دەدات یان نا؟!

با زۆر لەسەر وێنەکەی خۆم نەڕۆم و ئەوەندە باسی نەکەم، تا وەکو (ڕەسول بەختیار)م لێ نەهاتووە، ئاخر ئەویش هەر کە پێی بڵێی: ڕەسول بابەتێکی تۆم لە فڵان شوێن خوێندەوە. پێش هەموو شتێک دەڵێ: توخوا ڕسمەکەم جوان بوو؟! بێ ئەوەی پێت بڵێ بابەتەکە جوان بوو یان نا؟!

بێ وەفاییە ئەگەر لێرەدا یادێکی هاوڕێی خۆشەویست (محەمەد گۆران) نەکەمەوە، چونکە کە یەکەم بابەتی (با هەبێ)م لێرەدا نووسی، ئەو بەڕێوەبەری نووسینی (بەدرخان) بوو، من لای خۆمەوە سوپاسی ماندووبوونی دەکەم، هەڵبەت ئەم یادە تەنها بۆ بەدرخانە و بە نووسینە، ئەگەرنا لەدەرەوەی بەدرخان و نووسینەوە، ئێستاش یەکتر دەبینین و تەلەفۆن و نامە گۆڕینەوەمان هەیە.

سوپاسێکیش بۆ مامۆستا (عەبدولڕەحمان مەعروف)ی بەڕێوەبەری نووسینی ئێستای هەفتەنامەی بەدرخان، کە زۆری حەز لە نوکتەیە، بەڵام کەمی لێ دەزانێ، کەسێکی دڵفراوان و هێمنە، وەکو لەدەرەوەش پێی دەڵێم بە نووسینیش بۆی دەنووسم: (زۆر مەمنوونم ماستا).

بۆ ئەوەی زۆر بە بێ ئاگام تێ نەگەن، دەبێ ئەوەش بڵێم کە دەزانم (یۆبیلی زێڕین) بۆ یادی پەنجا ساڵەیە نەک پەنجا بابەت، یان پەنجا هەر شتێکی دی. بەڵام بە نیاز نیم پەنجا ساڵ ئەو گۆشەیە بنووسم، بۆیە نووسینی پەنجایەمین بابەتم بە دەرفەتێک زانی بۆ باسکردنی ئەو شتانەی باسم کردن.

دەخوازم بابەتی سوودبەخشم نووسیبێ و بنووسم، بە هیوای باشبوونی باری دارایی بەدرخان و سەرکەوتن بۆ ستاف و خوێنەرانی، دیسانەوە با (با هەبێ) هەبێ.

هونەری بەدرخان
Bedirxan

بلاوکراوەیەکی هونەریی گشتییە لەگەڵ بەدرخان دەردەچێ
بەسەرپەرشتی: سەرباز سیامەند
ژمارە ٥٩ - ١٥١، ٢٢/١٢/٢٠١٠ی زایینی

کچە هونەرمەندی باکووری کوردستان نازدار والی:

" مامۆستای هەڵپەڕکێم و شایی شەش هەرێمی کوردستان دەزانم."

دیمانە: سەرباز سیامەند

کچە سترانبێژی باکووری کوردستان نازدر والی کە لە دایکبووی ١٩٨٧ ی جزیری بۆتانە، وەک بۆ خۆی دەڵێت ئەو کچە جزیرییێکە و دەستبەرداری هونەر نابێت. نازدار والی باسی لە سەرەتای کۆچبەربوونی خانەوادەکەیان کرد بە هۆی پرسی سیاسی و ئەو وتی:" ماڵباتەکەی ئێمە لەساڵی ١٩٩٣ بە هۆی رەوشی سیاسی نەیتوانی لە تورکیا بژێت و بۆیە خێزانەکەمان بۆ ئەڵمانیا کۆچمان کرد. ماوەی ١٦ ساڵە لە ئەلمانیا لەگەڵ بنەماڵەکەمان دەژیم." نازدار والی ئەوەشی دەستنیشان کرد کە ئەو هەر لە تەمەنی منداڵییەوە خولیای کای هونەری بووە و وەها بەردەوام بوو:" من لە تەمەنی ٦ ساڵییەوە دەستم بە کاری هونەری کردووە و لە ساڵی ١٩٩٣ بەشداری میهرەجانی میوزیکی کوردستانی بووم. بۆیەکەمجار لەگەڵ هونەرمەند سەیدخان چوومە (دەرکەوتمە) سەر سەکۆی شانۆ، کە ئەوکات بەهۆی ئەوەی زۆر بچوک بووم زیاتر بە (نازدارا بچویک) ناسرام، ئەوکاتە بە سترانی (بێریڤانێ بێریڤانێ) بەشداربووم و هەر لەو ساوە رێگایەکی هونەریم بۆ کرایەوە و ئیتر لە ئاهەنگ و کۆنسێرەکاندا بەشدار بووم لەپاڵ ئەمەشدا خوێندنی خۆشم دەکرد."

" بۆ کچان، جزیرە لە باشووری کوردستان خراپترە."

نازداری کچی والی باسی ئەوەی کرد کە ئەویش وەک هەر منداڵێکی تر لە خوێندن و پەروەردە بەردەوام بووە، بەمجۆرە دوا:" من ئێستا لە بواری منداڵان سێ ساڵم خوێند و پەروەوەردەی منداڵانم تەواو کردووە. ئێستا خوێندنم بەردەوام دەکەم ولە قۆناغی کۆتایی دام. دواتر دەچمە زانکۆ و دەمەوێت لەسەر سۆسیۆلۆژی بخوێنم." نازدار خان هاوکاری کارە هونەرییەکانی وەها باس لێوە کرد:" بۆ سەرکەوتنی کارە هونەرییەکانم سەرپەرشت و هاوکاری سەرەکیم باوکم بووە." نازدار والی ئەوەشی نەشاردەوە کە لای ئەوان کچانێک بیانەوێت ستران بلێن رووبەڕووی زۆر زەحمەتی دەبنەوە و چ جای ئەوەی کچانێک کەس و کارەکەی بە تێکۆشینی هونەری ئەو قایل نەبن. ئەو باسی ئەو زەحمەتیانەی کرد، کە کچانی جزیرەی بۆتان رووبەڕووی دەبنەوە. نازادار وەها درێژەی بە قسەکانی دا:" لە جزیرە زۆر زەحمەتە کچ بتوانێت گۆرانی بلێت، بەهۆی ئەوەی دین کاریگەرییەکی زۆری لەسەر ناوچەکە هەیە. بۆیە جزیرە لە باشووری کوردستان خراپترە بۆ ئەو کچانەی کە بیانەوێن ستران بڵێن. ئەگەر لە بنەماڵەیەکدا کەسێک هاوکار نەبێت، ستران گوتن بۆ کچ کارێکی زۆر زەحمەتە."

" پەروەردەی هەڵپەڕکێیان پێ دەڵێم"

نازدار تیشکی خستە سەر ئەوەی کە بەهۆی ئەوەی ئەو خاوەن شانس بووە و باوکی ئەو دەمێکە کاری هونەری دەکات. ئیتر ئەویش دەتوانێت مومارەسەی کاری هونەری بکات وتی:"باوکم بۆخۆی دەنگبێژە، تێکست و میلۆدی ساز دەکات. بۆخۆی مامۆستای هەڵپەڕکێی کوردی شاری جزیرەیە. من بۆخۆم لەسەر هەڵپەڕکێ خوێندومە و شایی شەش هەرێمی کوردستان دەزانم. ئێستا گروپێکی منداڵانم هەیە و پەروەردەی هەڵپەڕکێیان پێ دەڵێم و مامۆستای هەڵپەڕکێی کوردیم لە ئەڵمانیا."

" لەگەڵ مامۆستا هونەرییەکانی ئەکادیمیای کوردیش پەیوەندیم هەیە."

نازدار لەگەڵ ئەوەی سەرەتایی بڵاوبوونەوەی ئەلبوومی هونەریتی، بەڵام پشوو درێژە و پەیوەندییە بەتینەکانی لەگەڵ هونەرمەندانی کورد لە ئاستی جیاوازدا باس لێوە دەکات. نازدار والی زانیارییەکانی وەها هێنایە سەر زار و وتی:" تا ئێستا یەک ئەلبووم بڵاوکراوەتەوە، کە لە ١٢ ستران پێکدێت. بۆ پەیوەندیش، پەیوەندی هونەریم لەگەڵ فاتێ، جانێ هەیە، هەرچەند هاوکارم بن، بەڵام هاوکاری ئەساس باوکمە. لەگەڵ گەلێک هونەرمەندی تر پەیوەندیم هەیە، وەک مامۆستا ناسری رەزازی، نەجمەدین غولامی، عادل هەورامی و هتد. لەگەڵ مامۆستا هونەرییەکانی ئەکادیمیای کوردیش پەیوەندیم هەیە وەک: دیار، خەلیل خەمگین و گەلێکی تر. کە دەڵێی جزیری بۆتان، ئەوا هەر شت تەواو دەبێت، ئەو جزیرەی کە مەڵبەندی مریەم خان و محەمەد عارفی جەزراوی و گەلێک مامۆستای تری قوتابخانەی سترانی کوردییە. بەهۆی ئەوەی باوکیشم بەو کارەوە خەریکبووە، بۆیە منیش هەر لە بچووکییەوە بە کاری هونەری و سترانەکانی مریەم خان و محەمەد عارفی جەزراوی گۆش بووم."

تێناگەم بۆچی هونەرمەندە خاوەن ئەزموونەکان حەزناکەن هاوکاری گەنجان بکەن!

نازدار رەخنەی خۆی لە هونەرمەندان نەشاردەوە بەمجۆرە ناڕازی بوونی خۆی هێنایە زمان:" هونەرمەندە خاوەن ئەزموونەکان حەزناکەن هاوکاری ئەو کەسانە بکەن کە سەرەتای کاری هونەریەتیان. هەرگیز لە هۆکاری ئەمەش تێناگەم. چونکە هەر هونەرمەندێک رەنگێک و جوانییەکە بۆ هونەری کوردی. هەندێ هونەرمەندی مەزنمان هەن لەسەری دانیشتوون و هەر بۆخۆیان کار دەکەن و یارمەتی هونەرمەندی گەنج و ئەوانە ناکەن، کە تازەن و نوێ دەست بە کاری هونەری دەکەن. بە بڕوای من ئەوەش شتێکی هەڵەیە. چونکە ئەگەر هاوکاری هونەرمەندی گەنج و نوێ بکەن هیچیان لێ کەمنابێتەوە و بە پێچەوانە ئەوە سەربەرزییە بۆ ئەوان." نازدار والی باسی ئەوەشی کرد کە ئەو لە گەلێک شوێن بەشداری کاری هونەری بووە و کۆنسێرتی هاوبەش و تایبەتی پێشکەش کردووە و شوێنەکانی وەها ریز کرد:" لە باکوور، باشووری کوردستان،ئەلمانیا، ئەمەریکا، کەنەدا، بەلجیکا و هۆڵەندا و گەلێک وڵات وشوێنی تر کۆنسێرم پێشکەش کردووە. ئەگەر دەرفەت هەبێت دەخوازم بچمە رۆژهەڵاتی کوردستان و لەوێش کۆنسێرت پێشکەش بکەم."

" باشووری کوردستان زیاتر موزیکی عەرەبی کاریکەریی هەیە."

هونەرمەندی لاو نازدار والی باسی ئەوەشی کرد، کە هونەرمەندان لە هونەری رەسەنی خۆیان دووردەکەونەوە و پشت بە میوزیکی بیانی دەبەستن و کاریگەری میوزیک و ئاوازی عەرەبی، تورکیان لەسەرە و بەمجۆرە دوا:" من بۆ کاری هونەری نوێ داخراو نیم و دژیش نیم، بەڵام پشتکردن لە هونەری رەسەن و پەنا بردنە بەر ئاوازی بیانی بە پەسەند نازانم و پێموایە ئەمە کارێکی هەلەیە کە هەندێ هونەرمەند تەقلید، ئەرەبێسک و هتد. دەکەن. ئەگەر سترانێک پێشکەش بکەیت و هیچ رەنگی کوردی، هەستی کوردی و مۆتیڤی کوردی لێ نەبینی ئەوە شتێکی ناخۆشە. ئەگەر بە زمانێک دەیڵێیت دەبێت هەندێک تامی کوردی تێدا هەبێت. هەرچەند بۆخۆم بە سترانی گەلەری گەورە بوومە، بەڵام هەوڵ دەدەم بۆ گەنجان سترانی نوێش بڵێم. بۆچی گوێ لە موزیکی بیانی بگرن با گوێ لە موزیک و سترانی من بگرن. من وا دەبینم لە باشووری کوردستان زیاتر موزیکی عەرەبی کاریگەریی هەیە، ئەگەر بچیتە باکووری کوردستان لەوێ زیاتر موزیکی تورکی کاریگەری هەیە. بەهۆی ئەوەی تا ئێستا کوردستان چوار پارچەیە و یەک پارچە نییە، بۆیە هەردەچین ئەو وڵاتانە زیاتر کاریگەری خۆیان لەسەرمان دا دەنێن. سترانی کوردی هێندە زۆرە وەک دەریا وایە. ئەگەر بخوازن بەدوای سترانی رەسەندا بگەڕێن ئەوا گەلێک ستران هەن. من لە جزیری بۆتان داستانی مەم و زینم لە کەسێکی بە تەمەن بیست، بەڵام ئەو مەم و زینە نەبوو کە من پێشتر لە سیدی، تەلەفزیۆن، رادیۆ و کاسێت بیستبووم، یان لە رۆماندا خوێندبوومەوە. کاتێک مرۆڤ بگەڕێت لەنێو کوردەواریدا لە بواری هونەری شتی وەها دەبینێتەوە، کە خەزێنەیە و ئاوڕی لێ نەدراوەتەوە. ئەو کەسانەی ئەو گەنجینەیانەیان لایە، بەهۆی دەرفەتی مادی و سەختی ژیان، نەزانینی دەرفەتی ئەو کارە رەنگە ئەمە لای ئەوان شتێکی ئاسایی بێت، بەڵام ئەمە شتێکی گرنگە و دەبێت خاوەنداری لێ بکەین."

" هەرچەند بۆخۆم کچێکی باکوورم بەڵام هەموو پارچەکان لای من یەکە."

نازدار ئاخاوتنەکانی خۆی وەها بە کۆتا هێنا:" هەوڵ دەدەم و خەبات بۆ سیدییەکی جوانتر، باشتر و پڕ بەرهەم تر دەکەم. بۆ کۆنسێرت و هەر ئاهەنگێگ لە بواری کوردەواریدا ئامادەم. بۆ من هەموو پارچەکان یەکە و هەرچەند بۆخۆم کچێکی باکوورم بەڵام هەموو پارچەکان لای من یەکە و جیاوازی ناکەم لە خزمەتکردن پێیان."

مەبەستیانە رەسەنایەتی گۆرانی کوردی زیندوو بهێڵنەوە

هێمن جەمیل-سلێمانی

لەپێناو زیندووکردنەوە و گەشەپێدانی ئاواز و میوزیک و گۆرانی رەسەنی کوردیدا، کۆنسێرتێکی گۆرانی و میوزیکی فۆلکلۆری کوردی سازکرا.

بەئامادەبوونی ژمارەیەکی زۆر لە هونەرمەندان و شەیدایانی هونەری گۆرانی و میوزیکی رەسەنی کوردی، تیپی مۆسیقای فۆلکلۆری کورد بەهاوکاری بەڕێوەبەرایەتی سەنتەرە رۆشنبیرییەکان و تیپە هونەرییەکانی سلێمانی کۆنسێرتێکی گۆرانی و میوزیکی سازکرد.

لەو کۆنسێرتەدا لەلایەن ١٠ ژەنیاری گروپی میوزیکی فۆلکلۆری کوردەوە بە هاوکاری حەمید عوسمانی گۆرانیبێژ ٧ پارچە میوزیکی رەسەنی کوردی و ٢ گۆرانی پێشکەشکران و بووە جێی سەرسامی ئامادەبوانی نێو هۆڵەکە و بە چەپڵە رێزان و پێشکەشکردنی چەپکەگوڵ پێشوازییان لێکرا.

لە وتەیەکیدا هونەرمەند سەباحی سەنتوور سەرۆکی تیپی مۆسیقای فۆلکلۆری کورد وتی: وەک گروپە میوزیکییەکەمان ساڵانە نزیکەی ٥ کۆنسێرت سازدەکەین، بەڵام ئەم کۆنسێرتەمان جیاوازترە و ویستوومانە جارێکی دیکە میوزیکی رەسەنی کوردی بدەینەوە بە گوێی گوێگری کورددا و بەتایبەت ئەو کەسانەی حەزیان بە کلتوور و کاری فۆلکلۆرییە، لەم کۆنسێرتەدا ئامێرە میوزیکی میللییەکانمان بەکارهێناوە وەک شمشاڵ و دەف و باڵەبان و زەرب و هەمیشە بەهیوای ئەوەین، کە بتوانین ئامێرە کوردییەکان بەخەڵک بناسێنین

هەروەها وتی: بوونی هونەری کوردی لەلای ئێمە ناسنامەیە، ئەگەر ناسنامەمان هەبوو ئەو کاتە کلتوور و فۆلکلۆریشمان هەیە و خەریکە ئەو ستایلە هونەرییە فۆلکلۆرییەمان لەدەست دەچێت و نامێنێت و ئەگەر واش بڕوات کلتوورمان ون دەبێت و ناسنامەشمان بێ ناو دەبێت، هەربۆیە دەبێت بە هەموو لایەک هەوڵی ئەوە بدەین، کە خزمەتی راستەقینە بە هونەری کوردیمان بکەین.

ئەو کۆنسێرتە میوزیکییە ئێوارەی یەک شەممە ١٩-١٢-٢٠١٠ لە هۆڵی رۆشنبیری سلێمانی سازکرا.

دلاوەر قەرەداغی و تارا جاف لە کۆڕێکی شیعریدا شیعرەکانی پێشکەش بە مناڵانی توشبوو بە نەخۆشی تالاسیمیا کرد

بەدرخان - سلیمانی

شیعرەکانی دلاوەر قەرەداغی و چەنگ-ەکەی تارا جاف گوێگرانیان ئاوێتە بە دنیای خەیاڵ و عەشق و ئەوین کرد.

ئیدی بۆ لەمەودوا ئەو بڕیاری داوە شەوەکانی جیاوازتر بێت و تایبەتی بکات بە شیعر و میوزیک و گەڕانەوە بۆ دنیاکەی شیعر و نۆتەکانی میوزیک، گەلەری ئارام وەک چۆن دوای پێشکەشکردنی شەوە کۆنسێرتەکەی تارا جاف بڕیاریدا شەوێک بۆ خوێندنەوەی شیعرەکانی دلاوەر قەرەداغی رێکبخات، ئەو بەڵێنەکەی هێنایەدی و لەشەوی ١٥\١٦-١٢-٢٠١٠ دا و بەئامادەبوونی ژمارەیەکی زۆر لە هونەمەندان و هەوادارانی شیعر و میوزیک و میوانێکی زۆر، دلاوەر قەرەداغی و تارا جافی لەگەڵ عاشقانی ئەو دوو دەنگەدا کۆکردەوە بۆ پێشکەشکردنی چەند هۆنراوە و قەسیدەیەکی ئەو شاعیرە و ئاوێتە بە نەغمە و سۆزی چەنگ-ەکەی ئەو خانمە هونەرمەندە، لە دەستپێکدا دلاوەر قەرەداغی شاعیر سوپاسی گەلەری ئارامی کرد بۆ دروستکردنی ئەو شەوە شیعرییانە و وتی ئەو بەرهەمانەی پێشکەشتانی دەکەم، بەرهەمی کۆن و بەشێکیان بەرهەمی شیعری تازەن کە پێشتر نەخوێندراونەتەوە.

هەروەها وتی: شیعرەکانی ئەمشەوم پێشکەش بە مناڵانی توشبوو بە نەخۆشی تالاسیمیا و کۆمەڵەی تالاسیمیای کوردستان دەکەم کە ئەمرۆ ساڵرۆژی دروستبوونی رێکخراوەکەیانە و ئەو منداڵە نەخۆشانە بە مناڵ و جگەرگۆشەی خۆمیان دەزانم و بەهیوام بتوانین هەموو پێکەوە کۆمەکی ئەو کۆمەڵەیە و مناڵانی توشبوو بە نەخۆشی تالاسیمیا بکەین، ئیتر بە خوێن بێت یان بە هەر جۆرێکی دیکە بۆئەوەی بتوانین مافی ژیان بدەین بەو مناڵانە.

پاشان چەند قەسیدەیەکی خوێندەوە و تارا جافی خانمە هونەرمەندیش بە سۆزی چەنگەکەی و ئاوازە ناسکەکانی زیاتر چێژی بەخشییە خوێندنەوەی شیعرەکان و ئامادەبوانی نێو گەلەرییە بچووکەکەی ئارام-یش هەستیان بە ئارامی و سۆزی شیعرەکانی دلاوەر و ئاوازەکانی تارا دەکرد.

ئارام عەلی خاوەنی گەلەری ئارام وتی هەروەک پێشتر بەڵێنم دابوو کە هاوشێوەی ئەم شەوانە بەردەوام دەبێت و تا پێمان بکرێت بە دیداری هونەرمەندان و شاعیرانی ئازیزتان شاد دەکەین و شەوی شیعر و میوزیکی داهاتووی ئەم گەلەرییەش تایبەت دەبێت بە مامۆستا "شێرزاد حەسەن" ی شاعیر و چیرۆکنوس بۆ خوێندنەوەی نوێترین تێکستەکانی خۆی.

گەلەری ئارام جگەلە ئەنجامدانی پرۆژە و کاری هونەری و شێوەکاری، نمایشی فیلم و کۆڕ و سیمیناری هونەری تایبەت بە هونەرەکانی شێوەکاری و فیلمسازی ریچکدەخات و لەئێستادا چەند پرۆژەیەکی هەیە بۆ بانگێشتکردنی هونەرمەندانی میوزیسیان و شاعیران بۆ پێشکەشکردنی شیعر و ئاوازەکانیان.

٣٢ فیلم لە ناوخۆ و دەرەوەی کوردستان بەشداری دەکەن سێیەمین فێستیڤاڵی سلێمانی فیلمی کوردی ساز دەکرێت

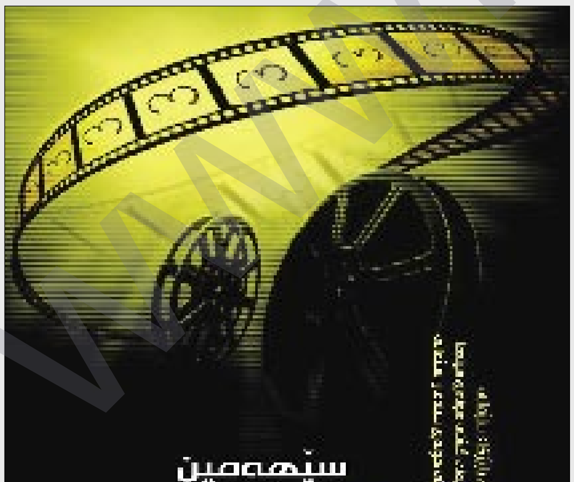

پەیامنێری بەدرخان لە سلیمانی

کۆتایی ئەم مانگە لەشاری سلێمانی سێیەمین فێستیڤاڵی سلێمانی فیلمی کوردی سازدەکرێت و تێیدا (٣٢ فیلم) نمایش دەکرێن.

وابڕیارە لە ٢٣ی ئەم مانگەدا و لەلایەن بەڕێوەبەرێتی هونەری سینەمای سلێمانی، فێستیڤاڵی سلێمانی فیلمی کوردی لە شاری سلێمانی و بەبەشداری ٣٢ فیلمی کورت و درێژ لە هەریەک لە بوارەکانی دیکۆمێنت، مناڵان و ئەنیمەیشن سازبکرێت.

لە وتەیەکیدا هونەرمەند ئازاد سەوزە بەڕێوەبەری هونەری سینەمای سلێمانی وتی: لە گشت ناوچەکانی کوردستان و وڵاتانی ئێران و تورکیا و بەریتانیا و ئەڵمانیا و سوید، فیلم هاتووە بۆ فێستیڤاڵەکە و لە کۆی ١٢٧ فیلمی هاتوو تەنها ٣٢ فیلم وەرگیراون و لە هەردوو بەشی پێشبڕکێ و نمایش بەشداری لە فێستیڤاڵەکەدا دەکەن و جگە لە دوو فیلمی درێژ ئەوانی دیکە فیلمی کورتن و ماوەکانیان لەنێوان(٥ بۆ ٥٣ خولەک)ە.

هەروەها بەڕێوەبەری هونەری سینەمای سلێمانی وتی: بۆ ئەمساڵ یەکێک لە داوەرانی فێستیڤاڵەکە لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان بانگێشتکراوە و تەواوی میوانانی دیکە لە ناوخۆی هەرێمەوە هاتوون و چاوەڕوان دەکرێت فێستیڤاڵێکی باشتر لە ساڵانی پێشوو پێشکەش بکەین و فێستیڤاڵێکی باشتر و جیاوازتر بێت.

سێیەمین فێستیڤاڵی سلێمانی بۆ فیلمی کوردی بەچاودێری پارێزگای سلێمانی و لەلایەن بەڕێوەبەرێتی هونەری سینەمای سلێمانی لە رۆژی ٢٠١٠/١٢/٢٣ دەستپێدەکات و ماوەی شەش رۆژ دەخایەنێت و رۆژانە لە کاتژمێژ(٣,٣٠)دەقیقەی پاشنیوەڕۆ دەستپێدەکات.

حەسەن زیرەک

بڵاوکراوەیەکی هونەریی تایبەتە بە یادی هونەرمەندی
گەورەی کورد حەسەن زیرەک لەگەڵ بەدرخان دەردەچێ
بەسەرپەرشتی: دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
ژمارە ٩ - ١٥١، ٢٠١٠/١٢/٢٢ی زایینی

ساواک بۆچی "حەسەن زیرەک"ی کوشت!؟!

لێکۆڵینەوەیەکی بەڵگەیی شیکارییە.
لێکۆڵەر: دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

تێبینییەکی پێویست:

هونەرمەند حەسەن زیرەک، بەهۆی ئەوەی کە ژیانێکی ئاسایی نەژیاوە و لە نێوان دەربەدەری و ئاوارەیی و هەڵاتن و بەندیخانە و برسییەتی و بێکاریدا ژیانی بەسەر بردووە، ژیانی ئەو هونەرمەندە لە نێو جوگرافیایەکی فراوان و ناجێگیر سووڕاوەتەوە زۆر ڕووداوی بەسەر هاتووە، لەگەڵ زۆر کەسایەتی جۆراو جۆر کەم و زۆر ژیانی بەسەر بردووە، هەروەها نەبۆخۆی نەهیچ کەس بۆی نەکراوە، ئەرشیفی ژیان و هونەری ئەم کەسایەتییە بە تەواوی کۆ بکاتەوە، بۆیە بە دڵنیاییەوە لەسەر ئەو باوەڕەین، کە زۆر ڕووداوی گەورە و نهێنی گرنگ لە ژیانی زیرەکدا ماون و هێشتا بڵاونەکراوەتەوە، ئەگەر هەموو بەڵگەکان لەبەر دەست بوونایە، لێکۆڵینەوەکە، زۆر لەوە گرنگترو دەوڵەمەندتر دەبوو، هەر بۆیە ئێمە لەسەر ئەو نووسین و بەڵگانە کارمان کردووە، کە دەستی ئێمە کەوتوون، چونکە لەوەش دڵنیاین کە هەموو ئەوەی لە بارەی ژیان و هونەری زیرەک نووسراوە، بە تەواوی دەست ئێمە نەکەوتووە، ئەوانەش کە هەن لە ڕووی مێژووی ڕووداوەکان پاش و پێشی تێکەوتووە، لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا، هەوڵمانداوە کە سەرەداوی ئەم "کوشتن"ەی زیرەک هەڵبکەینەوە و زۆرتر پشت بە بەڵگە نووسراو و گووتراوەکان ببەستین و ئەگەر لە جێگایەکیش بۆ چوونێکمان هەبێ، ئەوا لەسەر زەمینەی ڕووداوەکان و لە نێو فەزای بەڵگەکانەوە هەڵمانوێنجاوە.

لە مانگی ١ی ساڵی ١٩٦٧ لە ڕێگای قلیاسان دەگیرێ، مامۆستا لەگەڵ هونەرمەند حەسەن زیرەک پێکەوە لە بەندیخانە بووەو خۆی لە زیرەکی بیستووە کە حکومەتی ئێران بە تایبەت "ساواک" زۆریان پێناخۆش بووە کە زیرەک ئەم دیوانە شیعریە- کتێبە کوردییەی چاپکردووە. مامۆستا عەبدولی حەمە باقی دەڵێ: میدیای زەندی گووتی: کە زیرەک چریکەی کوردستانی چاپکرد ئێران فەرمانی گرتنی زیرەکی دەرکرد. هەر ئەوەش بووەتە هۆی ئەوەی کە ئێران- ساواک زیرەک ناچار بکات واز لە رادیۆ بێنی و ماڵ و منداڵ و میدیای زەندی بەجێ بێڵێ و دواجار هەموو ئەمانەی لە دەست بچێ و هەتا مردن یان ڕاستتر هەتا کوشتنەکەی بە دەستی ساواکەوە، نەک لە تارانی پایتەخت و کرماشان شاری گەورەی کوردستان و نەلە عێراق و بەغدا، خۆی گووتەنی: "لە هەموو ئێران و عێراق جێگای نەبووەوە" لە چایخانەی "کانی مەلا ئەحمەد"یش لەو سەر سنوورەش لێی نەگەڕان و نەیانهێشت ژیانێکی ئاسایی، مەعمولی، بژی و دواجار ئەو چایخانەیەی کە زیرەک لە نێوان دووسێ کێو و کاسبی تێدا دەکرد، ئەو کوێرەوەرییەی پێخۆش بوو. ئەمەشیان لێ قبووڵ نەکرد، ئەگەر "هونەر-

ئەو هونەرەمەزنەی زیرەک- بەهرەیەکی بۆ زیرەک نەبوو" ئەوا چاپکردنی "چریکەی کوردستان" ژیانی زیرەکی گۆڕی و لە شاری گەورە و پایتەختەوە، ئاوارەیی کانییەکی سەر سنووری کردوو لەوێش هەر ڕۆژەی هەنجەتێکیان پێدەگرت و خۆی گووتەنی: هەر جارەی "چینێکی باشیان لێدەدا!؟" بەڵێ! چریکەی کوردستان، چریکە و هاواری بولبولێکی کوردستان بوو، چریکەی هونەرمەندێکی گەورە بوو، چریکەی میللەتی کورد بوو. چریکەی زیرەک بوو، چریکەی پێشبینی مەرگ بوو، چریکەی پێش مردن بوو، چریکەی پێش خواردنەوەی ژەهر بوو! ژەهری دەستی ساواک، نەک ژەهری ئەژدیهای حەوسەر و بە دەستی دڵبەر!!

- کرماشان:

پاش گەڕانەوەی زیرەک لە عێراق بۆ ئێران شاری کرماشان بۆ ماوەی ٢ تا ٣ ساڵ جێگای حەسانەوەی زیرەک بوو، کرماشان سەردەمی زێڕینی ژیانی زیرەک بوو، سەردەمی زێڕینی تۆمارکردنی گۆرانییەکانی زیرەک بوو. سەدمخابن ئەو سەردەمە زۆری نەخایاند و ئەو بەختیارییەی کە زیرەک لە گۆرانیدا باسی دەکات هەتا سەر نەبوو، ئەو ناوماڵەی کە زیرەک پێی خۆشبوو، لێی دوورکەتەوە، "ئارەزوو"و "ساکار"ەی خونچە بۆ زیرەک نەبوون بە "گوڵ" زیرەک لە کچەکانی دوورکەوتەوە، چاوەڕێی نامەی ئارەزوو بوو، کەچی "ئارەزوو نامەی نایە" و "مەهتاب"یش دەرهەق بە زیرەک بێ مەیلە.

نیشتەجێ بوونی "حەسەن زیرەک" لە کرماشان، نیشتەجێ بوونی هونەرمەندێک بوو لە جێگای شیاوی خۆی، زیرەک کارمەندی رادیۆ بوو، "میدیای زەندی" خێزانی ئەویش گۆیندەی رادیۆ بوو، زیرەک هاوکاری باشترین هونەرمەندە مۆسیقییەکانی ئێران و کورد بوو، زیرەک هاوڕێ و دۆستی نووسەران و شاعیرانی ناوداری ئەوکاتەی کوردستان و کرماشان بوو. زیرەک لە نێو ئەم ئاو و هەوا گونجاوە باشترین بەرهەمەکانی خۆی تۆمارکرد، زیرەک لە کرماشان ڕەوتی هونەری کوردی و ڕەوتی سیاسی شاری کرماشانی گۆڕی!

زیرەک وەک هونەرمەندێکی لێهاتوو و بێ وێنە، ڕووی لە هەر جێگایەک کردبێ، جا چ بە هەڵاتن و ئاوارەیی، چ بەخۆشی، کە ئەمەی دواییان زۆرکەمە، زیرەک بە هونەرەکەی خزمەتی ئەو جێگایەی کردووە و ناوی ئەو جێگایەی لە گۆرانییەکانیدا تۆمارکردووە و زۆر بەجوانی پێیدا هەڵگوتووە، شاری کرماشانیش بەشی شێرو ئاستێکی بەرزی هونەری زیرەکی بەرکەوتووە.

گۆرانی کرماشان:

هەڵبەست و ئاواز- زیرەک

"کرماشان (١)

کرماشان شاری شیرینم
شاری جوان و کوردنشینم
حەزدەکەم دایمە بتبینم
خۆشم دەوێی کچە جیران
بەدۆستم بی یا دەزگیران
دەوەرە دەوەرە بابان وێران
کرماشان شارێکی جوانی
شاری گەورەی کوردستانی
ساحێبی تاق وەسانی
خۆشم دەوێی زێدە جوانی
خۆشم دەوێی کچە جیران
بە دۆستم بی یا دەزگیران
سۆرە گوڵەکەی نێو موکریان
کرماشان شارێکی جوانە
شاری گەورەی کوردستانە
ساحێبی تاق وەسانە
کرماشان جێگای ئەژدادی
جێگای شیرین جێی فەرهادی
تامردن هەر تۆم لەیادی"

"مەقام"

"بێستون ئێستاش کە فەسڵێ لالەی سەوزە بێ
باسی خوێن و داخی دڵی فەرهاد دەکات"

"کرماشان ٢"

کرماشان شارێکی ڕەنگینی
جێگەی فەرهاد جێی شیرینی
حەزدەکەی دایمە بیبینی
خۆشم دەوێی کچە جیران
کرماشان شاری دڵخۆشی
کرماشان نەمکەی فەرامۆشی
شاری شرین و سەرخۆشی
خۆشم دەوێی کچە جیران
کرماشان تاریفی تۆم تەواوە
تێدا ماندووی من حەساوە
چۆن وێنەی بوک بۆم ڕازاوە
خۆشم دەوێی کچە جیران.

زیرەک لە ڕۆژگارێکدا ئەم گۆرانییەی بە شاری کرماشاندا هەڵگوت کە ماوەیەکی زۆر بوو، ئێران لەپەنای مەزهەبی شیعەگەری و هەوڵدانی دابڕانی برا "لوڕ"ەکان لە کورد کاری دەکرد و کار کارکردنەکەش کاریگەری خۆی هەبوو. لەپەنا ئەم دوو چەمکە "مەزهەبی شیعە" لە ئیسلام کە لە کورد زۆربەی "سوننە"یە، لەپەنادنەدانی هەستی "لوڕیەتی" چ لوڕ وەک هۆزێکی دوور لە کورد و سەبەخۆ چ وەک لوڕێکی نزیک نەتەوەی سەردەستی فارس و چ وەک فارس ئەم بەرنامە و کارکردنەی حکومەتی شاهەنشاهی، توانی بووی هەستی "کورد بوون"لە شاری کرماشان و لە نێو لورەکاندا هەتا ڕادەیەکی زۆر کز و لاواز بکات.

بەڵام، هونەرمەندی گەورە و شاعیری دڵسۆز حەسەن زیرەک "بە شیعر و ئاوازی" گۆرانی کرماشان، بەدەنگە خۆش و زوڵاڵەکەی لەنێو ئێران و لە ناوشاری کرماشان و لە سەر ڕادیۆی کرماشان، کە گوتی:

"کرماشان شاری شیرینم
شاری جوان و کوردنشینم"
کە گوتی: "کرماشان شارێکی جوانی
شاری گەورەی کوردستانی"
کە گوتی: "کرماشان جێگای ئەژدادی
جێگای شیرین جێی فەرهادی"

بەم گۆرانییە زیرەک تەواوی نەخشە و پیلانی دەوڵەتی ئێرانی هەڵوەشاندەوەو چارەنووسی ئەم شارەو ئەم "شیعە مەزهەب" و "لوڕانەی" گۆڕی و ئاگرێکی کوردایەتی ئەوتۆی لەم شارە داگیرساند، کە بە هیچ هێزێک نەکوژێتەوە و ڕۆژ بەڕۆژ گەرمتر و گەشتر و بڵێسەدارتر دەبێ، ئەوەی زیرەک لە سایەی ئەم گۆرانییەدا بۆ شاری کرماشان و کوردانی کرماشان و هەموو لوڕ و شیعە مەزهەبە کوردەکانی کرد، تا ئێستا هیچ حزب و ڕێکخراوێکی کوردی پێی نەکراوە.

زیرەک، ئەوەندە زیرەکانە و هونەرمەندانە، ڕووی گۆرانی و مەبەستی شیعرەکانی بە ئاوازە گەرم و توندەکانی کردە دڵ و دەروونی سارد و بێ هیواییەکی دانیشتوانی شاری کرماشان و لەوێشەوە هەموو کوردەکانی ئێران و هەموو کوردەکانی کوردستان و باسی مێژووی کوردبوونی ئەم شارە جوان و خۆش و ڕازاوەیەی بۆ کردن، کە ئێستا هەموو کوردێک، وەک دانیشتوانی شاری کرماشان، شاری کرماشان بە شاری ئەژدادی خۆی دەزانێ و پێی خۆشە دایمە بیبینێ. زیرەک بوو مۆرێکی تازەی کورد بوونی وەک نەخشەکانی تاق وەسان لە سینەو دڵی هەموو کوردێک دا و گوتی: کرماشان ئەگەر چی شارێکی شیرینە، بەو شیرنییەوەش شارێکی جوان و کوردنشینە، گوتی: کرماشان ڕاستە شارێکی جوانە، بەڵام ئەم شارە جوانە، شاری گەورەی کوردستانە، شاری گەورەی هەموو کوردستانە، کوردستانی گەورە. چونکە کە دەڵێ: شاری گەورەی کوردستانی، مەبەستیەتی بڵێ: شاری گەورەی کورستانی گەورەی.

زیرەک گووتی: کرماشان جێگای ئەژدادی، جێگای باپیرانی کوردی، جێگای داستانی پڕ عەشقی شیرین و فەرهادی، جێگای باپیرانی کوردی، جێگای فەرهادی عاشق و کێو هەڵکەنی کوردی، کرماشان، تۆ شاری کوردانی، تۆ شاری گەورەی کوردستانی گەورەی.

ئەم پەیامە نەتەوەیی و سیاسی و هونەرییەی زیرەک جێگای خۆی گرت و لە دڵ و دەروونی هەموو کرماشانییەکان و هەموو کوردستانییەکان، بە دڵ بە باوەڕ، پێشوازی لێکراو لەو ڕۆژەوە کە زیرەک- ئەم "مارشی"ە نەتەوەییەی- گوتووە، ڕۆژ بەڕۆژ پتر هەستی کوردایەتی لەم شارە بەهێزتر دەبێ و نەوە لە دوای نەوە لە سایەی ئەم پەیامەوە لەسەر ئەم باوەڕە، باوەڕی کوردبوونی کرماشانییەکان و کوردستانی بوونی شاری کرماشان گەورە دەبن.

ئەوەی کە ئێران وەکو دەوڵەتێک و بەو هەموو هێزو بەرنامەیە و ئەو هەموو ساڵە پێیەوە خەریک بوو، زیرەک بە گۆرانییەکی کورت و چەند دەقیقەیی و بە چەند دێڕە شیعرێکی شیاو و لەجێ بە تاقی تەنیا هەمووی هەڵوەشاندەوە، ئەوەی زیرەک کردوویەتی، شۆڕشێک بوو، شۆڕشێکی نەتەوەیی، شۆڕشێکی بێ حزب و ڕێکخراو و ئەندام و بێ چەک، شۆڕشێک زیرەک هەر خۆی پێشڕەو و سەرکردەی بوو، بەڵێ! زیرەک سەرکردەی شۆڕشێکی هونەری بوو، کە تائێستاش هەر بەردەوامە و زیرەکیش هەر سەرکردەیە و هەر بە سەرکردەیی دەمێنێتەوە، سەرکردەی شۆڕشێکی هونەری.

ئەو جەماوەری بوونەی زیرەک و ئەم کاریگەرییە هونەری و

نەتەوەییەی رژێمی شاهەنشای هەستی پێدەکرد و

زۆریشی پێ ناخۆش بوو، هەتا زیرەک لە هونەر پێشدەکەوت و لەڕووی جەماوەرییەوە لایەنگری زۆر دەبوو، رۆژ بەرۆژ ژمارەی لایەنگرانی بەرز دەبووەوە، ئەوا ئەوەندە لەکن حکومەت و دەزگا ئیتلاعاتی و ساواکییەکان زیرەک دەبووە جێگای گومان و مەترسی و گرنگییەکەی دادەبەزی و زۆرتر کارو هەڵسوڕانی دەخرایە ژێر چاودێری.

- نەورۆز:

نەورۆز وەک جەژنێکی مێژوویی بۆ ئێران و کورد گرنگی خۆی هەیە، ئەو سروودەی کە زیرەک گوتوویەتی: "رژێمی شاهەنشاهی بەزۆر سروودی نەورۆزیان بە زیرەک گووتووە" ناڵەشکێنە. زیرەک ویستوویەتی شیعرە مەزنەکەی پیرەمێرد بە دەنگە زوڵاڵ و مەزنەکەی خۆی پێشکەش بکات، کە زیرەک، شیعرەکەی پیرەمێرد بەتەواوی وەک خۆی و وەک ئەوەی کە زیرەک دەیەوێ تۆماری بکات، بەڵام دیارە ئەوەیان لێ قبووڵ نەکردووە، بۆیە زیرەک دەستکاری شیعرەکەی کردووە و ناوی "شاهەنشا"ی هێناوەتە ناو شیعرەکە، دێری یەکەمی پیرەمێردی وەکو خۆی گوتووە، کە دەڵێ:

ئەم رۆژەساڵی تازەیە نەورۆزە هاتەوە
جەژنێکی کۆنی کوردە بەخۆشی و بەهاتەوە.

لە پاش ئەم دێرە دەڵێ:

چەند ساڵ گوڵێ هیوای ئێمە بێ بەر بوو تاکو پار
ئا شاهەنشا لوتفی فەرموو هات لەگەڵ پاڵە و جۆتیار

دەبێ ئەوە بڵێین، کە هەموو میللەتی کورد ئاواتە خواز بوو زیرەک شیعرەکەی بەم دەنگ و ئاوازە بە تەواوی گوتبا، دیارە زیرەکیش لە هەمووومان زیاتر وای حەز دەکرد، بەڵام، حەزو واقیع هەموو کاتێک یەکتر ناگرنەوە، زیرەک ئەوەندەی گوتووە، کە بۆی گوتراوە!

پرسیاری گرنگی ئەوەیە! ئایا زیرەک، ئەگەر کە بۆی نەکراوە شیعرەکەی "پیرەمێرد" هەمووی تۆمار بکات، ئەوا هەر نەیگوتبایە و شیعرەکەی نەشێواندبایە و بە شاهەنشاهی دا هەڵنەگوتبایە؟! یا ئەوەتە چاکی کردووە کە بەوشێوەیەی بۆی کراوە، شیعری نەورۆزی ئاوا گووتووە و ئێستا ئەو شیعرە بەرزە بەو دەنگە زوڵاڵە، هەندێکی لەبەر دەستە!

رای نووسەران و هونەرمەندان و خاوەن رایان هەر چۆنێک بێت، من دەست خۆشی لە زیرەک دەکەم و سوپاسی دەکەم، کە ئەوەندەی بۆی کراوە کردوویەتی! رەنگە هەندێ کەس بڵێین، جا ئەگەرچی دێرە شیعری یەکەمی پیرەمێرد کە شیعری "نەورۆزە" تۆمارکردووە، ئەی چی لە بە "شاهەنشا"دا هەڵگووتنەکەی بکەین؟!

من دەڵێم، بەڵێ راستە زیرەک بە "شاهەنشا"ی دا هەڵگوتووە، بەڵام رۆژگار شاهەنشای بەلانا و ئەوەندەی کە لە سروودەکەی زیرەک بۆ ئەمرۆی کورد دەشێ، ئەوە زیندووەو بە زیندوویی دەمێنێتەوە، ئێستا چەندین ساڵە نەورۆزی زیرەک، ساڵانە نەورۆزمان خۆشتر دەکات و عەشقمان بۆ نەورۆز گەرمتر دەکات، لە راستیدا، لەگەڵ تۆمارکردنی سروودی نەورۆز لەلایەن زیرەکی هونەرمەند، قۆناغێکی تری "نەورۆزی کوردان" دەستی پێکرد و خەباتی کورد لێرەش لە سایەی دەنگی زیرەک چووە قۆناغێکی تر.

لە تۆمارکردنی سروودی نەورۆز، لەگەڵ هەموو گۆران و ناو هێنانەکەی شاهەنشاش، هێشتا ئەوەندەی ئەو سرووده بە قازانجی کورد و کەوتەوە، هێندە لە قازانجی ئێران و شاهەنشادا نەبوو. چونکە ئەگەر پیرەمێرد بەنووسینی ئەم شیعرە مۆری کوردی بوونی لە جەژنی نەورۆز داوەو تاپۆیەکەی نوێ کردۆتەوە، ئەوا زیرەک بە تۆمارکردن و بە "دەنگ"کردنی سروودەکە گیانێکی تری کرد بەبەر شیعرەکە و لە دنیای هونەرو سروودا نەمرییەکی دا بە سروودەکە و کوردی بوونی نەورۆزی زۆرتر بڵاوکردەوە و دوورتری بردو کردی بە سروودی یەکگرتووی هەموو کورد لە هەموو کوردستان و لە هەموو نەورۆزێکدا.

هەر ئەوەندەی کە زیرەک، لەنێو ئێران و لە سەردەمی شاهەنشادا، بە دەنگە مەزنەکەی خۆی شیعرە بەرزەکەی پیرەمێرد تۆمار دەکا و دەفەرمووێ:

ئەمرۆژە ساڵی تازەیە نەورۆزە هاتەوە
جەژنێکی کۆنی کوردە بەخۆشی و بەهاتەوە.

بەم رستە مەزن و پیرۆزەی کە پیرەمێرد دەفەرمووێ:

"جەژنێکی کۆنی کوردە" زیرەک و پیرەمێرد جەژنی نەورۆز دەگەڕێننەوە ناو ماڵی خاوەنی راستەقینەی خۆی، کە میللەتی کوردە و ئەو میللەتە بێ حکومەت و وڵات داگیرکراوە لە خاوەندارییەتی بۆ نەورۆز دەخەنەپێش ئێران و حکومەت و شاهەنشا و دەسەڵاتەکەی، ئەمەش لە سایەی هونەرە بەرزەکەی زیرەک بوو، کە لە رۆژگارێکی بێ کەسیدا توانی شیعرێکی بەرز هەڵبژێرێ و- ئەوەندەی بۆی دەکرێ- بە هونەرە بەرزەکەی پێناسەی کورد بوونی نەورۆز بەرزبکاتەوە و دواجار پێناسەکە لە ئاستی هەموو پێناسەکانی تر بەرزتر و بەرچاوتر بێ، نابێ ئەوەش لەبیر بکەین، لەو ململانێ و بگرە و بەردەیەدا "زیرەک" بە تەنیا بووە لە بەرامبەر دەوڵەتی ئێران و شاهەنشاکەیدا، وەک دەبینن دواجاریش سەرکەوت.

ئەوەتاسروودی نەورۆز، ئەوسروودەی کە زیرەک شیعرەکەی پیرەمێری بە ناتەواوی و دەسکاری گوتوویەتی، ئێستا ئەو سرووده بە هەموو کەم و کورییەکانییەوە، کەم و کوری لە رووی شیعرەوە، هێشتا بەو حاڵەشەوە، ئەم سروده لە سایەی دەنگی زیرەک لە پێشی پێشەوەی هەموو سروودەکانی ترە، کە بۆ نەورۆز گوتراون، لە رووی زۆر بڵاویی و جەماوەری بوونیانەوە، ئەمەش ئەگەرچی داهێنانێکی ترە بۆ سەر داهێنانەکانی تری زیرەک، ئەوا بەرز کردنەوەی دەوڵەمەندکردنی ئاستی سروودەکان و ئەرشیفی سروودەکانی نەورۆزیشە! کە زیرەک سەردەستەیانە.

ئەم کارە هونەرییانەی دواجار بەلای سیاسەت دادەشکێنەوە و بە قازانجی کورد دەکەونەوە، ئەمەش هەتادێ، زیرەک دەخاتە خانەیەک کە ئیتلاعات و ساواک بە بەردەوامی زیرەک بە پەسەند نەزانن، بۆیە دوای چاپکردنی "چریکەی کوردستان" زیرەک، ناچار دەبێ دەست بەرداری هەرچی هەیەتی ببێ وسەر هەڵگرێ بۆ ئەوەی نەکەوێتە دەست و نەگیرێ، دیارە پاش رۆیشتنی یان راستتر هەڵاتنی زیرەک "کێشە بۆ میدیا خانمی خێزانی زیرەک دروست دەکەن و تووشی سەرێشەی دەکەن" چریکەی چ٢.

- ساڵان دەچوومە باغی شەقڵاوێ: یان لەو کەلە دەنگی ساز دێ.

ئێمە تا ئێستا زۆر کەم لەبارەی بۆ نەو مێژووی تۆمارکردنی گۆرانییەکانی زیرەک دەزانین، چۆن من لەسەر ئەو باوەڕەم زانینی هۆ و مێژووی تۆمارکردنی گۆرانییەکانی زیرەک یارمەتیدەرێکی زۆر باشە بۆ تێگەشتن و شیکردنەوەی گۆرانییەکان، چۆن زیرەک بەهۆی دەست و رستی شیعر گوتن و ئاواز دانان، گۆرانییەکانی زۆریان پەیوەندی بە "بۆنە" و "شوێن" و "کەسایەتی"یەکانەوە هەیە.

یەکێ لە تایبەتمەندییەکانی زیرەک، زیرەک دوو سێ گۆرانی یەک ناوی هەیە، ئامینێ، چارۆگەی هەولێرییە، وەک قومری بۆچ منت ناوێ و کرماشان و زۆری تر، هەروەها زۆر گۆرانی زیرەک دوو ناویان هەیە، دیسان زیرەک یەک بیرۆکەی بەزۆر شێوە دەربڕیوە، کە ئەمانە هەمووی ئەگەر سیفەتی دووبارەبوونەوەی تێدایە، بەڵام بەهیچ شێوەیەک زیرەک بەم دووبارەکردنەوانە، لێنەگەڕاوە جوانییە هونەرییەکانی ئەو گۆرانییانە زیانییان پێ بگات. ئەم گۆرانییەش یەکێ لەو گۆرانییانەیە کە دوو ناوی هەیە "لەو کەلە دەنگی سازدێ" و "ساڵان دەچوومە باغی شەقڵاوە" ئەمەش هۆی ئەوەیە، کە بیرۆکە جیایەکان و دارشتنە جوانەکان لەنێو یەک گۆرانیدا خۆیان پێش دەخەن و هیچ یەک لەبیرۆکەکان ناتوانێ ئەوی تر بەلابنێ و خۆی ببێتە یەکە ناو- ئەمەش نیشانەی دەوڵەمەندی زیرەکە لە بیرۆکە و بەهێزی زیرەکە لە دارشتنی بیرۆکەکان.

هەروەها تایبەتمەندییەکی تری زیرەک ئەوەیە کە زۆریش گرنگە، ئەوەیش ئەوەیە کە ئافرەت نێوەندی کاری هونەری و گۆرانییەکانی زیرەکە، زیرەک هەموو بابەتەکان، بابەتی نەتەوەیی و نیشتمانی و کۆمەڵایەتی و چینایەتی و ئایینی و سیاسی و خێزانی و کەسی و دەروونی و هەر هەمووی لە دەوری بابەتی ئافرەت دا دەسووڕێنیتەوەو لە رێگای بابەتی عەشق و ژن و خۆشەویستی و جوانپەرستی و خواست و بیرو باوەڕەکانی خۆی دەردەبڕێ. ئەم گۆرانییەش، گۆرانی "لەو کەلە دەنگی ساز دێ" یان "ساڵان دەچوومە باغی شەقڵاوە" نموونەیەکی زۆر جوان و بەرزی گۆرانی عەشق و نیشتمان و نەتەوەیە.

ئێستا با تەواوی شیعرەکە بنووسینەوە.

ساڵان دەچوومە باغی شەقڵاوە
ئەمساڵ "خۆم پیر بووم" لە دووریت جەرگم براوە
ئەمساڵ بەهارمان کە بێ بارانە
گوڵاڵەی سوورمان خوێنی یارانە
لەو کەلە دەنگی ساز دێ
هەڵاڵە و زەم زەمە
قریشکەی خانم ناز دێ
ماچ کەم ئەو دەمە
دەم لەناو دەمە
دەس لەسەر مەمە
لاڵ بم ئاگری کردەوە
شەو لەسەر سنگ و مەمکەکەی
رۆژم کردەوە
ساڵان بەهارێ دەچوومە سەیران
ئەمساڵ بەهارم لێبووە بە زستان
لەهەر چوار لاوە شاییە بەرێزە
خەنەبەندانمان شینی ئازیزە
ساڵان دەچوومە شاخی کوردستان
ئەمساڵ وشک بوو گشت باخ و کوێستان
ئەمساڵ بەهارمان لێ بوو بە زستان
گوڵاڵەی سوورم، ئەی هاوار بوو، خوێنی یاران.

ئەگەر بە وردی سەیری دیمەن و حاڵەتە دەروونی و سۆزییەکانی ئەم گۆرانییە دوو زەردێنەیەی زیرەک بکەین، ئەوا بۆمان دەردەکەوێ، شاعیر، گۆرانیبێژ، هونەرمەند، لە گەرمەی عەشق و راموساندا، لەسەر سنگ و مەمان، یەکسەر دەچێتە گەرمەی شینێ و لە ساڵی بێ بەهار و خورەی بارانی خوێنی یاران، یەکسەر قریشکەی خانم خاس دێ و دەکەوێتە هەڵمژینی شیلەی ژیان، لە نێوان جوانیی و خۆشییەکانی هەوەس و راموسان، ئەمجارە یەکسەر باسی زەمەنی رابردوو دەکات "ساڵان بەهاری دەچوومە سەیران" دوایی دەگەڕێتەوە "ئەمساڵ بەهارم لێ بوو بە زستان

لەهەر چوار لاوە شاییە بە ریزە
خەنەبەندانمان خوێنی ئازیزە
ساڵان دەچوومە شاخی کوردستان
ئەمساڵ بەهارمان لێبوو بە زستان
گوڵاڵەی سوورم، ئەی هاوار بوو، خوێنی یاران"

ئەم جێگۆڕکێ و تێکەڵکردنی "هەوەس و خەم"ەی زیرەک، ئەو شیعرەی شاعیری گەورەی کورد "هێمن"مان دێنێتەوە یاد، کە دەفەرمووێ: "ئەمن ئەتۆم هەر لەیادە" ئەی نیشتمان، جا ئەگەر لە شاییدا بم، یان لە شین: "دەفەرمووێ"

لە شاییدا لەوەختی هەڵپەڕینا
لەخۆشیدا لەکاتی پێکەنینا
لە کۆڕی ماتەم و شینا
ئەمن ئەی نیشتمان تۆم هەر لەبیرە.

ئەوەی کە زیرەک لە شیعر و گۆرانی "لەو کە لە و ساڵان دەچوومە" دا کردوویەتی، رێک ئەوەیە، کە لە شیعری "ئەمن ئەی نیشتمان تۆم هەر لەبیرە"ی ماموستا هێمندا هاتووە و هەڵگرتنی خەمی نیشتمانە، لەکاتی گەرمەی خۆشییەکانی ژیان و دەست لە ژیان بەرنەدانە لە کۆڕی شین و لەنێو خوێنی ئازیزان، ئەم حاڵەتە دوو جەرگییەش، ئەو هێزە خۆڕاگرییەی مرۆڤی کوردە، کە بەدرێژایی مێژوو، بەردەوام، پێیەکی لەنێو خاکی ژیاندایەو پێیەکەی تری، لە مەیدانی قوربانیدان، ئەگەر "هێمن" شیعرێکی راستەقینەی واقیعی ژیانی مرۆڤی کوردی نووسیوە و شاعیرانە دەستنیشانی جووتەی "ژیان" و "قوربانیدان"ی کردووە، ئەوا زیرەکیش زۆر هونەرمەندانە ئەم گۆرانییەی داهێناوە و باسی مێژووی ئەم حاڵەتەمان بۆ دەکات و لەرابردووەوەی "ساڵان"ەوە بە "ئەمساڵ"مان دەبەستێتەوە، لەنێو گەرمەی راموسانی "دەم لەسەردەمان"دا دەمانباتەوە نێو خوێنی یاران.

جگە لە ناوەرۆک و مانای شیعرەکەی "زیرەک" ئەوا دەنگ و ئاواز و گوتنەکەشی، بەرجەستەکردن و بە"دەنگ هێنان"ی ئەم حاڵەتە مێژوویییە، کە بەراستی لەیەک کاتتدا زیرەک، هەم شین دەگێڕێ و هەم شایی، ئەوە زیرەکە پێمان دەڵێ: ئێمەی کورد پێویستە بۆئەوەی بژین و تام لە ژیان بکەین! ئەوا دەبێ قوربانیشی بۆ بدەین، خۆ ئەگەر دەژین بۆ کورد و نیشتمان دەژین، کە قوربانیش دەدەین، ئەوا دیسان بۆ کورد و بۆ کوردستان قوربانی دەدەین. بۆ ئەوەی رەزو بێستانەکان چیتر وشک نەکەن و وشک نەکرێن، تا بتوانین لەسەر سنگی ژیان رۆژبکەینەوە.

جا ئەم گۆرانییە بەرزەی زیرەک، بەهەر دوو حاڵ، بەهەر دوو بیرۆکە، بیرۆکەی "کوردبوون" و "بە کوردی ژیان" و "کوردستان ئاوەدان" بوونە.

ئەگەر زیرەک زۆر هونەرمەندانە و زۆر کوردانە و یەکجار بە هونەرێکی بەرز، ئەم دوو رەگەزەی "ژیان"و "کورد و کوردستان"ی تێکەڵ کردووە و یاری بە "گوڵاڵەی سوور" و "خوێنی سوور" دەکات و بەسۆزێکی جوان و گەرمی عاشقانە "خەم و خۆشی" دەردەبڕێ و لەوپەڕی عەشق و هەوەسدا، خوێناویترین حاڵەتی مرۆڤی کورد وخاکی کوردستان باس دەکات، نابێ پێمان وابێ، داگیرکەران هەست بەم شینگێڕی و شۆڕشگێڕییەی زیرەک ناکەن و نازانن! گوێگری کورد بە چ هەستێک گوێی لەم گۆرانییە و گۆرانییەکانی تری بەم چەشنە دەگرێ و دواجار ئەم گۆرانییانە چ کاریگەرییەکیان لەسەر هەست و باوەڕی تاک مرۆڤی کورد دەبێت.

زیرەک بەردەوام، بەهونەرێکی بەرز و بە دەنگێکی زوڵاڵ، هەستە پەنگ خواردووەکانی خۆی، هی تاک تاکی مرۆڤی کورد دەردەبڕێ و زۆر شارەزایانە، خەم جوان دەکات و نەتەوە و نیشتمان پیرۆز! ئەم جوانی و پیرۆزییەش بە هێزترین خاڵی خۆڕاگرییە، بۆ ئەو میللەتەی کە خاک و نەتەوەی کە لەبەردەم لەنێوچوون دابێ، لێرەیە هونەر هونەری رەسەن، دەبێت بە هونەری بەرگری و مانەوە.

دواجار دەبێ مەبەستی زیرەک، لەم ساڵانەو لەم خوێنی ئازیزانە، کام ساڵ و کام کارەساتی کوردستان بێت، وەک پێدەچێ زۆرتر مەزەندە بۆ ئەوە دەچێ کە زیرەک مەبەستی روخانی کۆماری کوردستان و لە سێدارەدانی پێشەوا بێت.

- فەیسەڵی سانی و کوڕ شازادەی ئێرانی:

لە کتێبی "ناڵە شکێنە"ی نووسەر "قادر نەسیری نیا" دا کە کتێبێکە باسی ژیان و زۆربەی گۆرانییەکانی هونەرمەند زیرەک دەکات، نووسەر رەخنە لە زیرەک دەگرێ، دەنووسێ: "لە ژیانی حەسەن زیرەکدا چەند خاڵێک بەدی دەکرێن، کە بەداخەوە وەک خاڵێکی تر لە رابردووی ناوبراو دیارن حەسەن زیرەک هاتووە شیعری نەورۆزی پیرەمێردی، کە لە راستیدا وەک یەکێک لە سرووده میللییەکانی کورد چاوی لێ دەکرێ بەخاتری پێدا گوتن بەشای جینایەتکاری ئێران دەسکاری کردووە و هەروەها ناوبراو بە تاریخی بیست و یەکی ئازەرو چۆتە خوارەوە، واتە بەو رۆژە یان گرتووە کە رژێمی شا کۆتایی بە تەمەنی هەردوو حکومەتی میللی ئازەربایجان و کوردستان هێناوە" ناڵە شکێنە.

هەرچەندە نووسەر "قادر نەسیری نیا" هەر خۆی وەک نووسیویەتی گومانی لەوەی نەبووە، کە "حەسەن زیرەک گەڵ و نیشتمانی خۆی خۆشویستووە"، بەڵام واچاکە بۆ روونکردنەوە و زەمینە و پێشینەی گوتنی ئەم جۆرە گۆرانییانە، بگەڕێینەوە ئەو ساڵانەی، کە زیرەک لە بەغدای پایەختی عێراق بووە، کە وەک مامۆستای هونەرمەند باکووری باس دەکات، زیرەک لە کۆتایی ساڵی ١٩٥٣ دا چووەتە ئێستگەی بەغدا و دامەزراوە، هەر لەم ساڵەش بەبۆنەی تاج لەسەرنانی "مەلیک فیسەڵ لە عێراق و مەلیک حوسێن لە ئوردن"، لە رادیۆی بەغدا ئاهەنگێکی گۆرانی رێک دەخەن، زۆر لە هونەرمەندان لەم ئاهەنگە گۆرانی دەڵێن، زیرەکیش کە تازە دامەزرابوو، لەنێو گۆرانیبێژەکان بووە، زیرەک بە سروشتی خۆی، هەر لەکاتی گۆرانی گوتندا "شیعرو ئاواز" بۆ هاتووە، لەم ئاهەنگەشدا گۆرانییەکی گوتووە و ئەمەش دوو دێری یەکەمی گۆرانییەکەیە!

دەلێدەن لێدەن لە تەپڵی شادومانی

ئەوا تەتویجیان کردن "حوسێن" و فەیسەڵی سانی "گۆرانیبێژە نەمرەکان" من لە مامۆستای هونەرمەند باکووریم پرسی: ئایا داوا لە گۆرانیبێژەکان کراوە، تا گۆرانی بە مەلیک دا هەڵبڵێن؟ لە وەڵامدا مامۆستا باکووری گوتی: نەخێر، لە هەموو زەمەنی مەلەکیدا چوار پێنج گۆرانی بە مەلیکدا هەڵگوتراوە ئەو وەختە مەلیک، زۆر بەخۆیدا هەڵنەدەگوت.

بڵاوکراوەیەکی
ڕووناکبیریی
گشتییە لەگەڵ
بەدرخان دەردەچێ

سەرپەرشتیاری کەلچەری بەدرخان
د.ئازاد حەمە شەریف
ڕاوێژکاری ڕووناکبیریی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان
ژمارە ٧٨ - ١٥١ - ٢٠١٠/١٢/٢٢ی زایینی

جەلادەت بەدرخان

سمکۆ محەمەد*

میر جەلادەت کوڕی ئەمین عالی و یەکێک لەناودارانی بنەماڵەی بەدرخانی گەورەی نەمر، لەساڵی ١٨٩٣لەستەنبوڵ لەدایک بووە، ساڵی ١٩٢٢ ناوی لەلیستی ئەو کەسانەبوو کەتورکیا بەنیاز بوو لەناویان ببات، بۆیە ناچار دەبێ بچێتە ئەڵمان و پەیوەندی لەگەڵ کوردانی ئەڵمان توندوتۆڵ تر دەکات، هەر لەوێ دکتۆرا دەخوێنێ و بەڵام ناتوانێ تەواوی بکات و دەگەڕێتەوە بۆ میسر و هەر لەوێش ساڵی ١٩٢٦ ئەمین عالی باوکی کۆچی دوایی دەکات، ئەم پیاوە دواهەمین میری بەدرخانیەکان بوو، سیاسیەکی گەورەبوو لەناوچەکە و لەزۆربەی دانسوتانەکانی نێوان بەریتانیا و عێراق و فەرەنسا و هێزە سیاسیەکانی ناوچەکە، داهێنەرێکی باش بوو لەبواری ڕۆژنامەگەری کەلەدوای ڕۆژنامەی کوردستانی دایکەوە، گۆڤاری هاواری دەرکردووە و خاوەنی چەندین کتێبە لەسەر مێژووی کورد لەوکاتەدا و ئەدەبیات بەتایبەتی شیعر و فۆلکلۆر و هتد، جگەلە زمانی کوردی، زۆربەی زمانە زیندووەکانی دەزانی، لەوانە(ئەڵمانی و ئینگلیزی و فەرەنسی و فارسی و ڕووسی و عەرەبی و تورکی و یۆنانی) دەزانی.

لەرۆژنامەگەرییەوە بۆ سیاسەت

جەلادەت کتێبێکی لەبارەی کێشەی کورد و بڵاوە پێکردنیان بەپێی یاساکانی ئەوکاتی تورکیا نوسیوە، ئەو لەوێدا گرنگی بەم مەترسیە داوە و باس لەوە دەکات کەدەبێ کورد و هەموو لایەک بزانن کێشەی کورد چیە و ئامانجی سەرەکی سەرکردە کوردەکان چین و چارەسەری ئەم کێشەیە چۆن دەکرێ؟. هەروەها باس لەوە دەکات تاکو کێشەی کورد لەم ناوچەیە بەو شێوەیە تەماشا بکرێ و بمێنێ، بەردەوام دەبێ، چونکە ئەم کێشەیە لەقۆناغێکی نزیکەوە دەرنەکەوتووە و شتێکی تازە نیە، ڕیشەی دەگەڕێتەوە بۆ سەدان ساڵ بەر لەو کاتەی نوسیویەتی و بەهیچ جۆرێک ڕووی چارەسەری بەخۆیەوە نەبینیوە، ئەو دەڵێ" شەڕی جیهانی بووە بەمایەی ئەوەی کە وڵات و جوگرافیای کوردان بکرێت بەچەند پارچەیەکەوە". جەلادەت ئەو کتێبەی بۆ ئەوە نوسیوە، چونکە یاسای پەیرەو کردنی دوورخستنەوەی کوردان لەلایەن تورکەوە لەساڵی ١٩٣٢ بەفەرمی ڕاگەێنراوە.

"گۆڤاری هاوار لەساڵی ١٩٣٢ دەرچووە، پێشتر بەر لەوەی دەربچێت، لـە٢٦_١٠_١٩٣١ مۆڵەتی لەحکومەتی سوریا وەرگرتبوو، بەڵام لەبەر باری ئابوری، بۆماوەی حەوت مانگ دەرنەچوو، ئەم گۆڤارە قۆناغێکی دیکەی ڕۆژنامەگەری کوردیەو نزیکەی ٥٧ ژمارەی لێدەرچوو". سەرچاوە. ڕۆڵی بنەماڵەی بەدرخانیەکان، عەبدولسەمەد ئیسلام تەها دۆسکی، ل٣٣ و ٣٤

ئیتیحاد و تەرەقی کۆمەڵەیەکی یەکگرتووی کوردیەکان بوو، جەلادەت بەزۆرینەی دەنگ بۆ سەرۆکایەتی کردنی ئەو یەکێتیە هەڵبژێردرا.

"ساڵی ١٩٢٧ بەهاوکاری کوردەکانی لوبنان وەکو خوالێخۆشبوو جەمیل حاجۆ و کەبیر حەسەن و هەمزە بەگ و هتد لەشاری حەمدون کۆمەڵەی خۆیبوونی دروست کرد، دوای ئەوە تێگەیشت کە نێوانی تورکیا و فەرانسە بەرەو باشبوون دەچوو، جەلادەت بەناچاری پەیوەندی بەشۆڕشی ئاکرێ وە کرد و دواتر لەدیمەشقی پایتەختی سوریا کۆمەڵەی خۆیبونی کۆکردەوە و بووە بەسەرۆکی کۆمەڵەکە". سلمان عوسمان، کونی ڕەش، الامیر جلادت بدرخان، حیاته و فکره، تقدیم ڕوشەن بدرخان، ل٥٥ و ٥٦.

جەلادەت زیاتر بەپیاوێکی سیاسی ناسراوە وەک لەوەی ڕۆژنامەنووس بێت، چونکە ڕۆژنامەی لەپێناو سیاسەتدا بەکارهێناوە، میجەر نوئێل ئەوکاتە ساڵی ١٩١٩ وەزیری دەرەوەی بەریتانیا بوو، سەردانی کوردستان دەکات، هاوڕێ لەگەڵ جەلادەت و کامەران بەدرخان بۆ زیاتر ئاشنا بوون بەناوچەکە و ڕەوشی سیاسی، ئەو وەزیرە لەژێر کاریگەری جەلادەت، پرۆژەیەک پێشکەش بە حکومەت دەکات " سەبارەت بە زەمانەتی ئاشتی لەناوچەکە و پرۆژەکەش بریتیە لە٣ خاڵ

١: دەرکردنی دەسەڵاتی تورکی لەکوردستان.

٢: دابەش نەکردنی کوردستان.

٣: دیاریکردنی سنووری هەردوو دەوڵەتی عێراق و کوردستان و هێڵێکی ئەتنۆلۆژی دیاری لەنێوان کورد و عەرەب. ئەگەرچی ئەو پێشنیارە ئاسەواری لە ڕێکەوتننامەی سیڤەر مابوو کەخۆی لە سێ بەنددا دەبینتیەوە و لەوانەش بەندەکانی (٦٢ و ٦٣ و ٦٤) کەمالیەکان ئەمەیان نەسەلماند و حکومەتی بەریتانیش ئەو پێشنیارەی ڕەتکردەوە، حکومەتی تورکیا بەردەوام لەسەر بەتورک کردنی کوردان، ئیدی هەرشتێک بەنەفعی کورد بوو لەوانە چالاکی سیاسی و ڕۆشنبیرە و داخستنی نادی و قوتابخانە دەستی پێکرد". سەلاح سعدواللە، المساله الکردیه فی ترکیا، مرحله جدیده، سنه ١٩٩١ ل ٧و ل٨ .

جەلادەت و عەدالەتی کۆمەڵایەتی

یەکێک لەو خاڵە جەوهەریانەی جەلادەت بەدرخان لەسەروەختی حوکمی خۆیدا هەیبووە، مەسەلەی دادی کۆمەڵایەتی و بەیەک چاو تەماشا کردنی هەموو نەتەوە و ئاین و مەزهەبەکان و پێکهاتەکان بووە لەژێر حاکمیەتی ئەودا، بۆ نمونە کەسێکی وەکو دکتۆر خالفین کە ڕۆژهەڵاتناسێکی سۆڤیەتی بووە و هاتۆتە ئەو ناوچەیەی جەزیرەی بۆتان و ڕەوشەکەی بەچاوی خۆی بینیوە و نوسیویەتی" کوردەکان لەچلەکانی سەدەی نۆزدەهەمدا لەچالاکی نیشتیمانیدا زیرەک بوون، بۆیە ئەو وڵاتە شاخاویە کەدەکەوێتە خواروی دەریاچەی وان و لەسنووری ئێرانە و لەرۆژهەڵاتی دیار بەکر و موسڵی عێراقی کەوتە ژێر دەستی عوسمانیەکان، بەدرخان بەگ بووە حاکمی ناوچەکە کە خەڵک پشتگیریان لێدەکرد، ئەمانەش تەنها کورد نەبوون، بەڵکو ئەرمەن و کلد

جەلادەت بەدرخان

و ئاشوریش بوون و بەیەک چاو تەماشای هەموو لایەک کراوە لەلایەن حوکمڕانەکەیانەوە". سەرچاوە، صلاح سعداللە، المساله الکردیه فی ترکیا، مرحله جدیده، سنه ١٩٩١ ل ٣ و ٤

هەروەها ئەو ڕۆژهەڵاتناسە دەڵێ" لەرووی کۆمەڵایەتیشەوە دادپەروەری هەبووە، هەروەک نمونەیەک هەیە دەڵێن منداڵێک گەشت دەکات زێڕی لەدەستدا بووە". لەرووی ئاینیەوە هەموو ئاینەکانیش خاوەنی کولتووری خۆیان بوون بەبێ ئەوەی هیچ هێزێک سەرکوتیان بکات، بۆ نمونە مەسیحیەکان کەنیسەی خۆیان هەبووە بۆ خودا پەرستی خۆیان بەئازادانە کردووە، لەکاتێکدا کوردەکان سەر بەئاینی ئیسلام بوونە" هەمان سەرچاوەی پێشوو.

گرنگیدان بەئەدەب

میر جەلادەت هەستی کردووە بەوەی کە کورد بۆ ئەوەی چیرۆکەکانی ناو دڵیان بنووسنەوە و دیکۆمێنتی بکەن و کوردیش مافی خۆیەتی ئەدەبیاتی خۆی هەبێت و بینوسێتەوە، پێویستی بەئەلف و بای لاتینی کوردی هەیە، چونکە پێشتر یان بەتورکی یان بەفەرەنسی نوسیویانەتەوە، بۆیە لەلاپەرە یەکەمی ڕۆژنامەی هاوار کەلەرۆژی ١٥_٥_١٩٣٢ بڵاوی کردۆتەوە و گوتوویەتی" من کوردم و زمانی خۆم دەزانم بەباشی، زمانەکەی خۆم بەراورد کرد بە هەشت زمانی جیاواز، بۆیە هەڵوەستەیەکم کرد و بەپێویستم زانی ئەو پیتە بنووسمەوە". هەمان سەرچاوەی پێشوو ل١١٠. ئەمە جگەلەوەی گرنگی بەفۆلکلۆر و یادەوەری کوردیدا داوە، لاڤژ یەکێکە لەفۆلکلۆرە کوردیەکان جەلادەت زۆر گرنگی پێداوە و وتاری لەسەر نوسیوە، " لەگۆڤاری هاوار ژمارە ٢٦ باس لەوە دەکات کەئەو فۆلکلۆرە کەبەناوی (لاڤژە) گۆرانی و گوتارێکی ئاینیە و باس لەئاخیرەتی دونیا دەکات" لەمبارەیەوە عەبدولسەمەد ئیسلام لەباری لاڤژەوە دەڵێ" لاڤژە بەشێکە لەفۆلکلۆری کوردی و جۆرێکە لەگۆرانی، بەڵام ناوەڕۆکی ئەم جۆرە گۆرانیە تایبەتە بەبابەتی فەلسەفی دینی". جەلادەت بەدرخان و شیعر، لیکۆڵینەکە شرۆڤەکاری یە، ئازادی عەبدولعەزیز مزوری، ل٩١ و ل٩٢.

گرنگیدان بەئەدەب و بەتایبەت شیعرەکانی ئەحمەدی خانی و بڵاوکردنەوەیان لە ڕۆژنامەی هاواری ئەوکات. یەکێک بووە لەو کارانەی کەلەلای جەلادەت گرنگ بووە، یەکەم لەبەرئەوەی شیعرەکانی خانی کوردی بوونە و مۆرکی کوردی پێوەدیارە و نەفەوتێ، دووەم لەبەر ئەوەی ئەو شیعرانەی خانی نوسیویەتی گوتارێکی کوردی ئەوکاتە بووە، بۆیە لەگۆڤارەکەی خۆی بڵاوی کردۆتەوە.

میر جەلادەت جگەلەوەی شیعری شاعیرانی ناوداری کوردی بڵاوکردۆتەوە بەخاتری ئەوەی ئەدەبی کوردی هەم دیکۆمێنت بکات و هەم دەوڵەمەندی بکات، بۆخۆشی شیعری بەکێشی پەنجە نوسیوەتەوە، بۆ نمونە لەدەقی (بلوورا من) دەڵێ"

بلورا من ئاشیرین
تود ساریا سبەهێ
ئو هنگوورا ئیڤارێ دە
هەڤالا بێهەڤالان
دەست برایێ شڤان و دلکەتەیانی
دەنگی تە هێسترێن دلێن خەمگیران،
سلاڤا ژ هەڤ ڤەقوتیان و هتد. " سەرچاوە. میر جەلادەت بەدرخان و شیعر. لێکۆڵینەوەیەکی شرۆڤەکاری یە. ئازاد عەبدولعەزیز مزوری. ل٤٠.

ئەمە جگەلەوەی جەلادەت بەچەند شێوەیەک شیعری نوسیوە، لەوانە شیعری ئەوینداری و سروشتی و لەهەموشیان گرنگتر شیعری نیشتیمانپەروەریە، هەروەک دەڵێ"

خەمرەڤینا تەرکەسەرێن دنیایێ
ئو ل رۆژهەلاتی
دەما کو دونیا هشیاربە
ژ خەو رادبە
ژمەرە
سترانا ئازاهیێ و سەربەستیا
کوردستانێ و هتد". هەمان سەرچاوەی پیشوو. ل ٦٣

هەروەها لە شیعری ئەویندارییش دەڵێ:

وەرە دوتمام ئاڤا شەتێ مە شەربەتە
پیلا ناڤێ ل هەڤ د کەتە
هەڤینا خەلک و عالەم ژ هەیامێ پێغەمبەران عادەت بی
یا من و یا دۆتماما من ل جزیرا بۆتا، بیە قەباحەتە. هەڵبەت وەکو سەرچاوەکان و لێکۆڵینەوکان باسی لێوە دەکەن و خاتوو ڕەوشەن بۆخۆشی ئەو دانپیانەی بۆ ئەو شیعرە هەیە، گوایە بۆ ڕەوشەنی گوتووە. هەر بۆیە دواتر دەبێتە خێزانی.

پەیوەندی میر جەلادەت بەرۆشنبیرانی کوردەوە

میر جەلادەت پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆی بەرۆشنبیرانی هەر چوار پارچەی کوردستانەوە هەبووە و گۆڤاری هاوار گرنگیەکی لەرادەبەدەری پێدراوە لەلایەن ئەو ڕۆشنبیرانەوە "حامد فەرەج یەکەم ڕۆشنبیری کوردی باشورە کەبەنامەیەکی دوورو درێژ، پیرۆزباری بەشداری لەژمارە ٣ ی هاوار دەکات و بەناوی هەموو لاوانی عێراقیەوە و دەڵێ" لەپاش دەست گوشین دەمێک بوو چاوەڕوانی ستارەیەکی گەلاوێژی کوردمان دەکرد، تاکو دوێنێ بەچاوی خۆمان بینیمان کەئەویش گۆڤاری هاوارە، کەچاوی هەموو کوردێکی ڕوون کردەوە، هیوامان وایە بەتەنیی هەموو کوردستان ڕوناک بکاتەوە و هەموو کوردێک بەدەم ئەم هاوارەوە بچێت و تاکو بکەوینە سەر ڕێگای و بۆ یەکێتی کوردان هەوڵبدەین" هەروەها لەلایەن شاکر فەتاح کەڕۆشنبیرێکی گەورەو بەهەڵوێستی کورد بوو لەلایەن ڕژێمی بەعسەوە لەناوەڕاستی هەشتاکانی سەدەی بیستەم کوژرا، نامەیەک ئاراستەی جەلادەت دەکات بۆ دەستخۆشی لەگۆڤاری هاوار و دەڵێ" هاوار نەمامێکە بەدەستی زانا لەزەویەکی بەپیتدا نێژراوە، بەڵام بۆئەوەی بەرووبووم بدات دەبێ چاودێری بکرێ تاکو گەورە دەبێت" کەمال مەزهەر مێژوونوسێکی کوردە و دەڵێ" هاوار تاکە گۆڤارێکی کوردی بوو لەسێ ساڵی ڕابردوو تەمەنی خۆی وەکو شەماڵێکی لەشەوێکی تاریکیدا نەزانی دەسوتان و ڕوناکی دەدات بەهەر چواردەوری خۆی". پیرەمێردی نەمر شیعری وەفدی کوردستانی سەبارەت بەڕاپەڕینی بەردەرکی سەرای سلێمانی کەلەئەلولی ١٩٣٠ لەگۆڤاری هاوار بڵاوکراوەتەوە" ئەسیری شاعیرێکی کوردە و شیعری سنووری بۆنوسیوە و فایەق بێکەس شیعری (یادی وەتەن) و هێمنی موکریانی بەشیعری (سکاڵایەک لەگردی سەیوان) و (بۆ خاوەنی هاوار) و پەخشانێک لە(کوردستانی خوێنین) هاوکاری و پشتگیری میرجەلادەت و گۆڤاری هاواریان کردووە" سەرچاوە گۆڤاری ڕۆژنامەنووس ژمارە ١٠٦ کاریگەریا میرجەلادەت بەدرخان و گۆڤاری هاوار لەباشوری کوردستان.

سەرەنجام لەوە تێدەگەین کەمیر جەلادەت لەوکاتەدا کەجەنگی جهانی یەکەم لەئارادابووە، ئاسان نەبووە پیاوێک وەکو هەڵکەوتەیەک لەو ناوچەیە کەکوردنشین بووە و وڵاتانی دەوروپشتی هاوکاریان نەکردووە، بەتەنها و بەهاوکاری چەند ئەدیب و نوسەرێک، هەم سیاسیەت بکات و هەم دیبلۆماسیەت و هەم ڕۆژنامە دەربکات، بۆیە مافی خۆیەتی کارەکانی بەگرنگ هەڵبسەنگێرێت.

ئەو لێکۆڵینەوەیە بۆ هەشتەمین
فێستیڤاڵی بەردخان لە پاریس نووسراوە.

رابە

خوناو سمایل

ئەریَ...؟ .. ئێوەش لە تەمەنی منداڵیتان لە ڕۆژێک ژیاون کە شەوی بەدوادا نەهاتبیَ؟
رۆژەکە درێژتر بووبێت لە باڵاتان؟ ڕۆژێک هەرگیز لە چاوەڕوانی هاتنی تاریکیدا نەمابن بۆ ئەوەی جەستە ماندووەکەتان بخەنە سەر سەرینی خەو و، خەمەکانتان بۆ تاوێک پێڵوەکانیان بنوقێنن!
چاوەکانتان وەک کانی بیابان روو لە وشکی کاو تامی تەڕاتی لە قوڕگتان نەمێنیَ؟
وەرن..! با ئێستا کە گەورەم و نوتقم بۆتەوە، باسی ڕۆژو شەوێکی نەحەجما و وبێخەوی خۆمتان بۆ بکەم
رۆژێک، کە هێشتا زوو بوو بۆ ناسینم بە دنیای خەمی ماڵئاوایی و کۆچکردنی یەکجارەکی، کە نەمدەتوانی بەرگی وشە بخەمە بەر پەرۆشی سوێیە بیَ چرپەکانم. لەو رۆژە دوایین نیگای چاوە نەخۆشەکانی "رابە" ماڵئاوایی یەکجاریان لە دنیای من و دنیای بەروتەونی حەوشەکەمان کردو تەرمەکەی لە دارەبازەیەک بارکرا.
کە "رابە" ون بوو، دڵم چەندین ساڵ بیَ ئۆقرە بەدوایەوە شینی دەکرد، کە رۆژو ساڵیش تەمەنمی زیاتر دەبڕی، یادەوەرییەکانی "رابە"م وەک رەنگی کوڵکەزێڕینە لەلا شیتر دەبوونەوە. ئیتر چیتر نەمدەپرسی "ئەریَ رابە بۆ وا بەسویَ دەگریا"
بەتەنیا لەژوورەکە لاوک و سەردولکانی دەلاواندەوە. لەژێر پەنجەرەکە چاوەڕێی دەبووم تا دەهاتە دەر، کە چاوی پێم دەکەوت بە دەنگێکی گڕ و سۆزاوی و قوڕگێکی تەڕ هاواری دەکردمیَ و دەیگوت:
"ئەڤە تو دیسا چ دکەی ل ڤێریَ؟ ما من نەگوتبی تە جارەکا دی ل بن ڤیَ پەنجەریَ نەڕینی خاریَ؟"
بەهەڵە تێم مەگەن، قەسەم بە هەرچی پیرۆزە من هەرگیز حورمەتی حەزی دانیشتنە تەنیاییەکانیم نەبەزاندووە. من تەنها بەرگەی بیَ "رابە"ییم نەدەگرت. وا راهاتبووم کە "رابە" هەبیَ و هەر لەماڵ بیَ. چونکە رابە دوای مردنی دایکی و دوای شەوی سووتانەکەی، کە دەبیَ لە زەمانێکی زووی بەر لەدایکبوونی من بووبیَ، هەرگیز قاچەکانی بۆ دیوی دەرێی دەرگای حەوشەکە بە ناوی سەردان و زیارەت و سەفەر تێنەپەڕاندبوو.
راستە خۆی وجاغکوێر بوو، بەڵام نەک هەر خۆم کە گەورەی خوشک و برایانم، بگرە چوارەکەی تری دوای منیشی لە بەروباوەش گەورەبووە، چونکە "رابە" ئەو بوونەوەرە بچووکە دەیتوانی بارتەقای باوەشی هەموو ژنێک سۆز و لاوانەوە ببەخشیَ. هەمووومان بە روخساری "رابە" چاوەکانمان بە دنیای گەوران ئاشنا کراوە، بۆیە ڕۆژی کۆچی دوایی کردنەکەی تاکو ئێستاش وەک خەونێکی سامناک لە یادەوەرییەکانم چەقیوە.
ئا! لەوانەیە وەک گەورەکان دەیانگوت "رابە" سەروسیما نەرم و نیان نەبووبیَ. بگرە گرژ و تووڕەش دیار بووبیَ. کە داپیرەشم لەو تووڕە دەبوو هاواری دەکردیَ "سەروکەللە رەق! لاملی کانێسە ئەستووری چیایی!".
ئا! وا بوو. رابە هیچ جوانییەکی بەرچاوانی نەمابوو. لەبەر ئەو هەموو چرچولۆچ و بەیەکەوەنووسانەی گۆشت و پێستەو دەمارەکانی دوای سووتانەکەی هیچ تەنکی و سپی وسفتییەک لە بەروسنگ و مەمکەکانی نەدەبینرا. ئێستاش هەر نەزاندرا ئایا خۆسووتانی ئەنقەست بوو یان وەک رابە خۆی گوتبووی بەهۆی تەقینی پەلەمێزەکە بوو.
تێکەڵاوبوون وبەیەکەوەلکانی پەنجەکانیشی کاری لە دەستڕەنگینی و وەستایی لە چنینی مافوور کەمتر نەکردبووەوە. هەرخۆی بوو فێری چنینیشی کردم! دارتەونە زلەکەی "رابە" گەورەترین ناونیشان و ناسنامەی بەروحەوشەکەمان بوو، کە رازابۆوە بە ریس و بەنی رەنگاوڕەنگ و دەوروبەرەکەی جێگای کۆبوونەوەی ژن و کچانی گەڕەک بوو.
دەنگی "رابە" ئێستاش لەگوێچکانم دەنگ دەدەنەوە، کە خۆی دەکرد بە شاجوان و پاڵەوان و شێت و کەچەڵ و پاشاو دێوودرنجی ئەو حیکایەتانەی لەکاتی تەونکردن بۆی دەگێڕامەوە. ئەو لەگەڵ ئێمەی منداڵان منداڵێکی چەند پڕ ئەندێشە بوو. دەیتوانی رۆژمان لێبکا بە شەوێکی بیَ نوققەو لەگەڵ دەنگی وشەکانی پەڕو باڵمان پێبگریَ و بەرز و نزم بمانفڕێنیَ. لەشەوەکانیش هەردوو باسکی دەبوونە سەرینی نەرموگەرم و شوێنی حەسانەوەو ئاسوودەییمان.
رابە گوتبووی کە "قەت باوەڕ نەکردبی کو دێبتە خودان بەختیَ کوڕەکا ل ڤیَ دەڤەریَ، یان ژی ل چەند سیچیَ دیوارەکی و کۆلانەکا تەنگ و دیر و شارەکا بیَ شینکاتی ژیانیَ ببتە سەر".
چونکە ئەو پەروەردەو گەورەبووی کێو ودۆڵ و ئاسمانە دراوسیَ نزیکەکانی شاخ و داخەکانی دەڤەری بادینان بوو. روح و جەستەی وەک پەپوولە هەڵفڕیوی بست بە بستی بان و بناری ئەو عەرزوبەرزە بوو. هێندە شارەزاو ئاشنای ئەو سروشتە بوو بە شەوی تاریکیش رێگاو لاتەڕێگاکانی دەدۆزییەوە. دڵی مەست و ئالوودەی جوانی رەنگی گیاو گوڵ و دارو بەردی چۆمەکان بوو.
دوای مردنی باوکی، بەتەنیا دایکیان ئەرکی بەڕێوەبردنی هەردوو کچەکەی لەئەستۆ گرتبوو. لەخێروبەرەکەتی ئەو دەڤەرە دەژیان. تاوەکو رۆژێکیان گوندەکەی ئەوانیش وەک سەدان گوندی تر خاپوور کران و خەڵکەکە بارکران و پەرتەی دەڤەر و شاری دوورو جیاجیایان کردن. دەبوایە تازە لەژووری رەق وتەقی کۆمەڵگا زۆرەملێکان، لەعەرزی وشک و برشک و ژێر ئاسمانی بێبەزەیی ژیانێک پێکوەبنێن.
رابە و سۆلین دوو خوشکی تەنک و بێگەرد بوون. جوانی سۆلینی خوشکە گەورە بەجاریَ هەموو دڵ و چاوێکی دەهێنا فڕین. کە خەڵکیش ئاشنایەتیان نەبوو بەم جۆرە جوانییە چیاییە و قەدری جوانیش نە ببوو بە کلتوور، بۆیە هەر زوو سۆلین لەژێر ناوی حەیاوشەرەف بەدەستی خزم وکەسان کوژرا. "رابە"ش هەر لەیەکەم خوازبێنی بەشوو درا و بوو بە قسمەتی ئەو بەروحەوشەی ئێمە. بەو بێدەنگییەی کە گەورەکان حەزیان پێی نەبوو ژیانی دەبردەسەر. ئاخ وئۆفی بۆ بادینان و بۆ بێکەسی خۆی هەڵدەکێشاو سەردولکەی بۆ پەرۆشی بینینەوەی "سۆلین"دا هەڵدەبەست!
"رابە" بەو چرچ ولۆچییەی بەدەنی دوای سووتانەکەی، لە شەوانی ژن وپیاوەتیشدا شۆرابوو! ئیتر ژیانی خۆی بۆ ئێمەی منداڵان و ئیش وکاری ڕۆژانەی ئەو ماڵە و دنیا رازاوەکەی سەر دارتەونەکە تەرخان کردبوو.
داپیرەم زۆر جار دەیگوت "گەر رابە نەبوایە دایکیشت ئەو ژنە چاپووکە نەبوو شیرێژەی پێنج منداڵ بکا"
گەر "رابە" بە مردن و گەڕانەوە بۆ قەدوباڵای چیاکانی دەڤەری بادینان، کە لەسەر وەسیەتی خۆی لەسەرەمەرگ داوای کردبوو، تامی حەسانەوەو ئاسوودەیی کردبیَ، ئەوا مردنەکەی گەردەلوولێکی پڕ بێئۆقرەیی هێنا و تۆزوخۆڵی ڕۆژگارێکی پڕ غەریبی و تەنیایی بەسەر من و حەوشەکەماندا داباراند.
بەدەوری ئەو ئۆتۆمبێلەی کە جەنازەکەی لیَ باردەکرا، بەبیَ ئۆقرە وەک مێردەجنۆکە دەسوڕامەوە. دەتگوت روحم لەژێر جاجمی سەر جەنازەکەی داپۆشراوە. کە ئۆتۆمبێلەکە رۆیی، قاچەکانم چەقین و تینی غاردانیان نەدام. تەنها هات وهاواری گەرووە نووساوەکەم نەبیَ کە لەگەڵ دوورکەوتنەوەی جەنازەکە بەرزو بەرزتر دەبووەوە. لەقەڵەباڵغییەکە دەستێکم لەناو دەستی دایکم بوو، لەتیزێکی کراوەی دەرگای ماڵەکەماندا دارتەونەکەی رابە بیَ بەن و ریس، بیَ هیچ نەخش و نیگارێک، رووت و قووت لەدوای نەخۆشییەکەی ئەم دواییەی بەلایەک هەڵپەسێردرابوو. هێشتا چاوم لەسەر تیزە کراوەکەی دەرگاکە بوو، کە یەک دوو ژنی لایدە لاشانێکیان راتەکاندم و پرسیان "مەیتی کێیە کیژۆکە؟" منیش بەدەنگێکی زەق و هاوارێک وەڵامم دانەوەو گوتم:
"مەیتی رابەی زڕداکمە!"
ئا لەو رۆژەوە رۆحە جوانەکەی "رابە" بەشێک لەجوانی بریسکەی چاوەکانمی لەگەڵ جەنازەکەی خۆی بۆ دەڤەری بادینان بارکرد، رۆیی و ماڵئاواییان لێکردم.

٢٠١٠/٤/٢٠ ، نەرویج

رۆژانیَ بوو ٥١

موحسین ئاوارە

بەڵیَ هەفتاکان ساڵانێکی بە برشت و پڕ لە جموجۆڵی و وەرچەرخان بوو، شوێن پەنجەو ئاسەواری دیارە و شیاوی باسکردنە بە تایبەتی بە سەرهەڵدانی رێکخراوە مەدەنییەکان و پیشەییەکان و سەندیکا، کە گشت چین و توێژەکانی کۆمەڵگای لەخۆ گرتبوو لە نێو عێراق بەگشتی و کوردستانیش بەتایبەتی.. لە ساڵی ١٩٧٣ لە ئەڵمانیای رۆژهەڵاتدا فیستیڤاڵی لاوان ئەنجام درا بۆ یەکەم جار بوو لەو کوردستانەی خۆماندا بە فەرمی کۆمەڵێک گەنج مێر لاو بە ناوی یەکێتی لاوانی دیموکراتی کوردستان بەشداری لەو فیستیڤاڵە جیهانیە بکەن کە چەندین دیموکراسییانە نمایشی کوردەواریان بەجل و بەرگی کوردی و داب و نەریتی کوردەواری ئەنجامیان دابوو.
* هەروەها لە کانوونی دووەمی "١٩٧٤"دا کۆنگرەی دووەمی یەکێتی نووسەرانی کورد لە بەغدا لە هۆڵی مستەنسەرییە ئەنجام درا، "بەندە" بەشداریم کرد لەو کۆنگرەیە، قەت لەیادم ناچیَ ئێمەی کورد لە هەولێرەوە بە کۆستەرێک بەڕیَ کەوتین بەرەو بەغدا واتە نووسەرانی لقی هەولێر کە بە گاڵتەو گەپ و دڵخۆشی رێگای دووردرێژی ئەو سامان بڕی لە بەغداش سیَ رۆژی کۆنگرە زۆر گەرم و گوڕ بوو و بەسەرکەوتوویی کۆتایی پێهات، ئەوەبوو لە کۆتاهاتنی کۆنگرە دکتۆر عزەدین مستەفا رەسوول سەرکەوتە سەر دوانگەی شانۆ و گوتی: "بەر لەوەی بچین چێشتێکی دەروێشانە بخۆین لە چێشتخانەی "لۆلۆە" لە باخچەی "زەورا" کە داوەتی دکتۆر ئیحسان فوئادین ئەوکات دکتۆر ئیحسانی خوالێخۆشبوو بەڕیوەبەری گشتی دەزگای پەخش و بڵاوکراوەی کوردی بوو لە بەغدا. دکتۆر عزەدین بەردەوام بوو لەسەر قسەکانی وتی: "با کۆتایی کۆنگرە بە بڕیارێک بهێنین ئەویش ئەوەیە پلەی دکتۆر شۆ ببەخشینە شاعیر ئەحمەد شوکری، ئیتر لە هۆڵەکە بەکۆی دەنگ بە چەپڵەڕێزان و رەزامەندی بە کۆتا هات، دوای ئەوەی لەو هۆڵە چووینە دەرەوە ئێمە گەنجانی شاعیر و نووسەرانی ئەو سەردەم بەدوای "ئەحمەد شوکری" دکتۆر شۆ دەڕۆیشتین ئەو پڕ بە گەرووی هوتافی دەکێشا و شیعری دەخوێندەوە وەک:
ئەوە:" بووم بە دکتۆر شۆ"
هەرچی بێتە پێشم دەیدەمە بەر قاشۆ
شەقی دەکەم وەکو گۆ
ئێمەش لە دواوەوە دەمانکرد بە چەپڵە و هات و هاوار کە سەرەنجی دەوروبەری خۆمان راکێشا بوو سەیری ئەو گروپە گاڵتە فرۆشی و بەزمچیانە بکەن، کە کوردن و کوردیش لە بەغدا ئەوسا وا ناوی رۆیشتبوو کە کەسایەتیان بەهێزە کەچی ئەو حاڵەتەیان لیَ بەدی دەکریَ پێیان سەیر بوو، هۆیەکەش دکتۆر شۆ بوو ئەم بەزمەی نایەوە، دواتر لە چێشتخانەی لوئلوئەی زەوڕا گیرساینەوە. ئەگەر بەهەڵە نەچووبم ئەوکات شەفیق کەماڵی وەزیری رۆشنبیریی بوو لە عێراق ئامادەی ئەو سەر خوانە بوو لەگەڵ شەهید ساڵح یوسفی و شەهید عەلی هەژار و هەڤاڵ محەمەد مەلا قادر و چەندین نووسەر و کەسایەتی لەو داوەتە ئامادەبوون بەڵام کاتێک یەک دوو پێک خورایەوە لە ناوەڕاستی خوانەکە بوو بە بەزم و شەڕە جوێن و شەڕە شیعری تەخپیسی نەک شیعری تەخمیس لە نێوانی محەمەد سەدیق و مستەفا رابەر و مەحموود زامدار.. چاوم لێبوو شەهید ساڵح یوسفی بانگی "سەعید یەحیا خەتات"ی کرد دواتر زانیم پێی گووتبوو ئەو گیرەشێوێن و بەزمچیانە بچنە هۆڵەکەی ئەو بەر لەوێ چی بە یەک دەکەن با بیکەنن هەرواش کەوتەوە بەشێکی زۆر بەخۆیان و پێکەکانیانەوە دوور کەوتنەوە لەوێش بەزمەکە گەرمتر بوو.
* هەر لەو ساڵانەی دوایی هەفتاکاندا رژێمی بەعس لە عێراقدا بایەخێکی زۆری بە سەندیکاکانی کرێکاران و جووتیاران دەدا بەو ناوەی کە سیستەمی سۆشیالیستی پەیڕەو دەکات بۆیە هەندێک لە کادیرەپێشکەوتووەکانی سەندیکاکان بەجۆرێک دەرکەوتن کە لە ئەنجامدا رۆڵی سەرکردایەتی حزبی بەعسی فاشستیان پیَ سپێردرا دواتر لە ئەنجامی بەشداربوونیان لە کۆدەتایەک سەدام لە سێدارەی دان لەوانە وەک "محەمەد عایش" کە سکرتێری گشتی نەقابەکانی کرێکاران بوو لە عێراق هەروەها "فازل بەدەن" کە سکرتێری نەقابەکانی خەدەمات بوو لە عێراق، جا لە کوردستانەکەی خۆمانیش ئەو نەقابەو کۆمەڵەی جووتیاران رۆڵیان هەبوو هەر لە پەیوەندیەکان و پەرەپێدان و بە راژەکردنی ئەو دوو چینە ئەوەبوو بۆ نموونە بەڕێز کاک کۆسرەت لەگەڵ کۆمەڵەی جووتیارانی کوردستان هاوکار لەگەڵ مەجید تەیب و ئەحمەد میرەکانی و چەند هەڤاڵێکی تر رۆڵی ئیداری بەرچاوی هەبوو لەو کۆمەڵەیە دواتر رەوانەی بولغاریا کرا بۆ ماوەی دوانزە مانگ دەورە ببینی. هەر ئەوکات فەریدزامداری شاعیر لە نەقابەی زراعین و منیش لە راگەیاندنی سەندیکای گشتی کارم دەکرد ئەوە بوو بۆ ماوەی دوانزە مانگ دانرام بچم بۆ دەورە لە رووسیا یەکێتی سۆڤیێتی ئەوسا بەڵام لە ئەنجامدا هەر چەندە پەساپۆرتم دراییَ بەڵام دائیرەی ئەمنی هەولێر نووسراوی رەزامەندی لەسەر ڤیزەکەم دوا خست، ئەو سەفەرەم بۆ دەورەیەکی تر دواخرا چەند مانگێکی پیَ چوو لە ئاداری ١٩٧٤ شۆڕشی ئەیلوول هەڵگیرسایەوە و بە ملیۆنان کوردان بەشاخان هەڵشاخان ئەوە بوو بەڕێز کاک "کۆسرەت"م لە چۆمان چاو پێکەوت کە لە رێگای ئێرانەوە گەڕابۆوە بۆ ناو شۆڕش و دەورەکەی لە بولغاریا تەواو کردبوو و ئامادە نەبووە لە دەرەوەی وڵات بمێنێتەوە خۆی گەیاندەوە ناو شۆڕش پرسیاری لەمن کرد ئەی تۆ لە رووسیا دەورەکەت تەواو کرد منیش گووتم نەوەڵڵا دائیرەی ئەمنی هەولێر نووسراوەی رەزامەندی لیَ کردم بە گرفت و بۆ دەورەیەکی تر دواخرام ئەوەتە شۆڕش دەستی پێکردەوە و وا لێرەدا هەموو لایەکمان یەکترمان بینییەوە.

مارف خەزنەدار

زەوی مەی خانەدانیی خواردووەتەوە
قەت لە بیرم ناکات
پیاڵەیەك مەیم لە زەویی خانەدان وەرگرت
لە ڕۆژێکی نزیکدا دێت
دەستی سێبووری و پڕ ختووکەی لەسەر دڵم دادەنێ
بە ترپەی دەڵێت پشوو بدە ماندووی
گۆشت و دەمار و خوێنی مرۆڤی بەهرەدار پەینی زەوییە
باران وەك ئەوەی ڕاز و نهێنییەکم پێ بڵێ
دەنگی نزم کردووەتەوە و بە نەرمی لە گۆڕم دەدا
ئیدی دەبێ من گۆڕ جێ بهێڵم و بێمە دەرێ
ئایا بەرانبەری دەتوانم چی بکەم و چیم پێ دەکرێ
چاوەکانی زەوی گرانبوون
باڵندە بەسەر
پێڵوو و
خولیا و
یاد و
چڵی ڕاهێنەر بۆ خۆشخوانی بڵاوبوونەتەوە
مرۆڤیش بەسەر پێستی دراو
مار هەناوی زەویی کون کردووە
خۆریش لە ئاسۆدا برژانگی چاوی دەڕسکێ
ڕوونبوونەوەی بیلبیلە یاڵی ئەسپ دەخەملێنێ
زەردەخەنەیەك لە دەم و چاوی زەوی پەیدا بوو
لە پڕ نەما
مامزێکی تۆقیو ئاوڕ لە کانی و ئاوێك دەداتەوە
کانی و ئاو دەبنە ئاوێنەی شەو و ڕۆژی مامز
مامز ڕووەو کانی و ئاو دەجمێن
زەوی جارێك چاوی کردەوە و دای خستەوە
ئەو چاوانەی مرۆڤ هەیەتی
زەوییش هەیتی
چاو ئەو شتە دەدۆزێتەوە کە بۆی داگیرساوە
دەچێتەوە سەر هەموو ڕووناکییەك
واتە بێ گومانبوون لە بینینی بێگەردیی ئاسمان و بۆنخۆشیی پەرژینی باخچە
ئەی ئەفسوونی دڵ چاوت هاوتای هەڵاتنی خۆرە
کراسی سروشتیش گەردی نەگرتووە
ئەگەر دڵم بشکێنی گەردەلوول کراسی سروشت
لە ڕستەی ماڵان دەڕفێنێ
خۆر سبەینان تامی نان دەکات و بە ئەمەك و خورپەدارە
جوان لە کونی کەروێشك دەدا
کەروێشك ئاکاری خۆر دەناسێ و دەزانی ئەمەکی چییە
ئاگاداری دەکاتەوە لە ترپەی پێی ڕاوچی و بوومەلەرزە
گوێڕایەڵی ئەو خۆرەیە کە هەڵدێ
بەڵام نازانێ هیی زەوییە یان ئاسمان
ئەفسوونی دڵ خۆر لە دڵەوەش هەڵدێ
هێزی خۆری دڵ گیاندار جاڕس ناکات
کەروێشك بە قونەقون
لەم ژوور بۆ ئەو ژوور چاو شارکێی لەگەڵ دەکردین
خەنەیی
چاو سوور
ترپەی پێی مۆسیقا
خرمەی ددانی پێوەندیی زەوی
کە دەچووە بەر خۆر
تووکی ڕەنگی دەگۆڕا
کەروێشکی کێوی لە پێناو کونی خۆی سروشت دەپارێزێ
هیی ماڵیش بە دڵشکاوی ڕا دەکات
لەناو چاوەی مێزدا گوێی لە ئاسن دەسوێ
بەیانیش لە زەنگی کاتژمێری دانداوە دەترسێت
پارچە لبادێکی دامە دامە ڕادەخات لەسەری دادەنیشێ
چاوی بە دەوری خۆیدا دەگێڕێ و بەچکەکانی دەژمێرێ
ئەو سەوزەیەی خانمی ماڵ پاکی کردووەتەوە دەیخوات
خانمی ماڵ ڕۆبێکی قاوەیی پۆشیوە
پرچی بە تۆقەیەکی حەلوایی بەستووە
ئەنگوستیلەی ئەڵماسیش لە پەنجەی شەوق دەداتەوە

گوان پڕ بوون دوای سەوزە خواردن و پشوودانە
لە پەنجەرەیەکی گەنمڕەنگدا
ڕووناکییەك بە نیگایەکی گەرم خۆی پێشان دا
دەڵێت کەروێشك دۆستێك لەم ژوورەدا
تەپاوتل دەدا و خەریکە دەزووی ئاوریشمینی گیانبازی لە دەست بەر دەبێ
هیچ شتێك نەماوە ئازارم نەدا
پاکترین خاك ئەو پارچەیەیە
کۆتر کلکی لێ دەخشێنێ
خوشك و برا شکۆمەندەکانم کۆتر
بە دەنووك گۆڕێکم لە ناوی بۆ خۆش کەن
هێندەی زەردێنەی هێلکەیەك
ئاهەکانمی لەناو دەترووکێ
کە هێلکە دەترووکێ
زەوی بۆ ماوەیەکی زۆر
لە سۆراخی هەوێنی هیوای دڵشاد دەبێ
نائومێدییەکی قووڵ ناخی زەوی بەر دەدا
سەیری زەویم کرد
ڕەنگی تێك چوو
وەك لەوە بترسێت
لەبەدەم جامخانەیەکدا بوەستم
نهێنییەکی ئاشکرا و بۆنی مورتکی تەڕ لەگەڵ بۆنی دەسکێشی کیژێك بەراورد بکەم
دەماری گرژ بوو
بەنمە بارانێك خاو بووەوە
درەنگ تەماشای ئاسمانم کرد
نهێنیی ئاسمان ئەفسوونی دڵە
ئەفسوونی دڵ یارمەتیی دام بۆ پێشبڕکێ و کێبڕکێ و بەرزبوونەوە
پارچە گۆشتی دڵم
کەوتووەتە سەر زەوی
مێرووستان دەورەیان داوە
ئاهی گەرمی دڵم
سمێری مێرووستانی هەڵکڕووزاند
سەرنجێکی ڕاڕا
دەمی سۆندەی ئاوی خستە
سەر شارە مێرووستان
لە تەنیشتیدا ئاگرێکی کردەوە
لە یەك دوو هەنگاو بەولاوەتر
دووپشکێك لەناو کۆمەڵێك ئێسکدا مردار بووەتەوە
خەڵکانێك بە ترسەوە دێنە بەر هەتاوی بەهار
پەیام لە زەمینی دوورەوە دێت
پێش نوێژم پێ دەبەخشێ
پەیامبەخش دڵم لەسەر دەستەکانی ڕادەخات و لە چاوی نزیك دەکاتەوە
دڵم سەرریژە لە جوانی
جوانی دڵی خودایە
خودا گەرماییی دڵی زەوییە
زەوی جیهانێکی تەواوە لە نێوان ئاسك و کیسەڵ
سەد جۆگەی لە چاوی هەڵگرتووە
بۆ دڵخۆشی ڕەگ و چڵ و ناوکی میوە
ڕەگ و چڵ و ناوکی میوە
گلێنەی چاویان خۆش دەوێ و خۆیان لە بای توند دەپارێزن
دەستم لەسەر دڵم لادەبەم
قۆچ و بڕبڕە
پڕوپاگەندە بۆچی دەکەن
یان چییان لێوە بزر دەبێ
گای ئێسك پتەو و پڕ خوێن و گۆشت
وەك پاڵەوان لە دایك بووە
ڕۆژێك زەوی لەسەر قۆچەکانی فڕێ دەدا
مرۆڤیش لەسەر بڕبڕەی پشتی دەهێڵێتەوە
گایەك هەموو گایەکانە و سزا دراوی پەڕۆی سوورە
بە ددانی پانی پەلکە شفتی دەخوا
نیوەڕۆیانیش خۆر
قۆچ و بڕبڕەی پشتی ڕووناك ناکاتەوە
قوربانییەکانی ددانی گا و ددانی مشار

ژمارە (١٥١) کانوونی یەکەمی ٢٠١٠/٨/٢٢ زایینی
سەرماوەزی ٢٧١٠ی کوردی

www.ashvakurdi.org

مەی خانەدانیی زەوییان خواردووەتەوە
تۆفانێك بەسەرزەوی دەڕژێ
بێ شەرمێكی درۆزن بووەتە پیاوێك لە خوێن و گۆشتی زەوی
بەسەر كەشتییەوە هێما و ئاماژە دەدا
ڕەگ سەرقاڵە بەسەركێشیی چڵەوە
زەوی هەست بە لەرزینی خۆی دەكات
خۆی بە كەوانەی ئاسمان گرتووە
ئەرێ لە بەهەشتدا كەس لە دووبارە مردن دەترسێ
ئایا بەهەشت باڵندەی تێدایە
سەرگەردان بیفڕێن و ئارام بنیشێتەوە
یان بۆ سەر زەمین هەموو شتێكی لەسەر دەژی
بەهەشتیش تەنیا مرۆڤ
كێش زار بۆ بەختی هەڵدەدا
چ دەدۆڕێنێت
خانەكانی زار پیرۆزەی چاوەزاران
پیرۆزە مووچڕكی سارد بەخانەكانی لەشی دادێت و ناوچەوانێكی بێ بەهرەیە
ناوچەوانی بەختمان بچووكە
جێگای نووسینی هەموو ویستەكانی تێدا نابێتەوە
بە شەقامێكی نیمچە تاریكدا دەڕۆمە ناو ژیان
چی بكەمە نموونەی ژیانم
بەرد مردوون یان خەوتوون
یان لە قووڵاییەكی ناقۆڵا و كوشندەدان
خەونیان نەهاتووەتە دی و نایەنە دەنگ
بەدەنگهاتنی بەرد دەنگی مارشی شەڕە
ئاو خۆی بەكەناردا دەدا
بێدەنگی دەهێنێتە دەنگ
لەوەتەی بەرد هاتووەتە دەنگ
خەبەری نێوان بەرگی كتێب و قەوان خۆشبووە
بە پەنجەمۆری یەكەمین نهێنی سەرسام بووم
غەزەل موتربەیەكی بێ وێنەیە
لە هەموو درەختەبەردارەكان
دوورییەكی ئاڵۆز
ئاوی خەواڵووی ناو گۆزە بخۆرەوە
شووشە تورشیات و ڕادیۆ لە تاق و پەنجەرە بەرانبەر یەكدی دادەندرێن
سروودخوێنی زەوی بە كاغەزی پەیام كفن كراوە
بەرەو گیانی خۆی هەنگاو هەڵدەگرێ
بەردەوامیش ئاور لە قەڵا دەداتەوە
دەگاتە دیداری ئەڤینداران
زەویم بینی سوور هەڵگەڕا بوو
گوێی لە سروودخوێنی خۆی گرتبوو
لە پشت و خوێنگری دەپرسی
خۆر لەترێ دەدا
كووپە بیر لە ڕسكانی شەراب دەكاتەوە
پیاوێك بە نازی ژن و منداڵەكانی دەورە دراوە لە خەو دەڕوا
پەرداخێكی گوڵگوڵی بە دەستەوەیە
لە كووپە نزیك دەبێتەوە
دوای سپی كردنی ڕێواسێكی مزر و قومێك
لە كووپەی دڵخۆش و لێو تەڕ بە ستایش و ماچ دوور دەكەوێتەوە
ئاگرێك لە گیانی پەیدا دەبێ و دەبێتە سۆز و بەزەیی خودا
بەیانییە و منداڵەكانم تازە لە خەو هەستاون
سۆبە هەوای متبەخی خۆش كردووە و شەكردان پڕە
گۆرانییەك بۆ ئاكاری ئەم ژوورە
گۆرانییەك بۆ تیشكی ناو دەنووكی بولبول
گۆرانییەك بۆ لێكدانی باڵی
گۆرانییەك بۆ كۆچكردوو
لە گۆرانییەكی نائومێددا
زار بۆ دووبەختی هەڵدەدەم
پرد جەستەیەكی سارد و سڕە
بەسەر ئاوەوە درێژ كراوە
مرۆڤ سروشت نابەزێنێ
ئێمە ئەو كات مەزن و بەختەوەر دەبین
كۆمەڵێك باڵندەی كاغەزی فڕێ دەینە ئاسمان
بەسەر میوەی نایلۆن بنیشێتەوە
مەترسیی سروشت
ئاگر كەوتنەوە
بوركان
هەڵبزڕكانی مانگ
سوێربوونی ئاو
هەڵۆ دەنووك لە پێستی پڵینگ دەدا

ئاوازی گۆرانییەكی پەند ئامێز بەرز دەبێتەوە
كۆمەڵێك تەوار كۆرسن
تاووسیش ڕەنگی كوژراوە و عەوداڵی تێكەڵكردنی ڕەنگی دیكەیە
بای سارد خەریكە دەیكوژێ و لە ڕەنج و بەدبەختی دەمێنێتەوە
بی شەرمێكی درۆزن
ناولەپی لەیەكتری خشاند
قاوەی گرتەوە و لە بنی فنجانەكەدا وێنەی
ڕەگی درەختێكی بینی دەچووی ناو بلووری چرایەك
كیسەڵ لە شەرمی خۆیدا چووەوە ناو خۆی و قەپێلی تونتر كرد
پیتی زی نێوان
كازێوە و زەردەپەڕ
ئاخاوتن و نەوای خۆم
دیدار و ناوهێنانی خۆم
ئاهەنگ و هاتنەگۆی خۆم
سڵاوی و درووودی خۆم
ڕووەو زێد و كتێبخانەو گۆڕەپانی شار ئاشكرا دەكەم
دڵخۆشە ئەو ئاگرەی لە بن مەنجەڵی خواردنی ماڵان هەڵت كرد
زەوی دەستی لەسەر دڵە
نیوەڕۆ وەرە ئەی ئەفسوونی دڵ
بەروبوومی زەویی لەناو ڕووناكی دایە و هاوڕێیەتیت دەكات
خودا سروشت شەرمەزار ناكات
كەپووم لە نزیك میوەی موتربەكراو كورژ كردەوە و بیرم لە هەتا هەتایەی زەوی كردەوە
كەروێشكێك لەناو قۆپەنەگیایەك بەچكەكانی فێرە چاوبزی دەكات
كێشگەیەكیش بەسەر هەڵۆیەكی مۆمیاكراودا نیشتەوە
نیشانە و حیكمەتی زەویی تازە خۆشكراو بۆ نەمام و بەر و چاوگەشبوون
پەیام لە زەمینی دوورەوە دێت
پێشنوێژیم پێدەبەخشێ
پەیامبەخش دڵم لەسەر دەستەكانی ڕادەخات و لە چاوی نزیك دەكاتەوە
قەت دڵی وا پڕ كازێوە و زەردەپەڕی نەدیوە
لەوەتەی دڵم بیندراوە
خەبەری هەوا خۆش بووە
ماسی خۆی لە ڕەگی درەخت دەدا
مەلیش لە چڵەپۆپە
ماسی و مەل خۆیان تار و تەریك ناگرن
مارێك لە ناو شووشەیەكی داخراودا
بیر لەوە دەكاتەوە چۆن خۆی
لەلكی درەختێك بئاڵێنێ
لە پارێزی نیشتنەوەی بەچكە كێشكەیەكی كەم ئەزمووندا
پەیامبەخش دڵم لەسەر دەستەكانی ڕادەخات و لە چاوی نزیك دەكاتەوە
پاڵەیەك مەیم لە زەوی خانەدانەوە دەداتێ
ترپەی دڵی هەمیشە خودابیم و دەنگدانەوەی دڵشكاوان
بە ئەسپایی بە درەختەوە دەنووسێت
لە سێبەری گەرمی درەختەكەدا بزەیەك بۆ كامێرا بكە
حەكایەتی مردن كەمێك لە ژیان درێژترە
گوێچكە ماسی ڕۆخ ڕووبار هەڵگرەوە
فڕێی دەرەوە ناو ئاو
بیر لەوە دەكەینەوە چل شەو و چل ڕۆژە لەبەر خۆردا دانیشتووی
نان و
ئاو و
كتێب و
نامۆیی نەبوون
لەناو دەستەكانت ئەم دیو و ئەو دیو دەكەیت
دەستت بخەوی
ڕیشۆڵەكانی شار شوێنپان نامێنێ تێیدا بخەون
پەنجەت درەختی بنەماڵەی باڵندەیە و بەخشندەیی دەنوێنێت
قۆزاخەیەك دەكرێتەوە
كۆمەڵێك گەنمە شامی برژاوی لە دەوردا ڕژاوە
زەوی جارێك چاوی كردەوە و دای خست
لەچاوی خۆی دوور نەكەوتەوە

سەباح ڕەنجدەر
كانوونی یەكەمی 2010 هەولێر

تێبینی: لەسەر داوای خوێنەران بۆجاری دووەم ئەم چامەیە بڵاودەكرێتەوە.

مام جەلال لە پۆستی سەرۆک کۆمار زۆر گەورەترە

پارێزەر: کەمال محێدین

ئەگەر بمانەوێ ناسنامەی کەسایەتی و سیاسی و کۆمەڵایەتی هەر مرۆڤێک بزانین دەبێ تەماشای ژیاننامەو مێژووی کردارەکانی بکەین، لەگەڵ هەڵسەنگاندنی خووڕەوشت و خەسڵەتەکانی، جا بۆیە باسکردنی ناسنامەی پێشمەرگە دێرینە ئازاو بە وەفاکەی کوردستان"مام جەلال"کارێکی وا ئاسان و بەردەست نییە.

باسەکەمان لێرەدا ئەوەیە، ئایا پۆستی سەرۆک کۆماری عێراقی فیدراڵ مام جەلال گەورەتر دەکات یانەخۆ مام جەلال خودی خۆی ئەم پۆستە گەورەتر دەکات؟؟ وەڵامی ئەم پرسیارە لەلایەن گەلی عێراقی فیدراڵە پاش هەڵسەنگاندن و تێڕوانین و نرخاندنیان لەکارو کەسایەتی سەرۆک کۆمارەکەی پێش مام جەلال و پاش مام جەلال، چونکە مرۆڤ تا تاریکی نەبینێ نرخی رووناکی نازانێ.

بۆ هەندێ دەوڵەمەندکردنی ئەم باسە پێویستە کورتەیەک لە ژیاننامەو کەسایەتی و خەباتی سەخت و دوورودرێژی ئەم پێشمەرگەو سەرکردە ژیرو چالاک و نەبەزەی کوردستان بزانین، کە بەدرێژایی تەمەنی لە ساڵانی ١٩٤٦-١٩٤٧ تا ئەمڕۆ بەبێ وەستان و پشوودان و خۆ دزینەوە درێژەی بە خەباتی نیشتیمانی و کوردایەتی داوە، لەم ڕێگایە پیرۆزەشدا دەیان جار تووشی ئازار و دەربەدەری و برسییەتی و خۆشاردنەوە هاتووە، لەناو هەڤاڵەکانی ناسراوبووە بەدەست و دەم و دەروون پاکی، خۆم یەکێکم لەو کەسانەی، کە لەساڵانی ١٩٥١ تا ئەمڕۆ ئاگاداری بەشی هەرەزۆری کارو کردەوەو هەڵوێستەکانیم، لەسەرەتای ژیانم کە لەپۆلی شەشی سەرەتایی بووم لە قوتابخانەی "تۆلا"ی کۆیە لەڕێگای مام جەلال کەوتمە ناو قەفەزی زێڕینی کوردایەتی لەگەڵ چەند خوێندکارێکی دیکەی هەمان قوتابخانە، ئێمە ناو بەناو سەرکێشی و خۆ دزینەوەمان دەکرد لە کۆبوونەوەکان، بەڵام مام جەلال زۆر لە ئێمە ئازاتر و بە گیشترو دڵسۆزتر بوو، سوور بوو لەسەر کارەکەی بۆ فێرکردن و پێگەیاندنمان بە گیانی کوردایەتی، تا وای لێهات هەفتانە لە ماڵەکەی خۆیان وانەی سیاسی و کوردایەتی پێدەداین و ئامۆژگاری دەکردین بۆ خوێندن و یەکێتی و برایەتی لەناو خۆمان، ئەو برادەرانەی لەوانەکان ئامادە دەبوون: کاک جەمال تاهیر و عومەر کەریم و سدیق سادق و بابە کەریم سەدرەدین و کەریم رەزاو محەمەد کەریم و خۆشم... کە هەندێکیان لەژیاندا ماون.

ئەمە جگە لە چەند گروپێکی دیکە، کە لە ئێمە بە تەمەنتر بوون، وەک: کاک عومەر سەعد، محەمەد شوان، محەمەد سادق، مەولود رەسول، لەوکاتە ناسکەدا کە"حزبی شیوعی و تحرر"تکۆڵیان دەکرد لە مافی چارەنووسی کورد و لە نەبوونی رێکخراوە دیموکراتییەکانی کوردستان مام جەلال گەورەترین قوتابخانەی کوردایەتی بوو لە هەموو کوردستان و ئەندامێکی ژیر و چالاکی پارتی دیموکراتی کورد بوو، لە سەرەتای پەنجاکان تا لە ١٩٥٣ بۆ ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی پارتی لەساڵی ١٩٥٩ بڕوانامەی لیسانسی وەرگرت لە زانکۆی"ماف"لە بەغدا، پاشان بوو بە ئەفسەری یەدەگ"احتیاگ" لە بەشی زریپۆش"مدرعات" لەهەمان ساڵ سەرپەرشتی رۆژنامەی خەباتی دەکرد، هەر لەم ساڵانە بوو بە ئەندامی مەکتەبی سیاسی، وابزانم لەساڵی ١٩٥٥ مام جەلال بەشداری کۆنگرەی لاوانی جیهانی کرد لە وارشۆی پایتەختی پۆڵەندا بە نوێنەرایەتی لاوانی کوردستان، هەر لەم گەشتەی توانی بچێتە روسیاو پاش هەوڵ و تەقەللایەکی زۆر توانی چاوی بە سەرۆک بارزانی نەمر بکەوێت و وەزعی کوردستان و پلانی کارکردنیان باس کردو سوودێکی زۆری بەپارتی گەیاند، ئەوەی باش لەبیرمە مام جەلال لەو سەفەرەی بە پاسەپۆرتی کاک جەمیل شەرەف رۆیشت لەوکاتەدا کاک جەمیل خوێندکاری کۆلێژی ئەندازیاری بوو لە بەغدا، بەڵام لەبەرئەوەی لەتاقیکردنەوەکاندا کەوتبوو، بۆیە هاتبووە کۆیە لەگوندی نازەنین دەیخوێند، خۆم و دکتۆر خالید سەعید بە راکردن بۆماوەی پێنج سەعات لەسەر بڕیاری پارتی چووینە گوندی نازەنین و پاسەپۆرتەکەمان هێناو ناردمان بۆ کاک عەلی عەبدوڵڵا لە هەولێر و ئەویش ناردی بۆ بەغداو مام جەلالیان رەوانەی وارشۆ کرد.

لەسەرەتای شۆڕشی ئەیلوول بوو بە پێشمەرگەو بەهەموو پلەکانی پێشمەرگایەتی تێپەڕی تا بوو بە ئامر هێزی خەبات لەناوچەی قەرەداغ، دوایی بوو بە لێپرسراوی یەکەمی پێشمەرگە، لەکاتێکدا پێشمەرگەکانی کوردستان لەوپەڕی هەژاری و بێ پارەو پوول و خواردەمەنی و تەقەمەنیدابوون، زۆر لە سەرکردەکان بیریان لە راکردن دەکردەوە، بەڕێز مام جەلال لەگەڵ دکتۆر خالید بەهاوکاری لیژنەی ناوچەی کۆیەو دەستپێشخەری هەڤاڵ"لەتیف نەجم و سەلیم ئاغای ئیسماعیل ئاغاو غەفوور محێدین"توانیان پلانی دەست بەسەرداگرتنی ٣١٠٠٠ سی و یەک هەزار دینارەکەی خەزێنەی شاری کۆیە دابگرن لەنزیک گوندی پیرەر لەنێوان کۆیەو هەولێر لەم کاتە ئەم پارە نرخێکی زۆر زۆری هەبوو، هەربۆیە بوو بەهۆی ژیانەوەی هەموو شۆڕش و بنکەکانی پێشمەرگە لە بارزانەوە تا کفری و خانەقین.

مام جەلال لەسەرەتای ساڵی ١٩٦٣ پاش کودەتای بەعسییەکان بوو بە سەرۆکی لیژنەی گفتوگۆ"مفاوچات"لەگەڵ حکومەتی بەعس لەم کارەیدا رۆڵی سەرکردایەتی خۆی سەلماند بە هەموو دۆست و نەیارەکانی هەر لەم کاتە لەگەڵ وەفدی عێراقی سەردانی میسری کرد بە یاوەری پیاوە دڵسۆزو مەزنەکەی کوردستان بەڕێز کاک فوئاد عارفی هەمیشە زیندووی خوالێخۆشبوو.

لە رۆژە رەشەکانی مێژووی کوردستان واتا کاتی شەڕی ناوخۆ لەسەرەتای ساڵی ١٩٦٤ چەندجار بارزانی نەمر داوای لە مام جەلال کرد، کە ببێتە سکرتێری پارتی دیموکراتی کوردستان، بەڵام لەبەر وەفاداری خۆی لەگەڵ هەڤاڵەکانی نەیتوانی ئەو پلەو پایە گەورانە قەبووڵ بکات.

پاش کۆتایی شەڕی ناوخۆ لەساڵی ١٩٧٢ مام جەلال چووە سوریاو لوبنان و لیبیا وەک نوێنەری شۆڕش و بارزانی پەیوەندی بە هێز کرد لەگەڵ وڵاتانی عەرەب و هێزە پێشکەوتووەکانیان تا بەستنی پەیمانە گڵاوەکەی جەزائیر لەنێوان سەدام حوسێن و شاهی ئێران بە یارمەتی وڵاتانی جەزائیر و میسر، کە ئەنجامەکەی بڵاوەپێکردنی پێشمەرگەی کوردستان بوو لەگەڵ داخستنی هەموو سنوورەکانی کوردستانی عێراق لەگەڵ وڵاتانی دەرەوە بەمجۆرە شۆڕشی کوردیان خامۆش کردو، لەم رۆژە رەش و ناسک و دژوار و بێ ئومێدییەی خەڵکی کوردستان مام جەلال لەشام"سوریە"و شەهیدان کاک"عومەر دەبابەو ئیبراهیم ئەحمەد و عەلی عەسکەری، د. خالید و هەڤاڵان حەمەی فەرەج و فەوزی رەشید نامیق و عەبدولڕەحمان رووتەو جەمال ئاغاو بەکر عەلی نەجمەدین گلی و نورەدین عەبدولرەحمان و کەمال محێدین و چەند هەڤالێکی دیکە، کە هەموویان لەکوردستانی ئێران بەیەک دەنگ خامۆشکردنی شۆڕش و خۆبەدەستەوە دان و بێ ئومێدیان رەتکردەوەو کەوتنە پەیوەندی کردن و جموجۆڵی شۆڕشگێڕانە، مام جەلال پەیتا پەیتا نووسراوی گەرم و گوڕ و پڕ لە ئومێدی دەنارد بۆ کاک عومەر دەبابەو کاک عەلی عەسکەری و د. خالید بۆ پەلەکردن بۆ چوونەوە شاخ و داگیرساندنی ئاگری شۆڕشی نوێ، بەمجۆرە هەڤاڵان کاک عومەر دەبابەو عەلی عەسکەری و د. خالید، کە دوور خرابوونەوە بۆ خوارووی عێراق رایان کرد و چوونە ناوچەکانی حاجی ئۆمەران و خۆشناوەتی و ناوچەی پیرەمەگرون و سەرگەڵوو و شەدەلە، لە هەفتەی یەکەم سەدەها پێشمەرگەی دێرین و ئەندامانی پارتی بەرەو پیلی ئەو هەڤاڵانە چوون و چەک و یارمەتیان بۆ ناردن، بەمجۆرە شۆڕشی تازە دەستی پێکرد و پاش ماوەیەک مام جەلالیش گەڕایەوە کوردستان و مەفرەزەکانی کۆمەڵەی رەنجدەرانیش خۆیان گەیاندە بارەگای سەرەکی شۆڕش و مام جەلالیش، کە لەگەڵ هەڤاڵان کاک"د. کەمال فوئاد و عومەر شێخ موس و عەبدولرەزاق فەیلی و عادل موراد و د. فوئاد مەعسوم"بەردی بناغەی دروستکردنی یەکێتی نیشتیمانی کوردستانیان دانابوو، گەڕانەوە کوردستان و نەعرەتەی شۆڕش لەهەموو کوردستان دەنگی دایەوە بە سەرۆکایەتی بەڕێز مام جەلال، بەمجۆرە گیانی لەخۆبوردن و شۆڕشگێڕی و وڵاتپارێزی گەڕایەوە ناو کوردستان و کوردەکانی هەندەران، مام جەلال ئەگەر رێکخەرو داهێنەری کۆبوونەوەو کۆنگرەکانی پاریس و لەندەن و ئەنقەرەو واشینگتۆن و سوریا و قاهیرەو... نەبووبێت ئەوا بێگومان رۆڵی سەرەکی هەبوو لە ئاراستەکردنی ئەم کۆبوونەوانە لەپێناو رووخاندنی رژێمی دیکتاتۆری سەدام و داهێنانی حکومەتێکی دیموکرات و فیدراڵی راستەقینە، کە هەموو مافە دیموکراتییەکانی گەلی کوردو گەلی عەرەب و نەتەوەکانی دیکەی تێدا بێتە بەرهەم.

کە حکومەتی دیکتاتۆری سەدام رووخا بە هاوکاری هێزەکانی هاوپەیمانی و پێشمەرگە نەبەزەکانی کوردستان لە رۆژی ٢٠٠٣/٤/٩ پەیکەرەکەی سەدامی دیکتاتۆر رووخێنراو"ئەنجومەنی دەسەڵاتداری"لە بەغدا دروستکرا، بەسەرپەرشتی نوێنەری نەتەوە یەکگرتووەکان مام جەلال بوو بە ئەندامی ئەم ئەنجومەنەو بۆ ماوەی یەک مانگیش بوو بە سەرۆکی ئەنجومەنەکەو لە رۆژی ٢٠٠٤/٤/٢٩ مام جەلال گەورەترین دانیشتنی ئەنجومەنەکەی بەڕێوەبرد بۆ چەسپانی کوردستانییەتی کەرکووک بەپێی دیکۆمێنتە نێودەوڵەتییەکان، کە لەهەموو جیهان دەنگی دایەوە، بۆیە هەتا هەتایە کورد قەرزارییەتی.

لەساڵی ٢٠٠٥ مام جەلال بوو بە ئەندامی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق، هەر لەم ئەنجومەنە بە زۆرینەی دەنگ هەڵبژێردرا بە سەرۆک کۆماری عێراق بۆماوەی چوارساڵ، مام جەلال لە هەفتەی یەکەم پاش رووخانی سەدام گەیشتە بەغدا لەگەڵ کاک نەوشیروان و ئەندامانی مەکتەبی سیاسی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان، کە زۆر بەگەرمییەوە لەنزیک شارۆچکەی خالصی لەلایەن لێپرسراوی رێکخستنە نهێنییەکانی بەغدا هەڤاڵ کەمال محێدین و ژمارەیەکی زۆر لە ئەندام و هەوادارانی یەکێتی و کوردەواری پێشوازییان لێکرا.

لە دووەم رۆژی گەیشتنی بۆ بەغدا مام جەلال دەستی کرد بە پێشوازی و بینینی هێزو پارتە سیاسییەکانی عێراق، کە زۆربەیان لەبەغدا بوون، بیروبۆچوونی لەگەڵ ئاڵوگۆڕ دەکردن بۆ دارشتنی دوارۆژێکی رووناک و قایم لە عێراق.

لەماوەی چوار ساڵی رابردوو واتا ماوەی سەرۆک کۆماری عێراق مام جەلال توانی هەموو گرێ کوێرەکانی سەر گۆڕەپانی سیاسی عێراق بکاتەوە بۆ رێگا خۆشکردن و نزیکبوونەوەی هێزو لایەنە سیاسییە گرژ و بێ ئەزموونەکان لەهەمان کات بەچاوێکی عێراقیانەو دۆستانەو براگەورەیی رەفتاری کردووە لەگەڵ پارت و لایەنە سیاسییەکان بەبێ جیاوازی رەگەز و ئایین و بیروباوەڕ لە سەرانسەری عێراق، لەهەمان کات وەکو رابەری کوردایەتی لە هەماهەنگی و یارمەتیدانی پارت و لایەنە سیاسی و کەسایەتییەکانی کوردستانی تورکیاو ئێران و سوریا و هەندەران درێخی نەکردووەو ناشیکات.

مام جەلال رۆڵێکی یەکجار گەورەو کاریگەری هەبووە لە تێگەیاندن و سەلماندنی حزبی شیوعی عێراقی و حزبی بەعس و حەرەکەی ئیشتیراکی عەرەبی و حیزبی وەتەنی دیموکراتی و کەسایەتی عەرەب وەک شاعیری گەورەی عەرەب"محەمەد مەهدی جەواهیری و کامل جادرجی و حوسێن جەمیل و عەبدولفەتاح ئیبراهیم و فوئاد رکابی و سەلام ئەحمەد و عبداللاە نەسراوی و عەبدوڵڵا سەلوم و حازم جەواد و عەلی سالح سەعدی و نەسیر جادرجی و رەئوف دیبس و هاشم ئەلشبلی و ...."بە راست و رەوایی مافە راستەقینەکانی گەلی کورد.

مام جەلال لەماوەی چوار ساڵی سەرۆکایەتی کۆماری هەموو دەسەڵاتەکانی خۆی بەکارهێناوە بۆ یارمەتیدانی پارت وکەسایەتییە نیشتیمانپەروەرەکانی عێراق و خێزان و کەسوکاری خوالێخۆشبووەکان بەهۆی دابینکردنی خانوو یا مانگانە یا دۆزینەوەی کار بۆیان.

لەسایەی زیرەکی و مرۆڤدۆستی و ئاشتی پەرستی و دیموکراتخوازی خۆی ئێستا مام جەلال جێگری سەرۆکی یەکێتی سۆشیالیستەکانی ئەوروپایە، دیسان بەهۆی کەسایەتی مام جەلال یەکێتی نیشتیمانی کوردستان بوو بە ئەندامی کارای سۆشیال دیموکراتەکانی ئەوروپا، مام جەلال لە دۆستە هەرە نزیکەکانی گەورە لێپرسراوانی چین و فەڕەنسا و ئیتاڵیاو ئەمریکا و میسر و لیبیاو تورکیا و ئێرانە.

مام جەلال دۆست و هاوپەیمانی سەرۆکی هەرێمی کوردستانە جەنابی کاک مەسعود بارزانی برا گەورەو خۆشەویستی ئەندام و لێپرساوی پارتە سیاسییەکانی کوردستانە.

لەگەڵ هەموو ئەم رەوشت باشی و جوامێری و کەسایەتییەی باسمان کرد لەسەر مام جەلال هێشتا دڵۆپێکە لە دەریایەک نابێ و ناکرێت بەچەند لاپەڕەیەک مام جەلال پێناسە بکرێت، مام جەلال دیاری پەروەردگارە بۆ کورد و کوردستان، کە تا ئەمڕۆش تاکە ئەستێرە گەشەکەی ئاسمانی کوردستانە، تاکە سەرۆکە بەتواناو لێهاتووەکەی عێراقی دیموکرات و فیدراڵە لەگەڵ هەموو ئەو راستیانەی سەرەوە لەژێر فشاری کاری زۆر و تەمەنی درێژ و تەندروستی نەگونجاوو ململانێی ئەولاو ئەملا زۆرجار رەخنەو گازندەی جۆراوجۆر لە دۆست و نەیارەکانی ئاراستەی مام جەلال دەکرێت، چەندینجار باجی گەورەی کەوتۆتە سەر بەهۆی پۆت شکاندنی فڵان و فڵان، بەڵام بەهەرحاڵ بەهەموو کێشان و پێوەرێک تای تەرازووەکە پێمان دەڵێت: تا ئەمڕۆ هەبێ و نەبێ مام جەلالە، لەگەڵ ئەوەش دیاردەکە زۆر گرانە، واتا ئەوەیە مام جەلال، کە بە کورسی سەرۆک کۆماری گەورەتر نەبووەو گەورەتریش نابێت، بەڵکو کورسییەکەی سەرۆک کۆماری بەم پیاوە مەزنە بەم بلیمەتە بەم ئازاو دڵسۆزە بەم دەست و دەم و دەروون پاکە بەم نیشتیمانپەروەرو مرۆڤدۆست و دیموکراتخوازە گەورە دەبێت بە هەڵسەنگاندنی کردارەکانی سەرۆک کۆمارەکەی پێش مام جەلال و پاش مام جەلالیش ئەم راستیانە دەردەکەون، چونکە تا تاریکی نەبینین نرخی رووناکی نازانین.

گرنگ نییە مام جەلال یا یەکێکی دیکە کورد بێت یا عەرەب یا تورکمان یا مەسیحی ببێتە سەرۆک کۆمار، چونکە هەموویان عێراقین، بەڵکو گرنگ ئەوەیە یەکێکی وەک مام جەلال یا باشتر ببێتە سەرۆک کۆماری عێراقی فیدراڵ، بۆئەوەی بتوانێ کورسییەکە گەورە بکات نەک چاوەڕوانی ئەوەبێت کورسییەکە سەرۆک کۆمارەکە گەورە بکات.

بۆ کاندیدکردنەوەی بەڕێز مام جەلال راوبۆچوونی جیا جیا هەیە، بەپێی بەرژەوەندییە جیا جیاکان لەناوەوەو دەرەوەی وڵات، بۆ نموونە:

١- ئەمریکییەکان پێیان خۆشە مام جەلال کاندید بکرێتەوە، بۆئەوەی هیچ لایەنێک لە شیعەو سوننە زۆر بەهێز نەبن کوردیش بە مەترسی نازانن لەسەر بەرژەوەندییەکانیانەوە، مام جەلالیش بە دۆستی خۆیان دەزانن تا رادەیەک، بە مەرجێ زیانی نەبێت بۆ ئەمریکا.

٢- وڵاتانی ئەوروپا بەتایبەتی ئیشتراکیەی دەولی پێیان باشە مام جەلال کاندید بکرێتەوە، بەڵام مێژووی سەلاحەددینی ئەیوبیان لەبیر نەچۆتەوە.

٣- وڵاتانی عەرەبی پێیان باش نییە نەک مام جەلال، بەڵکو هیچ کوردێک ببێتە سەرۆک کۆماری عێراق.

٤- ئێران لە بەرژەوەندی خۆی نابینی عەرەبێکی سوننی ببێتە سەرۆک کۆمار بۆیە مام جەلالی پێ باشە.

٥- تورکیا نایەوێ هیچ کوردێک پۆستی گەورەی هەبێ لە عێراقی فیدراڵ و دیموکرات، جا چۆن مام

جەلالی پێ باشە.
٦- پارتە سوننەكانی عەرەب هەموویان نایانەوێ نەک مام جەلال بەڵکو هیچ کوردێک ببێتە سەرۆک کۆماری عێراقی دیموکرات و فیدراڵ و وتەکانی تاریق هاشمی قسەی هەموویانە.
٧- پارتە شیعەکان پێیان خۆشە مام جەلال کاندید بکرێتەوە، نەوەک یەکێکی عەرەبی سوننە.
٨- هەموو پارتە کوردستانییەکان پێیان خۆشە مام جەلال کاندید بکرێتەوە، هەریەکە لەبەر قازانج و سوودی تایبەتی خۆیان تەنانەت هەندێ پارت و کەسایەتی وڵات پێیان خۆشە مام جەلال ببێتەوە سەرۆک کۆمار نەک بۆ بەرژەوەندی مام جەلال و یەکێتی نیشتیمانی کوردستان و کورد و عێراقی فیدراڵ، بەڵکو بۆ دژی ئەوانە هەموویان، واتا کاندیدکردنەوەو نەکردنەوەی مام جەلال بۆ پۆستی سەرۆک کۆماری لەخۆیەوە داستانێکی هەمە لایەنەو ئەگەرێکی ترسناک و رووداوێکی مێژوویی گەلێک گرنگە، بۆیە نابێ ئێمەی کورد و یەکێتی نیشتیمانی کوردستان و خودی مام جەلالیش، هەروەها بە ئاسانی لەم داستانە بڕوانین، چونکە دوژمنمان زۆرە تەنها خۆمان دۆستی خۆمانین، رەنگە لەناوماڵی خۆمان نەیارەکانمان بنکوڵمان بکەن بە قسەو هەڵوێستی چەور و نەرم، بۆیە دەبێ زۆر بە وردی و هەمە لایەنە بیر لە کاندیدکردنەوەی مام جەلال بکەینەوە، تاکە پێوەریش بۆ ئەم بیرکردنەوەو ئەو بڕیارە تەنها بەرژەوەندی گەلی کورد و یەکێتی نیشتیمانی کوردستانە،بێگومان پاراستنی تەندروستی بەڕێز مام جەلالیش یەکێکە لەو بەرژەوەندییانە، واتا بۆ ئەم بڕیارە دەبێ بگەڕێینەوە بۆ ئەو چوار ساڵەی رابردووی مام جەلال لە ژیانی سەرۆکایەتی کۆماری عێراقی فیدراڵ بە تێڕوانینی ئەم خاڵانەی خوارەوە، کە بەسوودی کورد تەواو بوونە:
١- بوونی مام جەلال بە سەرۆک کۆماری عێراقی فیدراڵ ئەو هێڵە سوورە دڕکاوییەی بەزاند، کە دەیانگوت نابێ کورد ببێت بە سەرۆک کۆماری عێراقی فیدراڵ.
٢- سەرەڕای دەسەڵاتە لاوازەکانی سەرۆک کۆمار لە دەستوور، مام جەلال توانی لەئاستی ناوەوەو دەرەوەی وڵات بەهەموو لایەنەکانی جیهان بسەلمێنێ، کە کورد و رۆڵەکانی کورد شایستەی لێهاتوویی سەرکردایەتی وڵاتەکەیانن.
٣- لەو ماوەیە مام جەلال وەک سەرۆک کۆماری عێراق گەیشتە هەموو ناوەندەکانی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و سەربازی و کلتووری جیهان، لەم شوێنە گرنگانە راستی و دادپەروەری ئەزموونە دیموکرات و فیدراڵەکەی عێراقی فیدراڵی بە هەمووان سەلماند، واتا ئەگەر سەرۆک کۆمار نەبا نەدەگەیشتە ئەم ناوەندانە.
٤- لەو ماوەیە مام جەلال وەک فلتەرێکی کاراو بەهێز رێگای نەداوە هیچ یاساو بڕیارێک دژی دیموکراتییەت و فیدراڵییەت و دەستوور بدرێت، بۆیە هەموو پیلانەکانی پووچەڵکردۆتەوە.
٥- لەو ماوەیە مام جەلال برشت و جێی پەنجەکانی زۆر بەرچاوە بۆ وەدەستهێنان و پاراستن و فراوانکردنی مافە رەواکانی گەلی عێراقی فیدراڵ و دیموکراتی راستەقینە.
٦- وەک چاودێرێکی کوردی عێراقی و سەرۆک کۆماری عێراقی فیدراڵ لە دوور و نزیک پاسەوانێکی دڵسۆز و نەترسی شارەزا بووە بەرامبەر بە دەستکەوتەکانی گەلی کورد لەهەموو پارچەکانی کوردستان.
٧- هەموو دەسەڵاتەکانی خۆی بەکارهێناوە بۆ یارمەتی هەژار و نەخۆش و لێقەوماوانی عێراقی فیدراڵ،هەمیشەپاڵپشتی نیشتیمانپەروەرەدێرینەکانی وڵات بووەو یارمەتی بێ سنووری رێکخراوە دیموکراتی و مەدەنییەکانی داوەو پارێزەری مافی مرۆڤ بووە بەتایبەتی مافی ئافرەتان.
لێرەدا نابێ ئەوەمان لەبیر بچێت مام جەلال هەرچەندە بەتواناو کاراو ئازا و ژیر و چالاکە، بەڵام بەهۆی پۆستی سەرۆکایەتی تا رادەیەک لە کوردستان و یەکێتی نیشتیمانی کوردستان دوورکەوتەوەو هەموومان تا رادەیەک لە تواناو رێنمایی و دەستخۆشی و لێپرسینەوەکانی بێبەشبووین و تا رادەیەک زیانێکی سیاسی و حزبایەتی گەورەمان پێکەوتووە وەک هەموو لایەک هەستی پێدەکەن لەناو یەکێتی نیشتیمانی کوردستان.
مام جەلال لەماوەی چوار ساڵی رابردوو لە ژیانی سەرۆکایەتی کۆماری عێراقی فیدراڵ گوڵێکی گەورەی تۆمارکرد بۆخۆی و گەلی کورد و یەکێتی نیشتیمانی و عێراق لە مەیدانی یارییە سیاسییەکەدا، بۆیە ئەمجارە دەبێ بە حیسابێکی دیکەو بیرکردنەوەیەکی فراوانتر و قووڵتر بیر لە کاندیدکردنەوەی مام جەلال بکەین بۆ پۆستی سەرۆک کۆماری عێراقی فیدراڵ.
کەس ناتوانێ نکۆڵی لەوە بکات کە بوونی مام جەلال بە سەرۆک کۆمار دەستکەوتێکی زۆر گرنگ و گەورەیە بۆ هەموو عێراقییەکان بەتایبەتیش بۆ گەلی کورد و یەکێتی نیشتیمانی عێراق، بە مەرجێک دەسەڵاتەکانی دیار و بەسەنگ بن نەک بیکەن بە پاڵسەنگی تەرازووی نێوان لایەنە سیاسییەکانی عێراق و وڵاتانی دەوروبەر و ئەمریکا و ئەورووپا.
نابێ باج و نرخی ئەم کاندیدکردنەوە زۆر قورس و گران بێت، نابێ لەسەر حیسابی مافی چارەنووسی گەلی کورد بێت، نابێت لەسەر ئارەزووی تایبەتی بێگانەکان بێت، نابێ لەگەڵ دوژمنە سەرسەختەکانی کورد رێک بکەوین بە بیانووی دانی پۆستی سەرۆک کۆماری بەکورد، چەندین جار بە نووسین وتوومە: نابێ هاوکاری و رێککەوتن لەگەڵ ئەو لایەن و کەسانە بکەین، کە تائێستا رژێمی دیکتاتۆری سەدام و ئەنفال و کیمیاباران و کاولکردنی کوردستانیان ریسوا و شەرمەزار نەکردووە. زۆرجار باسی ئەوەمان کردووە، کە دەستووری عێراق لە ١٤٤ماددەو ٦باب و ٩قسم و ١٢فەرعەو لە ٥٨٢٢وشە پێکهاتووە، تەنها بۆ یەکجاریش ناوی گەلی کوردی نەهێناوە،هەروەها ئەو فیدراڵییەتەی کە تەنها ئێمە باسی دەکەین و خۆمانی پێ دڵخۆش دەکەین و گەلی کوردمان پێ دڵخۆش کردووە بریتییە لە فیدراڵییەتی ئیداری، واتا حوکمی لا مەرکەزی، بۆیە دەبێ لە دەستووردا دوو فیدراڵییەت دروستبکرێت، یەکێک بەناوی فیدراڵییەتی عەرەبی بۆ عەرەبستانی عێراق و ئەوی دیکەیان بەناوی فیدراڵییەتی کوردستان بۆ کورد لە کوردستانی عێراق، چونکە بەپێی دەستووری ئێستا فیدراڵییەتی ئێمە وەک فیدراڵییەتی بەسرەو سەماوەو بابل و نەجەف وایەو هەمووشیان بەنەتەوە عەرەبن، بۆیە دەبێ عێراق دوو فیدراڵییەتی سیاسی و نەتەوەیی بێت بۆ گەلی کورد و عەرەب، لەناو ئەم دوو فیدراڵییەتە سیاسییەش دەکرێ فیدراڵییەتی ئیداری بدرێت بە پارێزگاکان و تورکمان و کلد و ئاشوور، واتا بەدەستهێنانی مافە رەواو راستەقینەکانی کورد و چەسپاندنیان لە دەستووری عێراقی فیدراڵ زۆر گرنگترە لە پۆستە زل و بێ دەسەڵاتەکان، بۆیە دەبێ جەخت لەسەر مافە نیشتیمانی و نەتەوەییەکانی گەلی کورد و عەرەب بکەین نەک لەسەر پلەو پایە، چونکە بەبێ دروستکردنی حکومەتێکی کۆماری دیموکراسی فیدراڵی راستەقینە دوور لە بیروباوەڕی شۆڤێنی و تەسکی نەتەوایەتی و مەزهەبی، مومکین نییە هیچ بەڵێن و پلەو پایەک برینمان سارێژ بکات، بۆ نموونە: ئەو بەڵێن و پاکانەو رێککەوتن و لێکترازانەو بادانەوانە، کە رۆژانە بۆ ماوەی ٨مانگ زیاترە پارتە سیاسییەکانی عەرەب لەناو خۆیان بەکاری دێنن بەبێ ئەنجام، واتا دەبێ لەگەڵ ئێمەی کوردی بێ پشت و پەنا چۆن رەفتار بکەن، بۆیە دووبارەی دەکەمەوە پلەو پایەی زۆر بەرزیش بۆ کورد بەبێ چەسپاندنی فیدراڵییەتی سیاسی و نەتەوەیی بۆ کوردستانی عێراقی فیدراڵ هەمیشە بێ نرخ و بێ سوودەو هەر زوو بەزوو دەپوکێتەوەو دەستمان لە بنی هەمبانەکە دێتە دەرەوەو بەبێ دەستکەوتە رەواکانمان و دەبێ دەستەو ئەژنۆ چاوەڕوانی هیمەتی خواو چاک و پیران بین، کە ئەمەش چارەنووسی نەفام و بێکار و بێ دەسەڵاتانە.
خوێنەری بەڕێز واتا چۆن دەبێت ئێمەی گەلی کورد، کە خاوەنی ٥٦ پەنجاو شەش کورسین لە ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق، چۆن دەبێ هەڵوێست و دەنگ و رەنگ و قورساییمان نەبێت لەسەر کاندیدکردن و هەڵبژاردنی سەرۆک وەزیرانی عێراقی فیدراڵ و سەرۆکی پەرلەمان بەتایبەتی لەم رۆژە ناسک و دژوارە، کە کێشەی کورد و چارەسەری بنەڕەتی لە عێراق لە دوو ریانی بوون و نەبوونە، بۆیە هێڵی سەوز و هێڵی سوور لەسەر فلان و فیسار مافی گەلی کوردەو بەکارهێنانیشی نیشانەی هەڵوێستی مەردانەو سەربڵندی و دڵسۆزییە بۆ گەلی عێراقی فیدراڵ.
هەمووتان دەزانن کە بەڕێز د. ئەیاد عەللاوی سەرۆکی لیستی یەکەمی عێراقییە بۆ فرت و فێڵیش داخوازییەکانی کورد قەبووڵ ناکات، کە لەهەمووکاتێ زیاتر پێویستی بەدەنگی کوردە بۆ هاتنە سەر حوکم، واتا پاش دەسەڵات وەرگرتن دەبێ چۆن بێت هەموومان بانگەوازە بێ سنوورە ژەهراوییەکانی"تاریق هاشمی و ساڵح موتڵەگ و شەهرستانی و نوجێفی و ئەیاد جەمالەدین و... کە لەدژی گەلی کورد و کوردستان و مافەکانمان لەبیرە، واتا بۆ هێڵی سوورمان نەبێت لەسەر ئەم دوژمنانەی گەلی کورد و مافەکانی، هێڵی سەوز و هێڵی سوور لەهەموو جیهان دیاردەیەکی هەمیشەو بەردەوامە تا ئەورۆژەی گورگ و مەڕ پێکەوە ئاو دەخۆنەوە، هەربۆیە دەبێ گەلی کورد و نوێنەرەکانمان لەجیاتی جارێک هەزار جار بیر لە دانانی هێڵی سوور بکەنەوە لەسەر ئەو کەسانەی، کە بیروباوەڕو بەرژەوەندی تەسک و شۆڤێنی خۆیان رۆژانە بە جموجۆڵ و کرداری نهێنی و ئاشکرا دژی گەلی کورد پیلان دەگێڕن و کۆسپ و تەگەرە دەخەنە پێشمان، تازەترین ئەو دوژمنکارییەش دواخستنی سەرژمێری گشتی و هەوڵدان بۆ لادانی بڕگەی نەتەوایەتی لە فۆرمی هەڵبژاردن، بۆیە ئەو کوردەی دەڵێ هێڵی سوورمان نییە ئەوە بیروبۆچوونی خۆیەتی و پرسی بە گەلی کورد و پەرلەمانی کوردستان نەکردووەو ریفراندۆمیشی لەسەر نەکراوە، بۆیە دووبارەی دەکەمەوە، کە گەلی کورد زۆرجار ماران گاز بووەو بەقسەی چەورو شیرین و بەڵێنی گەرم و نەرم فریوی خواردووەو لەئەنجامدا پاش زەرەرو زیانێکی زۆر پەشیمان بۆتەوە، جا بۆئەوەی جارێکی دیکە پاش ئەو خەباتە دوورودرێژەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و پێشمەرگەو سەرکردە قارەمانەکان تووشی پەشیمانبوونەوە و زەرەرو زیان نەبینەوەو خوێنی شەهید و ئەنفالکراوەکانمان بەفیڕۆ نەڕوات و کیمیاباران و کاولکردنی کوردستان بەبێ تۆڵەسەندنەوە نەڕوات، دەبێ ئەم خاڵە سەرەکیانە بکەینە چەکی دەستی خۆمان لە دانان و هاوبەشی حکومەتی داهاتووی عێراقی فیدراڵ و دیموکراتی راستەقینە:
١- دەبێ داوا بکەین فیدراڵییەتی نەتەوایەتی و سیاسی بۆ گەلی کورد بچەسپێندرێ لە دەستووری عێراقی فیدراڵ.
٢- دەبێ هێڵی سوور دابنێین لەسەر هەموو ئەو کەس و لایەنە سیاسییانەی کە تائێستا رژێمی سەدامی دیکتاتۆر و کیمیاباران و ئەنفال و کاولکردنی کوردستان شەرمەزار و ریسوا ناکەن.
٣- بەتاڵکردنەوەی هەموو ئەو بڕیار و یاسایانەی رژێمی سەدام حوسێن دەربارەی گۆڕینی سنووری پارێزگاو قەزاو ناحیەکانی کوردستان.
٤- قبووڵنەکردنی هیچ دواخستنێکی دیکە بۆ سەرژمێری گشتی بە بڕگەی نەتەوایەتییەوە.
٥- جێبەجێکردنی ماددەی ١٤٠ لەماوەی یەک ساڵ، لە یەکەم رۆژی سوێندخواردنی سەرۆک کۆمار و سەرۆک وەزیرانی عێراقی فیدراڵ.
٦- لەگەڵ داخوازییەکانی ئیئتیلافی کوردستانی.
٧- ئەم داخوازییانە دەبێ بە فۆرمی فەرمی بنووسرێتەوە لەگەڵ ئەو لایەنانەی، کە لەگەڵیان رێک دەکەوین بۆ دروستکردنی حکومەتی عێراقی فیدراڵ و دیموکراتی راستەقینە، بەبێ ئەو مەرجانە هەموو قسەو بەڵێن و رووخۆشییەک بێ سوودە، هەر پلەو پایەک بدەنە کورد لەجیاتی ئەو مەرجانەی سەرەوە پەشیمانبوونەوەی لەدوایە،ئەگەر بەڕێز مام جەلالیش نەبێتەوە سەرۆک کۆماری عێراقی دیموکرات و فیدراڵی، نە دنیا تێکدەچێت و نە کوردستانیش وێران دەبێت، بەڵام ئەگەر فیدراڵییەتی سیاسی و نەتەوایەتی بۆ کوردستان و گەلی کورد نەچەسپێ لە دەستووری هەمیشەیی عێراقی فیدراڵ و دیموکرات لەگەڵ داخوازییەکانی سەرەوە ئەوا هەموو ئومێد و دەستکەوتەکانمان، کە لەپاش رووخانی رژێمی سەدام حوسێن تا ئەمڕۆ بەدەستمان هێناوە تووشی تەنگەژەو پووکانەوە دەبن و ریسەکانیشمان دەبنەوە بە خوری و پەشیمانبوونەوەش دادمان نادات و لێپرسراوەکانمان دەکەونە ژێر لێپرسینەوەو زەحمەتی مێژوویی و نەتەوایەتی گەلی کورد لە هەموو پارچەکانی کوردستاندا.
باجی قورسی و گرانی دروستبوونی حکومەتی عێراقی فیدراڵیش نابێ بە تەنها بخرێتە سەر کورد و حزبە کوردستانییەکان، هەرچەندە دروستبوونی ئەم حکومەتە زۆر دەخایەنێ، ئەگەر دروستیش ببێت ئەوا لەماوەی ٦مانگ دەبێتە قوربانی لیستی عێراقییەو دەوڵەتی قانون و بەرژەوەندی وڵاتانی دراوسێ و هەندەران و مەترسییەکانی تیرۆر و رەشەکوژی و کۆنەپەرستەکان پەرە دەسێنن و دەستی جاش و جاسووس و پیاوەکانی سەدامی دیکتاتۆر گەیشتووەتە ناو هەندێ لە ماڵ و حیزبەکانمان، ئەوەتا جەنابی نوجێفی بەرامبەر بەڕێز کاک مەسعود بارزانی و بەئامادەبوونی د. عەللاوی لە پیرمام نەهاتە سەر زوبانی بڵێ کوردستان، بەڵکو لەجیاتی کوردستان گوتی: باکووری عێراق واتا"شمال العراق"ئایا بەمجۆرە کورد دڵنیا دەکرێت؟؟؟ دەبا فێڵ لەخۆمان نەکەین و سێبەری دارە خوارەکان قەت راست نابێت و تۆزیش لە قوڕ هەڵناستێت و تۆبەی گورگیش مەرگە، واتا ئەو شۆڤێنییە عەرەبە توندڕەوانەی تائێستا سەدام دەپەرستن و تاوانەکانی ریسوا ناکەن مافی کوردیش قەت پەسەند ناکەن، دەبا پێیان باوەڕ نەکەین.
رەنگە بەشی زوری لایەنە سیاسییەکان بەناچاری یا بۆ بەرژەوەندی جۆراوجۆر و مەترسیدار بیانەوێ مام جەلال ببێتەوە بە سەرۆک کۆماری عێراقی فیدراڵی بۆ چوار ساڵی داهاتوو، کە زۆر لەچوار ساڵی رابردوو ئاڵۆز و دژوارتر دەبێت، رەنگە سەرۆک کۆمار و سەرۆک وەزیرانی داهاتووش نەتوانن ماوەی یەک ساڵ بەردەوام بن لەسەر کارەکانیان لەبەر دوژمنایەتی نێوان لایەنە سیاسییەکانی ناو پەرلەمانی عێراق، کەواتە فیدراڵییەتە سیاسی و نەتەوەییەکە گرنگترە لە پۆستی سەرۆک کۆمارە بێ دەسەڵاتەکە بۆ گەلی کورد.
کاندیدکردنەوەی بەڕێز مام جەلال بۆ سەرۆک کۆمار دەبوایە مەرجی عەرەبەکان بووایە لەسەر کورد نەک مەرجی کورد بێت لەسەر عەرەبەکان، چونکە عەرەبەکان لەئێمە زیاتر مام جەلال بە پێویست دەزانن بۆخۆیان، لەبەرئەوەی تائێستا نەیانتوانیوەو ناشتوانن یەکێک دەستنیشان بکەن وەک مام جەلال بۆ سەرۆک کۆماری، جگە لە هەندێ دەستی دەرەکی کە نایانەوێ بەهیچ جۆرێک عەرەبی سوننە ببێتە سەرۆک کۆمار لەکاتێکدا سەرۆک وەزیران شیعە بێت.
پۆستی سەرۆک کۆماری ئەمجارە چەند دژوارو قورس و بێ دەسەڵاتە ئەوەندەش زیانبەخشە لەسەر ژیان و تەندروستی هەڤاڵ مام جەلال و راپەڕاندنی کارو فەرمانەکانی سەر شانی بەتایبەتیش سەرکردایەتی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان.
لەبەر هەموو ئەو راستیانەی باسمان کرد با بەڕێز مام جەلال نەکەین بە قوربانی بەرژەوەندییەکانی دوژمنانی گەلی کورد و نەیارەکانی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان، ئەگەر لەڕاستیشدا بەرژەوەندییەکانی گەل و نیشتیمانی عێراقی فیدراڵ تەنها لە کاندیدکردنی کوردێک بێت بۆ پۆستی سەرۆک کۆمار دەبوایە پارتە کوردپەروەرەکانی کوردستان تێکڕا یەکێک هەڵبژێرن بۆ ئەم پۆستە لە شوێنی هەڤاڵ مام جەلال کە بەم پۆستە بچووک دەبێتەوە، چونکە هیچ دەسەڵاتی نابێت لە بەڕێوەبردنی عێراقی فیدراڵ.
بەهەرحاڵ بەڕێز مام جەلال دانرایەوە بە سەرۆک کۆماری عێراقی فیدراڵ و دیموکرات پیرۆزی بێت، بەڵام مخابن بە دەسەڵاتێکی زۆر کەم و بە نرخێکی زۆرو گەورەو بە باجێکی قورس و دژوار و ترسناک و کەمکردنەوەی ژمارەی وەزیرەکانمان و بە گەڕانەوەی نەیارەکانی کورد و دیموکراسییەت و فیدراڵییەت بۆ پلەوپایە بەرزو دەسەڵاتدارەکانی دەوڵەت، کە بێگومان ئەمانە ئەزموونە دیموکراتییەکەمان پووچەڵ دەکەنەوە، بۆیە دوا رۆژێکی تاریک چاوەڕوان دەکرێت لە سەرانسەری عێراق و کوردستانیش، لەبەرئەوە بەخۆداچوونەوە کارێکی زۆر پێویست و نیشتیمانی و کوردایەتییە، بۆ پاراستنی کۆمارە دیموکرات و فیدراڵییەکەمان تا کار لەکار نەترازاوە.

کەرکووک و دەوروبەرەکەی، حوکمی مێژوو و ویژدان

توێژینەوەیەکی بەڵگەنامەییە لە بارەی دۆزی کورد لە عێراقدا

نووسینی د. کەمال مەزهەر
و: ستار باقی کەریم
پێداچوونەوە: عەبدولڕەحمان مەعروف

چەرچڵ ڕووی دەمی لە لۆرانس کرد و پرسیاری لەبارەی کورد لێکرد، ئەویش بەو سیفەتەی،لۆرانس تایبەتمەندە لە پرسەکانی عەرەب و شێلگیر بوونیەتی و نزیکترین بەریتانیە لە ئەمیر فەیسەڵ، ئەوەی لە کۆنگرەی قاهیرە بریاری هەڵبژاردنی بۆ تەختی شاهانەیی لە عێراق درا، لەمبارەوە لۆرانس وەڵامی دایەوە" کە بە بۆ چوونی ئەو کورد نەخرێتە ژێر سەرپەشتی حکومەتێکی عەرەبیەوە"بەڵکو لەوەش پتر،تەنانەت رەخنەی لە بوونی دوو موتەسەریف لە ناوچەکە گرت،یەکێکیان لە موسڵ و ئەویتریش لە کەرکوک،هەروەها پێشنیاری کرد "یەک موتەسەریف هەبێ و پێویست ناکات شوێنی میری کورد وەربگرێت"بە هاوشێوەی میری پێشنیار کراو بۆ تەختی عێراق (٣٠٨).دواتر مس بێڵ رەخنەی لە یەکخستنی هەردوو موتەسەریفیەتەکە بۆ یەک موتەسەریف گرت، جارێکی تر مێژەر یۆنگ هاتەوە قسە و دەریخست کە تائێستا لە باشوری کوردستان کات لە بارە بۆ هەڵبژاردنە ناوخۆییەکان بۆ "هەڵبژاردنی ئەنجومەنی ناوخۆیی هاوشێوەی حکومەتی کاتی عێراق بێت،بەو مەرجەی جیا بێت لەو هەڵبژاردنەی کە تایبەت بە تەختی شاهانەیی لە عێراق بریاری لەسەر دراوە. هەروەها "باوەری وابوو کە پێویست بە ناردنی (٣٠٩) لیڤی عەرەبی یا بەریتانی بۆ ناوچەی کوردی ناکات،چونکە دەکرێ لە ڕێگەی پێکهێنانی هێزی کوردی تایبەت ئاسایش دابین بکرێت")٣١٠(. لێرەدا چەچڵ هاتە وەڵام و ووتی"من لەگەڵ ئەو پێشنیازە ڕێکدەکەوم" پێشنیازی مێژەر یۆنگ "کە دەتوانرێ هاوکاری دارایی پێشکەش بەو سەرکردە کورد ئەو داروەستانەیان بکرێت کە پتر کاریگەرن و ئاسانگاری بازرگانی ناوەخۆ لە چوارچێوەی ڕێککەوتنێک بۆ ئەو سەرکردە بکرێت کە بە پێی ئەو ڕێککەوتنە ڕێگە بگیرێت لە تورکە (کەمالیەکان) لە جێبەجێکردنی ئەو سیاسەتەی کە زیان بە بەرژەوەندیەکانی بە ریتانیا لە عێراق دەگەیەنێت (٣١١). لەو بەدواداچوونەیدا چەرچڵ پتر دەڵێ : " تەنانەت ئەگەر کوردیش حەزیان کرد بەشداری لە هەڵبژاردنەکان بکەن (مەبەست هەڵبژاردنی شا فەیسەڵ بووە بۆ تەختی شاهانەی عێراق) لەوکاتە چەرچڵ خۆی پێیوایە ئاسان نییە کورد بخرێنە پاڵ عێراقەوە. کەسێکی وەک (شا فەسەڵ) رەنگە نەسەبەکەی و مێژووی خانەوادەکەی سەرکردایەتی بکەن، بۆ ئەوەی دەستبگرێت بە تیۆری مافی خودایی پاشا، دەشێ لەوکاتەبێ کە ڕووکەشانە رازی دەبێت بە ڕێوشوێنە دەستورییەکان و، پێکهێنانی پارلەمانیش پەسەند دەکات، بەڵام لەهەمانکاتدا لە بەرانبەر ڕێگەو شێوازە دیموکراسی و دەستورییەکاندا بێدەنگی دەنواند، ئەگەر کارەکەش بەمشێوەیە بێت، ئەو پشت بە سوپایەکی عەرەبی دەبەستێ و دەتوانێ ویستی کوردەکان پشتگوێ بخات و (٣١٢) ئەو کەمینە کوردە بچەوسێنێتەوە(٣١٣).

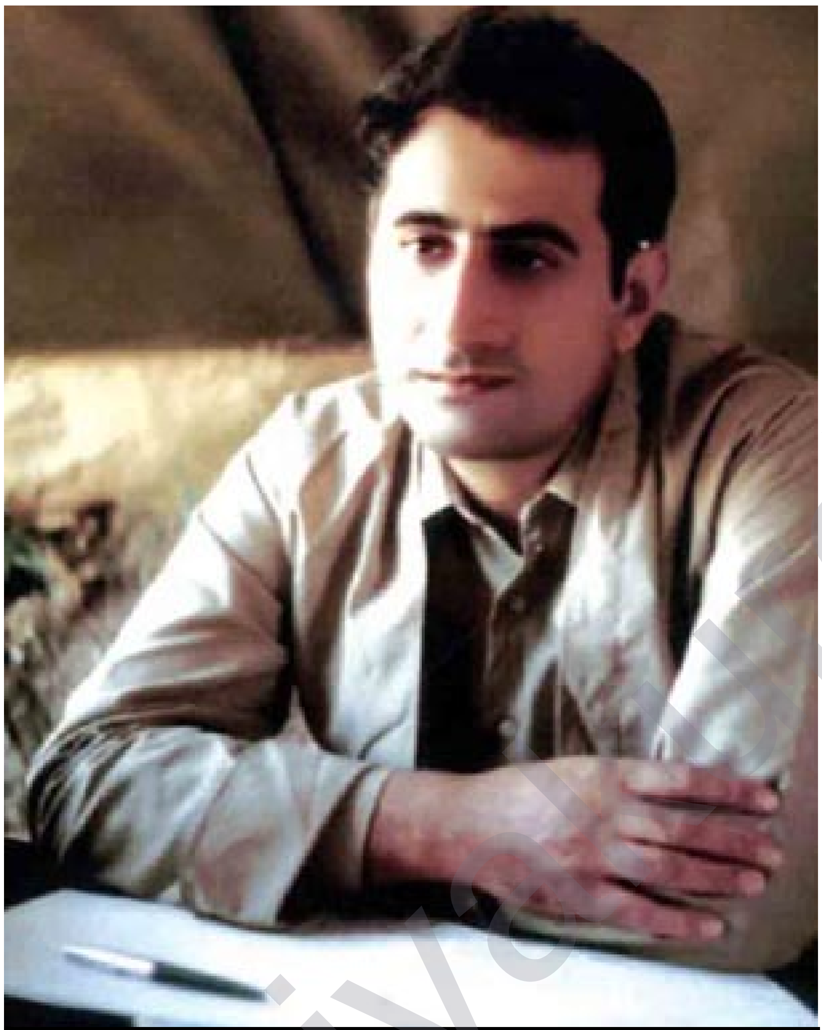

دکتۆر کەمال مەزهەر کاتێ لەناو شۆڕش بەقەڵەمەکەی خەبات دەکات

لێرەدا جارێکی دیکە ناوی کەرکووک بۆ ئەو کەسانەی کۆبببوونەوە و تاوتوێی سیستەمی کوردیان دەکرد، دەردەکەوێتەوە، پێرس کۆکس جەختی لەوە کردەوە، کە "داهاتی هەردوو ناوچەکەکانی کەرکووک و سلێمانی بەس نییە بۆ بەڕێوەبردنی ئەو ناوچانە، ئەوەش بەگوێرەی بۆچوونی یۆنگ پێویست بەوە دەکات لەلایەنی ئابوورییەوە ناوچەکە بە گرێدراوی میزۆپۆتامیا بهێڵدرێنەوە"(٣١٤)

٤- تایبەت بە ناوچە کوردییەکان، لە راپۆرتەکەدا ئەم دەقەی خوارەوە هاتووە:

"لەمیانی پرسیارێک کە سەرۆکی دانیشتنەکە (چەرچڵ) ئاراستەی کرد، مێژەر نۆئێڵ وتی: ئەگەر داوای کێشانی نەخشەی سنووری نێوان کورد و عێراق بکێشم، بە نزیکەیی پێویست بەوە دەکات بە درێژایی ئەو گرد و چیایانەدا بڕوات (مەبەستی لە چیاکانی حەمرین بوو)" (٣١٥).

٥- لە کۆتاییدا چەرچڵ ئاماژەی بۆ ئەوە کرد کە:" لەیەکچوونێکی گەورە هەیە لەنێوان ئەرکەکانی فەرمانڕەوای گشتی لە باشووری ئەفریقیا لەبارەی یەکێتی باشووری ئەفریقیا و رۆدیسیا، لەگەڵ ئەو ئەرکانەی پێشنیازکراون بۆ مەندوبی سامی تایبەت بە وڵاتانی نێوان دوو زێ و کوردستان". لێرەدا چەرچڵ هەست بەوە دەکات کە سیاسەتی بەریتانی بایەخ و پاڵپشتییەکی زۆر گەورەی داوەتە کێشەی عەرەبی و، ناکرێت مافی کەمینە کوردەکان پشتگوێبخرێت. وەکو پێشدەچێت، پێشنیازی دامەزراندنی دوو فەوجی کوردی کرد، ئەگەر بکرێت بە ئاسانی گەشەیان پێبدرێت، بۆئەوەی کۆنترۆڵی سلێمانی و کەرکووک بکرێ. متمانەی خۆشی دەربڕی لەوەی بەکاریگەریی مەندوبی سامی، کە ئەرکی سەرپەرشتی کردنی ئیشوکارەکانی هەردوو وڵاتی (کوردستان وعێراق)ی لەئەستۆدایە، لەمیانی کەناڵە جیاوازەکان و، بە یەکگرتنێکی وورد، دەکرێت کوردستان و عێراق لە یەکتر نزیک بخرێنەوە، کە ڕەنگە لەداهاتوودا یەک دەوڵەتی سەربەخۆ پێکبهێنن. چەرچڵ بۆچوونی خۆشی دەربڕی لەوەی لەسەر ئەم بنەمایە، دەکرێت لەم دانیشتنەدا بگەنە بڕیارێکی دیاریکراو، بەبێ ئەوەی بابەتەکە بۆ وەزارەتی دەرەوە، یان هەر لایەنێکی دیکە بەرزبکرێتەوە، بەڵام لەکۆتاییدا دەکرێت کۆمەڵەی نەتەوەکان لەم کارە ئاگادار بکرێتەوە" .

لەبارەی ئەو سیستەمەی کوردییەی پێشنیاز کرابوو، مس بێڵ بەپێویستی زانی شاری موسڵ بەتەنها لە ناوچە کوردییەکان جیابکرێتەوە و"بێ هیچ دوودڵییەک بخرێتەسەر عێراق"، ئەم داوایەشی لەمیانی وەڵامی ئەو پرسیارەوە هات، کە چەرچڵ ئاراستەی کردبوو (٣١٦).

٦-پاشکۆی یانزەهەم تەرخانکرابوو بۆ بابەتی "سوپا و پێکهاتەی عەرەبەکان" ئەوەش بریتی بوو لە دەقی ئەو گفتوگۆیەی کە لە ١٩ ئازاری ١٩٢١ ئەنجامدرا و، لە دانیشتنی شەشەمی هاوبەشی هەردوو لیژنەی سیاسی و سەربازی، باسی لێوەکرا. خاڵی سێیەمی دەقی کۆبوونەوەکە تەرخانکرابوو بۆ بابەتی کوردستان، تیایدا هاتبوو: ٣- کوردستان: لەسەر لیژنەکە پێویستە ئەرکی ڕێکخستنی بارودۆخی تایبەت بە کوردستان بگرێتە ئەستۆ، کە پێویستە ئەم پلانەی خوارەوە لەبەرچاو بگرێت:

پێویستە کوردستانی ئینتیدابکراو، راستەوخۆ لەلایەن مەندوبی سامییەوە بەڕێوە ببرێت، بەلانی لە ڕێگەی ئەنجومەنی ناوخۆییەوە، کە لەسەرکردە کوردەکان پێکدێت و مینحەی تایبەت بەخۆیان هەیە، بۆئەوەی ئیشوکارەکانی ناوخۆیان بەرنەڕێوە،هەروەها پێویستە هاوکاری تریش بکرێن لەپێناو پاراستنی سنووری وڵاتانی نێوان دوو زێ لەهاتنە ژوورەوەی هەر کەسانێکی نامۆ (مەبەستی کەمالییەکان بوو لە تورکیا)، تاوەکو ئەم سەرکردانە، وڵات لەبەردەم بازرگانی ئاوەڵا بکەن و، هانی بەسەربازبوونیان بدەن لەپێناو ئامانجەکانی ئیمپراتۆریەتی بەریتانی. پێویستە ئەم هێزە لە کورد پێکبێت و لەلایەن ئەفسەرە بەریتانییەکانەوە سەرپەرشتی بکرێن، لەگەڵ هەندێک ئەفسەری دیکە کە یاوەرێتیان دەکەن بەبێ ئەوەی هیچ دەسەڵاتێکیان هەبێت. پێویستە ئەم هێزەش تاوەکو١ی تشرینی یەکەمی ١٩٢١ ئامادە بکرێت، بۆئەوەی شوێنی ئەو هێزە بەریتانیانە بگرێتەوە، کە ئێستا لە کەرکووک و موسڵدان"(٣١٧).

لەهەمان دانیشتندا جارێکی دیکە جەخت کرایەوە سەر ئەوەی کە "ئەو ڕێوشوێنانەی پەیوەندیدارن بە کوردستان، پێویستە هاوشێوەی ئەوە بێت، کە لەباشووری ئەفریقیادا هەیە، تیایدا مەندوبی سامی لەلایەک بەرپرس بوو لە حکومەتی یەکگرتوو لەهەمانکاتیشدا دەسەڵاتی راستەوخۆی جێبەجێکاریشی هەبوو بەسەر رۆدیسیا و ناوچەکانی دیکە. نایەوێت هەست و سۆزی کوردەکان لەڕێگای فەرمانڕەوایەتی کردنی عەرەب بەسەریانەوە بریندار بکات، چ جا لەرووی مەبدەئیەوە بێت یان لەڕووی شوێنەوە، بەڵام لەلایەکی دیکەدا دەمانەوێت هێزێکی کوردی پێکەوەبنێین، کە لە توانایدا هەبێت لەماوەی شەش مانگدا ئیشوکاری ناوچەکە لەسەر ئێمە کەمبکاتەوە" (٣١٨).

بەداخەوە، تا راددەیەکی زۆر ئەم هەقیقەتانە بەشاراوەیی مانەوە و، بە نەزانی یاخود بە دەستی ئەنقەستیش بەشێکی زۆری لێ شێوێنرا(٣١٩). بۆ نموونە، مێژوونووسی بەناوبانگ مامۆستا "عبدالرزاق الحسنی" جگە لە دێڕێک نەبێت کە لە یەکێک لە نامەکانی مس بێڵ، وەری گرتووە ئەگینا ئاماژەی بۆ هێێکی دیکە نەکردووە، دەقەکەشی بەم شێوە نووسیوە: ئەوەی بە بڕگەی چوارەم پەیوەندیدارە (واتە بارودۆخی ناوچە کوردییەکان و پەیوەندیشیان بە عێراقەوە)، (بۆچوونی ئەندامانی کۆنگرە لەسەر ئەوە بەردەوام بوو، کە هەوڵی یەکلاییکردنەوەی حەز و ویستی کوردەکان بدەن، لەوەی بە شانشینەوە بلکێندرێن، یان ئەوەتا لێی جیاببنەوە)

←

(٣٢٠).
راسپاردەکانی کۆنگرەی قاهیرە، ئەوەی تایبەت بوو بە کوردستان شتێکی ئەوتۆی لێ جێبەجێنەکرا، ئەوەش بۆ زۆر هۆکار دەگەڕێتەوە، لەهەرە پێشەوەشیان هەڵوێستی بزووتنەوەی ئازادیخوازی کورد بوو لەبارەی بوونی بەریتانیا لە عێراق، لەدوایشدا بە درێژی دێیینە سەرباسکردنی گرنگترین رەهەندەکانی ناوەرۆکی ئەم خاڵە. هەروەها جیاوازی لە بۆچوونی سەرکردە کوردەکانیش بە دوور نەبوو لە دوایین هۆکارەکان، ئەم بابەتەش بەشێوە گاڵتەپێکردنێکی زۆرەوە لەلایەن مس بێڵ ئاماژەی بۆکرا، ئەوەشیان لەمیانی نامەکەی ١٢ی نیسانی ١٩٢٣ دێت، کە لەبارەی سەرکردە کوردەکان وتبووی: "هەر یەکێک لەم سەرکردانە رقی لەوی دیکەیە، وەک ئەوەی رقی لە شەیتان بێت". ئەوەش وایکرد راستەوخۆ پرسیارێکی لۆژیکی بێتە ئاراوە، کە دەڵێ کەواتە ئێمە چۆن دەتوانین دەوڵەتێکی کوردی دابمەزرێنین؟"(٣٢١).
لەچوارچێوەی وەڵامی سکرتێری مەندوبی سامی پێرسی کۆکسن، لەبارەی پرسیارێک، کە لەلایەن حکومەتی کاتییەوە لە ٨ی تەمووزی ١٩٢١ ئاراستەی کرابوو لەبارەی " ئەو هۆکارەی بووە هۆی دواکەوتنی تەواوکردنی سیستەمی کاتی هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجومەنی دامەزراندن" ئەم دەقەی خوارەوەش باسی قووڵایی ئەو ناکۆکی و جیاوازیانە دەکات، کە ئەوسا ریزەکانی بزووتنەوەی کوردایەتیان گەنی کردبوو:
" وەڵامی نوسراوتان ژمارە١-٥٣٥، کە لە رێکەوتی ٨تەمووزی ١٩٢١ دەرچوو بوو دەدەینەوە، کە لەنووسراوەکەتاندا بەڕێز مەندوبی سامی دڵگرانی خۆی رادەگەیەنێت لەبەر هۆکاری دواکەوتنی بڕیاری رەزامەندی لەسەر یاسای هەڵبژاردن، وەک پێشتریش بەڕێزیان لێی ئاگادارکرابوونەوە، کە هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ گەڕان بەشوێن دۆزینەوەی چارەسەرێک بۆ بەرژەوەندییەکانی کورد لەناوچە جیاوازەکان، بەگوێرەی پەیماننامەی سیڤەر. کارەکەش پتر ئاڵۆز بوو، کە بۆچوونی تایەفە کوردەکان و هەڵوێستیان لەبەرانبەر حکومەتی کوردی ئاشکرا دەکات"(٣٢٢).

لێرەدا پێویستە ئاماژە بۆ ئەوە بکەین، کە بەگشتی پێرسی کۆکس خۆی، هەڵوێستێکی دۆستانەی نەبوو بەرانبەر کێشەی کورد لە عێراق، ئەم کارەش وایکرد کاریگەریی خراپی بەرانبەر جێبەجێکردنی راسپاردەکانی کۆنگرەی قاهیرە و ئەوەشی پێوەی پەیوەندیدارە، لێبکەوێتەوە. لەتوێژینەوەیەکی تایبەت بە کۆنگرەی قاهیرە، تایبەت بەم خاڵە ئەوەی خوارەوە هاتووە:
"هەریەک لە یۆنگ و لۆرانس، باس لەوە دەکەن بەشوێن یەکداهاتن وهاوڕایی بۆچوونەکان(٣٢٣) لە کۆنگرەی قاهیرە ویستی پیادەکردنی سیاسەتێکی جیاوازیان لەکوردستان دەربڕی، بەڵام شێواز و دەربڕینەکەی کۆکس، وایانکرد پیادەکردنی ئەم سیاسەتە جیاوازە کارێکی زۆر قورس بێت، لەمبارەشەوە چەرچڵ جیاوازبوو لەگەڵ کۆکس، چەرچڵ حەزی بە پیادەکردنی سیاسەتێک دەکرد کە تیایدا کورد وەک بەربەستێک لەنێوان عەرەب و تورکمانەکان دابندرێت، هەروەکو لەسەرەتاوە لە کۆنگرەی قاهیرەدا بڕیاڕی لەسەر درابوو(٣٢٤)خودانی پەرتووکی " ژیاننامەی سێر پێرسی کۆکس" دان بە هەمان راستی دادەنێت (٣٢٥).
لەدوا قۆناغدا، کاریگەریی سەپاندنی هەندێک فاکتەری دەرەکی بەسەر سیاسەتەکەی کۆکسی، کەم نەبوو، لە گرنگترین ئەو فاکتەرانەش، ترسی بەریتانییەکان بوو لە" ترسی بەلشەفییەکان"و، سەرکەوتنی بزووتنەوەی کەمالستی لە تورکیا، لەکاتێکدا بزووتنەوەی کوردایەتی عێراقی خۆیان، پەیوەندیەکی راستەوخۆیان لەگەڵ کەمالییەکان دانابوو، کە دواتر دەبێ ئەوەیان تیشک بخرێتە سەر هەندێک لە لایەنەکانی.
- سەرباری ئەوانەی باسکران، بەریتانییەکان لەژێر رۆشنایی راسپاردەکانی کۆنگرەی قاهیرە، هەندێک هەنگاویان لەبارەی دوارۆژی باشووری کوردستانەوە هاوێشت، لەدوای گەڕانەوی سێر پێرسی کۆکس لە قاهیرە، سکرتێرە تایبەتییەکەی لە رێکەوتی ٦ی ئایاری ١٩٢١ بەیاننامەیەکی بڵاوکردەوە، کە دەستپێدەکات بە:" مەندوبی سامی، تێڕوانینێکی کردەیان

هەیە لەبارەی ئەو رێوشوێنانەی پێویستە بەرانبەر بەڕێوەبردنی ناوچە کوردییەکان لە عێراق بگیرێتەبەر. باسی لەوەش کرد کە لەکاتی ئەگەری لکاندنیان بە حکومەتی بەغداوە، مەترسی لێدەکرێت، ئەو کارەش بووەهۆی ئەوەی هەندێک داوای سیستەمێکی سەربەخۆ بکەن. لەهەمانکاتدا ئەوەشی ڕاگەیاند کە ئەو سەرکردانەی رای گشتی کوردیان لەدەستدایە، درک بەوە دەکەن کە هەماهەنگییەکی ئابووری و پیشەسازی هەیە کە بەعێراقیانەوە گرێدەدات، لەوکاتەدا مەندوبی خاوەنشکۆ حەز بەوە دەکات، کە ئەگەر بکرێت، وەک ئاماژەی بۆ دەکات، مافە راستەقینەکانی کورد بەیدبێت". ڕاوێژکارە بەریتانییەکانیش دەقی ئەو بەیاننامەکەیان لەهەر یەک لە موسڵ، کەرکووک کە هەولێریشی پێوە گرێدرابوون لەگەڵ سلێمانی، بڵاوکردەوە(٣٢٦).
لە ئەنجامی ئەوەدا، کۆمەڵێک بروسکەی فەرمی نهێنی ئاڵوگۆڕکران، هەندێک ڕێوشوێنیش گیرانەبەر، بێ قسەلەسەر کردن، ئەوەی پەیوەندی بەکەرکووکەوە هەیە ئاماژەی بۆ دەکەین. لە بروسکەی ژمارە ١٠٩یدا، کە رێکەوتی ٢٥ی ئایاری ساڵی ١٩٢١ بەسەروەیە، ونستن چەرچڵی وەزیری موستەعمەرات، پرسیار لە پێرسی کۆکسی مەندوبی سامی بەریتانی لە عێراق دەکات لەوەی "کە ئایا پێی باشە چۆن مامەڵە لەگەڵ کەرکووک بکرێت، وەک بەشێک لە باشووری کوردستان، یان وەک بەشێک لە دۆڵی نێوان دوو زێ"، لەوەڵامیشدا کۆکس پێیوایە، کە "بەرژەوەندییەکان بە ئاراستەی جیاکردنەوەی کەرکووکن لە عێراق"(٣٢٧).
لە بروسکەیەکی دیکەدا، کە چەرچڵ لە کاتژمێر چوار و بیست و پێنج دەقیقەی دوای نیوەڕۆی رۆژی ٢٤-حوزەیران-١٩٢١ بۆ کۆکسی نارد و ژمارە ١٩٦ی بەسەروەیە، چەرچڵ ئەم دەقەی خوارەوەی نووسیوە:
"من پێشنیار دەکەم، ناوچە غەیرە عەرەبییەکانی عێراق، بە هێڵێک دیاری بکرێت، کە لە مشورەداغ (Mushora Dagh)ەوە درێژبێتەوە بە تیغانا (Tigana) تێپەڕێت و بەدەوری موسڵ پێچبکاتەوە، بەشوێن سنووری ئەتنیکی

(ناوچە)ی دانیشتوانەکەی عەرەبن، تا دەگاتە سێگۆشەی وڵاتی فارس لە تەک قەڵای نەوت (Qala Naft). پێویستە ئەم ناوچەیە بەسەر سێ کەرتی سەربەخۆ دابەشبکرێت، یەکێکیان ئەو ناوچە بگرێتەوە کە دەکەوێتە باکووری رۆژئاوای زێی گەورە و، ئەوی دیکەشیان ناوچەی کەرکووک دەگرێتەوە، سێیەمیشیان ناوچەی سلێمانی بگرێتەوە. دەکرێت ناوچەی سلێمانی ئێستا، فرەوان بکرێت بە جۆرێک کوردەکانی دیالەی ناوەڕاستیش لە خۆبگرێت، تا دەگاتە باکووری قزلربات. بەڵام ئەو عەرەبانەی ئێستا لەناوچەی کەرکووکن پێویستە دابەش بکرێنە سەر سامەرا و موسڵ. هەروەها پێویستە موتەسەریفێک بۆ هەریەک لە سلێمانی و کەرکووک دابنرێت، تا ئەوکاتەی بۆ هەر یەکێکیان راوێژکارێک دادەنرێت، کە راستەوخۆ بەتۆوە گرێدرابێت"(٣٢٨).
لەسەعات پێنج و بیست دەقیقەی هەمان رۆژ ٢٤-حوزەیران-١٩٢١، واتە رێک دوای پەنجا و پێنج دەقیقە، توانرا بەشی دووەمی هەمان بروسکە لە چەرچڵەوە بگاتە کۆکس، لەم بەشەی بروسکەکەدا ئەوەی خوارەوە هاتبوو:
"بەپێی ئەو زانیاریانەی من لەلامە، بەتوندی لاگیری لەوە دەکەم، کە پێموایە ئەوەیان چارەسەرێکی دروستە. لە هەموو بارودۆخێکدا، پێویستە سێ ناوچەکە سەرپشک بکرێن لەوەی هەریەک بەجیا سەربەخۆییان هەبێت، یان بە باشووری کوردستانەوە گرێبدرێن. لە تواناشت دا هەیە، یەکێک لەو بەرپرسانەی وەک میلاک لەلاتن، بە ئەرکی پەیوەندیکردن بە ناوچە نا عەرەبیەکان راسپێریت، یان ئەگەر لەدواتردا هاتووچۆ باش بوو، ئەوکاتە دەتوانیت پشت بە بەرپرسێک ببەستیت، کە بارەگاکەی لە کەرکووک بێت، یان هەر ناوچەیەکی دیکەی غەیرە عەرەبی"(٣٢٩).
لە کۆتایی دوا بروسکەیدا، وەزیری موستەعمەراتی بەریتانی داوای سێر پێرسی کۆکسی لە مەندوبی سامی لە عێراق کرد، کە ئەم بابەتەی خراوەتەڕوو بە وردی بخوێنێتەوەو ئەگەر (بەپێویستیشی زانی) لەمبارەوە با گفتوگۆ لەگەڵ شا فەیسەڵ

بکات، کە بەم نزیکانە گەیشتە بەغداد، بەوپێیەی پاڵێوراوە بۆ تەختی پاشایەتی لە عێراق (٣٣٠).
لەژێر رۆشنایی ئەو رێنماییانەدا، کۆکس مامەڵەی لەگەڵ میر (ئەوەی لەدوای پاشاوە هات) فەیسەڵ کرد، چونکە پێیوابوو هۆکارێکی سەرهەڵدانی دەوڵەتێکی سەقامگیری عێراقییە، کە هەردوو نەتەوە عەرەب و کورد لە خۆبگرێت. بۆ بەرچاوڕوونیش مشتێک لە خەروارێکی ئەو زانیارییە بەڵگەنامەییانە دەخەینەڕوو، کە تایبەتن بەم بابەتەوە. لەو کۆبوونەوەدا کە کۆکس لە تشرینی یەکەمی ساڵی ١٩٢١لەگەڵ فەیسەڵ بە ئامادەبوونی هەریەک لە مێژەر یۆنگ یەکێک لە بەشداربووانی کۆنگرەی قاهیرە و کۆرونوالیس راوێژکاری وەزارەتی ناوخۆی بەریتانیا و باڵیۆزی دواتری بەریتانیا لە عێراق، کەبۆ تاوتوێی رەهەندەکانی کێشەی کورد و ئەو ئاکامانەی لێی چاوەڕێدەکرێت سازیدا، تیایدا ئەوەی جێی هیچ گومانێک نییە، دەستکرا بەدیاریکردنی ئەوەی مەبەست لێی کوردستانی عێراقە، بەوپێیەی ناوچەیەکە لە " چیاکانی حەمرین بەرەو باکوور" درێژ دەبێتەوە و ناوچە عەربی و غەیرە عەرەبییەکان لەیەکتر جیادەکاتەوە، ئەگەرهاتوو ئەو ناوچەیەش ئەو کەمینە بچووکەی تورکمانی لێ جیاکرایەوە، ئەوەی دەمێنێتەوە ناوچەیەکی تەواوی کوردەکانە (٣٣١).
لەهەمان کۆبوونەوەدا و لە چوارچێوەی گفتوگۆکردنی کێشەی کورد" راشکاوانە یۆنگ بە شا فەیسەڵی وت: کە ئامانجی سیاسەتی بەریتانیا هاندانی نەتەوەی عەرەبە نەوەکو داگیرکاری عەرەبی"(٣٣٢).
لەدوای کۆکس، هنری دۆبس هات و ئەویش لەسەرهەمان ئەو میتۆدە رۆیشت، کە دواتر لەمیانی هەندێک لەوەی پەیوەندیدارە بە هەڵوێستی کوردانی کەرکووک و تورکمانەکانی، لەبارەی پاڵاوتنی شا فەیسەڵ بۆ تەختی شاهانەی عێراق، ئەوەش بابەتێکە، کە لەلایەن خۆیەوە دەبێتەهۆی بەهێزکردنی ئەو هەقیقەتانەی تا ئێستا لە دووتوێی ئەم توێژینەوەیدا خراونەتەڕوو.

بەشی بیستەم

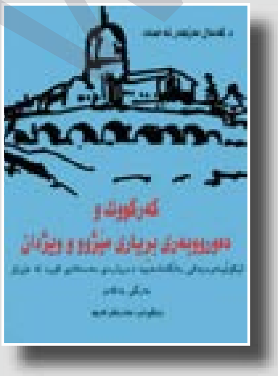

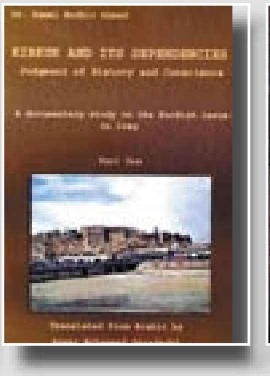

"کەرکوک و دەوروبەرەکەی، حوکمی مێژوو و ویژدان" بە زمانەکانی عەرەبی، ئینگلیزی، تورکی و کوردی

هاوڕێم دوکتۆر ئەفراسیاو هەورامی هێشتا زوو بوو!

د.نەجاتی عەبدوڵڵا

وەکو نەورەسێکی ماندوو، ڕاکردوو لە دەست زۆرداریییەکانی دەسەڵاتێکی ملهوڕ، گیرۆدە بە دەست ئازار و مەینەتییەکانی ژیان و خەمی پەیداکردنی نان بۆ جگەرگۆشەکان و خەمی گەڕان و سووڕان بەناو ئەرشیڤخانەکانی ڕووسیا شەکەتیان کردبوو. عەشقی گەڕان و بەناو کارتۆنە تۆزاوی و هەڵدانەوەی دۆسییە دیپلۆماتییەکانی دەوڵەتی ڕووسیا، کون بە کون بەدوای وشەیەک، ڕستەیەک، دێرێکدا دەگەڕا بۆ ئەوەی وەڵامی نهێنییە زۆرەکانی مێژووی کوردی پێبداتەوە. لە مەریوانەوە بۆ مۆسکۆ بە دوای مێژووی نەتەوەیەکدا دەگەڕا، کە مێژووەکەی جگە لە سەرئێشە و ماندووبوون هیچ ئیمتیازاتێکی دیکەیان تێدا نەبوو بۆ ئەوەی هەر هیچ نەبێت کەمێک باری ژیانی بۆ سووک بکات، ئەفسووس تا لە ژیاندا بوو وەکوو پێویست لای لێنەکرایەوە و ڕێزمان لەو ماندووبوون و کۆششە فەرهادانەیە نەگرت، کە ئەو بۆ نووسینەوەی مێژووی کوردی دەیدا، ئێستاش تازە ئیدی درەنگە ڕەنگە جگە لە ئەفسووس وشەیەکی دیکەمان بۆ نەمابێتەوە.

هاوڕێم ئەفراسیاو هێشتا گەلێک زوو بوو بەجێتهێشتین بۆچی وا بە ناکامی و بە بێ ماڵئاوایی ڕۆیشتی، نەتدەزانی ئیدی دوای تۆ کێ بە دوای ئەرشیڤخانەکانی ڕووسیا دا بگەڕێ و کێ ئیدی شوێنی تۆ بگرێتەوە؟ هاوڕێم هێشتا زوو بوو و زۆری مابوو بگەڕێیتەوە بۆ مەریوان و لە "زانکۆی مەریوان" وانەی مێژوو بڵێیتەوە. هێشتا زوو بوو چ پەلەت بوو وا زوو بچی بۆ زیارەتی سمکۆ، قازی محەمەد، سەیفی قازی، قاسملۆ، هەژار، هێمن و موکری. تۆ هێشتا زۆرت مابوو لە دەست مەینەتییەکانی ژیان بحەسێیتەوە و ژیانێکی شایان و بێوەی بژیت. ئەفسووس هاوڕێم بمبوورە کە ئێمە نەمانتوانی لە گەورەیی تۆ بگەین، نەمانتوانی هەر هیچ نەبێت کەمێک لە مەینەتی و تاڵیەکانی ژیانی ڕۆژانەت بۆ کەمبکەینەوە، ئەفسووس هاوڕێم تازە ئیدی تۆ ڕۆیشتی و دوایین سەفەری خۆتان کرد، ئەفسووس هەزار ئەفسووس هێشتا گەلێک زوو بوو.

هاوڕێم ئەفراسیاو یەکەم جار کە لە فێستیڤالی یادەی پەنجا ساڵەی کۆچی دوایی شێخ مەحموو لە سلێمانی لە دیسامبەری ٢٠٠٦ یەکترمان بینی هەر زوو زانیم قورسایی ژیان زۆریان ماندوود کردبووی، دوای ئەوە ئیدی دۆستایەتیمان زۆر نزیک بوو، ئەوەی زیاتریش لەیەکی نزیک کردبووینەوە عەشقی گەڕان و سووڕان بوو بەناو ئەرشیڤخانەکان و دۆزینەوەی بەڵگەنامە لەسەر کورد بۆ دووبارە نووسینەوەی مێژووی کورد. ئێستا هەر باسی ئەرشیڤخانەکانی ڕووسیا بکرێ ناوی تۆ سەردەستەیە، هاوڕێم ئەفراسیاو ئیدی شوێنی تۆ پڕکردنەوەی ئاوها ئاسان نییە و کەلێنێکی ئاوها گەورەتان بەجێنەهێشتووە، کە پڕکردنەوەکەی ئاسان بێت.

هاوڕێم ئەفراسیاو چ زوو بوو ئەم کۆچەتان، چ زوو بوو ئەم سەفەرەتان، هۆ نەورەسە ماندووەکەی دەم زرێبار چ زوو بوو ئەم کۆچەتان، سڵاو لە ڕۆحی پاکتان، جێگەتان بەهەشت و ماڵی کۆتاییتان پڕ بێت لە نوور.

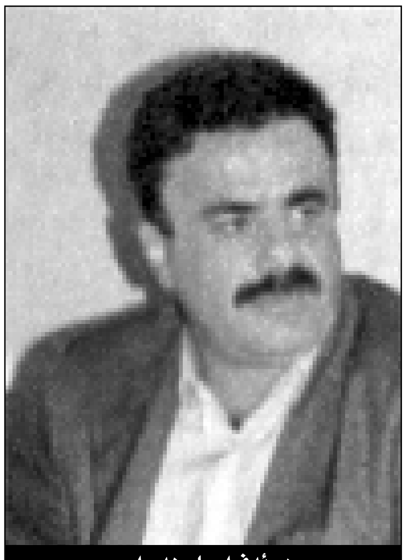

د. ئەفراسیاو هەورامی

کۆچی ناوادەی دکتۆر ئەفراسیاو هەورامی

کۆچی ناوادەی دکتۆر ئەفراسیاو هەورامی، مێژوونووسی ناسراوی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، داخێکی گەورەی بە دڵمانەوە ناو یەکجار جەرگبڕ بوو. مخابن کە کێشەو زەحمەتیەکانی ژیان لە وڵاتێکی گوزەران تێدا قورسو شێواوی وەک ڕووسیای ئەمڕۆدا، نەک هەر بوونە کۆسپی بەردەمی جێبەجێکردنی پڕۆژەکانی نووسینیو کەلەبەری دیاریان خستە بنیاتی تەمەنی، بەڵکوو بارێکی ئاڵۆزی دەروونییان لەلا دروست کرد، تا دواجار کێشایەوە بۆ زەفەرپێهێنانو براندنەوەی ژیانە پڕ لە بەخشینەکەی بە جەڵتەی مێشک.

قورساییو کاریگەریی کۆچی ئەو زاتە -بەتایبەت- بۆ ئێمەی هاوپیشەی کە باش ئاگاداری کارو چالاکیەکانی بووینو دەمانزانی تا چ ڕادەیەک پەرۆشی مێژوونووسیو مێملی بەڵگەنامە دۆزینەوەو دەرهێنانە لە ئەرشیڤەکانی ڕووسیا، بۆ ئەوەی مێژووی نوێی کوردی لەبەر ڕۆشناییییاندا بە ڕاستیو دروستیو بەبێ چەواشەکاری پێ بنووسرێتەوە، لە هەر کەسێکی دی زیاترە. کتێبەکانی، کە پشت بهستوو بە بەڵگەنامە گەلێک ڕاستیی شاراوەی مێژوویان بۆ یەکەمین جار ئاشکرا کردووەو گەلێک هەڵەی مێژووییشیان پێ ڕاست کراوەتەوە، گەواهی بێئەملاوئەولای ئەم قسەیەن. ئەو، لەو بەهرە ناوازەو کەسە دەگمەنانە بوو، کە ئەگەر هەلومەرجێکی بێگیروگرفتو گونجاوی گوزەرانی بۆ فەراهەم بکرابابەو بێخەم بوایە لە دابینکردنی پێویستیەکانی ژیاندنی خێزان، دڵنیاین هەم کاری گەورەتری لێ دەوەشایەوەو بەرهەمی گرانبەهاتری دەخستە کتێبخانەی مێژووی کوردەوە، هەم نەبوونیو هەستکردن بە بێپشتیوانیو بێقەدری دڵیان ئازار نەدەداو بەردەوام نارەحەتیان نەدەکرد، تا جاروبار لەلای دۆستانی بکەوێتە دەردەدڵو نائومێدی سەری تێبکات. بۆیە بە ڕاشکاوی دەڵێین: هەمووومان لە ئاستی پیاوێکی وادا کە نەمانتوانی وەکوو پێویست هاوکارو پاڵپشتی بین، بەرپرسو جێی گلەییو ڕەخنەین!

ئەگەرچی تازە هیچ ڕەخنەلەخۆگرتنێک دادمان نادات و قەرەبووی زیانی گەورەی لەدەستچوونی کەسێکی وامان بۆ ناکاتەوە، ئەوی نەچوە بچێ، ئەوەیە کە حکومەتی هەرێمی کوردستانو دەزگاکانی چاپو بڵاوکردنەوە چییان پێ دەکرێ بۆ بڵاوکردنەوەی پاشماوەی بەرهەمە دەستنووسەکانی، کە ١٠ دە کتێبێک دەبن، پێویست وایە وەک وەفادارییەک بیکەن، (بنکەی ژین)یش لەلای خۆیەوە کە پێشتر درێغیی بەرامبەر نەکردووە، ئامادەی هەموو خزمەتێکی لەو جۆرەیە. پاشان دابینکردنی ژیانی هەردوو منداڵەکەی ("ماردین"ی کچی کە هەووەڵ ساڵی خوێندنیەتی لە بەشی قانوونی زانکۆ لە مۆسکۆو "ئاریێز"ی کوڕی کە پۆلی ١٠هەمی بڕیوەو بەردەوامە لە خوێندن)، هەر لایەنێکی وەک حکوومەتی هەرێمی کوردستان یا دەوڵەمەندانی خەمخۆری ئەم بوارە پێی هەڵدەسووڕێ.

مایەوە ئەم ژیاننامەی نیوەناچڵی دکتۆر ئەفراسیاو هەورامی -بۆ مێژوو- تۆمار بکەین:

ناوی تەواوی ئەفراسیاو حەمەشەریف خواجەحسێنە، ساڵی ١٩٥٧ لە دێی (نۆدشە)ی هەورامانی ئەودیو (ناوچەی مەریوان) لە بنەماڵەیەکی کوردپەروەر لەدایک بووە. پەیمانگای پێگەیاندنی مامۆستایانی لە کۆتاییی ساڵانی حەفتادا لە (کرماشان) تەواو کردووە. پاش ڕووخانی ڕژێمی پاشایەتیی حەمەڕەزا لە ئێران، چووەتە ناو جووڵانەوەی ڕزگاریی کوردو چالاکیی سیاسیی نواندووە. سەرەتای ساڵانی هەشتا، بەهۆی نالەباریی هەلومەرجەکەو ژیانیەوە، چووەتە دەرەوەی کوردستان، تا ساڵی ١٩٨٣ لە شاری (مۆسکۆ)ی ڕووسیا گیرساوەتەوە. ساڵی ١٩٨٦ لەگەڵ ئافرەتێکی ڕووسیی مامۆستای زمانی فەرەنسیدا لە زانکۆی ئۆکراین خێزانی پێک هێناوە. کوڕو کچێکی "ئاریێز"و "ماردین" ناوانی لێ هەیە کە خوێندکارن. خۆیشی دوو برا (کەیکاوس، سەیفەددین)و حەوت خوشک (هەڕاڵەی حەلیمی-نووسەرو مامۆستای زانکۆیە لە مەریوان، جوان، شەهناز، شەهلا- هەرسێ مامۆستان، عەینە، قەتێ (قەدری)- هەردوو کابانی ماڵن، خوشکێکی کۆچکردوویش)ی هەن.

دکتۆر ئەفراسیاو، دواجار شەوی چوارشەممەی ڕێکەوتی ١٥ی دیسەمبەری ٢٠١٠ بە جەڵتەی مێشک لە (مۆسکۆ) کۆچی دوایی کردو بڕیارە تەرمەکەی بهێنرێتەوە بۆ (مەریوان)، تا لەوێ بە خاک بسپێردرێ.

دکتۆر ئەفراسیاو ئەم بەرهەمە لەچاپدراو و لەچاپنەدراوانەی هەن:

بڵاوکراوەکانی:

١- مستەفا بارزانی لە هەندێک بەڵگەنامەو دیکۆمێنتی سۆڤیەتیدا، دەزگای ئاراس- هەولێر، ٢٠٠٣.

٢- شۆڕشی شێخ سەعیدی پیرانو سۆڤیەت، دەزگای سەردەم- سلێمانی، ٢٠٠٤.

٣- تراژیدیای کوردەکانی سۆڤیەت، مەکتەبی بیرو هۆشیاریی (ی. ن. ک)- سلێمانی، ٢٠٠٤.

٤- کوردستانی پشت قەفقاس- دۆسیەی تاوانەکانی ڕژێمی سۆڤیەت بەرامبەر بە کوردەکانی ئەو وڵاتە، بنکەی ژین- سلێمانی، ٢٠٠٦.

٥- کورد لە ئەرشیڤی ڕووسیاو سۆڤیەتدا ١٩١٤-١٩٢٤، دەزگای موکریانی- هەولێر، ٢٠٠٦.

٦- ڕووداوەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە بەڵگەنامەی سۆڤێتیدا، بنکەی ژین- سلێمانی، ٢٠٠٧.

٧- ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە سەردەمی دووەم جەنگی جیهانیدا (بەپێی بەڵگەنامەکانی ئەرشیڤی یەکێتیی سۆڤیەت)، بنکەی ژین- سلێمانی، ٢٠٠٨.

٨- پەیوەندیەکانی ڕووسیاو ئازەربایجان ١٩٤٥-١٩٤٦. (لەژێر چاپدایە)

وەرگێڕدراوەکانی:

١- مورتەزا زەربەخت، لە کوردستانی عیراقەوە بۆ لێوارەکانی ڕووباری ئاراس، سان پیتەربۆرگ، ٢٠٠٣. (لەفارسییەوە بۆ ڕووسی)

٢- ئەڤیریانۆڤ پ. ی، کورد لە شەڕەکانی ڕووسیا لەگەڵ ئێرانو تورکیادا (لە سەدەی نۆزدەهەمدا)، مەکتەبی بیرو هۆشیاریی (ی. ن. ک)- سلێمانی، ٢٠٠٤. (لەڕووسییەوە بۆ کوردی)

٣- مەسعوود بارزانی، بارزانیو بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کورد، سان پیتەربۆرگ، ٢٠٠٥. (لەکوردییەوە بۆ ڕووسی)

٤- نەجەف قولی پەسیان، لە مەهابادی خوێناوییەوە تا ئەوبەری ڕووباری ئاراس،. (لەفارسییەوە بۆ ڕووسی- ئامادەی چاپ)

٥- دکتۆر وەلید حەمدی، کوردو کوردستان لە بەڵگەنامەکانی بریتانیادا. (لەکوردییەوە بۆ ڕووسی- ئامادەی چاپ)

٦- چەند کوردناسێکی سۆڤێتی، بزووتنەوەی کورد لە سەردەمی نوێو هاوچەرخدا. (لەڕووسییەوە بۆ فارسی- ئامادەی چاپ)

٧- بەڵگەنامەکانی باڵوێزخانەی ئەمریکا لە تاران سەبارەت بە ڕووداوەکانی ئێران لە سەردەمی دووەم جەنگی جیهانیدا. (لەفارسییەوە بۆ ڕووسی- ئامادەی چاپ)

٨- ئەلیکساندەر کیسلۆف، کوردستانی گرگرتوو (شاندێکی نهێنی بۆ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست)- بیرەوەریی سیخوڕێکی سۆڤیەتی. (لەڕووسییەوە بۆ کوردی- ئامادەی چاپ)

٩- موسەیلیان، بیبلیۆگرافیای کتێبی کوردی، لەڕووسییەوە بۆ کوردی. (ئامادەیە بۆ چاپ)

ئەمانەو چەندین وتارو لێکۆڵینەوەو بەڵگەنامەی بڵاوکراوەی لە چاپەمەنیەکانی ناوەوەو دەرەوەی کوردستاندا هەیە. کۆمەڵێک بەرهەمو پڕۆژەی تریشی بەدەستەوەیە، خەریکی ئامادەکردنیانە.

تێبینی / ئەم بابەتە مامۆستا سدیق ساڵح لە ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ ژمارە (٥٣٥٧ی ڕۆژی یەکشەممە ٢٠١٠/١٢/١٩ بڵاوکردۆتەوە) لەبەر گرنگی بابەتەکە دووبارە بۆ دەوڵەمەندکردنی ئەم دۆسیەیە بڵاومان کرەوە.

پرسەنامە

بەناوی کارمەندانی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان پرسە و سەرەخۆشی خۆمان، ئاراستەی بنەمماڵەی خوالێخۆشبوو (د. ئەفراسیاو هەورامی) دەکەین بەکۆچی دوایی ئەو نووسەر و زمانزان و ئەرشیفسازەی کە هەرگیز کەس جێگای ئەو ناگرێتەوە بە لەدەستدانی هەورامی کەلێنێکی گەورە کەوتە نێو کتێبخانە و ئەرشیفی کوردی.

حەمید ئەبوبەکر بەدرخان

بەرپرسی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان

هەولێر ٢٠١٠/١٢/٢٢

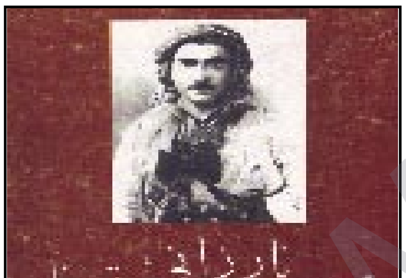

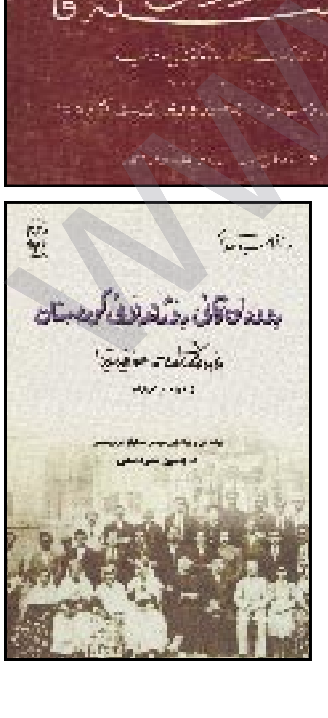

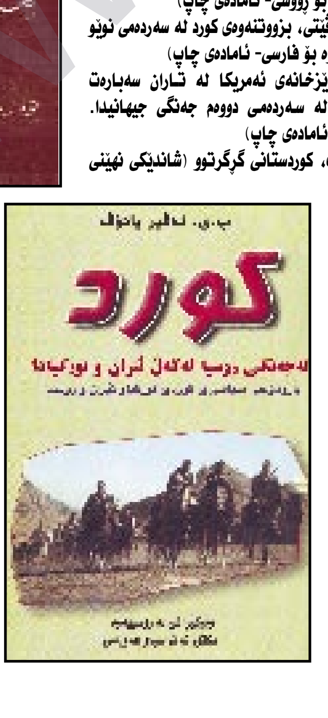

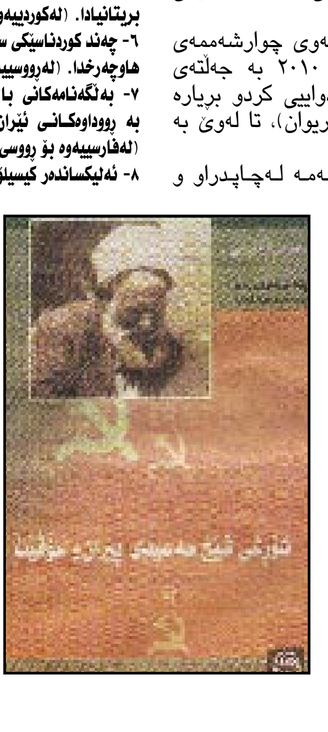

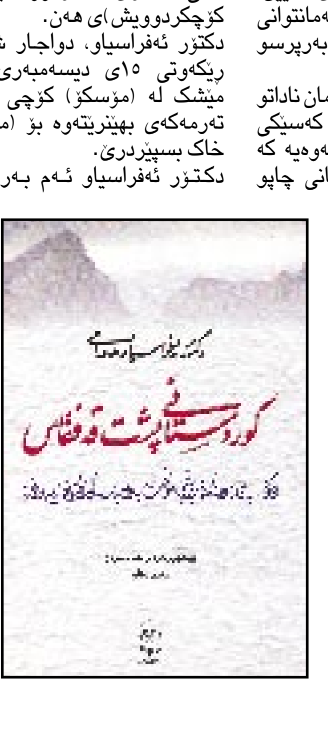

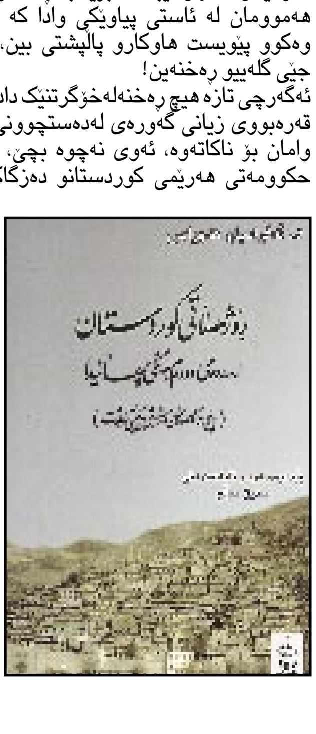

خەزنەدار لە نێو ئاپۆرەی رووناکبیران و زانست پەروەران بە شکۆوە رێزی لێ نرا

رۆژی ٢٠١٠/١٢/٥ لە هۆڵی پێشەوا لە شاری هەولێر چلەی مامۆستا و نشتیمان پەروەر پرۆفیسۆر مارف خەزنەدار کرایەوە،کە چەندین میوان لە شارەکانی کوردستان و عێراق بەشداریان تێداکرد، سەرەرای پێشکەشکردنی بروسکەی سەرۆکی کۆماری عێراق، سەرۆکی هەرێمی کوردستان، وتاری حکومەتی هەرێمی کوردستان و سەرۆکی زانکۆی سەلاحەدین و سەرۆکی یەکێتی نووسەرانی کورد و پارێزگاری هەولێر و یەکێتی نووسەرانی عێراق و چەندین بروسکەی دیکە، سەرەرای ناردن و پێشکەشکردنی چەندین بروسکە، هەر لەویادەدا دەزگای چاپ بڵاوکردنەوەی بەدرخان چەندین چالاکی ئەنجامدا لەوانە (کتێبێک بە ناونیشانی مارف خەزنەدار دنیایێک لە وشە و مەملەکەتێک لە کتێب و فیلمێکی دیکۆمێنتاری و هەفتەنامەی بەدرخانی کردە دیاری بۆ گیانی پاکی خەزنەدار). لێرەدا بە پێویستمان زانی وتاری بنەماڵە لەلایەن بنیادی کوڕی خوێندرایەوە، سەرەرای ناردنی نووسراوێک لەلایەن زاگرۆسی کوڕی مارف خەزنەدار لە مۆسکۆوە بڵاوبکەینەوە.

حەمید بەدرخان

ووتەی بنەماڵە لە چلەی ماتەمینی د.مارف خەزنەداردا

ئامادەبووانی بەڕێز، خوشک و برایانی بە ئەمەک و خۆشەویست، سوپاس بۆ وەفاداری و ئامادەبوونتان، بە خێرهاتنێکی گەرمی هەموو لایێکتان دەکەین.

کۆبوونەوەمان ئەمرۆ لەم هۆڵەدا بۆ یادی چلەی ماتەمینی قەڵەمێکی ماندوونەناس و بە ویقار و لێواولێوە لە داهێنان. قەڵەمێکە زۆر سەربەرزانە پشوویێکی هەمیشەیی وەرگرت و بە سیماییێکی باڵا بەرزەوە رووی کردە دونیای فەنابوون. قەڵەمێک شەست ساڵ پەرە سپیەکانی بە ووشە و هزر و رۆشنبیری و ئەدەبی بەرز نەخشاندووە. ئەمرۆ ئەم قەڵەمە لە حزووری مارف خەزنەدار وەستاوە و پێی شەرمە وون ببێ.

خەزنەدار چراییێک بوو لە مەعریفەت، لە دوای کوژانەوەشی رووناکی و رەونەقی بە سەر رێرەوی رۆشنبیری و ووشەی کوردیەوە دیارە.

ئەو زۆری نووسی، بە لای ئەوەوە نووسین ژیان بوو، ئەو چۆن دەیتوانی بە بێ قەڵەم بژی؟ چۆن دەیتوانی بێ دیدەنی کتێب و کاغەز هەناسە بدات؟

بۆیە لە دوا رۆژانی ژیانیدا، هێندەی نەنووسین ئازاری گیانی گەیاندە ئەو، بە پێچەوانەوە نەخۆشی و کەوتنە سەر جێگا ئەوەندە ئازاری نەدەدا.

کتێب لە ژێر سەری بوو، خۆ ئەگەر نەشتوانێ بخوێنێتەوە، تەنیا بینینی سیمای جوانی کتێب دڵنەواییێک بوو بۆ ئەو، هاندەرێک بوو بۆ ئەوەی گەشبین بێت بە ژیان.

ئاخۆ دەبێ ئەم زاتە لە چ یوتوپیاییێکی رۆشنبیری و ئەدەبی ژیابێ، چۆن توانیویەتی هەموو هاوکێشەکانی ژیان چڕ بکاتەوە تەنها بۆ دوو چەمک قەڵەم و کاغەز.

ئەو هەمیشە دەیووت هێشتا زۆرم ماوە بۆئەم میللەتەی بکەم، دڵنیابە خەزنەداری باوک و مامۆستامان ئەوەی کردووتە شایەنی ئەوەیە زەردەخەنەییێکی جوان بخاتە سەر لێوی رۆڵەکانی ئەم گەلی کوردە و نەوەکانی دواتر سوود لە هزر و زانست و ئامۆژگاریەکانت وەربگرن.

بۆیە زۆر بە دڵنیاییەوە دەڵێم بە ئارامی چاوەکانت لێکنێ، گەلی کورد و کتێبخانەی کوردی تێکرا فرمێسکی وەفاداریت بۆدەرێژن و سوپاست دەکەن.

ئامادەبووانی بەرێز، بەناوی بنەماڵەی خوالێخۆشبوو د. مارف خەزنداروە سوپاس و پێزانینمان ئاراستەی هەموو لایێکی هاوغەممان دەکەین بە تایبەتی بەرێز سەرۆکی کۆماری عیراقی فیدراڵ و بەرێز سەرۆکی هەرێمی کوردستان و بەرێز سەرۆک وەزیرانی عیراقی فیدراڵ و بەرێز سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان و بەرێز سەرۆکی حکوومەتی هەرێمی کوردستان و بەرێزان ئەندامانی مەکتەبی سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکێتی نیشتمانی کوردستان و ئەندامانی پەرلەمان و وەزیرە بەرێزەکان و سکرتێر و ئەندامانی پارتە کوردستانیەکان و سەرۆکی زانکۆ و مامۆستایانی بەرێز لە زانکۆی سەلاحەدین و زانکۆکانی تری هەرێم و بەغدا و یەکێتی نووسەرانی کورد و هەموو رێکخراو و مەڵبەندە رۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و هونەریەکان و رۆشنبیران و نووسەران و هونەرمەندان و دۆست و برادەرانمان و هەموو کوردێک لە ناوەوە و دەرەوەیووڵات.

بەشداری کردنیان لە رەوینەوەی غەمی بنەماڵەکەمان بە ئەمادەبوونیان لە رۆژانی پرسە و بە خاکسپاردن و ناردنی بروسکە و پەیوەندی تەلەفۆنی، ئازارمانی کەم کردەوە.

سوپاس و پێزانینی بنەماڵەی د. مارف خەزنەدار بۆ دەزگای بەدرخان بۆ هەوڵ و تەقەلایان لەپێناو ئامادە کردنی کتێبی (مارف خەزنەدار. دنیایێک لە ووشە و مەملەکەتێک لە کتێب) و لە چاپدانی لە ماوەییێکی پێوانەیی و ئامادەکردنی بۆمەراسیمی ئەم چلەیەدا. هەروەها ئەمادەکردنی فیلمێکی دۆکیومێنتاری بە ناونیشانی (خەزنەدار مەملەکەتێک لە کتێب) لە دەرهێنانی کاک ستار حەمەدەمین.

بەرێزان، ئامادەبوونی ئێوەی ئازیز لەم مەراسیمی چلەیەدا بۆ ئێمە جێگەی ستایش و سەربەرزیە و بۆ خوالێخۆشبووش مایەی ئارامی گیانە. زۆر سوپاس.

رەوانشاد د. مارف خەزنەدار و بنیادی کوڕی

بنیاد خەزنەدار
لەجیاتی بنەماڵەی د. مارف خەزنەدار
2010/12/5

پەیڤێکی پڕ سۆز بۆ (مارف خەزنەدار)ی باوک

(ئەو کاتەی کە زاگرۆس بە سەردان هاتبووە هەولێر بە هۆی کۆچی دوایی باوکم، ئێمە سەرقاڵی پلان دارشتن بووین بۆ سازدانی چلەی ماتەمینی، و بریاری دەرکردنی کتێبێک لە لایەن دەزگای بەدرخان سەبارەت بە ژیان و بەرهەمەکانی باوکم درابوو سەرەرای ئامادەکردنی فیلمێکی دۆکیومێنتاری بۆ هەمان مەبەست. بۆیە داوامان کرد زاگرۆس چەند ووشەیێک پێشکەش بکات بۆ بڵاوکردنەوەی لە کتێبەکە و فیلمەکە، بەڵام دیاربوو ئەو کاتە لە رووی دەروونیەوە ئامادە نەبوو قسە بکات بۆیە بەڵێنی ئەوەی پێداین دوای گەرانەوەی بۆ رووسیا لەوێوە چەند پەیڤێکمان بۆ بنێرێت، بەڵام دیارە درەنگ نووسینەکەمان پێگەیشت و چلەکە تەواو بوو. نووسینەکە لە بنجدا بە زمانی ئینگلیزی نووسراوە، بۆیە بە پێویستم زانی بیگۆڕمە سەر زمانی کوردی و وەک خۆی بڵاوی بکەمەوە)

بنیاد خەزنەدار

من ناوم (زاگرۆس خەزنەدار)ە، تەمەنم ٤٥ ساڵە. لە ماوەی ژیان و پەیداکردنی هوشیاریمدا تەنیا دوو جار بە دیدەنی باوکم شاد بووم. بەڵام هەرگیز ئەم راستیە نەبۆتە هۆی لێک جودابوونەوەمان، بەڵکو هەمیشە هەستمان کردووە کە بنەماڵەیێکی یەکگرتووین، ئەگەرچی لە رووی جوگرافیەوە زۆر لە یەکتری دوورین.

ئەو ماوە کەمەی کە بە یەکەوە ژیانمان بە سەر بردووە لام ئاشکرا بووە کە تا چەند خاڵی هاوبەش لە کەسایەتی هەردووکماندا هەیە، جگە لەوەی تێروانینمان بۆ ژیان تا ئەندازەیێکی زۆر لێکچوو بوو. گەلێک جار بیرم لەوە دەکردەوە خۆم و منداڵەکانم سەردانی کوردستان بکەین و بە دیدەنی باوکم و تەواوی بنەماڵەکەمان شاد ببین. بێگومان باوکم زۆر ئاسوودە دەبوو بەم کردارە. بریارم دابوو کە ئەم سەردانە بە زووترین کات ئەنجام بدەم.

بەڵام ئەفسووس، شەوێکیان هەواڵێکم پێگەیشت تەواوی ژیانمی گۆڕی، ئەوە بوو براکەم هەواڵی کۆچی دوایی باوکمی پێراگەیاندم، واتە ناتوانم جارێکی تر باوکم ببینمەوە. دەسبەجێ بریارمدا هەموو کارەکانم بە جێ بهێڵم و بگەرێمەوە هەولێر و سەردانی گۆڕی باوکم بکەم و هاوبەشی غەمی بنەماڵەکەمان بکەم.

ئێستاش لە یادمە ئەو کاتەی لە سەر گۆڕی باوکم وەستابووم لە گۆڕستانێکی کۆنی ئەم شارە دێرینە، هەستم بە پەشیمانی دەکرد چۆن پێشتر ئەم سەردانەم ئەنجام نەدا، بۆیە هەمیشە ئەم کارە بە هەڵەییێکی ژیانم دادەنێم.

ئەو ساتەی کە لەگەڵ تەواوی بنەماڵەکەمان لە ماڵی باوکم لە هەولێر دانیشتبووین، هەستم بەوە دەکرد کە تا چەند ئێمە بە هێزین و یادەوەری باوکم لە ناخی هەمووماندا ئامادەیە. خۆشەویستیمان بۆ باوکم ئێمەی لە یەکتر نزیک کردۆتەوە.

من شانازی بەوە دەکەم کە کوڕی مارف خەزنەدارم، و لەو بروایەدام کە مردن ناتوانێ کەسانێک لە یەکتر جودابکاتەوە کە یەکتریان خۆشدەوێ.

زاگرۆس مارف خەزنەدار — فۆتۆ: بەدرخان

(**کارۆس..!**)

ئیدریس شەیداهۆ

ئامینێ - م تاقانەی دایێ..!

لەپێدەشتی پڕ هەورە تریشقەی بارانی سەر بەکڵاوە، لەکەندێناوە، لەنێو هۆزە هەمیشە بەیەک ئاشناکانی ئەو ناوچە دەشتییە، گەلێک زەحمەت بوو کورە شوانکارەیەک بەنوزەیەکی نهێنیش لەگەڵ مەرەکانیدا باسی عەشقو دڵداری بکا، هەروەک وەلی دیوانە لەپێدەشتی سەید سادقو ئەو ناوچانە کە چۆن جورئەتی کردووە بەباڵای شەم دا هەڵبڵێو تەنها وەسیەتیشی دوای نەگەیشتنی بەدڵدارەکەی : (کێلێکی بەرزی بەقەد باڵای شەم، لەژوور سەرم بێ بێ زیادو بێ کەم) بوو، ئاوهاش لەو پێدەشتە کاکی بەکاکییەی هەولێریش (هۆمەر دزەیی) دزەی لەعەشق کردو لەو ساڵانەدا ئەو ئازایەتیەی بەخۆی بەخشیو هاواری کرد (ئامێنێم تاقانەی دایێ، سەد بریا هەر نەمدیبایێ، کە دیم دەسگیرانم بوایێ)..

جوانییەکانی ئەوسای هۆمەر دزەیی لەوەدانەبوو کە وەک گۆرانیبێژێک دەرکەوت، بەڵکو لەوەدابوو کەخاوەنی ئەو هەموو ئازایەتییە بوو، کە دەیگوت (تاقانە خونچەکەی باغی ژیانم) ئاخر ئەو چەند وشەیە هێندە ئاسان نەبوو، تەنانەت بەنهێنیش بگوترێ، نەک لەسەر شاشە. بۆیە ئەم کاریگەرییەکی زۆری کردە سەر ئەو هونەرمەندە گەورەیەی کە (رەسوڵ گەردی) لەگۆرانی (گوڵە هێرۆ بابردی) بەگریانەوە هۆمەر دەلاوێنێتەوەو پێی دەڵێ ژیانی غوربەتیش بەسەر دەچێو ئیدی سبەی ژیانێکی تازە دەستپێدەکاتەوە.

هۆمەر دزەیی لەو ساڵانەدا ئەو خزمەتەی هونەری گۆرانی کوردی کردووە، توانیویەتی لەسەرتاپای کوردستان، بەو سیناریۆ سادەو جوانانەیەوە خەڵکی سەرسام بکا..

جاران عەشقو سۆزو وەفا، جوانیو پاکیەکی خۆی تێدابوو، دڵدار دەبوایە لەنێو ئاگری دۆزەخ ئاسا هەڵبقرچابا، تا تیلەی چاوی بە دولبەرەکەی دەکەوت، بۆیەش لەناوەخۆیدا وشە دڵدارییەکانی هێندە پەنگیان دەخواردەوەو دەمانەوە، ئیدی ئۆتۆماتیکی دەبوون بەشیعرو شیعری کاریگەریش، ئەم چەند وشە سادەیە، رەنگە ئەمرۆ زۆر ئاسایی بگوترێن، بەڵام کاتێک بەدەنگو ئاوازو لەهەناسەیەکی پڕ لەگریانەوە لەرۆژگارێکدا کە تێیدا تەنها دیدەنییەک یاساغ بوو، دەبێ چەند کاریگەریی هەبووبێ، کەئێستاش لەبیرەوەری هەمووماندا ماوەتەوە، کاتێک دەڵێ (نازانم قوربانی کوێت بم، قوربانی گوارەی لەگوێت بم)..!

عەشق بەدوورو نزیکی نامرێ، رەنگە ماوەیەک عاشق لەئەوینەکەی خۆی دووربێ، بەڵام رۆژ بەرۆژ ئەو عەشیقەی هەر لەدڵدا دەوڵەمەندتر دەبێو زیاتر بۆی دەگری، بۆیە هەمیشە بەبیرەوەرییەکانی رۆژانی رابردوو خۆی دلشاد دەکاتو لەدەمەو عەسرێکی درەنگ وەختدا کاتێک لەباخچەیەکدا هەوایەک هەڵدەمژێو هەر لەبەر خۆیەوە دەڵێ (ئێستاش مەیلم هەرماوە، دڵ یەکەو نەگۆڕاوە)..

سڵاوێک بۆ هونەرە تا سەرئێسقانە کوردییەکەی ئەو هونەرمەندە ئازیزەو ئەو رۆحە نیشتمانییەی، دەستخۆشی بۆ ئەو گۆرانیەی ئەم دواییەی (دووگردکان)، کە لەدەروازەی هەموو دنیادا بچووکترین گوندی خۆی لەیادماوەو گۆرانی بۆ دەچرێ، ئەمە جوانترین ئینتیمایە بۆ زێدو خاکو نیشتمانو هەر بۆیەشە مامە هۆمەر دزەیی، بەیەکجاری هاتۆتەوە ناومانو بریارە تا هەتایە لەهەولێر بژی ئەگەر جارێکی تر برینداری نەکەنەوە..!؟

چلەی ماتەمینی

بیری سلێمانی ناکەی؟!

نایەیتەوە...
سەرێ لە شار نادەیتەوە
بیری سلێمانی ناکەی؟
حەز بە پیاسە و گەڕانێکی ...
دەمە و ئێوارانی ناکەی؟

ئەگەر ئەمجارە بێیتەوە
ئەمشارە ناناسیتەوە
سیمای بەجۆرێ گۆڕاوە
یادگاری هەر تیا نەماوە
وەرەوە بۆ سلێمانی
بۆ شاری ئەوین و جوانی
حەیف چۆڵ بوو لە یارانی
نەما خۆشییەکەی جارانی

گەرچی جاران شارەکەی شێخ...
کوچە و بازاڕی کەمتر بوو
بەڵام لای من سلێمانی...
هەرجاری جاران خۆشتر بوو

ئەمێستاکە هەر تەلارە و ...
بە ناخی ئاسمانا ئەچێ
وەفا و سۆز و خۆشەویستی...
بەرەو کاڵبوونەوە ئەچێ

ئەمشارە وا جەنجاڵ بووە...
خۆمم لێ ون بووە تیایا
زۆر جار ئەمەوێ جێی بێڵم
بەڵام چیبکەم دڵم نایە

ئەزانم بێ سلێمانی...
لە شوێنێکی تر هەڵناکەم
باخچەیەکم لێرە نەبێ...
لە خاکێکی تر گوڵ ناکەم

سەرچنار چۆن لەبیر ئەکرێ؟!
کوێ جێی ئەزمڕ ئەگرێتەوە؟!
هەتا ئەمجارە دێیتەوە...
هیچ وەک خۆی نامێنێتەوە

ئیسماعیل محەمەد
٢٠١٠/٨/٢٣

میتۆلۆژیای کۆنی هیندوستان و ئەسکەندناڤیا

د. ئیسماعیل فەهمی ماردۆخی قەرەداغی

لە ژمارەکانی پێشووی هەفتەنامەی بەدرخاندا باس لە توور و ئۆلاڤ و مارا و کریشنا و ڤیاسا و کورد و ئامبا و نووشامان کرد. بەشێوەی سەرسوورهێنەر لەدایکبوون و بەشێوەیەکی سەرسوورهێنەرتر خواحافیزی لە هەسارەی زەوی دەکەن. زیندوون بەڵام خەڵک بێ ئاگایە لێیان.

ئێستاش جەخت لەسەر ئەوە دەکەینەوە کەوا ئەمانە هەموویان هەزار رووکەشی یەک ناوەڕۆکن! یەک قارەمانە بەشێوەیەکی نوێ سەردانی گەلی خۆی دەکات. داستان و جیهانی میتۆلۆژیایی و ئەفسانەیی دانیمارکی و هیندییەکان "بۆ نموونە" ماددەی مێژووی ئێجگار زۆری تێدایە.

أ- لایەنی پەیدابوونی ئەو میللەتە.

ب- لایەنی پەیدابوونی جیهانی ژیان.

ج- لایەنی بیرۆکەی فەلسەفی.

د- لایەنی وێنەی قارەمان.

ه- لایەنی شارستانیەت، کەوا ئۆلاڤ ئیمپراتۆریەتی مەزن دروست دەکات بۆ میللەتی دانیمارکی بە رێگای وێرانکردنی دوژمنانی ئەسکەندەنافیا.

و- ئۆلاڤ، وەکو کریشنای هیند، دەیەوێت مرۆڤایەتی سوود وەربگرێ لە ئەزموونی دادپەروەرێتی دانیمارکی. واتا، لەیەک گەل بۆ فرە نەتەوەیی و فرە کلتووری.

ز- خودای گەورە کریشنای هەڵبژاردووە بۆ میللەتانی هیند. هەروەها خودای گەورە ئۆلافی هەڵبژاردووە بۆ میللەتی ئەسکەندەنافیا. ئەوەی کە دژ بە ئۆلاف دەوەستێ، دەبێتە دوژمنی خودای گەورە. ئۆلاف ناچار دەبێ سزای بدات.

ح- کریشنا و ئۆلاف، هەر ناوێکی دیکە، کە دژ بە تاوانباران دەوەستن، ئەوا بەرگری لە خواوەندی گەورە دەکەن، نەک لەبەرژەوەندی خۆیان.

هیچ جۆرێ لە زۆرانبازی نییە لە نێوان گەل و کریشنا، یاخود گەل و ئۆلاف. تەنها و تەنها ململانێیەک هەیە لە نێوان فریشتەکان و دیمۆنیاکان "ئیبلیسییەکان" یاخود لە نێوان باش و خراپەکان. رێزگرتن لە کریشنا وەکو رێزگرتن لە خواوەندە. گەلی هیندوستان بۆی نییە بزانێ لەبەر چی خواوەندەکانی میزاجین و کەمتەرخەمن لە چینی هەژارەکانن. گەلی هیندوستان بۆی هەیە متمانە بداتە خواوەندەکان، متمانە بداتە کریشنا نوێنەری ئامانی دەلهی، ئەی هەژاران، پاداشتی ئێوە زۆر بەنرخە لە پاش مردن. هەروەها، گەلی دانیمارک بۆی نییە گومان بخاتە سەر وتەکانی ئۆلاف ئۆلافسۆن. گەلی دانیمارک و ئەسکەندەنافیا بۆی هەیە متمانەیەکی تەواو بداتە ئۆلافی مەزن، ئەی میللەتانی ئەسکەندەنافیا، لە پاش مردن، باشەکان دەچنە ڤالهالای دڵخۆش، نان و گۆشت و شەربەت و هەنگوین و گۆرانی هەیە لەوێ: بۆ باشەکان، تەنها بۆ ئەوانەی کە لەچاکەی خۆیان هەموو شتێک دەکەنە قوربانی بۆ ئۆلاف نوێنەری تووری مەزن، کە نوری ئاسمانی دانیمارکە.

ئەمەش، گەورەترین بەڵگەیە کەوا داستانی کلاسیکی کۆنی هیندی و ئەسکەندەنافی، وێکچوونی زۆریان هەیە و خاڵی هاوبەشیان تێدایە، ئامانجەکەی سەرکەوتنی ئەو کۆمەڵگایە و پێکهێنانی مرۆڤێکی هیندی و دانیمارکی بێ گرفت، گوێڕایەڵ و بەرپرس، کێشە بۆ وڵاتی خۆی چارەسەر دەکات، کێشە بۆ وڵاتی خۆی دروست ناکات.

هیواداریین لەدوا رۆژدا بتوانین لە بەشێکی دیکەدا باس لە لایەنی هونەری و ئیستاتیکی و تراژیکتۆری و سیمیائی ئەم چیرۆکە مێژووییە بکەین، چونکە بۆ ئەم بوارە زۆر بەنرخە و زۆر گرنگە.

بەشی سێیەم و کۆتایی

پەیماننامەی لۆزان و کورد

فەرهاد قادر ئۆمەر

هەتاکو هەرێمی کوردستان ناوچەیەک بێ لە عێراق و سێبەری حکومەتی ناوەندی بەسەرەوە بێ، ئەوا لەشەڕێکی هەمیشە و بەردەوام دایە..دەکرێ ئەم گوتنە بخرێتە خانەی بێمتمانەیی کورد بە عەرەبە شۆڤێنی وحوکمڕانە دڵڕەقەکانی عێراق. رژێمە یەک لەدوایەکەکانی عێراق لەوەتەی بۆ یەکەمجار بە فیتی بەریتانیای کۆلۆنیالیزم لە ساڵی 1921 دامەزرێنراون و بەشێکی کوردستانیان پێوە لکێنراوە، دیمەنێکی دزێوی داگیرکارانەیان پیشانی گەلی کورد داوەو نەیانهێشتووە کورد تەنها بۆ رۆژێکیش لەواری باوک و باپیرانی رەسەنی خۆی تۆزێک بحەسێتەوە، لە پراکتیزەکردنی گەندەڵترین و درندانەترین سیستەمی حوکم دژ بە کورد، لەوانە راگواستنی زۆرەملێ لەواری رەسەنی خۆیان و کوشتنی بەکۆمەڵ و سیاسەتی تۆقاندنی خەڵک و دەرزخستنە نێو چین و توێژەکانی کۆمەڵ و سیاسەتی قۆرخ کردنی ئابووری کوردستان و رەشبگیری رۆشنبیران و چەندان شێوازی ناشیرینی حوکمداری کە سیمای حوکمڕانەکانی بەغدا بوون. ئەم مێژووە پڕ لە مەینەتیە وایکردووە کە هەرگیز کورد گەر رۆژی هات نەسڵەمێتەوە لە جیابوونەوە لەو دەوڵەتەی کە تا ئێستا خۆشی لێ نەبینیووە. ئەو ماوەیەی قرتاندوویەتیشی لەگەڵیان، تەنها بەرێکردنی رۆژ بووەو هیچی تر..تا ئەم چەند وشەیەی درکاندوومە بە هەڵەو ئاوەژوو شرۆڤە نەکرێ و بەدگومانی دروست نەبێت، دەبێ بگووترێ کە کورد وەنەبێ میللەتێکی هێندە بەدنمەک بێ و هەمیشە هەوڵی ئاژاوەو پشێوی دابێت لە عێراق، بەڵکو بە پێچەوانەوە هەمیشە سەرەڕای مەزڵومیەتی. ئاشتی و ئاشتەوایی هەڵبژاردووەو رۆژێک لە رۆژان تا شەڕ بەردەرگای پێ نەگرتبێ، دەست پێشخەر نەبووە. ئەوەش ئەوە ناگەیەنێت کە کورد لە ئاست رووداوەکان قسەی نەبووبێت، بەڵکو رووی کۆمەڵگای نێودەوڵەتی رەش بێ کە قسەکانی کورد بستێک بڕی نەکردووەو کەس گوێی لێ نەگرتووە. رووی پەیماننامەی لۆزانی 1923/7/24 رەش بێ کە هەموو ئەو رۆژانی رەش و تراژیدیا و گشت مەینەتییەکانی بەسەر کورد هاتووە لەژێر سەری ئەو پەیماننامە نەگریسەدایە. ئەو رۆژە دەبوو کورد دۆست و دوژمنی خۆی بناسیایە، ئەگەرنا کورد چی لە عەرەب و تورک و فارسەوە بوو، ئێستا ئەویش وەک هەموو گەلانی دیکە خاوەنی خاک و وڵاتی خۆی بوو. مەبەستی من لێرەدا ئەوە نییە کۆنە برینان بکولێنمەوە، بەڵکو دەمەوێ ئەوە بخەمە بەر دیدی خوێنەرانی کورد کە گشت ئەو مەینەتی و نەهامەتیانەی بەسەر کورد هاتووە لە سەدەی بیستەم بەدواوە لە ئەستۆی پەیماننامەی لۆزانە، کە پێموایە زۆرێک لەرۆڵەکانی نەوەی نوێی ئەم میللەتە بێ ئاگان لەو رووداوە گرنگە، کە بۆتە بەشێک لە مێژووی کورد. دەبوو زانیارییەکیان هەر هەبێ دەربارەی ئەم دیرۆکە. بەو ئومێدەی لە داهاتوودا بتوانرێ لە مەحافلی نێودەوڵەتی وەک شێوازێکی خەباتی سیاسی بەکاری بهێنین و هەست و سۆزی دنیا بۆ کێشەی کورد بجووڵێنین. هەروەها دەتوانم بڵێم باشترین فاکتەری کارایە بۆ کورد کە وەک گوشار لەسەر ئەو وڵاتانەی بەشدار بوونە لەو کۆنگرەیە کە داوای لێبووردن لە کورد بکەن، کە ئەوان نزیکەی سەدەیەکە بوونەتە مایەی قڕکردنی ئەو میللەتە. بەو پێیەی هەر لەو کۆنگرەیەدا بوو کوردستان بەسەر چوار پێنج وڵاتی سروشت جیاواز پەخش و بڵاو کرایەوەو نەخشەی سایکس پیکۆ بەرجەستە کرا. بەم کارەیان خەونەکانی کوردیان لە دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کوردی کردە تۆزی بانی بانان.

نەخوێندەواری رێگە لە ئاواتەکانی ژیان دەگرێت

سارا کامەران سەعدوڵڵا

جارێک لە جاران لە شارۆچکەیەکی جوان و خنجیلانەدا خێزانێک دەژیان، ئەو خێزانە خێزانێکی هەژار بوون، پێکهاتووە لە دایکێک و باوکێک و کچێک و کوڕێک، کچەکە ناوی "لارا"بوو، زۆر حەزی لەکاری رۆژنامەنووسی بوو.

کوڕەکەش ناوی "لەند" بوو، زۆر حەزی لەکاری وێنەکێشی بوو.

بەڵام بەهۆی نەخوێندەواری باوکیان نەیان دەتوانی بە ئاواتەکانیان بگەن، باوکیان دەیوت: لارا دەبێ کاری خزمەتکاری بکەیت بۆ ئەوەی پارەم بۆ پەیدا بکەیت، لەند تۆش دەبێت پێڵاو بۆیە بکەی. بەناچاری هەر دووکیان ئەو کارانەی کە باوکیان بۆیانی دیاری کردبوو ئەنجامیاندەدا.

ئینجا لارا بووە خزمەتکاری ماڵێکی دەوڵەمەند.

ئەو ماڵە کچێکیان هەبوو ناوی "لینا" بوو، لینا چیرۆک و هۆنراوەی بۆ منداڵان دەنووسی باوکی ليناش چونکە خوێندەوار بوو زۆر بەشانازییەوە بەرهەمەکانی لینای بڵاودەکردەوە.

لاراش کە ئەمەی زانی خێرا بەرهەمەکانی دا بە باوکی لینا، باوکی ليناش زۆر بەدڵی بوو ئینجا لارای کردە رۆژنامەنووسێکی بەناوبانگ و لەندیش بووە وێنەکێشێکی بەتوانا.

باوکیشی لە کارەکانی پەشیمان بۆوە.

بەدەن لە ئیدیۆمیدا

عەبدولوەهاب شێخانی

ئیدیۆم: زاراوەیەکی فەلسەفیەو پڕمانایەو زۆر بە کورتی مانایەکی گەورەت پێ دەبەخشێ. کە رستەیەکی زۆر گرنگە لەبواری شاعیری بۆ شیعر نووسین و چیرۆک لە بواری چیرۆکنووسینداو سیاسەتمەدار لەکاتی گفتوگۆی سیاسیانەیدا، هەروەها مرۆڤی سادەش کاتی مشت و مڕو "پەرچە کرداردا" دەکاری دەکات. ئەمەش گرنگی و پڕ مانای و بەرزی ئیدیۆم دەنرخێنێت و هەروەها زۆر بەکار هێنانیشی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە زۆر مانابەخشە و "دەستەواژەیە". لە ماوەیەکی زۆر کورت بەرامبەرو خوێنەر لەماناو مەبەست و نیازی خۆت تێدەگەینی جا چ لەبواری نووسین بێ یا لەبواری گفتوگۆ و پەیڤیندا بی، چونکە بە کورتی بەرامبەر حاڵی کردن لەبواری نووسین و گفتوگۆدا "فرە فرە گرنگە لە هەموو لایەنەکەوە لێرەدا جگە لەماناو سوودی ئیدیۆم لە زمانی کوردیدا ئەوەی جێی سەرنجە کە دەمەوێ لێرەدا بە خوێنەری خۆشەویست بڵێم کە نەتەوەی زیرەکی کورد هەموو لەشی خۆی بەیەک شوبهاندووە لە ئیدیۆم دا کە مانای گشت دەبەخشێ.

ئەمەش سەرنجی زۆر وردی زانین و دروست کردنی ئیدیۆمە و بەکار هێنانی ئیدیۆمەکەیەو لە قافی قسەکردن و نووسیندا بەکاری دەهێنین.

تێکڕای لە نێو نەتەوەی کورددا کە دەیسەلمێنێ کورد زۆر دەوڵەمەندە لە ئیدیۆم و زۆر سوودبەخشیشە بۆ دەوڵەمەندکردنی زمانی کوردی. دەمەوێ بڵێم نەخوێندەوارە پیرەکان زۆر ئیدیۆم بەکاردەهێنن بۆ سەلماندنی قسەو "پەرچەکردار".

جا لێرەدا خوێنەری ئازیز ئەوە تۆو ئەوەش ئیدیۆم لە ئەندامی لەشی مرۆڤ دا هەر بژین.

نووسینەوەو لێکۆڵینەوە لە ئیدیۆم زمانی کوردی زۆر دەوڵەمەند دەکات و بەرەوپێشەوەی دەبات، کە بەداخەوە تا ئێستا زۆر بەکورتی و بە کەمی لە ئیدیۆم دواوین و باسمان نەکردووە، کە ئەو بابەتە ئیدیۆمە هەڵدەگرێ بە دەیان لێکۆڵینەوەو سمینارو گفتوگۆی لەسەر بکرێ

"ئیدیۆم لە لەشی مرۆڤدا"

- تووک: موو
- تووکی سەر: مووی سەر: زۆر زۆر: یەکجار زۆر
- تووکی سەری قەردە: مووی سەری قەردە: زۆر قەردارە.
- تووکی سەرم قەردارە: زۆر قەردارم.
- تووکی نەرمە: رەق نییە: هێمن و لەسەرخۆیە.
- تووکی سەربردن: بێزارکردن.
- موو: ماوەو مەودای کەم.
- موویان دەبەین وەناچی: زۆر نێوانیان خۆشە.
- مووی لووت: مووی شەیتانی: کار تێکدەر لێم بووە بە مووی شەیتانی.
- موو بەمووشارەزام: زۆر بەوردی شارەزام.
- مووەک: مەودایەکی کەم.
- مووەک مابوو بخنکێ.
- مووگرژ بوون: زۆر تووڕە بوون.
- ردێن: ریش.
- ردێنم لەئاشی سپی نەکردیە شارەزام.
- ردێنی خۆیانی گرتووە: خۆیان تووشی بوون.
- موو لووت: مووی شەیتانی.
- تەپڵی سەر: سەر سەر.

"سەر تەپڵی سەرم هاتی"

- سەر تەپڵی سەرم: سەرسەرم: ئەو پەڕی رێزگرتن- لەسەر سەرمی دادەنێم.

بەشی یەکەم

عەبدولقادر محەمەد بێرکۆتی:

لە تەیراوەی هەولێرەوە بۆ هۆنەفۆسی نەرویج

حەمید ئەبوبەکر بەدرخان – نەرویج

لەکاتی بەشداریکردنمان لە ٦٢هەمین پێشانگای کتێبی نێودەوڵەتی فرانکفۆرت لە ٢٠١٠/١٠/٦، لەپاشان لە گەشتێکمدا بۆ لای ئەو گەنجە هەولێرییە خۆشەویستەی کە بۆ زیاتر لە ٥ ساڵ خەریکی کاری دیزاین و زەوق و سەلیقەو قسە خۆشەکانی ئەو بوو لە دەزگای بەدرخان، ئەو گەنجە کە ناوی (هاوڕێ محەمەد زادە)کوڕی شێخی نەخشەسازانی کورد(محەمەد زادە)یە.

هەر لەو سەردانەمدا جگە لە دیدەنی هاوڕێ و برای خۆشەویستمان هاوڕێ زادە چەندین خەڵکی دیکەی کوردمان بینی، هەر لە دوورەوە زادە پلیتی فڕۆکەی لە ئەڵمانیاوە بۆ نەرویج بۆ بڕیم، هەرکە گەیشتینە فڕۆکەخانە بچووکەکەی ئەوێ لە حزووری ماڵە خەزوورانی داناو زانا پێشوازی کراین، پاش چوونمان ماڵەوەو حەسانەوەمان بە خواردنی بریانی هەولێری، کە بە دەستاوی پوورە زاری، کە دەکاتە خوشکی مامۆستا محەمەد زادەو خەسووی هاوڕێ، لەپاشان هاوڕێ زادە گەیشتە شوێنی مەبەست و لەگەڵ خۆی منی برد بۆ شارۆچکەی(هۆنەفۆس)، پاش پرسینی شوێنی گوزەرانی زۆر سەر ڕاستانەو سەربەرزانەو ڕاشکاوانە گوتی: ئێستا من چێشتخانەیەکی پیتزام هەیەو کاری ڕۆژنامەنووسی و نەخشەسازی ناکەم، خۆم بەکاری چێشتخانەوە خەریک کردووە، لەپاشان هەر لە هۆنەفۆس چەندین کەسایەتی کورد و خاوەن ئەزموونی چەندین ساڵەمان ناسی، لەوانە: بەڕێز عەبدولقادر محەمەد بێرکۆتی و تەلار محەمەد میرزای هاوسەری بێرکۆتی و جەمال قاسم و مامۆستا غەفوور و پەرویزی شەریفی و.... هتد.

کاتێ لەتەک هاوڕێ زادە سەردانی بێرکۆتی و تەلار خانمان کرد لە سوپەرمارکێتەکەیان، کە هەردووکیان ڕۆژانە بۆ ١٢ کاتژمێر کاریان تێدا دەکرد، ئەو دوو کەسە ئەوەندە یەکتریان خۆشدەویست، جگە لەوەی هاوسەری یەکتر بوون، هاوڕێش بوون، بەیەکەوە بۆ ژیاندۆستی و ژیانخۆشی و ئاوەدانی و چاندنی تۆوی خۆشەویستی لەنێوان گەلی کورد و گەلی نەرویج بەتایبەتی شارۆچکەی هۆنەفۆس تێدەکۆشان، بۆیە پاش یەکترناسین لەتەک تەلار خاندا سەردانی شارەوانی هۆنەفۆسمان کرد و چووینە لای بەرپرسی کلتووری ئەو شارۆچکەیە بەڕێز"یان بێرگ Yan Berg "، ئەویش بەڕێزەوە پێشوازی لێکردین و پاش ئاڵوگۆڕکردنی بیروڕا زۆر دڵخۆش و دڵشاد بوو بەوەی، کە کورد خاوەنی کلتوور و مێژوو و فۆلکلۆر و داب و نەریتی خۆیەتی، کە ئەو زۆر پێداگری لەسەر ئەوە دەکردەوە، کە دەبێ ساڵانە کوردان نوێنەریان هەبێ لە فێستیڤاڵی ساڵانەی کلتووری نەتەوە جیاوازەکاندا، کە لە ١٠/١٦ هەموو ساڵێک لە هۆنەفۆس ساز دەکرێت، ئەو دڵخۆشبوو بەوەی نوێنەری کوردان بۆ ئەمساڵ "فەلەکەددین کاکەیی"یە، لێ مخابن ئەو گوتی: وابزانم ئەستەمە کاکەیی بتوانێ ئامادەبێ، بۆیە لەلایەن مامۆستا غەفوور من ڕاسپێردرام، کە وتارێک بنووسم بۆ فێستیڤاڵەکە، بۆ ڕۆژی ٢٠١٠/١٠/١٥ هەر لە شارۆچکەی هۆنەفۆس، بێرکۆتی چەند ژمارەیەکی لە هەفتەنامەی بەدرخان بە چاپی ڕەنگاوڕەنگ لەسەر ئەرکی خۆی چاپکرد و لە ڕۆژی ٢٠١٠/١٠/١٦ لەنێو ئاپۆرەی میوانانیدا دابەشکرا.

عەبدولقادر بێرکۆتی و تەلاری هاوسەری ٢٠١٠/١٢/١٧هونەفۆس، نەرویچ فۆتۆ: بەدرخان

پاش گەڕانەوەمان لای شارەوانی هۆنەفۆس بەباشم زانی دیدارێک لەگەڵ ئەو "لەیل و مەجنونە، بێرکۆتی و تەلار"ئەنجام بدەم، لەنێو سوپەرمارکێتەکەیان، بۆیە پێش پرسیارەکان دەخوازم بێژم: محەمەد عەبدولقادر بێرکۆتی لەساڵی ١٩٦٦ لەگەڕەکی تەیراوەی شاری هەولێر لەدایکبووە، خوێندنی پەیمانگای تەکنیکی کەرکووکی بەشی ژمێریاری لەساڵانی ١٩٨٥- ١٩٨٦ تەواو کردووە، ئەو پێشتر خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لە سەڵاحەددینی کوڕان لە هەولێر تەواوکردووە، لەساڵی ١٩٩٧ هاتۆتە ئەوروپاو بۆ ماوەی ١٠ ساڵێکە لە نەرویج لە شارۆچکەی هۆنەفۆس دەژی، پرسیاری ئەوەمان کرد: لە گەڕەکی تەیراوەی هەولێرەوە چۆن گەیشتییە ئەوروپاو لەپاشان نەرویج و بەتایبەتی شارۆچکەی هۆنەفۆس. کە دوو کلتووری جیاوازە، چۆن بەراوردیان دەکەیت؟

- من خەڵکی هەولێرم و شانازی بە هەولێرییەتی خۆم دەکەم، من خەڵکی بێرکۆتی عەبدوڵڵا پەشێو و عەزیز محەمەدم، جیاوازی لەنێوان گەلی کورد و گەلانی ئەوروپا زۆرە، چونکە ژیان لێرە بە یاسا و سیستەم و سزا ڕێکخراوە، لە کوردستان هێشتان ماوە، ئەو سیستەمەی لە ئەوروپا پەیڕەو دەکرێت، بۆ نموونە: لێرە هەموو کەلوپەلێک کە لە سوپەرمارکێت دەفرۆشین نرخی لەسەرە، بەڵام لە کوردستان ئەوە نابینرێ، ژیان لە کوردستان خۆشە، بەڵام ئێرەش جوانی و خۆشی خۆی هەیە، چونکە لێرە خەڵکەکە زۆر یارمەتی پەناهەندەکان دەدەن، ئەگەر بتەوێ خۆت دروستکەی چاوت لەکاری دوور لە یاسا نەبێ و کاربکەی زوو دەتوانی خۆت دروست بکەی، ئەویش بە کارکردنە، چونکە من و تەلاری هاوسەرم"ترێ"ڕۆژانە زیاتر لە ١٢ کاتژمێر کاردەکەین، ئەوەش جێگای شانازییە، کە ڕەنجی ماندووبوون و کارکردنەکانمان بەفیڕۆ نەچووە، یانی ئێمە ڕەنج بەخەسار نین، باوەڕم پێ بکە سەدان جار بۆ کوردستان گریاوم کە ئاخۆ بۆ نەتوانین ئەو کارەی لێرە دەیکەین لە کوردستان نەیکەین، من بەڵێن دەدەم دەتوانم باشترین مۆڵ لە کوردستان دروست بکەم و کارمەندێکی زۆریش کاری تێدا بکەن.

سەبارەت بە جیاوازی نێوان کلتووری کوردی و نەرویجی ئەوەیە، کە ئێمە وەکو ئەوان کلتووری خۆمان خۆشناوێ، ئێمە خاوەنی کلتووری خۆمانین، بەڵام ئەوان ساڵانەو لە بۆنەکانی خۆیاندا بە بەردەوامی لەپێش چاوانی نەوەکانی خۆیان نمایش دەکەن.

تەلارخان: سەرەتا لەکاتی کارکردن لە سووپەر مارکێتەکەمان، منداڵەکەم کە مەلۆتکەبوو لەتەنیشت خۆمەوە لەنێو عەرەبانە دام دەنا تا کارەکەم تەواو دەکرد!!

٭ چ جیاوازییەک لەنێوان گەڕەکی تەیراوەو شارۆچکەی هۆنەفۆس دەکەی؟

- جیاوازی تەیراوە ئەوەیە، کە ژیان و لەدایکبوونم لەوێیەو هەر لەوێ پەروەردە بووم و هەر لەوێش فێرە خوێندن و نووسین و کوردایەتی بووم، کە بۆنی هەولێر بەتایبەتی قەڵاومنارەو مزگەوتەکان و شێتەکانی دەکەم، بەتایبەتی"حەمەو کسۆ و بەرخۆکەو جومعەو چوخەو...هتد"هەولێر شاری غەریبانەو جێگای هەموو کەسێکی لێ دەبێتەوە، هەولێر هەناسەی منەو منیش خاڵێکی بچکۆلانە بەلای گەڕەکی حاجی تەیرۆ و شێخی چۆلی و چەندین شوێنی دیکە، بەڵام هۆنەفۆس فێری ڕێکخستنی ژیان و مرۆڤایەتی کردووم، فێری ئەوەی کردم، کە چۆن بتوانم هاوسەرەکەم خۆش بوێت و منداڵەکانم پەروەردە بکەم، بۆیە بەبێ هەولێر هەڵناکەم و هەردەم لەخەودا خەون بە شارە ئەفسوناوییەکەی خۆم هەولێر دەبینم و بەتایبەتی تەیراوە، هەرگیزاو هەرگیز تەیراوە ناگۆڕمەوە بەهیچ شارۆچکەیەکی ئەوروپاو ئەمریکاو بەریتانیاو باشووری ئەفریقیاو وڵاتانی عەرەبی.

٭ لە ژیانت قەرزاری کێی؟

- من لەڕووی داراییەوە قەرزاری هیچ کەسێک نیم، تەنیا قەرزاری هاوسەرە خۆشەویستەکەمم"ترێ"، کە ڕۆژانە ١٢ کاتژمێر کاردەکات لە ٨ی بەیانی تا ٨ی شەو، ئەو شانبەشانی من وەکو پیاو لە سوپەرمارکێتەکە بەدیار ئەوانەی شت دەکڕن ژیان دەباتە سەر، با ئەوەش بڵێم: ژیان لە ئەوروپا قورسە، چونکە کورد لەمێژە گوتوویەتی: چەپڵە بە دەستێک لێنادرێت، بۆیە بەهیوام ژنانی کۆمەڵگای کوردەواری وەکو ژنانی ئەوروپا شانبەشانی پیاوەکانیان کاربکەن، من بۆ کوردستان و هاوسەر و منداڵەکانم دەژیم و جێگای شانازیشە هۆنەفۆسییەکان، کە باسی خێزانی پەناهەندە دەکەن یەکسەر پەنجە بۆ سوپەرمارکێتەکەی من درێژ دەکەن و ئێمە بە نموونەی مرۆڤی ماندوو لە قەڵەم دەدەن، ئەوەش جێگای شانازییە بۆ خانەوادەکەم و گەلی کوردستان، سوپاس بۆ دەزگای بەدرخان، کە ئێمەی بەسەر کردەوە.

دواتر ڕووی پرسیارمان ئاراستەی تەلار محەمەد میرزا هاوسەری بێرکۆتی کرد، کە ئەو بووکی هەولێرییانەو دانیشتووی شاری سلێمانییە، تەلارخان لەساڵی ١٩٧٢ لەشاری سلێمانی لەدایکبووەو دەرچووی پەیمانگای مامۆستایانی هەولێری ساڵانی ١٩٩١ – ١٩٩٢ە، ئەو خۆی دەڵێ لەڕێگای خۆشەویستییەوە هاوسەری هەڵبژاردووەو ئێستاش بەو دنیایەی ناگۆڕێتەوە، سەرەتا پرسیمان: جگە لە ماندووبوونت لە سوپەرمارکێتەکە، کە بێرکۆتی باسی کرد، چ جیاوازییەک لەنێوان ژنی کورد و ژنانی

یان بێرگ سەرۆکی ڕووناکبیری لە شارۆچکەی هەنەفوس لەگەڵ حەمید بەدرخان ٢٠١٠/١٠/١٥

مامۆستا غەفور لەگەڵ یەکێک لە میوانانی فیستیڤاڵی کەلتووری هەنەفوس ٢٠١٠/١٠/١٦

ئەوروپی دەکەیت؟

- سەرەتا کارکردن لە ئەوروپا بۆ ئێمە کارێکی گران و ئەستەم بوو، بەڵام لە ئەوروپا هیچ جیاوازییەک لەنێوان رەگەزی نێرومێ نییە، بۆیە کاکردن لەو بوارە هیچ رێگرییەکی بۆمن دروست نەکرد، هەرچەندە سەرەتا لەنێوان کار و پەروەردەکردنی منداڵەکانم ئاستەنگێک دروستبوو، بەڵام بە هیممەتی بێرکۆتی هاوسەرم زاڵبووین بەسەری، چونکە من مەلۆتکەکەم لەتەک خۆم لە سوپەرمارکێتەکە دانابوو کاریشم دەکرد.

*** بۆ کارت دەکرد؟**

- بۆئەوەی وەکو ژنانی ئەوروپی خاوەنی ئابووری و داهاتی خۆمان بین، نەوەکو بەچاوێکی دیکە سەیر بکرێین، چونکە لە ئەوروپا ئەوەی کار بکا خۆشەویستە، سەرەڕای هیچ جیاوازییەک لەنێوان ماف بۆ نێرومێ، بەداخەوە ژنانی لای خۆمان هەندێکیان، کە دێنە ئەوروپا لەتەک پیاوەکانیان کار ناکەن و بۆیە زۆرجار لێرەو لەوێ جیابوونەوەو هەڵوەشاندنەوەی خێزانی کوردی روودەدات.

*** کەی ئاواتەخوازی ئەوە بووی بگەڕێیتەوە کوردستان؟**

- من هەرگیز لە کوردستان دانەبڕاوم، کاتێ مرۆڤ ماندوو دەبێ و سەرقاڵی کارکردنە ئەوکاتە لەوانەیە بخوازێ و بڵێ بۆ لە مەملەکەتەکەی خۆم ئەوکارە نەکەم.

*** چۆن بووی بە بووکی هەولێرییان؟**

- من پێشتر لە زانکۆی موسڵ وەرگیرابووم، لەپاشان دابەزیم بۆ پەیمانگای مامۆستایان، چونکە زانکۆی موسڵم لا خۆش نەبوو، بۆیە ئەو دوو ساڵەی کە لە هەولێر بووم بێرکۆتی لە بازاڕی سیروان دوکانی هەبوو، یەکتریمان ناسی و وەفاداربوو بەرامبەر بە قسەی خۆی داوا منی کرد، منیش وەفاداربووم بەرامبەر بەو، بۆیە رەزامەندبووم لەسەر ئەوەی ژیانی هاوسەرێتی بەیەکەوە پێک بهێنین.

بەدرخان لە فێستیڤاڵی کلتووری هۆنەفۆس لە نەرویج

رۆژی ١٦ تشرینی ٢٠١٠ دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان بە فەرمی بەشداری لە فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی کلتووری میللەتە جیاوازەکانی وڵاتی نەرویجی کرد.

پاش ئەوەی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان بەشداری پێشانگای کتێبی نێودەوڵەتی فرانکفۆرتی کرد لە ٢٠١٠/١٠/٦ تا ٢٠١٠/١٠/١٢ لە ئەڵمانیا ئەویش بە بەشداری ئینسکلۆپیدیای هەولێر.

لە فێستیڤاڵی ساڵانەی هۆنەفۆس، میللەتانی دیکە، کە نیشتەجێی ئەو شارەن بە فۆلکلۆر و کلتووری خۆیان ئەو یادە پیرۆز دەکەن.

هەرچەندە دەبوایە بەڕێز فەلەکەدین کاکەیی ئامادەبێ، بەڵام بەهۆی چەند گرفتێکەوە نەیتوانی ئامادە بێ، بۆیە داوا لە دەزگای بەدرخان کرا وتارێک بنووسێ و بیخوێنێتەوە، لەنێو فێستیڤاڵەکە بەدرەدین ساڵح بە نوێنەرایەتی فەلەکەددین کاکەیی وتارێکی خوێندەوەو تەنیا وتارەکەی دەزگای بەدرخان لە راگەیاندنی نەرویجی و نێو کوردانی ئەوێ بڵاوکرایەوە. جێگای وەبیرهێنانەوەیە نوێنەری"ی.ن.ک" بەڕێز"هۆگر کاوانی و م. جەبار"بوون.

شایانی باسە کوردانی"هۆنەفۆس" رۆڵی کاریگەریان هەبوو لە سازدانی ئەو فێستیڤاڵە بەتایبەتی"م. غەفوور" و لە کوردانی ئەوێش بەڕێزان"تەلار خان، عەبدولقادر بێرکۆتی، هاوڕێ زادە، جەمال کەریم، پەروێز سەلیمی" و زۆرێک لە کوردانی هۆنەفۆس.

ئەمەش دەقی وتارەکەی دەزگای بەدرخانە:

وتاری دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان بۆ فێستیڤاڵی کلتووری هۆنەفۆس لە نەرویج

ئامادەبووانی بەڕێز:

کلتوورپەروەران، بەخێرهاتن:

ئەمڕۆ لە وڵاتی نەرویج لە شارۆچکەی هۆنەفۆس، فێستیڤاڵی کلتووری تایبەت بەو شارە ساز دەکرێت، ئەو شارە سپییە کوێستانییەی، کە هەر دەڵێی شارۆچکەکانی لای خۆمانە"کوردستان"وڵاتی کوردانە، کە دابەشبووە بەسەر وڵاتانی"تورکیا، سوریا، ئێران، عێراق" ژمارەشمان نزیکەی ٤٠ ملیۆنەو ئەمڕۆ لە کوردستانی عێراق خاوەنی پەرلەمان و حکومەتی خۆیەتی، ئەم شارە بە شەنگ و شۆخی باڵا دەکات و دەخوازێ هەموو میللەت و نەتەوەکان لە یەک بۆنەدا کۆبکاتەوە، بەمەبەستی چاندنی کلتووری خۆشەویستی لەنێوان ئەو میللەتانەی لەناو ئەوشارە ئازیزەدا ژیان بەسەردەبەن.

هۆنەفۆس بە شارۆچکەکانی"مهاباد، شەقڵاوە، ئەحمەد ئاوا، قامیشلۆ، دیاربەکر، سوارەتووکەو قەرەهەنجیر"ی کوردستان دەچێ.

سازدانی ئەوجۆرە فێستیڤاڵانە دەبێتە هۆی پردێکی کلتووری و رووناکبیری نێوان گەلان، بۆیە گەلان لەو یادەدا شوناس و مێژوو و هونەرو ئەدەب و کلتووری خۆیان نیشان دەدەن و باس و نمایشی دەکەن.

ئێمەی کورد لە کتێبەکانی خۆماندا زۆرجار گوتوومانە کلتوور و فۆلکلۆر ناسنامەی میللەتانە، هەر میللەتێک شوناس و کلتووری خۆی ون کرد، دەتوانێ لەڕێگای کلتوور و فۆلکلۆرەوە بیدۆزێتەوە. کورد میللەتێکی لێبووردەو دیموکراتخوازە و حەز بە سەروەری یاساو مافی ژن و یەکسانی لەنێوان توێژەکانی کۆمەڵگادا دەکات.

گەلی کوردستان گیانی لەخۆبوردوویی بە بەردەوامی نیشانداوە لەبەرامبەر گەلانی دیکە.. بۆیە لەجێگای خۆیەتی کلتووری خۆشەویستی لەنێو گەلاندا بچێنین، بۆئەوەی نەوەیەکی تەندروست و هۆشیار پەروەردە بکەین. بژی ئازادی و دیموکراتی، بژی یەکسانی و دادپەوەری، هەر بە زیندوویی ئەو فێستیڤاڵە ساڵانە پیرۆز بکەین.

دەستخۆشی لە لیژنەی باڵای ئەو فێستیڤاڵە دەکەین، بەتایبەتی کۆمەڵەی کلتووری کوردی لە هۆنەفۆس"غەفوور و پەروێز"کە دەرفەتیان رەخساند بۆئەوەی بەشداربین، سوپاس بۆ تەلارخان و قادر بێرکۆتی کە چەند ژمارەیەکی"هەفتەنامەی بەدرخان"یان لەسەر ئەرکی خۆیان لە نەرویج چاپکرد.

لەکۆتاییدا دەخوازم لەساڵی ئاییندەدا بتواندرێ بەشداری ئەو فێستیڤاڵە بکەینەوەو بەچەند چالاکییەکی کلتووری جۆراوجۆر لەتەک میللەتانی دیکە.

حەمید ئەبوبەکر ئەحمەد بەدرخان
لێپرسراوی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان
٢٠١٠/١٠/١٦ نەرویج - هۆنەفۆس

تەلارخان ئەو خاتوونەی کە رۆژانە ١٢ سەعات کاردەکات

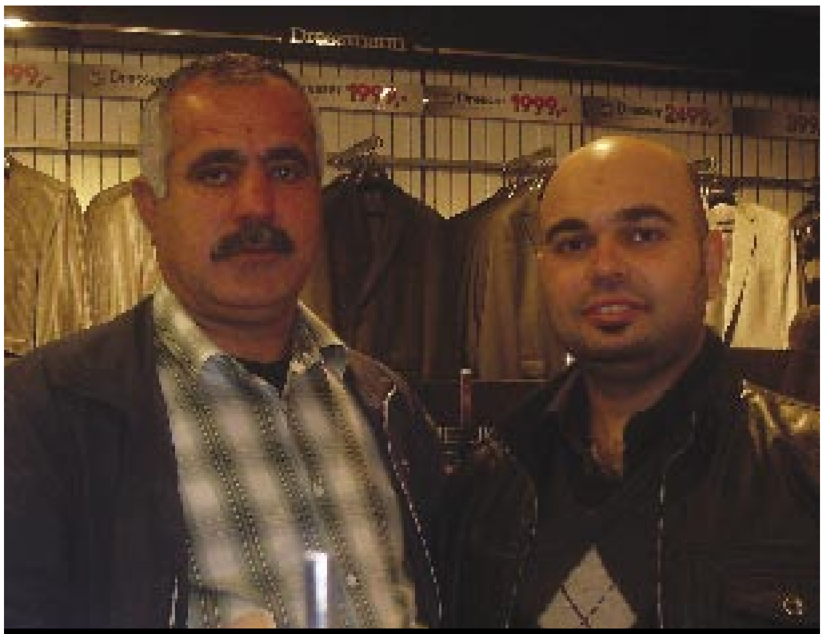

هاوڕێ زادە و جەمال قاسم ٢٠١٠/١٠/١٩ هۆنەفۆس

ئەو رۆژنامە رۆژانەیەی کە رۆژانە لە شارۆچکەی هۆنەفۆس دەردەچێت ٢٠١٠/١٠/١٨

بەدرخان لەتەک سەرۆکی فێستیڤاڵی کەلتووری هەنەفۆس ٢٠١٠/١٠/١٦

یادی جاران

سەربردەی حەسەن ئاغا و قوتابخانەی عەوێنە

* جەلال سنجاوی

عەوێنە گوندێکی خۆش و دڵگیرە لە دەشتی شەمامک، دەکەوێتە نێوان "عەلی مەلا داودە، سەید ئەمین، زەمزەمۆک، سیراوە و بەرزەوار".
کەسانێکی دنیا دیتە لە دەڤەرەکەدا پێیان وایە ناوی عەوێنە لە "عیون- عونیات" هاتووە بەمانای "کانیاوی بچووک"، چونکە لە کۆنەوە بەشێک لە عەشیرەتی "گی- تەی" لەگەڵ عەشیرەتە کوردەکان بۆ مەڕداری و کاروباری ژیانی ڕۆژانەیان پشتیان بەو چەند کانیاوە بچووکانە دەبەستا و گوندەکەش لەم شوێنە دروستکراوە، بۆ نموونە تا ئێستاش کانی "مەلا سەعید" ماوە.
ڕایەکی دیکە هەیە دەڵێ "عەوێنە" لە "حەوانەوە" هاتووە، چونکە ئاوێکی زۆر و پاوانێکی مشەی هەبووە، بەڵام لەبەر ئەوەی کورد لە ئاخافتندا تێکەڵاوی فۆنەتیکی لە نێوان پیتی "ع"، "ح" دەکات، بۆیە ناوەکە بە درێژایی زەمەن گۆڕاوە، لە حەوانەوە بووە بە "عەوانەوەو عەوێنە" هەروەک چۆن "حزە" بۆتە "عەزە لە گوندی عەزەو قونیان.
ئەم گوندە بەشێوەیەکی چڕو پڕ سەرپەرشتی دەکرا لە لایەن "حەسەن ئاغای کوڕی شێخ محەمەدی کوڕی مەحمودی کوڕی شێخ وەسمان کوڕی مەعروف کوڕی فارس ئاغای گەورە"، کە ئێستا بە بنەماڵەی "شێخ وەسمان"ەوە لەناو دزەییاندا ناسراون.
ئەم زاتە بەرزە لە ساڵی ١٩٧٠ لە گوندی عەوێنە لە دایک بووەو لەسەرەتای ژیانیدا حەزی بە خوێندەواری و شار و شارستانییەت کردووە، هەر بۆیە فێری زمانی عەرەبی و فارسی و تورکی بووە و پاشان مامۆستایەکی هیندی بەکرێ گرتووە و هێناویەتییە گوندی "عەوێنە" و هەموو مەسرەفی کێشاوە و دەرسی ئینگلیزی لای ئەو مامۆستایە خوێندووە و بەماوەیەکی کەم فێری زمانی ئینگلیزی بووە بە هەموو دەنگ و فۆنەتیک و ڕێزمانەوە تا بوو بە ئینگلیزی زانێکی باش، گەلێک جار لە دیوەخانی گوندیدا ڕووی لە میوانان و چینی ڕۆشنبیر دەکردو دەیگوت: وشەو زاراوەی بە ئینگلیزیم لێ بپرسن هەر وشەیەکم نەزانی نیو دیناری دەدەمێ، مامۆستا ڕەئوف کامەلا و هونەرمەند چەتۆ حەسەن دەڵێن: ئەوەندە زیرەک بوو هەموو قاموسی ئینگلیزی لەبەر ئەوە بووە هەر قوتابییەک لە وانەی ئینگلیزی ئیکمال بوایە "حەسەن ئاغا" خۆی بەم هاوینە گەرمە دەرسی پێ دەگوت بەبێ بەرامبەر، بەڵام دەبوایە قوتابییەکە ڕۆژێ یەک سەعات باوەشێنەی لێ بکات، چونکە کارەبای موەلیدە تەنها بە شەوان هەبوو.
مامۆستای هونەرمەند "چەتۆ حەسەن عەزیز" ساڵێکیان لە ئینگلیزی ئیکمال دەبێ و ڕۆژانە سەعاتێک باوەشێنە لە ئاغا دەکات، ئەویش وانەی ئینگلیزی بەشێوەیەکی ڕێکوپێک پێدەڵێ و گفتوگۆی بە زمانی ئینگلیزی لەگەڵدا دەکات تارادەیەک مامۆستا چەتۆ تا ئێستاش لە ئینگلیزی زیرەکە و لە یادی ماوە.
حەسەن ئاغا مرۆڤێکی بە دەسەڵات و زۆرزان و دڵتەڕو ڕۆشنبیر بوو، ڕەفتاری توند نەبوو بەرامبەر بە جووتیار و کاسبکارانی گوندەکە و گیروگرفتەکانیانی برایانە و دڵسۆزانە چارەسەر دەکرد، عەوێنە لە سەردەمی ئەو ببوو بە مەڵبەندی ڕۆشنبیری دەشتی شەمامک، سیما و ڕوخساری خەڵک و گوندەکە تا ڕادەیەک هاوکۆک بوون لەگەڵ شار و شارستانییەت، مامۆستای چیرۆکنووس "ڕەزا سەید گوڵ بەرزنجی" دەڵێ: "عەوێنە جیاوازتر بوو لە گوندەکانی دەوروبەری، لە ناوەڕاستی ساڵانی چلەکانی سەدەی ڕابردوو تا هەڵگیرسانی شۆڕشی ١٤ی تەمموزی ١٩٥٨ لە عەوێنە: کارەبای مۆلیدە و باخچەی ڕازاوە بە

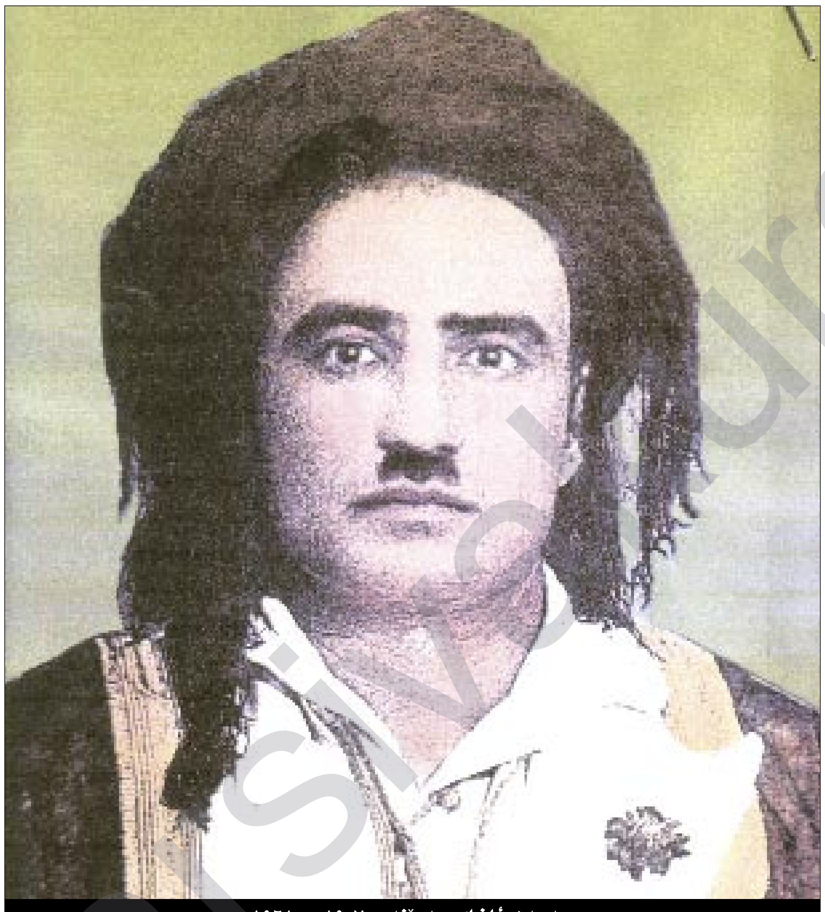

حەسەن ئاغای عەوێنە ١٩٠٧ — ١٩٦١

گڵۆپی کەسک و سۆر و قوتابخانە و نەخۆشخانە و دیوەخان و چایخانە و بیری ئیرتیوازی و ئاشی ئارد و ئامێری نوێی فەلاحەتی لە گوندی ئێمە هەبوو."، وێڕای ئەمەش خەڵکی عەوێنە زۆر هاتووچۆی هەولێریان دەکرد، هەرچەندە ڕێگای نێوان گوند و شار قیرتاو نەبوو، بەڵام "عەوێنە" بە گوندی پەستەکان ناسرابوو، ئەو پەستانەی لە ساڵانی چلەکان و پەنجاکانی سەدەی ڕابردوو عەوێنەمان بە هەولێر بەستابووەوە ئەمانە بوون:
١- پەستی مام عیسا.
٢- پەستی فەتەلی جۆزەلی.
٣- پەستی سەلیم سمایلاوەیی.
٤- پەستی مام غەفووری کوێخا ڕەحیم.
جگە لەمانە ماڵی "حەسەن ئاغا" دوو ئۆتومبێلی شۆفرلێت و جێبێکی ئەمەریکی و لۆرییەکی بارهەڵگریان هەبوو، بەو ئۆتومبێلانە یارمەتی خەڵکی هەژارو کەمدەرامەتی عەوێنەیان دەدا.
بۆ نموونە: ڕۆژێکیان "مام کەریمی فەقێ عەلی" کە زۆر هەژار بوو دەچێتە لای حەسەن ئاغا بۆ ئەوەی ئۆتۆمبێلی بداتێ ژن بۆ کوڕەکەی بگوازێتەوە، ئاغاش دەڵێ: مام کەریم بۆ شایی ناگێڕیت، ئەویش دەڵێ: قوربان مەسرەف گرانە و شاییم پێ ناگێڕدرێ، ئینجا ئاغا دەست لەسەر شانی مام کەریم دادەنێ و دەڵێ: بڕۆ مام "زەنوونی زوڕنا ژەن" بانگ بکە و شایی بگێڕە و مەسرەفیش هەمووی عایدی من دەبێ، ئیتر چەند ڕۆژ پێش بووک گواستنەوە دەهۆڵ و زوڕنا دەیکوتا و دەبێتە هەرایەکی ئەوەندە خۆش تا ئێستاش بۆتە پەند لە عەوێنەو دەوروبەری دەڵێن: "لە ساڵی شاییەکەی کەریمە فەندی".
شایانی گووتنە لەکاتی شاییەکە بەرێکەوت مامۆستای خوالێخۆشبوو "عزەدین فەیزی"، کە سەرپەرشتیاری پەروەردەیی قوتابخانەکان بوو لەم ئاهەنگە دڵگیرە بەشدار دەبێ.

چۆن قوتابخانەی عەوێنە دامەزرا

لە دەوروبەری ساڵی ١٩٤١ کە جەنگی دووەمی کاولکاری جیهانی پشێوی خستبووە ناو گشت ماڵێک و دنیا نوقمی دووکەڵی جەنگ ببوو، ئا لەم ساتە وەختە نائارامییەدا خوالێخۆشبوو حەسەن ئاغا بەردەوام بیری لەوە دەکردەوە لەسەر ئەرکی خۆی قوتابخانەیەک لە گوندی عەوێنە بکاتەوە، بە مەبەستی پشتگیری و ڕا وەرگرتن پرسی بە خزمەکانی خۆی کردوە، ئەوانیش نەک هەر پشتیوانییان نەکردووە، بەڵکو دژیشی وەستاون و بە مرۆڤێکی نەزان لە کاروباری بەڕێوەبردنییان لە قەلەم داوە، بەڵام ئەم پیاوە ڕۆشنبیر و زانست دۆستە هەر وازی نەهێناوە و بەردەوام سەردانی موتەسەریفی هەولێر و دائیرەی مەعاریفی هەولێری کردووە و تاکو موافەقەی کردنەوەی قوتابخانەی لە مەعاریفی هەولێر وەرگرتووە، ئینجا بە ئاسوودەیی و دڵخۆشییەوە گەڕاوەتەوە عەوێنە و موژدەی بە خەڵکە هەژارەکە داوە و بۆ ئەم مەبەستەش مەولوودێکی پێغەمبەر "د.خ" سازداوە و خەڵکەکەی بۆ مەولوود داوەت کردووە، پاش نانخواردن بە خەڵکەکەی ڕاگەیاندووە پاش ماندووبوونێکی زۆر قوتابخانەم لە گوندی کردۆتەوە، بەڵام ئێوەش دەبێت منداڵانی تەمەن لە نێوان "٦- ١٠" ساڵان بە ئیجباری بنێرنە مەکتەب و هانی منداڵەکانتان بدەن لەسەر خوێندن و دوانەکەوتن، هەر کەسێک سەرپێچی ئەم فەرمانە بکات لەماوەی "٢٤" کاتژمێر دەبێت ماڵی لە گوندی بار بکات و زەوییەکەش تەسلیم بکاتەوە.
بەمجۆرە لە "١/١٠/ ١٩٤٦" زەنگی قوتابخانەی عەوێنە لێدراو چریکەی منداڵە ڕۆح سووکەکان بەرز بووەوە ئاسمانی بێ سنوور و تیشکی زانست و زانیاری ئەم دەڤەرەی ڕووناک کردەوە و ڕۆژ لەبەرزی هەڵات.
مامۆستای "هونەرمەند" چەتۆ حەسەن، کە خوێندنی سەرەتایی لە گوندی عەوێنە تەواو کردووە دەڵێ: یەکەم مامۆستا کە دەست بەکار بوو لەو قوتابخانە نوێیە، مامۆستا "کەریم ڕەئوف عارف" بوو، ئەو بەڕێوەبەرانەش، کە لەیادم ماوە ئەو بەڕێزانە بوون:

١- مامۆستا کەریم ڕەئوف عارف.
٢- مامۆستا قادر کەریم.
٣- مامۆستا حەننا لۆقا.
٤- مامۆستا کەمال سەید محەمەد عەلی.
٥- مامۆستا سابیر محەمەد ساڵح.
٦- مامۆستا عەبدوللەتیف.

مامۆستایانی قوتابخانەش ئەم بەڕێزانە بوون:

١- مامۆستا جەرجیس محەمەد.
٢- مامۆستا مەنسوور مەربین.
٣- مامۆستا جەمال عوسمان.
٤- مامۆستا عەبدولباقی بەکر.
٥- مامۆستا پەترۆس کوندا.
٦- مامۆستا یوسف بەهنام کوندا.
٧- مامۆستا مەحموود جاف.
٨- مامۆستا بویا جوبرائیل.

هەروەها مامۆستا چەتۆ حەسەن لیستێکی ناوی ئەو قوتابییانەی بۆم نووسیوە کە لەگەڵ ئەو دەیان خوێند ئەمانە بوون:

١- شەهید مامۆستا سەعد عەبدوڵڵا.
٢- شەهید مامۆستا عەلی هەژار.
٣- شەهید عوسمان حەسەن دزەیی.
٤- خوالێخۆشبوو ئەحمەد عەوێنە.
٥- مامۆستا ڕەئوف ئیسماعیل کامەلا.
٦- مامۆستا ڕەزا سەید گوڵ.
٧- نەجمەدین سەید گوڵ.
٨- عەزیز حەسەن دزەیی.
٩- ڕوشدی حەسەن دزەیی.
١٠- نەجیبە حەسەن دزەیی.
١١- ڕەمزی حەسەن دەزیی.
١٢- ئەرشەد حەسەن دزەیی
١٣- سالار حەسەن دزەیی.
١٤- کەوکەز حاجی حوسێن.
١٥- خەسرۆ حاجی حوسێن.
١٦- ڕەقیب حاجی حوسێن.
١٧- تەلعەت مامە کەریم.
١٨- عومەر مەجید برایم.
١٩- جەعفەر شێخ حوسێن.
٢٠- محەمەد ئیسماعیل حەمە.
٢١- نەجەمەدین مەلا ڕەزا.
٢٢- عومەر خدر بڕنۆ.
٢٣- جەوهەر خدر بڕنۆ
٢٤- محێدین شێخ محەمەد.
٢٥- عوسمان شینە کەریم.
٢٦- عەبدولقادر شێخ محەمەد.
٢٧- سەدرەدین شێخ محەمەد.
٢٨- حەسەن مەلا سەعید.

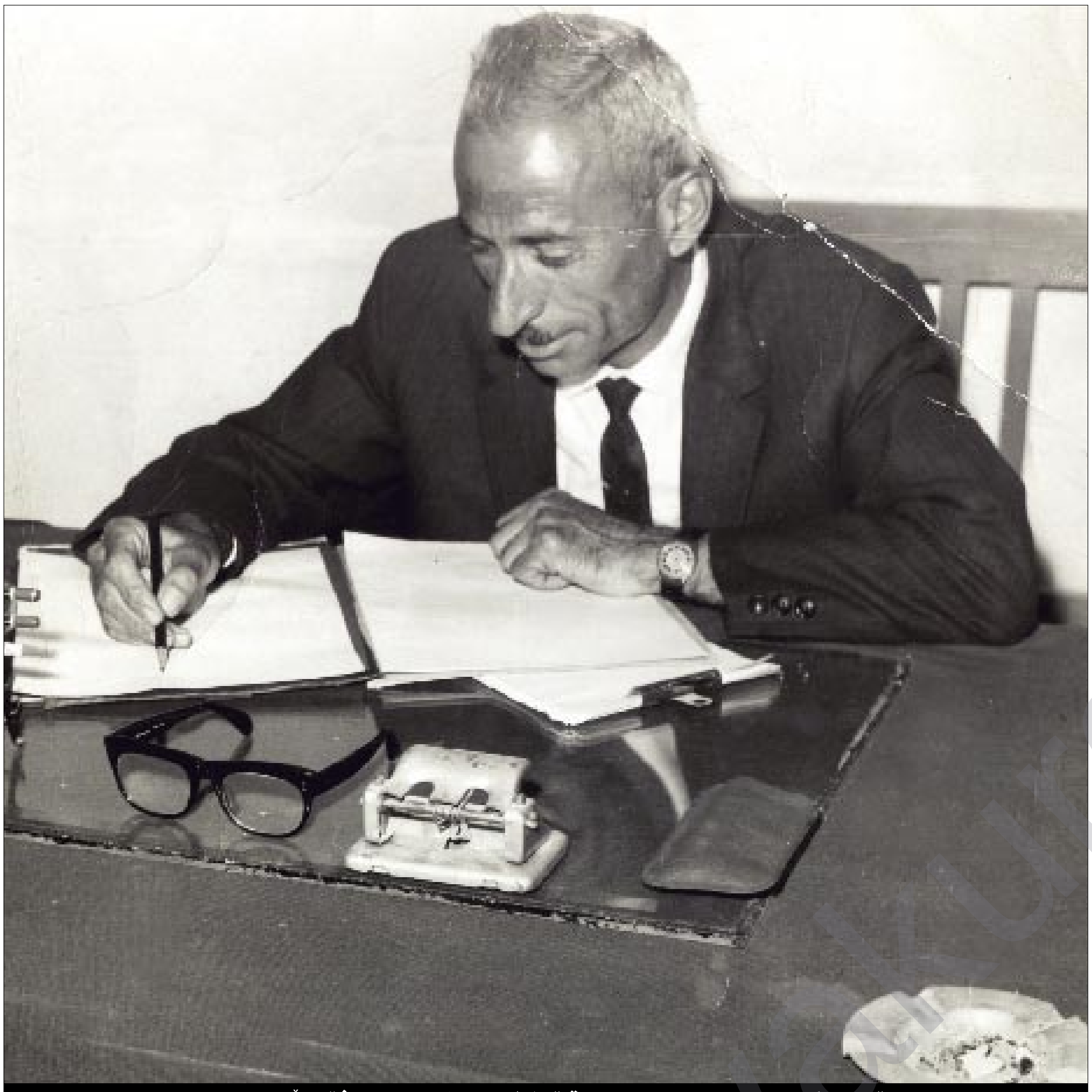

مامۆستا سەید کەمال محەمەد عەلی بەڕێوەبەری قوتابخانەی عەوێنە بۆماوەی هەشت ساڵ ١٩٤٨ — ١٩٥٦

٢٩- سەدیق حاجی سمایل.
٣٠- مەدحەت غەفوور.
٣١- رەئوف غەفوور.
٣٢- نەبی بەکر.
٣٣- ئاودەل رەحمان.
٣٤- جەعفەر سەید حەلیم.
٣٥- سەدیق ئەحمەد.
٣٦- مرعی سەید حەسەن.
٣٧- عەبدوڵلا سەید عومەر.
٣٨- ساڵح جەلحاو
٣٩- قاسم سەید محەمەد.
٤٠- عوسمان سەید محەمەد.
٤١- عومەر رەسووڵ.
٤٢- فاتیمە دەنون.

* حەسەن ئاغا و قوتابخانەی عەوێنە*

حەسەن ئاغا بەشێوەیەکی راستەوخۆ پەیوندی بە ئیدارەی قوتابخانەکەو کەسوکاری قوتابییەکانەوە هەبووە، تەنانەت لە مزگەوت و دانیشتنی شەوانەی دیوەخانیش هەر باسی خوێندن و سوودی قوتابخانە و مامۆستا و خوێندەواری کردووە، رێگای بەکەس نەدەدا سووکایەتی بە مامۆستا بکات یان بە دەنگی بەرز قسە لەگەڵ مامۆستاکان بکەن، بەم شێوەیە تارادەیەکی بەرز ئاگاداری رەوتی خوێندن و ئاستی قوتابییەکان بووە، رۆژانە دەبوایە تەماشای تۆماری دواکەوتنی "سجل غیابات"ی قوتابییان بکات، بۆ ئەوەی کەسوکاری قوتابییە نەهاتووەکە یان تەمبەڵەکە سەرزەنشت بکات یان هەڕەشەی ماڵ بارکردنی لێ دەکردن، هەموو ئەوماندووبوونەشی لەبەرژەوەندی خەڵکە هەژارەکە بووە تا منداڵەکانییان هەنگاو بنێن بەرەو ئاسۆیەکی رووناک و دنیای زانست و زانیاری.

لەکاتی تەواوبوونی ساڵی خوێندن و پاش ئەنجامدانی ئەزموونەکانی کۆتایی ساڵ، ئاغا فەرمانی دەدا ئاهەنگێک بۆ مامۆستاو قوتابییەکان ساز بکرێ و خەڵات و دیاری بەنرخی لەسەر حیسابی خۆی بۆ قوتابییە "یەکەم و دووەم و سێیەم"ەکان دەکرێ، لە گۆڕەپانی قوتابخانەکە تەختە و کورسی ریز دەکراو بە ئامادەبوونی مامۆستایان و حەسەن ئاغا و پیاوماقوڵان و ریش سپییەکانی گوندی بڕوانامەی خوێندن دابەش دەکرا.

ئێستاش خەڵکی گوندی دەگێڕنەوە، کە قوتابی "خەدیجە شینە" بە یەکەم دەرچووە، ئاغاش کەوێ و بن کەوێی ئاگر بارانی بۆ کڕیوە، تا رادەیەک ئەم دیارییە دەنگی داوەتەوە لە زۆربەی گوندەکانی دەشتی شەمامک باس دەکرا.

قوتابییەکان پاش دەرچوونیان لە پۆلی شەشەمی سەرەتایی و بۆ دەوامکردنییان لە هەولێر، حەسەن ئاغا بۆخۆی سەری لێدەدان لەبەشە ناوخۆی، گیروگرفتەکانی چارە دەکردن.

مامۆستا "سەید کەمال محەمەد عەلی" کە ماوەی هەشت ساڵان بەڕێوەبەر و مامۆستای عەوێنە بوو، لەلای ئاغا و خەڵکی گوندی خۆشەویست بووە بە "کەمالە فەندی" بانگیان دەکرد، ئەم مامۆستایە رۆژێک لە کۆڵانی گوندی دەڕوات، یەکێکی گوندییە کە ناوی "محەمەد زەمۆکە" بەرامبەر مامۆستا هاتووە و یەکسەر پێی گوتووە "کەمال مەرحەبا" بەبێ بەکارهێنانی وشەی مامۆستا یان ئەفەندی. ئیتر مامۆستا کەمال دڵی توند دەبێ و ئەم قسەیە دەگاتەوە لای حەسەن ئاغا، ئەویش وەڵامی بۆ دەنێرێ، کە دەبێت بۆ ماوەی "٢٤" سەعات لە عەوێنە باربکەی و زەوییەکەش بەجێ بهێڵی.

ئیتر کاک "محەمەد زەمۆک" کەوتۆتە هەوڵو تەقەلا و واستەکردن بۆ لای مامۆستا کە وابکات ئاغا دڵی نەرم بێتەوە و عەفووی بکات، ئینجا پاش نوێژی شێوان "حاجی حوسێن عەزیز و محەمەد عەلی کامەلا و شینەی سۆفی کەریم" کە جوامێری گوندی بوون دەچنە لای حەسەن ئاغا و داوا دەکەن، کە ئەمجارە کاک "محەمەد" عەفو بکات، چونکە مامۆستا کەمال دەڵێ: ئەگەر ئاغا عەفوی بکات منیش دەیکەم.

ئینجا حەسەن ئاغا دەڵێ: "خزمینە قوتابخانە لە بەرژەوەندی دوارۆژی منداڵەکانتانە و مامۆستاش کە هاتووە لێرە منداڵەکانتان فێرە خوێندن و رەوشت بەرزی دەکات، دەبێ هەموومان بەبرا گەورەی خۆمانی بزانین، ئەمجارەش لەبەر خاتری ئێوە و مامۆستا، عەفوی دەکەم، نامەوێ ئەم رەفتارە دووبارە ببێتەوە".

رێز و سوپاسم بۆ ئەو بەڕێزانە:

١- مامۆستای هونەرمەند چەتۆ حەسەن، کە وێنەی حەسەن ئاغا و ناوی مامۆستا و قوتابییەکانی بۆ هێنام .

٢- سوپاس بۆ مامۆستایان رەزا سەید گوڵ بەرزنجی و مامۆستا رەئوف ئیسماعیل کامەلا، کە سوودم لە زانیارییەکان وەرگرت.

٣- وێنەکان لە ئەرشیفی مامۆستا کەمال سەید محەمەد وەرگیراون بە ئەمانەت، کە بەڕێزیان ماوەی هەشت ساڵ بەڕێوەبەری قوتابخانەی عەوێنە بوو، هەر لەو گوندەش ژیانی خێزانداری پێکهێناوە.

ئەم وێنەیە لەساڵی ١٩٥٤ لە گوندی عەوێنە گیراوە، کۆمەڵێک خەڵک لەسەر پەستی"مام فەتاحی کوێخا رەحیم"راوەستاون، منداڵێک ئاڵایەکی بەرز کردۆتەوە، شێوەی لە ئاڵای کوردستان دەچێ و لەخوارەوەش چەند مامۆستایەک دەبینرێن.

ئەم وێنەیە لەساڵی ١٩٤٩ لەبەردەم قوتابخانەی عەوێنە گیراوە:
دانیشتوان لە راستەوە: مامۆستا مەنسور مەربین، مامۆستا عەبدولباقی، مامۆستا ؟، مامۆستا جەمال عوسمان، مامۆستا سەید کەمال محەمەد عەلی — بەڕێوەبەر. راوەستاوەکان لە راستەوە: عەلی هەمێ- فەڕاشی خەستەخانەی عەوێنە، مام زەنون یوسفی — زوڕناژەن، مام قادر کامەلا.

بۆ خالید جووتیار
"پیاوێک. لە هەمووومان وایە لەسەفەرە"

ە/ هاوژین عەبدورەحمان کانەبی.

ڕۆژێکەو...
قژی بڵاوکردۆتەوە لە سەرمان
چاوی داخستووە بۆ باران
نەکۆشی پڕ هەورە ئاسمان
نەگیرفانە هەڵوەشاوەکەی چاکێتی
چاککردۆتەوە بە دورمان...
پاکێتێک هەناسەی...
خستۆتە گیرفانی لای چەپی پانتۆڵەکەی و
ناوە ناوە قومێک لەژیان دەداتەوە و
سییەکانیشی هەر بەتاڵن..
لەوێ.....!
بەتەنها دادەنیشێ. دڵکەیەک پڕ بیرەوەری دەکات و
دوو پەرداخی لێ دەخواتەوە
تۆزێکی بەسەر مسوودەکانی پیری دادەرژێت
دەشلەژێ و خێرا دەیسرێتەوە..
نەوەک نەتوانێ گەنج بێتەوە..
بەدەم حەیران وتنەوە، ژوور بە ژووری
سەلکە پەنیرێکی کوردی دەگەڕێت و
ئاوڕ لە هەڵمی پیاڵەیەک چا ناداتەوە!
لەگەڵ یاسەمین پیاسە دەکات و لەبەر خۆیەوە دەڵێت:
"وەرە بەر لە ئاوابوون. با وێنەیەک لەگەڵ ئاوابوون بگرین"
بابە چوکلاتێک هەموو منداڵەکان بەیەکتر ئاشت کەینەوە
بەزۆر سڵاو لە گوڵەکەنمەکان بسەنین و
بۆ گوڵە جۆکانی ببەینەوە
لەتاو کورتی ئەم ڕێگایە زێدە تەسکە
وەک نامەیەک خۆی قەد دەکات و
دەخزێتە نێو باخەڵی منداڵێکی ناو بێشکە
وەک حەیرانێک لە کۆتاییدا...
خۆی هەڵدەکاتەوە سەرەتاو
لەچاوەڕوانی داگیرساندنەوەدا..
وەک تابلۆیەک بەقەد دیواری تەمەن بەلاری
لە چاوەڕوانی ڕاست کردنەوەدا..
لێرە هەمیشە پیاوێک بەرەو ئەبەدیەت
جانتایەک پڕ لە تەریقەت

لاپەڕەی یەکەمی هەموو ئاوڕدانەوەکانی
ئیمزایەکی ماندوو. و شەکەت
هەروەک جاران..
قاچێکی تراکسودەکەی لەوەکەی تر بەرزتر هەڵکردووە و
بەنێو قەزوانەکان پیاسەدەکات
بیریشی هەر لای تەسبیحێکی مەرجانییە
لەپێک ئاو،
دەکاتە نێو مەرجانەکانی سەر قادرمەکانی مەرگ
فووییک دەکات،
لە ئاگرە خۆشە. ناخۆشەکانی جەنگ
پارویێک پیازی کوڵاو سەلکێک دۆمبەڵان
لەپەنا کتێبەکانی ڕووت بوونەوە جێ دەهێڵێ
ڕووت..!
وەک داری خۆی ڕاوەشێنێ لەگەڵا
وەک شارێک بەبێ قەڵا
قەڵایەک بەبێ ئاڵا
ماڵێکی چۆڵ بەبێ دەرگایەک لە پۆڵا
پیاوێک.. هێشتا لەتاو ئازاری جەستەی بەخەبەرە
لە هیلاکیان. سەیری دواوەی ئەم وێنەیە دەکات کە نووسیومە:
"شانازی دەکەم بەخاڵی ئازیزم
لە دووری تۆیە لەشادی زیزم
خۆزگەم بەوکاتە لەشنگل بانە
دڵمان چەند خۆش بوو لەم شارە جوانە
هۆ شاری ڕواندز. شارە ناسکەکەم
بەبێخاڵ دا دێم بەبێ "خاڵەکەم"
بزەیەکی بەشەرمەوە دەکات و لە ژێرەوە دەنووسێ:
بیرت نەچێ تۆزێ ڕەژوو بە بۆ "تکە" لەگەڵ دوو قوتی بیرە
ڕۆیشت و ئەوەی نەدیت کە لەسەر دیواری ماڵەکەی نووسیومە:
ئێستاش بەدەنگی ئیسعاف ڕادەچڵەکێم
بەقەرەباڵغی پەست دەبم
بەزەنگی مۆبایل تا نزیک مەرگ دا دەخورپێم
خۆرم و لەرقی تاریکی هەڵنایەم
هەموو لەبێ تۆیی ڕاهاتوون. من ڕانایەم
هێشتا ئەو دڵەم دەڵێی پەنگرە
قەت سەبووری خەمم نادات ئەو گۆڕە سارد و سڕە
خالید جووتیار. جانتایەک تژی لە قەنەفر.
خالید جووتیار. حەیرانێکی گەرم لە وڵاتی بەفر...
خالید جووتیار. دواهەمین سڵاو لەسەفەر...
خالید جووتیار. جێگای شانازی من و ئەوانی تر...

تێبینی: ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی هەولێر بڵاوکراوەتەوە لە نووسینی ڕەسوڵی سوڵتانی ، بەهۆی چەند هەڵەیەکی ڕۆژنامەی هەولێر دووبارە بڵاومان کردەوە

"مارف خەزنەدار،
دنیایێک لە وشە و مەملەکەتێک لە کتێب"

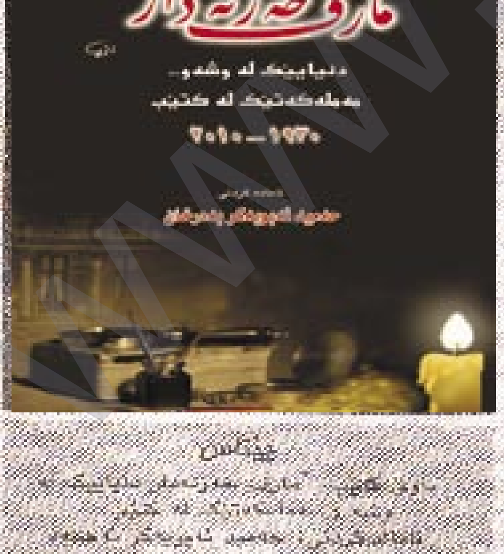

حەمید ئەبوبەکر بەدرخان

[illegible]

فێستیڤاڵی کلتووری گەلان لە کەلار – قەڵای شیروانە

باوکی بنار - سلێمانی

- هونەرە میللیەکانی گەلان ڕەسەنایەتی داب و نەریتی ئەم گەلانەی ئەکرد بە سەما بارین لە قەڵای شیروانە، بە بەشدار بوونی هەر میللەتەو بە سەما و هەڵپەرکێ و ئاوازی کلتووری خۆی لە مەیدانی شاری کەلار گوڵ باران ئەکران لە لایەن خەڵک، ئەم فێستیڤاڵە گرنگی یەکجار گەورەی دا بە ناوچەی گەرمیان لە گشت ڕووەکانی (مێژوویی و کلتووریی و شارستانی و ڕەسەنایەتیی و ڕۆشنبیریی و هونەریی)یەوە.

جیاوازی ئەم فێستیڤاڵە لەگەڵ فێستیڤاڵەکانی تر لە چەند خاڵێک جیا ئەکرێتەوە، بۆ ئەم مەبەستە بەدرخان لە نزیکەوە بەڕێوەبەری تیپی میللی هونەری سلێمانی بەڕێز عەبدولحەزیز مەجید دوانرۆ ئاخۆ چۆن توانیان لە ماوەیەکی کورت، پاش چالاکیان لە وڵاتی پۆڵۆنیا لە مانگی تەممووزی 2010 کە بەشداربوون لە فێستیڤاڵی کلتووری گەلان لە وەڵامدا گوتی:

* سەرەتا تاکو ئێستا لە عێراقی کۆن ئێستا لە هەرێمی کوردستانیش فیستیڤاڵی هونەرە میللیەکان ئەنجام نەدرا بوو. کەچی یەکەم جارە هەرێمی کوردستان بتوانێت فیستیڤاڵێک ساز بدات بە سەرکەوتوویی ڕووی گەشی ناوچەکە و کوردستان بە دنیا بناسێنێ و کلتووری میللەتەکانیش بە کوردستان بناسێ.

* ئەم جارە فیستیڤاڵ لە شارۆچکەکانەوە چالاکییەکانیان گواستەوە بۆ شارە گەورەکان بۆ.

ئامانجی ئەم فیستیڤاڵە چی بوو؟

- ناساندنی کلتووری گەلان بە میللەتی کورد، ئاشنا بوونی کورد لە نزیکەوە بە کلتووری گەلان لە بواری سەما و هەڵپەرکێ و موزیکی میللی.

لە فیستیڤاڵ کۆمەڵێک میللەت و گروپی وڵاتانی جیا جیا توانییان لە گشت ناوچەکانی گەرمیان داب و نەریت و سەما و هەڵپەرکێ و موزیکی میللی خۆیان نمایش بکەن ئەو گروپ و وڵاتانەی بەشداربوون کێن؟

-1 **پۆڵۆنیا (تیپی هونەری میللی لگنیسیا).**
-2 **کرواتیا (تیپی هونەری میللی کرواتیا).**
-3 **میسر (تیپی هونەری میللی مترۆح).**
-4 **سوریا (تیپی هەڵپەرکێ ی عفرین).**
-5 **ئێران (تیپی هەڵپەرکێی ئاویەر لە سنە).**
(تیپی دەستگامی لە تەهران)
-6 **عێراق (تیپی هونەری میللی نەتەوەی بەغدا).**
-7 **عێراق (تیپی هونەری میللی بەسرە).**
-8 **هەرێمی کوردستان (تیپی هونەرە میللییەکانی سلێمانی).**
-9 **سلۆڤاکیا (گۆرانی بێژی ناوداری ئەورووپا ئانا).**
-10 **سوید (تیپی هەڵپەرکێ هونەرە جوانەکان لقی سوید).**
-11 **سوید (تیپی لاوانی یۆتۆبۆری- کورد).**
-12 **بەرازیل/هونەری میللی.**
-13 **شیلی (هونەری کەڵچەری میللی).**
-14 **پۆلیڤیا/ تۆلاری.**
-15 **پۆلۆڤیا/هونەری میللی.**

*** چۆن پێشوازی لە میوانان کرا؟**

- ڕۆژی 2010/11/30 بۆ یەکەم جار لە فرۆکەخانەی نیو دەوڵەتی لە شاری سلێمانی گروپی هونەری میللی مگروح) لە میر پێشوازیان لێکرا گەیشتە سەر خاکی کوردستان، لە لایەن بەڕێوەبەری گشتی و لیژنەی باڵای فیستیڤاڵ و گروپ (تیپی هونەری میللی سلێمانی) بە گوڵ لە پێشوازی وەستابوون... بە بۆنەی هاتنی یەکەم گروپ و هاتنی تیپی هونەری میللی **مگروح**) بۆ کوردستان بۆ

فیستیڤاڵی کلتووری گەلان لە کەلار بەم بۆنەیەوە لە 2010/11/31 بڕیار درا بە ئاهەنگ گێرانێکی تایبەت لە لایەن هەردوو گروپی هونەری میللی سلێمانی و میسری بە بۆنەی بەخێرهاتنیان چەند تابلۆیەک نمایشکرا، چوار تابلۆی هونەری لە لایەن گروپی میسر و سێ تابلۆی هونەری لە لایەن گروپی سلێمانی، کە بووە جێگای دڵخۆشی ئامادەبوان و گشتی خەڵکی شاری سلێمانی لە نێوانیاندا هونەرمەندی سەماکار (محەمەد سوبحی) جوانترین نمایشی (تاک)ی پێشکەشکرد.

بۆ ڕۆژی 2010/11/1 لە ڕێگای ئاسمانی و زەوی گشت گروپەکان گەیشتنە کوردستان و بەگەرمی پێشوازیان لێکران، لە فرۆکەخانەی سلێمانی و خاڵەکانی سنووری کوردستان. پاش حەوانەوە یان لە شوێنی خۆیان
2010/11/2 بەیانی بەڕێکەوتن بۆ شاری کەلار .

- سەرەتای فێستیڤاڵ چۆن بوو؟

* سەرەتای فێستیڤاڵ لە شاری کەلار کات ژمێر 2.30 پاشنیوەڕۆ ڕێپێوانێکی گەورە سازکرا لە لایەن گروپە هونەرییەکانەوە بەئاڵای وڵاتەکانیانەوە لە سەر شەقامەکانی شاری کەلار بە ڕێپێوانەوە چالاکییەکانی خۆیان نمایش ئەکرد بە هەڵپەرکێی میللی و ئامێرە میللییەکانی خۆیان ڕێپێوانەکە بە لێشاوی جەماوەر و ئاپۆڕای خەڵک یەکجار زۆر بوو لە جەماوەری شارەکە و ناوچەکە بۆ یەکەم جار کارێکی هونەری یان هەر کۆبونەوەیەک و کارێکی جەماوەری ئەم خەڵکە کۆ نەبۆتەوە. بە ڕاستی ڕووی گەشی ناوچەکە و ئەم دەڤەرەیان نیشان بە وڵاتان و دنیای دەرەوەداو سەلماندیان کە گەرمیان خەڵکی فرە ڕۆشنبیر و هونەر دۆست و تینووی هونەرن، خۆشەویستیان بۆ گروپەکان خۆشەویستی گروپەکانیش بۆ کەلار تا دوایین ڕۆژ بەردەوام بوو..

سەرەتا بەڕێز مستەر (ژیرسی) سەرۆکی فیستیڤاڵی پۆڵۆنیا و سەرۆکی گروپی پۆڵۆنی بۆ بەدرخان گوتی: ئێمە لە وڵاتی خۆمان ناتوانین جەماوەری ئاوا زۆر کۆبکەینەوە. خەڵکم نەدیوە ئەوەندە هونەر دۆست بن- هونەریان خۆش بوێت شەڕ ئەکەن بۆ ئەوەی بێنە پێش و لە نزیکەوە سەماکاران ببینن وێنەیان لەگەڵ بگرن، بە ڕاستی دڵخۆشم پاشان لە کات ژمێر (4)، ئێوارەی هەمان ڕۆژ ئاپۆڕاو لێشاوی جەماوەر و گروپەکان ڕوویان کردە قەڵای شیروانە، جەماوەرە فراوانەکەو... گروپە حەماس گرتووەکان... قەڵای شیروانە یان هێنایە هەژان، بە چەپڵەی جەماوەر بە سەما و هەڵپەرکێ سەماکاران گروپەکان فرمێسکی خۆشەویستی زێی سیروانی کردۆتە لافاو. حەزی جەماوەر گەیشتە لووتکە باراندی بەسەر شاری کەلاردا... ئەم شەوە شەوی شادی و خۆشەویستی خەڵک بوو لە گشت کوردستان و کەلار ئینجا بە ئامادەبوونی وەزیرە بەڕێزەکان و پارێزگا و قائمقامیەتی شارۆچکەکانی دەڤەرەکە کۆمەڵێک بەرپرسی گەورە و کەسایەتی ناوچەکە فیستیڤاڵ بە کارە هونەرییەکان دەستی پێ کرد. هونەری میللی سلێمانی بە تابلۆیەکی هونەری بەخێرهاتنی گروپەکەیان کرد، دوا بە دوای سلێمانی دەستە خوشکی تیپی لەکنیسیای پۆڵۆنیاو میسرو وڵاتانی تر بەردەوام بوون. تاکو درەنگانێ شەو ئاهەنگەکە بەردەوام بوو.

ڕۆژی دووەمی فیستیڤاڵ 2010/11/3 پلانی فیستیڤاڵ و بەرنامەکانی داڕێژراو بوون، کە گروپە بەشداربووەکان دابەش بکرێن بەسەر گشت ناوچەکانی ناوچەی گەرمیان هەردوو گروپ و سێ گروپ بۆ ناوچەیەک ڕەوانە کران...

-1 کەلار بەناو زانکۆ و پەیمانگایەکان دابەشکرابوو پێشوازی گەرمی خوێندکاران و مامۆستایان لە زانکۆ و دابەش کردنی دیاری و ڕێز لێنان لە گروپەکان نراو گروپەکانیش نمایشی تابلۆی سەما و هەڵپەرکێی خۆیان نمایش کرد و ئێوارەکەشی سێ گروپ لەسەر شانۆ لە قەڵای شیروانە بەردەوام بوو بە چالاکی بۆ ئەوەی قەڵا بێ بەش نەبێت، ڕۆژانە... لە چالاکی هونەری دەربەندیخان بە هەمان شێوە (3) گروپ ڕویان کردبووە شارۆچکەکە بە پێشوازی گەرم لە لایەن جەماوەری دەربەندیخان پێشوازی هونەرمەندان و فەرمانگەی ڕۆشنبیری گەرمیان داو قائمقامیەتی شارۆچکەکە گەڕان بەناو شار و شوێنە گشتییەکان و سەردانی بەنداوی دەربەندیخانیان کرد گروپەکان ئێوارەی کات ژمێر (3) ئێوارە چەند نمایشی جوان کرا بۆ جەماوەری شارۆچکەکە، بووە جێگای سەر سوڕمانی خەڵک و گروپەکانیش زۆر خۆشحاڵ بوون بۆ ئەم ئامادەبوونەی جەماوەر و ڕێزلێ گرتنەکەیان.

-2 شارۆچکەی کفری

ئەم شارۆچکەیەش بە جوانترین شێواز پێشوازی لێ کردن لە لایەن قائیمقام سەرۆکی شارەوانی و هونەرمەندان. جەماوەرێکی یەک جار دڵسۆز ئامادەبوون و گروپەکان نمایشی خۆیان کرد، لە هەمان کات بەڕێز قائیمقام بڕوانامەی ڕێزلێنانی بەخشییە تیپە بەشدار بووەکان، هەندێ دیاری بەخشییە تیپ و گروپە بەشدار بووەکان، پاش نیوەڕۆ لە لایەن قائمقامی کفری خەڵکەکە هیوایان خواست، کە ئەم پەیوەندییە توندتر بێت و سەردان بەردەوام بێت بۆ ساڵانی ترو فیستیڤاڵی تر، پەیمانی دۆستایەتی بەست و ئومێدیان خواست ئەم چالاکییانە بەردەوام بێت .

3 - شارۆچکەی چەمچەماڵ:-

جوانترین پێشوازی لە گروپە بەشدار بووەکان کرا... گروپەکان سەردانی گەلەری چەمچەماڵیان کرد و سەرسام بوو بە بینینی، پاشان لە لایەن بەڕێز قائمقام و بەرپرسانی شارۆچکەکە میوانداری کران و

نیوەڕۆ خوانێکیان لە بانی مەقان بۆ ئامادەکرابوو، پاشان کاتژمێر (3) پاش نیوەڕۆ ئاهەنگەکە لە لایەن گروپەکان دەستی پێ کرد، سەرەتا بە وتاری لیژنەی باڵا و بەخێرهاتنی لە لایەن قائمقام....

دوای ئاهەنگەکە دیاری و بڕوانامەی ڕێزلێنان بە تیپە بەشدار بووەکان بەخشرا هیوایان خواست دۆستایەتی کورد و گروپەکان بەردەوام بێت و هەموو ساڵێک چەند گرووپ ڕوو بکەنە شارۆچکەکەیان دەست خۆشییان کرد ئەم دەست پێشخەرییە کە پێشنیار کرا و نەخشەی بۆ کراوە وەک شارۆچکەکان بێ بەش نەکرێ

ڕۆژی سێیەمی فیستیڤاڵ 2010/11/4

سەرلەبەیانی لەناو شارۆچکەی کەلار گروپەکان بە چالاکی هونەری لەناو زانکۆکانی کەلار و پەیمانگەکان ئاهەنگیان بۆ خوێندکاران و مامۆستایان گێڕا، کە لە لایەن مامۆستایان و خوێندکاران داوایان کرد و هیوا خواستبوون کە ئەم جۆرە چالاکییانە بەردەوام بێت، ساڵانە لە زانکۆ و پەیمانگاکان، کە ئەمە یەکەم جارە لە مێژووی زانکۆ پەیمانگاکان ئەم جۆرە چالاکییانە بە جوانترین کاری هونەری بکرێت.

سەر لە ئێوارەی هەمان ڕۆژ 2010/11/4 کاتژمێر 4 ئێوارە ئاهەنگ بەردەوام بوو، کۆتایی فیستیڤاڵ لە شارۆچکەی کەلار دەستی پێکرد هەر گروپەو بەچەند تابلۆیەکی هونەری بەشداریان کرد تاکو گشت گروپەکان نمایشیان کرد ئینجا (یاری ئاگرین) لەسەر قەڵای شیروانە دەستی پێ کرد و ئەم شەوە بووە شەوی جەژن لە قەڵای شیروانە گروپەکان زۆر دڵخۆش بوون بە ئاهەنگەکە پاشان لە لایەن بەڕێزان پارێزگارو و وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان چەند بەرپرسێکی حکومی و کەسایەتی ناوچەکە دیاری و بڕوانامەی ڕێزلێنان بەخشرایە گروپە بەشداربووەکان بۆ بەردەوام بوون ڕوو کرایە شارەکانی هەرێم.....

هەمان شەو بەڕێز باڵیۆزی پۆڵۆنیا لە بەغدا گەیشتە شاری سلێمانی و ئێوارە خوانێکی بۆ گروپەکەی پۆڵۆنیا ساز کرد لە سلێمانی پالاس بە ئامادەبوونی کۆمەڵێک وەزیری هەرێم و بەرپرسان، گروپەکەی پۆڵۆنیاش چەند نمایشی سەما و هەڵپەرکێ و گۆرانی نمایش کرد تا درەنگانی شەو . باڵیۆزی پۆڵۆنیا پیرۆزبایی ئەم فیستیڤاڵەی کرد هیوای خواست، کە ئەم فێستیڤاڵە بەردەوام بێت. لەبەر ئەوە وتی سەداو ناوبانگی ئەم فیستیڤاڵە زۆر گەورە بوو و حەزی کرد بێت سەردانی گروپەکان بکات .

سەر لەبەیانی ڕۆژی 2010/11/5 گشت گروپەکان گەیشتنە شاری پایتەختی ڕۆشنبیری و هونەر.. بە بۆنەی دامەزراندنی شاری سلێمانی خۆیان ئامادە کرد بۆ بەشداری کردن، ئێوارەی هەمان ڕۆژ بە ئامادەبوونی جێگری وەزیری ڕۆشنبیری عێراق و وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان و بەڕێز پارێزگار و کۆمەڵێک بەربرس گەورەترین ئاهەنگ لە هۆڵی ڕۆشنبیری بەڕێوەچوو و چەند دیارییەکی ڕێزلێنانی فیستیڤاڵ بەخشرایە بەڕێز جێگری وەزیری ڕۆشنبیری عێراق و بەڕێز وەزیری ڕۆشنبیری و ئامادەبوان ئاهەنگەکە کۆمەڵێک هونەرمەند و خەڵکی ڕۆشنبیری شار ئامادەبوون دەست خۆشییان کرد. لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی و ڕۆشنبیری و هونەرو لیژنەی باڵای فیستیڤاڵ بۆ ئەم جۆرە فێستیڤاڵە هیوایان خواست بەردەوام بێت گەشەی پێ بدرێت لە گشت ڕووەکانەوە.

ڕۆژی شەشەمی فێستیڤاڵ :-

سەر لەبەیانی گشت وڵاتانی بەشدار بووی فیستیڤاڵ ڕوویان کردە شاری هەڵەبجە سەردانی مۆنیمۆنتی هەڵەبجە یان کرد و پاشان سەردانی سەر قەبرانی کارەساتی هەڵەبجەیان کرد، لە لایەن بەڕێز قائیمقام و چەند بەرپرسێکەوە پێشوازییان لێ کراو باسی کارەساتی هەڵەبجەیان بۆ میوانەکان کردو تراژیدیای هەڵەبجە گشت میوانەکانی سەرسام کرد. میوانەکان بە کارەساتێکی وەحشییانەی دیکتاتۆری عێراق بە کارێکی بەدرەوشتی بەعسییان زانی، هیوایان خواست، کە کورد جارێکی تر تووشی کارەساتی لەو جۆرە نەبێتەوە، دوعای ئاشتی و سەرکەوتنیان کرد لە خوا بۆ

ئەوە ی کوردستان ئارام بێت و زیاتر گەشە بە خۆ بدات لە گشت بوارەکانی ڕۆشنبیری و هونەری ئاوەدان کردنەوە، بەڕێز قائیمقام بەخێرهاتنێکی گەرمی لێ کردن و گوتی: یەکەم جارە میوانی وا زۆر لە وڵاتان بێنە ناو هەڵەبجە. زۆر دڵخۆش بوو، هیوایان خواست فیستیڤاڵەکەش سەرکەوتوو بێت و بەردەوام بێت میوانەکان وتیان ئێمە لە ڕێگای کەناڵ و ڕۆژنامەکانەوە لە وڵاتەکانمان باس لە جوانی کورد و ئەو کارەساتانەی، کە بەسەر کوردیان هێناوە باس ئەکەن و باسی جوانی کوردستان و هونەر دۆستایەتی کورد و پێشکەوتنی کورد بۆ خەڵکی خۆیان ئەگێڕنەوە....

ئێوارەی هەمان ڕۆژ گشت گروپەکانی بەشدار بوو بۆ پشوو چوونە ناو شاری سلێمانی بە تێروتەسەلی گەڕان بە ناو شار و لە لایەن خەڵک پێشوازی گەرم کران و دڵخۆش بوون بەوە خەڵکی ئێمەی کورد ئەوەندە ڕێز لە میوان و هونەرمەندان دەگرن، ئەم ئێوارەیە سەدان کامێرا بەناو شاری سلێمانی ئەسوڕانەوەو وێنەی جوانی شاریان دەگرت و پاشان سەردانی شاخی ئەزمەڕیان کرد تا درەنگانی شەو لە پارکی ئازادی و سەرچنار و گەڕان......

ڕۆژی حەوتەمی فیستیڤاڵی گەلان:-

سەر لەبەیانی فیستیفاڵ لە قەڵای شیروانە بۆ قەڵای هەولێری پایتەختی حکومەتی هەرێمی کوردستان گوازرایەوە، دوای میوانداری نیوەڕۆ خوانێک لە لایەن وەزیری ڕۆشنبیری ڕێخرا بوو بۆ گروپەکان و میوانەکانی فیستیڤاڵ...

پاش نیوەڕۆ کات ژمێر (3) پاش نیوەڕۆ لە نێوانی هەردوو پارکی منارە و شانەدەر لە شاری هەولێر ڕێو ڕەسمی ڕێپێوان بە درێژایی چەند کیلۆمەتر بە ڕێوەچوو، تیپەکان بە ئاڵا ی وڵاتەکانیان چالاکیان لەسەرشەقام و گۆڕەپانی دیاری کراونمایشکرد، کە بەڕێزان وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان و بەڕێز پارێزگاری هەولێر کۆمەڵێک بەرپرس و هونەرمەند و نووسەر و جەماوەرێکی تایبەت بە ڕێوە چوو، کە هەر یەکە بە پارچەیەک لە کلتوور و سەما و هەڵپەرکێی میللی خۆی نمایشی کرد، کە هەر یەکە (5) دەقیقەی بۆ تەرخان کرا بوو بە زیندوویی....

پاشان هەر هەمان ئێوارە کاتژمێر (5) ئێوارە لە هۆڵی مامۆستا شەهید سەعد بە ئامادەبوونی بەڕێزان وەزیری ڕۆشنبیری و لاوان و بەڕێز پارێزگاری هەولێر کۆمەڵێک لە وەزیرە بەڕێزەکان و نوێنەری بەڕێز سەرۆکی حکومەت و کۆمەڵێک لە هونەرمەند و هونەر دۆستی تایبەت لە هۆڵەکە ئامادەبوون.

هەروەها ڕۆژی 2010/11/8 لە شاری هەولێر هەردوو تیپی هونەری میللی نەتەوەیی بەغدا تیپی هونەری میللی بەسرە لە عێراق بە ڕێکران بۆ شارەکانی خۆیان، لە هەولێرەوە تیپی هەڵپەرکێی عەفرین بە هەمان شێوە بەڕێکرا بۆ وڵاتی سوریا ......دوایی نانخواردنی نیوەڕۆ لە شاری سلێمانی گروپی سنە و تەهران بەڕێکەوتن بەرەو سنورو گەڕانەوەیان بۆ کۆماری ئیسلامی ئێران لە شاری سنە.. تەهران .

تیپەکانی: پۆڵۆنیا و کرواتیا و پۆلیڤیا و شیلی و بەرازیل و سلۆڤاکیا و تیپی کۆمەڵەی هونەرەجوانەکان لە سوید گەڕانەوە بۆ وڵاتەکانیان . لە فرۆکەخانەی نێودەوڵەتی لە شاری سلێمانی ئاهەنگ و خۆشی تا کۆتایی لە ناوفرۆکەخانە بەردەوام بوو . فرمێسکی خۆشی لە چاوی گشت بەشداربوان قەتیس مابوو .

بەگۆرانی و ماڵئاوایی و سروودی نەتەوەی گشت لایەک بە ڕێکران........

لە کەلار گەل ئامادەی ڤێستیڤاڵی کەلتووری گەلان دەبێت

ژمارە (9)ی گۆڤاری K21 چاوەڕێی خوێندنەوەتان دەکات

ڕیکلام

مام جەلال فەرهەنگێکی مەزنی فرەلایەنی خەباتی نەتەوەیی و سیاسی و کلتووری

K21

خودانی دەرکردن : زیلان حەیدەری
سەرنووسەر : مومتاز حەیدەری

گۆڤارێکی کلتووری ـ زانستی ـ مێژوویی ـ بەڵگەنامەیی ـ نەتەوەیی ـ وەرزیی ئازادە

برا لە پشت برا بێ، مەگەر قەزا لە لای خوا بێ

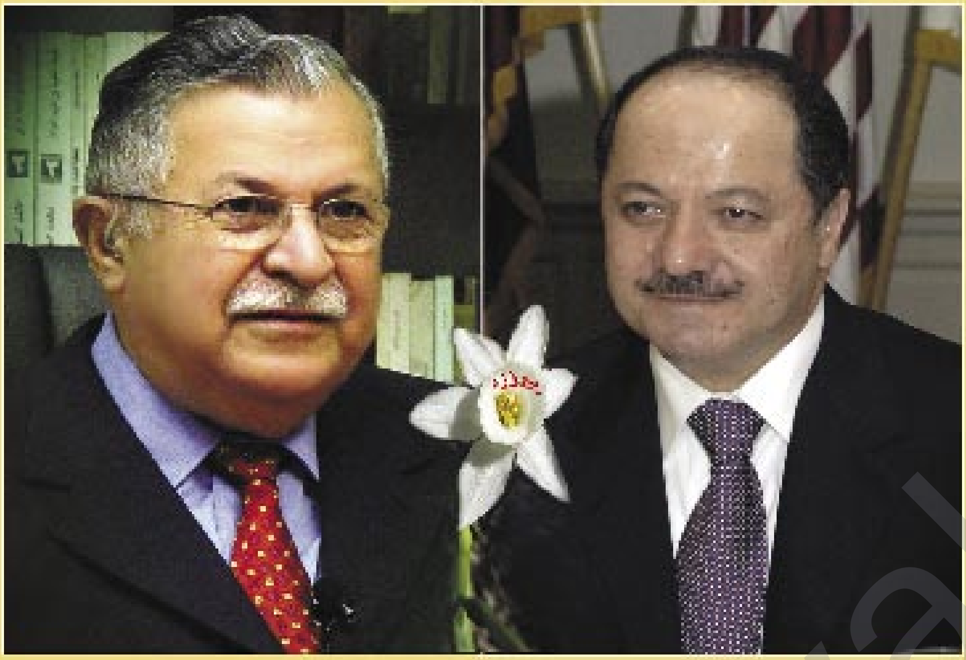

ویستی نەتەوەیی یەکگرتوو، هەردەم سەرکەوتن وەدەست دێنێ

مام جەلال فەرهەنگێکی مەزنی فرە لایەنی خەباتی نەتەوەیی و سیاسی و کلتووری

ئەو مرۆڤەی، لە قوتابخانەی نەتەوەییەکەی حاجی قادری کۆییەوە، لە خۆڕاگری و سەربەرزیی چیای هەیبەت سوڵتانەوە،لەسەرەتای چلەکانەوە لەناو جەرگەی مشتومڕی: "کورد نەتەوەیە یان نەتەوە نییە؟"لە خەباتی ژێرزەمینیی کەرکوکی داگیرکراوی هەمە لایەنەوە، میوانە جەربەزەکەی بەندیخانەی دوژمنە شۆڤێنییەکان، لە ژوورە پڕ مەترسییەکانی چاپەمەنی نهێنی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە، لە فستیڤاڵی"میهرەجان"لاوانی جیهان لە مۆسکۆ، لە رەوتی بەرەنگاربوونەوەی رۆژگاری سەختی تێکۆشان و سیاسەتی هەمەچەشنی دوژمنە داگیرکەرە هەمەجۆرەکانەوە، لەباوەشی چیای سەفین-ی یەکەم لانکەی شۆڕشی ئەیلوولەوە، لە ئاگردانی سیاسی و پێشمەرگەیی چەمی رەزانەوە، لە سەرکردایەتی هێزی رزگاریی سوپای لەشکری(پێشمەرگە) کوردستانەوە، لەرەوتی خەباتی سەختی رۆژانەی سیاسی و پێشمەرگەیی و کلتووری و کۆمەڵایەتی و...هتد.

بەڵێ لەو رەوتە دژوار و شکۆدارەدا، جەنابی مام جەلال داسی خەبات و قەڵەمی سیاسی لە هەسان دراوەوە، بۆیە کە ئەمڕۆ بۆجاری دووەم لە لوتکەی شاخە بەرزەکانی کوردستانەوە، بۆ لوتکەی سەرکردایەتی دەوڵەتی ئێراق، بەوپەڕی لێهاتوویی هەڵدەبژێرێ.

دیارە دووبارە هەڵبژاردنی مام جەلال، لەو رەوشە زۆر ئاڵۆز و قەیرانە هەمە لایەنەی کە ئێراق تووشی هاتبوو، یەکێک لە سەرچاوە هەرە سەرەکییەکەی، دەستپێشخەرییەکەی جەنابی کاک مەسعوود بارزانیی سەرۆکی کوردستان بوو، ئەوەش لە ئەنجامی یەکڕیزیی گەلی کوردستان، بەتایبەتی پەیوەندیی پارتی و یەکێتی و حزب و گروپە سیاسییەکانی دیکەی کوردستانە.

شایانی زێدە ئاماژەیە رۆڵی هەرە بەرچاوی سەرۆک مەسعوود بارزانی بوو کە توانیی بە سیاسەتێکی پشوو درێژ و لە روانگەی بەرژەوەندیی نەتەوەیی کورد و نیشتیمانی ئێراق پەیڕەو بکات، واتە، بەو دەستپێشخەریە گرنگە، توانرا دەوڵەتی ئێراق لە تەنگ و چەڵەمەیەکی ئێجگاری ئاڵۆز و دژوار رزگار بکات کە سەرنجی جیهانی بۆ لای خۆی راکێشا.

بەم بۆنەیەوە، لەناخەوە، پیرۆزباییەکی گەرم لە جەنابی مام جەلال و جەنابی کاک مەسعوود دەکەین. ئومێد دەکەین ویستی نەتەوەیی و زیاتر بە یەکڕیزیی هەموو لایەک، دەستکەوتی گەورەو وەدەست بێنین.

مومتاز حەیدەری

@ (   ) .com

ئەم بەدرخانە!!

کاروان ئەنوەر

زۆردەمێکە حەمید بەدرخان پێم دەڵێت گۆشە کۆنەکەی خۆم لە بەدرخان، کە تا ساڵی ۲۰۰۳ بەردەوام بوو بە ناونیشانی (دۆت. کۆم) ەوە زیندوو بکەمەوە، بەڵام تا ئەم ماوەیەی پێشووش بەڵێنم پێنەدا، چونکە بەڕاستی ماوەی هیچ جۆرە نووسینێکم نەبوو. خاڵێکی تریش کە هانیدام بگەڕێمەوە بواری نووسین، ئەوەبوو کە کەسێک پەیدا بووبوو بەناوێکی وەک ناوەکەی منەوە بابەتی دەنووسی و بڵاوی دەکردەوە، ناحەقیشی نەبوو من دەمێک بوو لەبواری نووسین دابڕابووم و هەموو کات و ژیانی خۆم بۆ (پوک میدیا) تەرخان کردبوو، تا خەریک بوو ناوەکەشم لێداگیربکرێت. دیارە ئەو کەسەش کە ناوی خۆیی و باوکی لەناوی دووانی من دەچێت ئەوەندە گەنجە، ئاگای لە نووسین و نووسەرەکانی پێش ساڵی ۲۰۰۳ نییە. بەڵام ئەمە ئیتر ئەوە ناگەیەنێت کە ناز بەسەر حەمید بەدرخاندا نەکەم، چونکە گۆشەی بۆ دەنووسمەوە، بەخوا سەربار نازکردن و بۆڵە بۆڵیش، ئەوەندە هەق و نازم هەیە بەسەر ئەم بەدرخانەوە هەر مەپرسن، چونکە سەدان شەو تا بەرەبەیان بەدیار وشەو لاپەڕەکانییەوە دانیشتووم. ئێستاش گەر لەبەر ئازیزی بەدرخان و حەمیدەکەی نەبووایە.. نەمدەتوانی بەڵێنی نووسینی ئەم گۆشەیە بدەمەوە بە حەمید ئەبوبەکر کە پاشتر نازناوی بەدرخانیان بۆ هەڵبژارد..

ئەم بەدرخانە سیحرێکی تایبەتی لە دڵی مندا هەیە، کە ناتوانم لەژێر کاریگەریدا دەربچم، رەنگە لەبەر ئەوەش نەبێت کە سەدان رۆژو شەوم لەژیان و کاتی خۆم بۆ بەدرخان تەرخان کردبێت، چەندین شەویش تا دەمەو بەیان لەگەڵ حەمید بەدرخان و ستافی یەکەمی بەدرخاندا، لە چاپخانە ساردوسڕەکانی سلێمانی بەدیار پلێتەکانەوە بەسکی برسی و گیرفانی بەتاڵ رۆژمان کردبێتەوە. بەنیازم هەندێک جار سەختی ئەو رۆژگارانە لەم گۆشەیەدا بۆ خوێنەرانی بەدرخان بەیان بکەم، کە چۆن توانیمان بەدرخان لەسەردەمی گرانیدا و بە گیرفانی بەتاڵ دەربکەین و کەسێکیش نەبوو پشت و پەنامان بێت، وەک ئەوەی لە ئەمڕۆدا باوەو دەبینرێت. ئێمە چۆن بە سکی بەتاڵ و لە نیوەشەوەوە تا گزنگی بەیانیان سەرقاڵی کاری بەدرخان بووین و چۆن حەمید ئەبوبەکر لەشەقامی مەولەوی-ەوە بە پێ رەوانەی ناو ماڵ و منالی خۆمانی دەکردین و دەیوت: قەیناکا ئەمن دەمێنمەوە، ئێوە بڕۆنەوە کەمێک بخەون پێش کاتی دەوام واتە پێش سەعات ۸ ی بەیانی!! (رۆشتن بەپێ بۆ تەندروستی مرۆڤ زۆر باشە) ناو کەوانەکە قسەی حەمید بەدرخانە. ئەم حەمیدە هەندێک جار وەک پزیشکی راهێنانەوەی سروشتی بیردەکاتەوەو هەندێک جاریش وەک ئەو کەسانەی کە گۆشت ناخۆن (رووەکییەکان) چونکە گۆشت خواردن زیانی لە سوودی زیاترە (ئەمە بەپێی تیۆرەکانی حەمید بەدرخان)..

بابەتی زۆر زۆرم پێیە لەسەر ئەم بەدرخانە بینووسم. هەندێکیان ئەوەندە سەیرن، دەکرێت لەریزبەندیی شتە سەیرو سەمەرەکاندا پۆلێن بکرێن، ئەگەر تەمەن باقی بوو لەرێگای ئەم گۆشەیەوە مانگی دووجار دەمەتەقێیەکی گەرمو گوڕ لەگەڵ خوێنەرانمان دەکەین وجار جاریش قسەو باسێکی خۆشی تێکەڵاو دەکەین. جارێکی تریش خۆمتان پێدەناسێنمەوە، کە یەکەم بەرپرسی بەشی عەرەبی بەدرخان و دووەم سەرنووسەری ئەم بڵاوکراوەبووم، کە بۆ مێژوو دەڵێم یەکەم بڵاوکراوەی کوردی ئەهلی بوو، کە بەڕاستی زۆر ئەهلیانەو بێ پشتو پەناو دەست لەشان دان ژمارە سفری لێدەرچوو..

دەست لەکارکێشانەوی منیش لە بەدرخان لەساڵی ۲۰۰۳ دا تەنها لەبەر ئەوەبوو کە من کرام بە سەرنووسەری سایتی پوک میدیا، واتە هەموو سەعاتەکانی رۆژو شەوی ژیانم بۆ ئەو سایتە تەرخان کرد، ئەوەندە بوارم نەمایەوە کە تەنها سەعاتێکیش بدەم بە بەدرخان، ئەوکات من لەماڵەوە دیزاینی سەرجەم لاپەڕەکانی ناوەوەی بەدرخانم دەکرد، سەرنووسەرو هەڵەبرو بەڕێوەبەری نووسین و دیزاینەرو دابەشکارو.. هتد بووم. لەگەڵ ئەم حەمیدی حازرییە ئیشوکارمان بۆ ماوەی سێ ساڵ بەڕێکردو تەنها یەک جاریش دەمە قاڵەمان نەبوو. ئەمە بۆ هەرکەس باس دەکەم دەڵێت ئەوە موعجیزەیە؟؟!!

بەڵام ئەوە راستییەکەو لە ئاشکراکردنی ئەو راستییەشەوە زیاتر گەورەیی ئەم بڵاوکراوەو ستافەکەی بۆ خوێنەر روون دەبێتەوە..

بەدرخان یەکەم هەفتەنامەی ئەهلی ئازادە، دوای راپەڕین ژمارە سفری لە ۲۰۰۰/۱۰/۲۲ لە سلێمانی دەرچووەو هەموو ۸ و ۲۲ی مانگێک دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی بەدرخان لە باشووری کوردستان دەریدەکات

بەدرخان
Bedirxan
www.bedrxan.net
www.bedrxan.com
bedrxan@yahoo.com
■ سەرپەرشتیاری سایت: فەرهاد باپیر

خاوەن ئیمتیازو بەڕێوەبەری بەرپرس:
■ حەمید ئەبوبەکر بەدرخان (۰۷۵۰٤٥٥٥٨٧٨)
بەڕێوەبەری نووسین:
■ عەبدولڕەحمان مەعروف (۰۷۵۰٤٦٣٨٥٤١)
■ نەخشەساز: یەعقوب یوسف ئەبوبەکر
۰۷۵۰ ۷٦٦ ۲٦ ۹۹ romankurdi@yahoo.com
■ بەشی کۆمپیوتەر: ئەیوب یوسف ئەبوبەکر

■ راوێژکاری زمانەوانیی: د.وریا عومەر ئەمین
■ راوێژکاری روناکبیریی: د. ئازاد حەمە شەریف
■ راوێژکاری کەلتووری: د. ئیسماعیل محەمەد قەرەداغی
■ راوێژکاری مێژوو: د. محەمەد عەبدوڵڵا کاکەسوور
■ راوێژکاری هونەری: محەمەد زادە
■ راوێژکاری یاسایی: پارێزەر حوسامەددین یاسین سەرداری

ناونیشان:
کوردستان، هەولێر، شەقامی ئاراس، باڵەخانەی سەرداری

نۆرماڵ: ۰٦۷۹ ۲٥۱ ٦٦ ۹٦٤ +
مۆبایل: ۹٦٤ ۷٥۰ ٤٥٥ ٥۸۷۸ +